МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ

ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

«ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції,

присвяченої 215-річчю від дня народження Віктора Гюго

«Віктор Гюго і світова культура»

02 березня 2017

Харків

2017

УДК 371.214.46

ББК 74.268.3Укр М 33

Рекомендовано до видання вченою радою
Харківської академії неперервної освіти
(протокол № 1 від 23.03.2017 р.)

Редакційна колегія:

Покроєва Л.Д., канд. пед. наук, доцент, ректор Харківської академії неперервної освіти;
Дегтярьова Г.А., завідувач кафедри методики навчання мов і літератури Харківської академії неперервної освіти, кандидат педагогічних наук;
Водолажченко Н.А., викладач кафедри методики навчання мов і літератури Харківської академії неперервної освіти.

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, присвяченої 215-річчю від дня народження Віктора Гюго **«Віктор Гюго і світова культура»** (м. Харків, 02 березня 2017 року) / [Л. Д. Покроєва, Г. А. Дегтярьова, Н.О. Водолажченко] За заг. ред. канд. пед. наук Л.Д. Покроєвої. – Харків: КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», 2017. – 381 с.

Збірник містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, присвяченої 215-річчю від дня народження Віктора Гюго **«Віктор Гюго і світова культура»** (м. Харків, 02 березня 2017 року)

Для широкого кола наукових співробітників, педагогічних працівників, громадських діячів, культурологів.

Відповідальність за точність викладених у виданні фактів несуть автори
Матеріали публікуються в авторській редакції

© Комунальний вищий навчальний заклад

«Харківська академія неперервної освіти»

Зміст	Сторінка
Напрям 1. Літературна спадщина Віктора Гюго в інших видах мистецтва.	**6**
Безклуба В.Й. Віктор Гюго – наш сучасник	**6**
Бусыгина Г.В. От балета до мюзикла. Роман В. Гюго на театральних подмостках	**13**
Вербицька Н.В. Літературна спадщина Вітора Гюго в театральному мистецтві	**23**
Гончарова С.А. Литературное наследие Виктора Гюго в других видах искусства	**32**
Дьоміна Л.Ю. Новатор французької літератури XIX століття	**38**
Карташова В.М. Літературна спадщина В.Гюго в інших видах мистецтва	**46**
Кукленко О.С. Адаптація роману Віктора Гюго «Собор Паризької богоматері» в музичному мистецтві	**55**
Лященко В.М. Музичні засоби в опері «Ріголетто» Джузеппе Верді (за драмою Віктора гюго «король забавляється»)	**62**
Оксенич Д. В. Великий романтик В.Гюго	**66**
Пугачова Л.В. Відображення філософсько-естетичних поглядів Віктора Гюго в його творчості.	**74**
Пулина Г.А. Увековечивание памяти Виктора Гюго и героев его романа «Собор Парижской Богоматери» в других видах искусства	**83**
Н.В.Савченко, О.О.Трипольська «Спадщина В.Гюго – осередок духовної культури»	**109**
Сєрих Л.В. Вивчення фільму-мюзікла Тома Гупера «Знедолені» за романом Віктора Гюго	**115**
Чуркіна В.Г., Косенко К. О.Мюзикл «Нотр дам де Парі» – інтерпретація роману В. Гюго «Собор Паризької Богоматері»	**118**
Напрям 2. Творчість Віктора Гюго в оцінці вітчизняної та зарубіжної літературної критики	**125**
Белевцова Ю.П. Творчість Віктора Гюго в аспекті вивченості вітчизняної та зарубіжної літературної критики	**125**
Олейник Т.П., Куліш Н.К. Творчість Віктора Гюго в оцінці вітчизняної та зарубіжної літературної критики	**131**
Саркисова М.Г.Творчество Виктора Гюго в оценке отечественной и зарубежной литературной критики	**141**
Соколець Г.О. Творчість Віктора Гюго в оцінці вітчизняної літературної критики	**149**

Терещенко Н. Ф. Творчість Віктора Гюго в оцінці вітчизняної та зарубіжної літературної критики	**157**
Напрям 3. Вивчення творів Віктора Гюго на факультативних заняттях із зарубіжної літератури	**164**
Гутник Ю.А. Переклад «Собору Паризької Богоматері» В.Гюго Петром та Марією Тернюками	**164**
Ковтун І.І. Переклади творчості Віктора Гюго Лесею Українкою	**168**
Малахова О.М. Вивчення творів Віктора Гюго на факультативних заняттях із зарубіжної літератури	**172**
Пугаченко В.М. Вивчення творів Віктора Гюго на факультативних заняттях із зарубіжної літератури	**185**
Напрям 4. Відображення філософсько-естетичних поглядів Віктора Гюго в його творчості	**191**
Барляєва О. А. Ідеї миру та свободи, соціальної справедливості В. Гюго	**191**
Воробьева М.А. Нравственный идеал в эстетике Виктора Гюго	**195**
Гирка Л.В. Відображення філософсько-естетичних поглядів у творчості В. Гюго	**206**
Жовтобрюх М.П. «Відображення філософсько-естетичних поглядів В.Гюго в його творчості»	**214**
Кім О.О. «Бридкі каченята» в романах Віктора Гюго	**223**
Косицкая Е.М. Отображение этики и эстетики Виктора Гюго в его творчестве	**232**
Кривошапко В.А. Философско-эстетический аспект творчества французского писателя Виктора Гюго	**239**
Кухтіна С.О. Новаторство поезії французького романтика Віктора Гюго	**246**
Макарова О.В. Відображення філософсько-естетичних поглядів Віктора Гюго в його творчості	**252**
Петрик Н.М. Ставлення Гюго-філософа	**258**
Пилипенко Ж.В. Отражение философско-эстетических взглядов Виктора Гюго в его творчестве	**268**
Пузирьова О. Відображення філософсько-естетичних поглядів Віктора Гюго в його творчості	**281**
Сахно Л.М. Соціально-політичний світогляд гюго та його творчість	**291**

Соколовська В.В. Вплив філософсько-естетичних поглядів Віктора Гюго на його творчість	**299**
Туранська Н.В. Віктор Гюго – романтик другого покоління	**308**
Швидка Л.Ф. Луган О.В. Страждання поета В.Гюго	**320**
Напрям 5. Від теорії до практики: методика викладання творчості В. Гюго	**328**
Дюкарева А.В. Урок позакласного читання «Поет існує для людей ...» (За романом В. Гюго «Знедолені». 9 клас)	**328**
Єфімова Н.О. «Діалог з мистецтвом – безцінний матеріал для творчості» (Формування неординарної особистості шляхом використання ейдотехніки на уроках зарубіжної літератури)	**334**
Ляховская Н.Н. Активизация мыслительной и познавательной деятельности учащихся при изучении романа В.Гюго «Собор Парижской Богоматери»	**346**
Мезенцева Н. А. В. Гюго. «Собор Парижской Богоматери»	**359**
Степанова Н.В. Материалы к урокам, которые могут быть использованы по теме «Творчество В. Гюго» для учащихся старших классов	**369**
Відомості про авторів	**380**

Напрям 1. Літературна спадщина Віктора Гюго в інших видах мистецтва.

Безклуба В.Й.

ВІКТОР ГЮГО – НАШ СУЧАСНИК

Анотація. Досліджуючи літературну спадщину Віктора Гюго в різних видах мистецтва, автор особливу увагу звернула на інтерпретацію творів французького письменника у сучасному кіномистецтві, оскільки саме кіно є сьогодні тим джерелом інформації, яким користується суспільство особливо активно. Також у статті є дослідження зв'язків В.Гюго з художниками-сучасниками, що характеризує його як людину різнобічно обдаровану і впливову у світі мистецтва та культури минулого й сьогодення.

Іван Якович Франко назвав Віктора Гюго найкращим представником «галлійського» генія. Так, Віктор Гюго – неповторний представник своєї нації, що возвеличив її не лише в часи блиску та слави, але й в обрамленні трагічних катастроф та кривавих бур. Він показав Францію, яка вела першу скрипку в історичному прогресі людства, яка й сьогодні демонструє державну мудрість, почуття високої національної гордості.

Творчість Віктора Гюго – його поезія, проза, драматургія, публіцистика та листування – стала епіцентром духовних шукань 19 століття, джерелом втілення вічних заповідей, шукань істини про вічність і Бога. Особистість цього генія вражає своєю різнобічністю: для нас – найпопулярніший французький прозаїк, для співвітчизників – національний поет, реформатор і новатор поезії та драматургії, публіцист-патріот, політик-демократ. Нам необхідно пізнати Віктора Гюго як майстра графіки, автора замальовок на теми власних творів [4, 37]. І сьогодні, коли ми святкуємо 215 річницю від дня народження великого майстра мистецтва, він викликає подив і повагу своїм творчим спадком. Незадовго до смерті, підсумовуючи своє життя, він сказав: «Я у своїх книгах, драмах, прозі й

віршах захищав малих і нещасних, молив могутніх і невмолимих. Я відновив у правах людину блазня, лакея, каторжанина і повію» [3, 135].

Один із біографів називав Віктора Гюго «генієм боротьби», інший вважав довге життя письменника суцільною працею. Але і боротьба, і праця – найвищі прояви справжнього генія. Генія, твори якого – проза, поезія, драма – стали гімном добру й справедливості, словом на захист знедолених [2, 46].

Розглядаючи питання про літературну спадщину Віктора Гюго в інших видах мистецтва, хочу звернути увагу на той момент, що він сам зробив чималий внесок не лише в літературу. Письменник почав малювати у вісім років. Сьогодні у приватних колекціонерів та в музеях знаходиться близько чотирьох тисяч його робіт, які мають успіх і продаються на аукціонах. Більшість із них написані чорнилом й олівцем на звичайному папері. Великий французький митець Делакруа говорив Віктору Гюго: «Якби ти став художником, то затьмарив би всіх живописців сучасності». Сам Делакруа зробив ескізи костюмів для першої п’єси Гюго «Емі Робсарт».

Віктор Гюго був знайомий з багатьма художниками й ілюстраторами. Брати Деверіа, Ежен Делакруа, Луї Буланже – неповний перелік імен його друзів зі світу художнього мистецтва. Часто буваючи у домі письменника, Луї Буланже залишив безліч портретів людей, які оточували Віктора Гюго. Також художника приваблювали фантастичні сюжети, навіяні поемами Гюго: «Привид», «Ленора», «Диявольське полювання». Майстерно була виконана художником літографія «Нічний шабаш», де в страшному й стрімкому танці несуться чорти, оголені відьми, змії, інша нечисть, що фігурує в баладі Гюго. Серія літографій була створена Буланже після знайомства із «Собором Паризької богоматері». Роман надихнув художника на дивовижні витвори мистецтва. Хочу підкреслити, що найкращі роботи художника навіяні саме творчістю Гюго. Талант письменника був споріднений з його талантом, в його творчості він знаходив підтримку своїм шуканням.

Дружба цих двох митців, яка продовжувалася протягом усього життя, була захоплюючою для сучасників. «Месьє Гюго втратив Буланже» – сказав Шарль

Бодлер, дізнавшись про смерть художника. А у відгукові на «Салон 1845 року» Шарль Бодлер дає таку характеристику Луї Буланже: «Перед нами останні уламки старого романтизму – ось що означає жити в епоху, коли вважається, що художнику достатньо натхнення, що заміняє все інше; ось та прірва, куди заманює Мазепу його дика скачка. Пан Гюго, котрий згубив багатьох, згубив і пана Буланже – поет підштовхнув до ями живописця. А між тим пан Буланже пише доволі пристойно – досить поглянути на його портрети; але де він взяв диплом історичного живописця й натхненного художника? Чи не в передмовах та одах свого знаменитого друга?» [1, 58].

У березні 1866 року був надрукований роман «Трудівники моря» з ілюстраціями Гюстава Доре.

«Молодий, обдарований метре! Дякую вам. Сьогодні, незважаючи на бурю, до мене потрапила нічим не слабша за неї ілюстрація до «Трудівників моря». Ви зобразили на цьому малюнку і загибель корабля, і риф, і гідру, і людину. Ваш спрут жахливий. Ваш Жильят величний» – написав Гюго автору ілюстрацій [1, 69].

Замовлення на пам’ятник Віктору Гюго Роден отримав у 1886 році. Пам’ятник планувалося встановити в Пантеоні, де письменник був похований за рік до того. Кандидатура Родена була обрана ще й тому, що раніше він створив бюст письменника, який був сприйнятий позитивно і критиками, і любителями скульптури. Але робота великого Родена після її закінчення не виправдала сподівань замовників. Скульптор зобразив Віктора Гюго могутнім оголеним титаном, який спирається на скелю і оточений трьома музами. Оголена фігура здавалася недоречною і непристойною в гробниці, в результаті проект був відхилений. У 1890 році Роден змінив своє творіння, прибравши фігури муз. Пам’ятник Віктору Гюго було встановлено у 1909 році в саду Пале-Рояль.

Найвідомішим ілюстратором книг Віктора Гюго є художник Еміль Байар. Зокрема, він ілюстрував роман «Знедолені». Емблемою мюзиклу «Знедолені» є картина, на якій покинута Козетта підмітає підлогу у трактирі у Тенардьє. У мюзиклі ця сцена відповідає пісні «Castle on a Cloud» (Замок на хмарині).

Зазвичай використовується обрізана версія картини, де видно лише голову та плечі дівчинки. Часто в емблему вплітається фоном французький прапор, що майорить позаду. Це зображення ґрунтується на гравюрі Густава Бріона, котрий, у свою чергу, взяв за основу малюнок Еміля Байара.

Відомий майстер гравюри і наш співвітчизник О.І.Кравченко ілюстрував роман «Собор Паризької Богоматері» (1940 рік), також відомі ілюстрації сучасного французького художника Бенжамена Лакомба.

Вплив творчості Гюго відчутний і в музичному мистецтві. Зокрема, ще в 1839 році італійський композитор Ц.Пуні створив балет «Есмеральда», а великий італійський композитор і диригент Джузеппе Верді став автором декількох творів за мотивами книг Віктора Гюго – опер «Ернані» (1844 рік) і «Ріголетто» (1851 рік). У 1836 і в 1839 роках з’являються дві опери абсолютно різних композиторів, але з однією назвою – «Есмеральда»: композитор Олександр Сергійович Даргомижський – представник російського музичного мистецтва, а композитор Луїза Бертен була ще й другом і сучасницею Віктора Гюго, захоплювалася його поезією й сама писала вірші. У далекому 19 столітті ще сучасниками письменника були створені опери: «Анджело» (1876 рік) – російський композитор Цезар Антонович Киї; «Джоконда» (1880 рік) – італійський композитор Амількаре Понк'єллі. Зацікавленість творчістю Віктора Гюго не зникає і в 20 столітті: композитор Ф.Шмідт у 1914 році створив балет «Нотр-Дам».

Більш сучасною є прем'єра мюзиклу Клода Мішеля Шенберга «Знедолені», яка вперше відбулася в Парижі 1980 року. Постановка не сходила зі сцени протягом 21 року, за що отримала звання найбільш довгограючого мюзиклу в історії цього виду мистецтва.

У 1985 році з'явилася вже англомовна версія постановки, і з цього часу почався її тріумфальний хід кращими лондонськими театрами. Цікаво, що деякі пісні з мюзиклу стали частиною суспільного життя. Наприклад, пісня «One Day More» супроводжувала президентську кампанію Білла Клінтона в 1992 році, а композиція «Do You Hear the People Sing» звучала при трансляції новин про

виступ студентів на площі Тяньаньмень у Пекіні (1989 рік). Пісню «Bring Him Home» держдепартамент США хотів використати в агітаційних аудіоматеріалах під час війни у Перській затоці.

Режисер Том Хупер екранізував всесвітньо відомий мюзикл Клода Мішеля Шенберга «Знедолені», попередньо високо оцінивши його: «У цьому мюзиклі немає і натяку на кемп. Він дуже ґрунтовний, дуже мужній, і наголос робиться на вічні теми. Це мюзикл тільки в другу чергу, а в першу – приголомшлива історія, просто виражена в музичній формі». Зазвичай під час зйомок мюзиклів актори співають під фонограму, але для того, щоб гра і виконання пісень сприймалось органічно і природно, режисер Том Хупер вирішив, що всі музичні композиції будуть записуватися прямо під час зйомок на майданчику. А акомпанемент піаніста актори слухали через навушники. «Спів наживо підсилює ілюзію того, що слова пісень неначе народжуються безпосередньо по ходу дії», – пояснив своє рішення Хупер. За словами режисера, це революційний підхід до зйомок мюзиклів. Отже, великий Гюго продовжує свою революцію і сьогодні, диктуючи нові вимоги до сучасного кіномистецтва. А до витвору Хупера був фільм «Знедолені» 1958 року (Франція), який відзначився тим, що його подивився кожен четвертий француз, а це колосальна для кінопрокату того часу цифра, що свідчить про неймовірну популярність стрічки. У 1982 році з'явився фільм «Знедолені», створений спільними зусиллями французів та німців, який високо оцінила тепер уже кінокритика.

Історія нещасного Гуінплена – роман «Людина, що сміється» – востаннє був екранізований 2012 року. Це франко-чеська драма, яка викликала цілу бурю негативних відгуків з боку критики, але це ще один крок до увічнення пам'яті великого французького письменника. А попередньо ще в 1971 році було знято французький міні-серіал «Людина, що сміється», в якому особливо гостро й трагічно глядач спостерігає за долями героїв, разом з ними переживаючи неймовірні страждання.

Роман «Собор Паризької Богоматері» теж неодноразово був екранізований, але на особливу увагу заслуговує одна з перших картин, що належить французам

та італійцям. А мюзикл «Собор Паризької Богоматері» став у свій час справжньою революцією у мистецтві. На виставах – постійний аншлаг, герої – справжні, як у Гюго, а глядач – поруч з собором, з Есмеральдою, з Квазімодо. Перший фільм – «Горбань Собору Паризької Богоматері» – був знятий у 1939 році режисером Вільямом Детерле у Сполучених Штатах Америки. Це фільм, у якому химерні й захоплюючі елементи роману Віктора Гюго знаходять свій розвиток серед талановито виконаних декорацій у павільйонах Голівуду. Вони переміщують глядача до Парижа у 15 століття, зберігаючи як історичну достовірність, так і неповторність таланту великого письменника.

Сьогодні важко уявити Париж без знаменитого собору, який знає весь світ завдяки романові Віктора Гюго. А от у першій половині 19 століття його планували зруйнувати, оскільки вважали його занадто старомодним для Парижа – великої французької столиці, діаманту європейської культури та архітектури. Віктор Гюго дуже любив цей готичний собор, тому його занепокоїла доля будівлі. Архітектурний пам’ятник з’являється на сторінках нового роману автора. Віктор Гюго розраховував на те, що після публікації роману про знищення собору вже не згадають. Так і сталося, оскільки до столиці Франції почали постійно приїжджати туристи, щоб побачити знаменитий собор на власні очі [3, 197].

Віктор Гюго зробив у свій дуже багато для того, щоб люди зрозуміли, що час жорстокий, але обов’язок людей, цивілізації – боротися з його руйнівним натиском і оберігати від знищення втілену в камінь, у метал, в слово душу народу-творця. Наше завдання – зберегти цю заповідь і втілити її в життя.

Сьогодні українською мовою перекладено майже всі романи, драми та вірші Віктора Гюго. Багато зробив для популяризації його творчості в Україні Іван Франко, який високо цінив соціальні повісті «Останній день смертника» (1929 рік), «Клод Ге» (1934 рік). Іван Якович Франко переклав 8 віршів із збірки «Кари», 11 віршів із інших збірок, уривок із роману «Знедолені» під назвою «Ватерлоо», фрагмент антиклерикальної драми «Торквемада». Він також написав статтю «Соті роковини народження В. Гюго». Твори Гюго перекладали також

Леся Українка, Олена Пчілка, Михайло Старицький, Павло Грабовський, Максим Рильський, Микола Бажан, Борис Тен, Михайло Рудницький, Віктор Шовкун, Сава Голованівський.

Сьогодні, коли виповнилося 215 років після народження Віктора Гюго, ми стали живими свідками того, що творчість великого французького письменника не втратила своєї сили й актуальності, яка не знає меж і кордонів. Це відкрита книга, в якій кожен читач може знайти те, що тільки йому цікаво. А це означає, що Гюго – наш сучасник. Тому ми маємо вивчати й популяризувати не тільки його творчість, а й втілювати літературну спадщину великого француза в інші види мистецтва.

На книжковій полиці у мене Гюго.
Поряд – Шевченко, Толстой і Франко.
На книжковій полиці – вся мудрість віків,
Боротьба всіх начал, усіх істин, світів.
У театрі, кіно, у полотнах митців –
Бачу безліч думок, ілюстрацій співців.
Тільки хто зазирне в душу того Гюго,
Що творив Есмеральду – і творив полотно?
Він – творець свого часу, революцій, добра.
Бережімо, плекаймо спадок світу без зла.

Література

1. Алексеев М. П. Русская культура и романский мир.- Л., 1985.

2. Бонт Флоримон. Рыцарь мира. Очерк о В. Гюго. Перевод с французского. М., 1953.

3. Моруа А. Олимпио, или Жизнь Виктора Гюго.- М., 1971.

4. Трескунов М.С. Виктор Гюго: Очерк творчества.- М., 1961.

Бусыгина Г.В.

ОТ БАЛЕТА ДО МЮЗИКЛА. РОМАН В.ГЮГО НА ТЕАТРАЛЬНЫХ ПОДМОСТКАХ

Аннотация. Книга В. Гюго «Собор Парижской богоматери» получила такое широкое признание, что вскоре роман был переведен на другие языки и с тех пор его читают чуть ли не на всех языках мира вот уже почти два столетия. Нет ничего удивительного, что роман привлек к себе не только читательское внимание, но и стал основой для других произведений в разных видах искусства, в том числе балетов и опер.

Роман французского писателя В. Гюго «Собор Парижской Богоматери» вышел из печати в 1831 году. Трагедийные события его развиваются в 15 веке в центре Парижа возле знаменитого собора. Книга получила такое широкое признание, что вскоре роман был переведен на другие языки и с тех пор и до нынешних времен его читают чуть ли не на всех языках мира вот уже почти два столетия. Нет ничего удивительного, что роман привлек к себе не только читательское внимание, но и стал основой для других произведений в разных видах искусства, в том числе балетов и опер.

Балетным «первооткрывателем» романа Гюго «Собор Парижской Богоматери» стал балетмейстер Перро. Его балет «Эсмеральда» впервые увидел свет рампы в Лондоне, обошел все театры Европы и занял почетное место в репертуаре русской балетной сцены, дожив до наших дней.

В поисках материалов для своих постановок Жюль Перро набрел на роман известного французского писателя В. Гюго «Собор Парижской Богоматери», вышедший в свет за несколько лет до того. Это приключенческо-исторический роман, события которого происходят в 1482 году в Париже. Главная его героиня – красавица-цыганка танцовщица Эсмеральда. В романе В. Гюго был целый ворох страстей: любовь, предательство, верность, подлость, честность, соседствовали различные порывы души… Романтический сюжет

литературного произведения вполне вписывался в рамки появившегося хореографического жанра – романтического балета.

И балетмейстер решил перенести это произведение на балетную сцену, сам взявшись за написание либретто. Создавая свое либретто, Жюль Перро базировался не столько на самом романе, сколько на либретто, сделанном самим Виктором Гюго для одноименной оперы – «Эсмеральда» композитора Луизы Бертен в 1836 году, однако внес и собственные изменения. Трагическая сюжетная канва тем не менее балетмейстера не устраивала, поэтому он решил «плохой» конец переделать в «хороший» и таким образом всех погибших в литературном романе оставить в живых в балете. [1,87] Одновременно из либретто ушел и социальный пафос – либретто увело от общественных вопросов и уделило основное внимание чувствам героев – таким образом заметно изменилось не только общее содержание, но и характеры персонажей, и происходящие с ними события. Премьера его балета прошла 9 марта 1844 года в лондонском Театре Ее Величества (Her Majesty`s).

Проработав какое-то время в Лондоне, Жюль Перро был приглашен в театры других стран, и в 1848 году он прибыл в Россию – в поисках «стабильной занятости». Прибыв в Петербург, балетмейстер тут же предложил свои услуги императорской балетной труппе, которая на весьма немалую часть состояла из европейских артистов. Работу в России Жюль Перро начал с возобновления балета «Эсмеральда».

12 декабря 1848 года состоялась русская премьера балета «Эсмеральда» на сцене Большого Каменного театра в Санкт-Петербурге. Представление прошло с огромным успехом, особенно петербургская публика восторгалась исполнительницей главной роли Фанни Эльслер, хотя ей к этому времени было уже около 40 лет, что не помешало ей превосходно справиться с партией юной цыганочки. В 1850 году Жюль Перро перенес свою постановку во вторую российскую столицу, в Москву; балет «Эсмеральда» прошел на сцене московского Большого театра 22 ноября 1850 года. Премьера прошла удачно,

даже более того – это был не просто успех, это был фурор, триумф. И спектакль остался на несколько лет в репертуаре Большого театра.

Сменялись эпохи, художественные направления, правители и директора театров, балетмейстеры и танцовщики. «Эсмеральда», любимая история балетных подмостков, менялась вместе со временем. В 1886 году «Эсмеральда» была «пересмотрена» Мариусом Петипа для итальянской балерины-виртуозки Вирджинии Цукки. Спектакль Петипа явил собой тот канонический балет, который для всех последующих практиков и теоретиков был постоянным и неизменным объектом внимания, служа своего рода пособием как для изучения классического балета, так и образцом для резкого ниспровержения.

Петипа поставил «Эсмеральду» в тот период своего творчества, который можно назвать «реставрационным». В эти годы «великий француз с русской душой» сохранил (без преувеличения, можно сказать, спас) лучшие образцы хореографического романтизма для потомков: помимо «Эсмеральды», - «Жизель», «Корсара», «Пахиту». Перерабатывая «Эсмеральду», Петипа словно указывает вектор поиска, который становится главным направлением развития балетного театра - от смешанного пантомимно-танцевального языка к хореографической лексике, от структуры поэпизодного построения к цельной ансамблевости, от сюжетных историй к монументальному спектаклю большого стиля.

Петипа, хореограф высокой музыкальной культуры, начал с составления музыкальной основы. Он перекомпоновал мелодии Пуни, заказал Дриго большой фрагмент для второго действия балета, ему же поручил новую оркестровку. В «Эсмеральде» Перро Петипа привлекал потенциал сильной действенной драматургии.

Перро обрисовывал в танце всех действующих лиц, придумывал каждому «свое движение», показывал отношение каждого героя к происходящему. А Петипа «укрупнил» образ главной героини, сконцентрировал все на Эсмеральде, используя адажио Эсмеральды и Гренгуара как основу танцевального развития. В танцевальной сюите, пластической и смысловой

кульминации балета, Феб не танцевал вовсе, Флер де Лис выступала в роли декоративного фона, даже не имея отдельного танцевального номера. Танцевальная сюита Перро воспроизводила метаморфозы душевных переживаний основных действующих лиц: вздох счастливой надежды Эсмеральды, когда Феб «предлагает» ей танец, ревность Флер де Лис, лицемерие Феба, одинаково галантного как с Эсмеральдой, так и с Флер де Лис, терзания Гренгуара. Это были замечательные находки Перро, но Петипа принес их в жертву ради укрупнения портрета Эсмеральды.

Петипа переосмыслил центральный эпизод балета Перро, заменив актерски-игровой танец Эсмеральды на балу Флер де Лис развернутым хореографическим ансамблем. Дивертисмент, в котором главенствует балерина, как вершина действия - еще одна важная составляющая большого стиля Петипа.

Еще один «хит на века» - вариация Эсмеральды. Танцовщица, то, замедляя, то, ускоряя движения, перемещается по сцене, не спуская глаз с Феба, любезничающего с невестой. Она в полном отчаянии, но не имеет права прервать свой танец, призванный развлекать высший свет. Как сомнамбула, как завороженная принцесса, плывет она на кончиках пальцев, пересекая сцену плавным ходом па-де-бурре, руки безжизненно упали вниз, поза - «вполоборота к зрительному залу, кренится в сторону и вот-вот должна упасть; острота замысла в том, что это падение, которое длится, которое танцуется на пуантах. Никакой мимики, никакой жестикуляции, лишь только один непрерывный телесный жест, непрерывный скользящий танец». [1,79]

Эта внешняя оболочка, вполне приемлемая в середине 19 века, оказалась напрочь отметенной новыми эстетическими веяниями, пришедшими в искусство в начале 20 века, – когда новая революционная эпоха стала отдавать предпочтение социальным аспектам и реализму в искусстве. Новым балетмейстером, обратившимся к известному роману, стал русский хореограф А. А. Горский, создавший в 1902 году на музыку композитора А. Ю. Симона

свой 4-актный балет «Дочь Гудулы, или Эсмеральда» с подзаголовком «Дочь народа».

Казалось бы, уже есть три совершенно разных балетных представления на один сюжет. Но Ролан Пети увидел и передал это произведение по-новому, уже другими красками и оттенками – соответствующими своему времени. Его постановка ушла и от романтизма середины 19 века, и от реализма начала 20 столетия. Он нарисовал портреты героев современными его поколению чертами – схематичными и символичными – до сюрреализма. И название балет получил новое – как и сам роман В. Гюго, он называется «Собор Парижской богоматери».

Это – один из самых знаменитых балетов, классика мировой хореографии Ролана Пети. Балет создавался по заказу директора Парижской оперы композитора Жоржа Орика. Для этой работы в 1965 году Ролан Пети был специально приглашен в Парижскую Оперу.

Оставляя общую сюжетную канву, балетмейстер выделил лишь четырех действующих лиц, каждый из которых нес свой определенный собирательный образ:

Эсмеральда – воплощение чистоты;

Феб – пустая внешняя красота, лишь оболочка без души;

Клод Фролло – лицемер и подлец в образе святоши;

Квазимодо – урод с душой ангела;

и безликая толпа – это страшная и чудовищная сила, совершенно непредсказуемая, изменчивая, любящая и ненавидящая одновременно, предающая и насмехающаяся, она легко спасает и столь же легко убивает.

Действие происходит в 1482 году в Париже. Толпа на площади шутит и смеется, выбирая «Папу шутов», им оказывается горбун звонарь Квазимодо. Священник Клод Фролло нарушает празднество и призывает к святой добродетели. Толпа расходится. А сам Фролло пытается осуществить свои злые намерения, далекие от добродетели, и приказывает Квазимодо украсть для него красавицу Эсмеральду. Но ее спасает капитан Феб со своими солдатами.

Эсмеральда благодарна Фебу за спасение, между девушкой и ее спасителем возникает другое чувство – любовь. Не вынеся такого их счастья, Клод Фролло закалывает кинжалом соперника, а саму Эсмеральду обвиняет в убийстве. Жизнь юной красавицы обрывается казнью за преступление, которое она не совершала, а страшная толпа, которая только что радовалась красоте юной цыганки, теперь улюлюкает в расправе над ней. Но знающий правду Квазимодо сам мстит настоящему убийце Клоду Фролло.

Что же привлекает мастеров танца к этой теме? Первая, хотя и не самая главная, причина лежит на поверхности: сама героиня - танцовщица, и образ этот, следовательно, как бы создан для балета. Но это формальное обстоятельство, оно, конечно, играет роль, но роль эта второстепенна. Главным оказывается другое: мысль о большой нравственной силе народа, о его моральном превосходстве над знатью. Практически все трактовки «Эсмеральды» строились вокруг основного действенного конфликта: личность (как выражение воли народа) и слепая сила тех, кто облечен властью.

Роман Гюго послужил основой для многих опер. Первая среди них – «Эсмеральда» Луизы Бертен, (в сочинении музыки принял участие Берлиоз).

Ее премьера состоялась в 1835 году в Париже. В качестве либреттиста выступил сам автор романа Виктор Гюго. Оперная история, хоть и написана самим автором, который творил в рамках сложившихся стереотипов музыкальных спектаклей, слишком далека от романа, в числе действующих лиц отсутствовал Гренгуар, Квазимодо отводилась эпизодическая роль, а парижская толпа (едва ли не главное действующее лицо романа) оказывалась сведена к традиционному и достаточно статичному хору.

Клод Фролло был представлен «оперным» любовником, жертвой «сердечной муки». Финал оперы был в высшей степени мелодраматичен: за мгновение до казни Эсмеральды раненый Феб умирал от потери крови в объятиях возлюбленной. Исследователи оперы считают, что такая переделка была «навязана» Гюго «художественными требованиями жанра». Но писатель включил либретто в собрание своих сочинений, а, значит, был согласен с тем,

что социальная драма на музыкальной сцене должна быть показана как трагедия личная. Стоит отметить, что сама история бедной Эсмеральды, зафиксированная в либретто, понравилась современникам, но опера успеха не имела.

За ней последовали сочинения А. Маццукато, Ю. Понятовского, Ф. Лебо, Ф. Кампаны, А. Г. Томаса, Франца Шмидта и др. Однако ни одна из опер не смогла устоять на мировой сцене. Русская опера «Эсмеральда» - трагическая опера в четырех действиях. Композитор – Александр Сергеевич Даргомыжский. Либретто автора. Премьера состоялась 5 декабря 1847 года в Москве.

Большая романтическая опера уже давно привлекала внимание композитора. По совету Василия Андреевича Жуковского Александр Сергеевич Даргомыжский приступил к написанию «Эсмеральды». [2, 43] Работа над оперой длилась около четырех лет. Пьеса была написана на французском языке, композитор по большей части сохранил авторский текст Виктора Гюго. Произведение было завершено в 1842 году. Именно тогда Даргомыжский представил ко вниманию дирекции императорских театров партитуру и собственный перевод либретто (уже на русском языке). Композитор надеялся увидеть свое творение в действии совсем скоро. Однако премьера постоянно оттягивалась, предполагаемый гонорар Александра Сергеевича становился все меньше. Дирекция объясняла свои действия тем, что к 1842 году по всему миру уже шла «похожая» опера: в 1835 году в немецком театре в Петербурге шла сценическая вариация оперы «Квазимодо» под названием «Парижский звонарь». Следовательно, «Эсмеральда» Даргомыжского не может отличаться оригинальностью… И только спустя 5 лет премьера все-таки состоялась. Лишь после третьей постановки опера была поставлена в первый разряд пьес, а автору была выплачена лишь пятнадцатая часть сбора. [3,28] Но вскоре интерес публики к «Эсмеральде» значительно ослабел. На протяжении прошедших 160 лет постановки возобновлялись, но каждый раз произведению не удавалось задержаться в репертуаре театров надолго.

«Эсмеральда» Даргомыжского – раннее произведение композитора, в котором автор только нащупывал принципы своей оперной драматургии. И в то же время она свидетельствует о плодотворности исканий. В либретто, написанном Гюго для Бертен, ослаблена антифеодальная направленность романа. Дополнительные изменения в текст внесла русская цензура: так, Клод Фролло из архидьякона превратился в синдика. [4,72] В опере все действие сконцентрировано на истории цыганки Эсмеральды, которую пытается похитить влюбленный в нее Клод Фролло. Девушку спасает молодой офицер Феб де Шатопер, но Клод, обуреваемый ревностью, тяжело ранит соперника. Эсмеральду обвиняют в покушении на убийство ее возлюбленного. Она отвергает предложение Фролло спасти ее в обмен на любовь. Когда ее ведут на казнь, на площади появляется Феб, изобличает настоящего преступника и умирает в объятиях Эсмеральды. Все его поведение и развязка в опере ничуть не похожи на события «Собора Парижской Богоматери».

Даргомыжский сумел правдиво передать атмосферу действия, жизнь средневекового Парижа. Наиболее ярок образ Клода Фролло, человека неукротимых страстей. Сцена в темнице, куда он приходит к Эсмеральде, по психологическому мастерству и драматизму, несомненно, самая сильная. Выразителен речитатив, гибко передающий мысли и чувства героев, опера богата ариозными построениями, ансамблями, хорами. В ней уже угадывается будущий творец «Русалки».

«Эсмеральда» не сразу нашла путь к зрителю: лишь через восемь лет после написания состоялась ее премьера. «Вот эти-то восемь лет напрасного ожидания, – писал композитор, – и в самые кипучие годы жизни, легли тяжелым бременем на всю мою артистическую деятельность». [5, 32]

Первая постановка большого успеха не имела. Верстовский, стоявший во главе московской конторы императорских театров, отнесся к сочинению Даргомыжского без всякого сочувствия. Он писал А. Гедеонову накануне премьеры: «За постоянный успех оперы ручаться трудно, в ней много принесено в жертву учености. Слушая внимательно музыку, невольно

убеждаешься, что она писана под каким-то влиянием музыки Глинки». Для Верстовского, Гедеонова и многих их современников влияние Глинки и ученость были понятиями отрицательными. Но, вопреки предсказаниям и холодному приему премьеры, «Эсмеральда» на последующих представлениях прошла с успехом.

Успех сопутствовал и постановке в Петербурге, где партию Клода мастерски исполнял О. Петров. И все же опера не закрепилась в репертуаре и после 1866 г. не исполнялась. Возрождение ее наступило лишь почти через столетие. По рукописи была впервые опубликована партитура, В. Сибирским восстановлены утраченные эпизоды, и наконец в этой редакции состоялась премьера 7 июня 1958 г. на сцене ленинградского Малого оперного театра под управлением Ю. Богданова (режиссер Э. Каплан). Однако и на этот раз удержаться в репертуаре опера не смогла. [6,39]

На премьере «Эсмеральды» публика вызывала композитора на сцену восемь раз. Это был уникальный случай в творческой деятельности Большого театра.

Прошло 140 лет, вкусы и пристрастия публики сильно изменились, на театральных подмостках появился новый жанр – мюзикл. Мюзикл «Нотр-Дам де Пари» пришел на сцену в 1998 году. Работа над мюзиклом длилась пять лет, начавшись в 1993 году с того, что автор либретто объединил около 30 своих песенных текстов, которые и принес композитору, с которым они до того уже весьма успешно работали вместе. А тот использовал свои готовые музыкальные наработки.

Так начался этот выдающийся мюзикл, завоевавший весь мир. Работа продвигалась не слишком быстро, зато с хорошей рекламой. Авторы старались. И еще до премьеры был выпущен диск с записью песен мюзикла. Песни сразу завоевали слушателей, распространились по разным городам и странам, и премьеру уже ждал с огромным нетерпением не только Париж, но и чуть ли не весь мир любителей жанра.

История, рассказанная в мюзикле, довольно близка к оригинальной сюжетной линии романа Гюго.

Ожидания оправдались. Мюзикл был представлен 16 сентября 1998 года в Париже во Дворце конгрессов (Palais des congrès de Paris). Успех был огромный. Слава сопровождала постановку такая, что уже в первый год показа мюзикла он вошел в Книгу Рекордов Гиннеса. Через некоторое время появилась новая редакция мюзикла, премьера этой версии прошла в 2000 году во французском театре «Могадор». Этих изменений придерживались итальянская, русская, испанская и некоторые другие постановки мюзикла. После прошедшей с огромным успехом премьеры началось триумфальное шествие мюзикла по миру – свои языковые версии тут же создавались в разных странах. Премьера российской версии мюзикла состоялась в Москве 21 мая 2002 года.

В 2011 году создалась международная труппа из артистов различных музыкальных театров Америки, Англии, Италии, Канады и других стран, которая показала мюзикл в мировом турне – и везде ее встречали аншлаги. Выдающийся мюзикл за 15 лет своего существования не только не покинул сцен, но продолжает свое мировое шествие.

Литература

1. Ямакава Сихоко. В.П. Бурмейстер: стиль и метод: Балеты «Эсмеральда», «Лебединое Озеро», «Снегурочка»: диссертация ... кандидата искусствоведения: 17.00.01. - Москва, 2006. - 174 с.

2. А. Гозенпуд. А. Даргомыжский. «Эсмеральда». Irrox.com.ru/a-dargomyzhkij-ehsmeralda-a-dargomyzhkij.

3. А. С. Даргомыжский (1813–1869). Автобиография. Письма. Воспоминания современников. Петроград: 1921.

4. Дроздов А. Н. Александр Сергеевич Даргомыжский. – М.: 1929.

5. Пекелис М. С. А. С. Даргомыжский. – М.: 1932.

6. Пекелис М. С. Даргомыжский и его окружение. – М.: 1966–1983.

Вербицька Н.В.

ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА ВІКТОРА ГЮГО В ТЕАТРАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

Анотація. В роботі розглянуто вплив творчості Віктора Гюго на інші види мистецтва (застосування творів Віктора Гюго в постановках, композиціях). Стаття аналізує використання творчої спадщини В.Гюго в театральному мистецтві; приділяється увага описанню опер, балету і театральних вистав за мотивами п’єс і романів В.Гюго. В процесі роботи зроблено висновки щодо творчої спадщини Віктора Гюго в різних видах мистецтва.

Творчість Гюго, найвидатнішого французького романтика, вождя французького романтизму, його теоретика, вражаюче багатогранна й розмаїта: він великий поет, прозаїк, драматург, до того ж літературний критик і бойовий, темпераментний публіцист. Віктор Гюго зробив значний внесок в оновлення поезії і театру як лідер течії романтизму у французькій літературі.

Романтичні драми Гюго перегукувалися з актуальними соціально-політичними проблемами сучасності, відстоювали її передові ідеали та устремління. Наприкінці 20-х років романтики надають особливої уваги завоюванню театру, який все ще лишався під владою класицизму. З цією метою у 1827 році Гюго пише свою першу романтичну історичну драму «Кромвель», котра розповідає про англійську буржуазну революцію XVII століття. Її вождь Кромвель був зображений як сильна особистість, але, на відміну від цільних героїв класицизму, він зазнає моральних протиріч: скинувши короля, він ладен зрадити революцію і стати монархом. Великого розголосу набула передмова до драми, в ній Гюго прагнув пов'язати розвиток літератури з розвитком історії людства, щоб показати історичну обумовленість торжества романтизму. Це була цілісна програма романтичного руху [1, 38].

Ідейний зміст драм Гюго не сходить до самої проблематики, що пов'язана з ідеологічними битвами кінця 20-х років та Липневою революцією 1830 року.

Романтичні драми Гюго перегукувалися з актуальними соціально-політичними проблемами сучасності, відстоювали її передові ідеали та стремління.

В історії французької літератури друга половина 20-х років позначена розквітом жанру історичного роману. Одним із найвищих досягнень французького історичного роману доби романтизму є роман Гюго «Собор Паризької Богоматері» (1831). Цей роман відбиває національну історію, він пов'язаний з актуальною сучасною проблематикою.

Творча активність Віктора Гюго не згасала до останніх років його довгого життя. Але він лишається і активним громадським діячем, і пристрасним публіцистом, невтомно бореться проти політичної реакції, суспільного зла й несправедливості. Його твори глибоко поетичні, сповнені гарячої патріотичної любові до Франції, до її історії, до її мистецтва, у яких, як вважав Гюго, живе волелюбний дух і талант французького народу.

Роман Віктора Гюго «Собор Паризької богоматері» з'явився на книжкових прилавках Парижа в лютому 1831 року. З невимовною швидкістю поширився він серед французьких читачів і негайно переступив через кордони своєї батьківщини. У новому творі Гюго захоплювали новизна змісту, напружений драматизм розвитку, приголомшливі контрасти, що народжуються життям, глибоке співчуття до нещасних, знедолених людей. Герої «Собору Паризької богоматері» немов ожили, стали невід'ємною частиною існування величезної кількості читачів [3, 16].

Чарівна Есмеральда, жалюгідний горбань-дзвонар і збурений похмурими пристрастями Клод Фролло стали сприйматися наче реально існуючі люди. І як це нерідко буває з героями улюблених романів і повістей, читаюча публіка пристрасно побажала побачити їх дійсно наділеними в плоть і кров, що живуть, страждають із тими, хто тішиться хоча б на ефемерною театральному майданчику. Заради такого одухотворення близьких і хвилюючих персонажів глядач готовий був помиритися з обмеженими можливостями інсценування, з умовностями сценічних жанрів, що накладають свій відбиток на зміст роману, нарешті, з вимогами театральної цензури, нещадно шматували улюблений твір.

Нехай навіть потьмяніє зміст дорогий книги в посередніх сценічних бувальцях, аби побачити в театрі улюблених героїв. Так сталося і з прославленим твором Гюго. Вже незабаром після появи роману «Notre Dame de Paris» народився цілий ряд його театральних переробок. І хоча жодна з них не піднімалася до рівня роману (в тому числі і інсценування, зроблене самим письменником), але вони з'являлися, як гриби після дощу, одна за одною протягом багатьох років, задовольняючи незламну потребу читача. Розчаровуючись в одному сценічному втіленні роману, глядач через деякий час кидався на іншого. Одних привертав драматичний спектакль, інші тяглися до оперної переробці, а треті шукали задоволення в балетному інсценуванні [2, 12]. Уже через два-три роки після появи роману «Собор Паризької богоматері» виникли перші його сценічні варіанти. У травні 1836 року російська газета писала про них як про факти відомої давності. У Лондоні вже йшла опера, перероблена зі знаменитого роману, під назвою «Квазімодо», музика Вебстера. Краса і спритність міс Ремер, що займала роль Есмеральди, доставила директору Ковенгарденского театру багатий збір. На провінційному театрі, в Сурреї, давали з успіхом мелодраму, взяту з того ж роману. Незабаром німецький драматург і акторка Шарлотта Бірх-Пфейфер написала п'єсу по «Собору Паризької богоматері» – »Der Glockner von Paris» («Паризький дзвонар»). Мабуть, автор, що служила до того в Відні, в імператорському театрі, працювала в ті роки в петербурзькій німецької трупі, і актор останньої Барлов вибрав цю п'єсу для свого бенефісу. У 1835 році «Паризький дзвонар» і був поставлений Німецьким театром в Петербурзі. Однак Бірх-Пфейфер, очевидно, йшла в своїй драмі досить близько за Гюго, і в такому вигляді навіть на німецькій сцені «Паризький дзвонар» в Петербурзі не міг з'явитися. У травні 1837 року в своєму рапорті міністру-двору князя П. М. Волконському директор імператорських театрів Гедеонов, даючи роз'яснення про російській перекладі німецької п'єси, між іншим, говорить і про оригінал: «… она [драма] була вже дана на Санкт-Петербурзькому Німецькому театрі в 1835 році в бенефіс актора Барлова і згодом повторена кілька разів. Понад те, вважаю обов'язково доповісти, що п’єса ця, складена панною Бірх-

Пфейфер, перероблена для тутешньої сцени актором Барловим під керівництвом цензури». Отже, вже німецький оригінал «Паризького дзвонаря» перед постановкою був переглянутий цензурою.

Незважаючи на те, що недоліки цього інсценування були очевидні і для сучасників, «Есмеральда» мала безсумнівний успіх. Уже в перший сезон серед оригінальних і перекладних трагедій і драм за кількістю уявлень вона посіла перше місце. В наступні роки п'єса довго зберігалася в репертуарі і іноді навіть йшла одночасно з «Есмеральдою» Даргомижського (наприклад, в Москві, навесні 1848 року). Постановка на Німецькому театрі «Паризького дзвонаря», як і перших мелодрам Дюканжа, А. Дюма і інших, не торкнулася Даргомижського: в той час він ще не був залучений до кола романтичних інтересів, як і не замислювався ще над створенням великого оперного твору. Поява «Есмеральди» на Олександрійської сцені співпало з посиленими пошуками Даргомижським оперного сюжету, оперного лібрето саме в романтичному роді. Безсумнівно, інсценування «Собору Паризької богоматері» при всіх своїх недоліках і виправленнях повинне було справити враження на молодого композитора. Потьмяніли, втратили свою глибину і силу в театральній переробці центральні образи роману, наповнилися на сцені новим життям завдяки талановитому виконанню акторів.

Гюґо прийшов на позиції романтизму під впливом поезії Шатобріана і Ламартина. Але його власний поетичний дар був набагато міцніший, ніж дар його вчителів. Саме йому судилося провести реформу французької поезії, створити умови для її подальшого розвитку [1,52]. Гюґо замінив раціоналістичний вірш класицизму на мову людських почуттів. Саме це сприяло відображенню літературної спадщини В.Гюго в інших видах мистецтва. Відомо багато музичних та театралізованих постанов за мотивами романів і п’єс В.Гюго.

Музичний театр:

«Есмеральда» (опера), композитор Л. Бертен;

«Есмеральда» (балет), композитор Ц. Пуні;

«Есмеральда» (опера), композитор А. Даргомижський;

«Анджело» (опера), композитор Ц. Кюї;

«Ріголетто« (опера), композитор Дж. Верді;

«Ернані« (опера), композитор Дж. Верді;

«Джоконда» (опера), композитор А. Понк'єллі;

«Нотр-Дам» (балет), композитор Ф. Шмідт.

Живописні твори:

Сутінки Джерсі (1853-1855);

Місто з мосту Тамблдаун (1847);

Скеля Ермітаж серед уявного пейзажу;

Спрут з ініціалами V. H. (1866);

Долина Ур де Бівель;

Люксембург (1871).

1836 - «Есмеральда» (опера), композитор Л. Бертен

Роман Гюго послужив основою для багатьох опер. Перша серед них – »Есмеральда» Луїзи Бертен на лібрето самого Гюго, поставлена в Парижі в 1836 р. (в творі музики взяв участь Берліоз). За нею послідували твори А.Маццукато, Ю.Понятовського, Ф.Лебо, Ф.Кампала, А.Г.Томаса, Франца Шмідта та ін. Всі вони виявилися нежиттєздатними, не витримавши суперництва з балетом Ц. Пуні.

1839 - «Есмеральда» (опера), композитор А. Даргомижський

«Есмеральда» Даргомижського – ранній твір композитора, в якому автор тільки намацував принципи своєї оперної драматургії. І в той же час вона свідчить про плідність шукань. У лібрето, написаному Гюго для Бертен, ослаблена антифеодальна спрямованість роману. В опері вся дія сконцентрована на історії циганки Есмеральди, яку намагається викрасти закоханий в неї Клод Фролло. Дівчину рятує молодий офіцер Феб де Шатопер, але Клод, збурений ревнощами, важко ранить суперника. Есмеральду звинувачують у замаху на вбивство її коханого. Вона відкидає пропозицію

Фролло врятувати її в обмін на любов. Коли її ведуть на страту, на площі з'являється Феб, викриває справжнього злочинця і вмирає в обіймах Есмеральди. Вся його поведінка і розв'язка в опері нітрохи не схожі на події «Собору Паризької Богоматері».

1839 – « Есмеральда « (балет), композитор Ц. Пуні

Балет Цезаря Пуні «Есмеральда» створений за мотивами знаменитого твору Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері». Автор лібрето Ж. Перро, відомий балетмейстер. Сюжет балету зазнав значних змін в порівнянні з першоджерелом. Балетмейстера категорично не влаштував трагічний фінал твору, тому він вирішив його змінити, залишивши в живих всіх головних героїв і подарувавши Есмеральді довгоочікуване щастя. Крім того, він вирішив відмовитися від гострого соціального підтексту, висунувши на перший план лінію любові. Примітно, що коли Ж. Перро працював над сюжетом, він спирався зовсім не на сам твір В. Гюго. В основному він користувався лібрето, яке створив великий письменник для опери «Есмеральда», природно з власними змінами.

1880 – «Джоконда « (опера), композитор А. Понк'єллі

«Джоконді» ось уже понад століття, але вона як і раніше залишається однією з найпопулярніших з коли-небудь написаних опер. Її сюжет, заснований на драмі Віктора Гюго, ліг в основу опер, написаних іншими композиторами – як до, так і після Понк'єллі. Російський композитор Цезар Кюї створив свою версію, озаглавлену «Анджело». Його опера була поставлена теж в 1876 році, на кілька місяців раніше «Джоконди». Але тільки опера Понк'єллі втрималася на театральній сцені. Причина цього, безсумнівно, в захоплюючій пристрасності її музики і в її чудових мелодіях. Серед них «Cielo e mar» («Небо і море»), «Suicido» («Самогубство») і найпопулярний «Танець годин».

Місцем дії драми Гюго є Падуя. Арріго Бойто, відомий лібретист, автор лібрето цієї опери, переніс дію до Венеції XVII століття. Він також змінив назву, і якщо драма Гюго називалася «Анджело, тиран Падуанський», то опера отримала одне з найбільш іронічних назв, які коли-небудь давалися творів

цього жанру: «Джоконда» (la gioconda) в буквальному перекладі з італійської означає «весела жінка». Навряд чи, однак, існує оперна героїня, яка страждає більш жорстоко, ніж та, що носить це ім'я. Адже в анналах ліричної сцени знайдеться багато героїнь, які могли б оскаржувати честь вважатися найнестерпніше страждаючої. Вступ до опери – прелюдія – досить коротка, вона ґрунтується на контральтовой арії з першої дії «Voce di donna o d'angelo» («Ангел з небес посланий мені від злодійства рятує»). Кожна з таких дій має свій власний заголовок: дія I – «Левова паща», дію II – «Четки»; дію III – «Золотий будинок»; дію IV – «Канал Орфан».

1844 – «Ернані» (опера), композитор Дж. Верді

Опера у 4 актах

Диригент: Даніеле Каллегарі

Режисер: Жан-Луї Грінда

Виконавці: Роман Варгас, Людовік Тезьє, Олександр Виноградов, Світлана Васильєва.

Створена за мотивами однойменної п’єси Віктора Ґюґо, опера Джузеппе Верді «Ернані» – це прониклива адаптація для ліричної сцени однієї з найяскравіших драм французького поета. Композитор та лібретист поєднали красномовність Гюго з правильним музичним супроводом. Після дуже патріотичних «Набукко» та «Ломбардійців» у цій опері Верді прославляє індивідуальну свободу. Головний персонаж – вигнанець. Саме цей тип героя композитор любив зображувати впродовж усієї своєї кар’єри: Карло у «Розбійниках», Манріко у «Трубадурі» та Алаваро у «Силі долі». Грандіозний третій акт у блискучому виконанні «Гранд Опера» та хору – це, понад усе, перший випадок, коли Верді дуже чітко вимальовує контури того, що згодом буде визнано окремим типом голосу – Верді-баритон. Створена у Венеції у 1884 році, між «Набукко» та «Макбетом», опера «Ернані» – масштабний крок у кар’єрі Верді: саме тут він, як ніколи раніше, починає робити наголос на психологічній стороні своїх героїв. Всі опери Верді, написані після «Ернані», долатимуть той самий шлях у вічному пошуку істини.

1851 – «Ріголетто» (опера), композитор Дж. Верді

«Ріголетто» – опера в 3 актах (часто дається в 4) за мотивами п'єси В. Гюго «Король бавиться», лібрето В.Пьяве (1810-1876). Дж.Верді працював над оперою 1850-1851 роках. Прем'єра п'єси Віктора Гюго (1802-1885) відбулася 22 листопада 1832 р. в театрі Комеді Франсез і після першого ж подання була заборонена до показу з цензурних міркувань: за підрив авторитету королівської влади. Композитор узявся за створення опери, коли п'єса була в опалі. Веди і П'яве підійшли до п'єси творчо: дія перенесли з Франції до Італії, прибрали натяки на конкретний час короля Францізска І. Гюго заперечував проти такого трактування п'єси, але Верді не збирався грати в політичні ігри. Він сам дав назву своєму музичному твору. Все це повністю змінювало ідею драми Гюго і взагалі мала відійти від літературної основи. Коли ж частина музики була вже написана, цензура зажадала корінної переробки лібрето. Автор намагався домовитися з театрами інших країн, але всюди вимагали одного того ж – ніяких натяків на царюючих осіб. Постановку опери переносили з країни в країну, змінювали назву, поки, нарешті, Францізск І не перетворився в герцога Мантуанського, а Трибуле – в Ріголетто. Щоб врятувати свій твір і вивести його на сцену, Верді довелося погодитися і піти на поступки. Опера спочатку не йшла у Франції через протест Гюго за подібне трактування сюжету. Згода Гюго було отримано лише в 1857р. «Ріголетто» – одне з найбільш відомих творів Верді. Дія опери будується на різких драматичних контрастах. У центрі її гостра психологічна драма, яка багатогранно окреслює образ Ріголетто – дошкульного придворного блазня, ніжного, глибоко страждає батька грізного месника. Йому протистоїть легковажний і розбещений герцог, змальований на тлі придворного життя. Душевна чистота, безмежна відданість уособлені в образі юної Джільди. Ці контрастні характери опукло, з чудовим багатством психологічних відтінків втілені в музиці опери. Прем'єра відбулася 11 березня 1851 року в театрі «Ла Феніче», в Венеції. Перша постановка в Росії пройшла у виконанні італійської трупи 31 січня 1853 року на сцені Великого (Кам'яного) театру в Петербурзі. Однак перенести оперу на російську сцену для виконання

російськими артистами цензура спочатку не дозволила. Лише 20 жовтня 1859 року відбулося 1-е виконання вітчизняними співаками – в Москві на сцені Великого театру, на італійській мові. У Росії п'єса В.Гюго не йшлося, зрозуміло з яких причин. Російською мовою – в перекладі П.І.Калашнікова – опера прозвучала вперше в Петербурзі 6 листопада 1878 року, а на наступний рік (1879) і московська Імператорська опера проілюструвала оперу російською мовою.

1876 – «Анджело» (опера), композитор Ц. Кюї

«Анджело» – опера Ц. Кюї в 4 діях, Лібрето В. Буреніна за драмою В.Гюго «Анджело, тиран Падуанський». Прем'єра: Петербург, Маріїнський театр, 1 лютого 1876 р. під управлінням Е. Направника; нової редакції – Москва, Великий театр, 4 січня 1901 р. під керівництвом І. Альтані; в тій же редакції опера була поставлена в Маріїнському театрі (1910).

Таким чином, творча спадщина В.Гюго мала та має великий вплив на появу і розвиток інших видів мистецтва, і до цього часу ми насолоджуємося чудовими зразками оперного та балетного мистецтва, створеними за сюжетами великого майстра.

Література:

1. Алексеев М. П. (Русская культура и романский мир.) – Л., 1985; – 307с.
2. Трескунов М.С. (Виктор Гюго: Очерк творчества) – М., 1961.
3. Моруа А. (Олимпио, или Жизнь Виктора Гюго.) – М., 1971. – 28 с.
4. Мелещенко/Олександр Костянтинович. Публіцистика Віктора Гюго (1802 – 1885): (навч.-метод. комплекс: Навч. посібник; Хрестоматія;) – 331 с.
5. Сафронова Н. Н. (Виктор Гюго. – Биография писателя. Москва «Просвещение».) 1989. – 228с.
6. Гюго В. Девяносто третий год; Эрнани; Стихотворения./ Вступительная статья Е.Евниной. – М., 1973 (Библиотека всемирной литературы). – 196с.
7. http://classic-music.ru/esmeralda.html.
8. http://ale07.ru/music/notes/song/muzlit/dargomyjskyi5.htm.

9. http://www.kinofilms.ua/ukr/movie/91103_Ernani/.
10. http://belcanto.ru/opera_angelo.html.

Гончарова С. А.

ЛИТЕРАТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ ВИКТОРА ГЮГО В ДРУГИХ ВИДАХ ИСКУССТВА

Анотоція. В данной статье рассмотрено литературное наследие Виктора Гюго в таких видах искусствах: изобразительное искусство, мюзикл, драма, поэзия, театр и опера. Проанализировано мировоззрение автора и отражение его в искусстве. Раскрыта тема важности В. Гюго в национальной культуре Франции, а также актуальность произведений, их социальной остроты и художественной значимости для современности.

Виктор Мари Гюго – автор романов «Собор Парижской богоматери» (1831), «Человек, который смеется» (1869), «Труженики моря» (1866), «Отверженные» (1862), «Девяносто третий год» (1874), «Последний день приговорённого к смерти», также «Последний день осуждённого» (1829), «Бюг-Жаргаль» (1826), «Клод Гё» (1834), «Конец Сатаны» (1866). А также пьесы – «Эрнани, или Испанская честь» (1829), «Король забавляется» (1832), «Рюи Блаз» (1838), «Анджело, тиран Падуанский» (1835), «Лукреция Борджиа» (1833), «Марион Делорм», «Кромвель» (1827), «Мария Тюдор». К тому же он был великим публицистом. Его произведение «Дела и Речи», имеющая политическую окраску, памфлеты «История одного преступления» и «Наполеон Малый».

Сила литературного наследия Виктора Гюго отразилась большим отпечатком на национальной культуре Франции. Когда Гюго, грезил о своей значимости в этой эпохе, он не догадывался, что в мировой истории, он запомнится, как один из наиболее авторитетных деятелей французского романтизма. Его выдающиеся произведения вдохновили и вдохновляют многих

представителей современного искусства на создание своих работ. Сам же Виктор Гюго рисовал с самого юного возраста и был знаком с значительным количеством художников и иллюстраторов.

Так один из друзей Гюго, Луи Буланже, творивший свои работы по фантастическим сюжетам автора, создал «Призрак», «Дьявольская охота», «Ленора», литографию «Ночной шабаш», где очень ярко и контрастно изображены все нечистые силы из баллады автора: ведьмы в наготе, черти, змеи и прочая нечисть.

В 1866 году мир увидел иллюстрации Гюстава Доре к роману «Труженики моря», где было показано кораблекрушение. Одним из самых известных личностей, вдохновленные творчеством Виктором был снят немой фильм. Гюго, является Ален Бубиль.

В 1980 театральный лирик и либреттист в сотрудничестве с Клодом-Мишелем Шёнбергом, французским композитором, создали мюзикл «Отверженные» по мотивам романа Виктора Гюго. Впервые мюзикл был поставлен 17 сентября 1980 года в Париже. До сегодняшних дней он был показан в 221 городе в 38 странах мира. Сначала мюзикл получал негативные отзывы от критиков, что нельзя было сказать о публике. Лондонская постановка собрала рекордное количество мест. И вскоре, после битком забитого зала, отзывы изменились. Эмблемой мюзикла является рисунок Эмиля Байара (1886 года), где изображена Козетта, подметающая пол в кабаке у Тенардье.

Помимо мюзикла, по роману Виктора Гюго «Отверженные» был снят фильм.

В середине 1912 года Капеллани и Кинематографическое общество достигли вершины своей славы постановкой «Отверженных». Фильм этот состоял из четырёх серий и девяти частей. В нём было свыше пяти тысяч метров, и он шел в течение пяти часов. Если верить рекламе, то он стоил около двухсот тысяч франков. Успех был громадный. С 1912 г. Патэ не переставал выпускать новые версии романа Гюго. Ему подражала Америка, где этот фильм

произвел фурор. Серии «Отверженных» демонстрировались каждая в отдельности. Но некоторые кинематографы объединяли их и заполняли ими программу целого вечера [1, 82].

Очередными примерами киноискусства, чьи сюжеты основаны на одноимённом романе Виктора Гюго, были черно-белый фильм «Отверженные» (1917) режиссёра Фрэнка Ллойда, «Отверженные» (1958) режиссёра Жан-Поль ле Шануа, мини-сериал «Отверженные» (1972) режиссёра Марселя Блюваля, кинофильм «Отверженные» (1982) режиссёра Робера Оссейна, мультипликационный сериал «Отверженные», снятый в 1992 году, фильм «Отверженные» (1995) режиссёра Клода Лелуша, драма «Отверженные» (1998) режиссёра Билле Аугуста, аниме «Отверженные: Козетта» из серии «Театр мировых шедевров», четырёхсерийный художественный фильм «Отверженные» режиссёра Жозе Дайан с Жераром Депардье в главной роли и наиболее известный драматический мюзикл Тома Хупера «Отверженные» (2012). В главных ролях драматического мюзикла были Хью Джекман, Энн Хэтэуэй, Аманда Сайфред, Рассел Кроу и другие. Мюзикл получил 3 статуэтки «Оскара», 3 «Золотого глобуса», также Энн Хэтэуэй была награждена «Премией Гильдии киноактёров США» и получила статуэтку «Оскар» за лучшую женскую роль второго плана.

Следующим по значимости для публики стал диснеевский мультфильм «Горбун из Нотр Дама». Мультфильм вышел в 1996 году и сразу покорил маленьких зрителей удивительной красотой главной героини и своим увлекательным сюжетом. В его основе лежал роман «Собор Парижской богоматери», однако авторы внесли некоторые изменения. Модификации были существенны для читателей Виктора Гюго, начиная от внешности персонажей и заканчивая концовкой. Очевидно, что Дисней испортил историю для взрослых, превратив его в хорошую сказку для детей. Мультфильм заканчивается счастливо для главных героев, как и во всех работах Диснея, собственно. После выхода второй части мультика в 2002 году, зрители раскритиковали анимацию

и сюжет мультфильма. Сейчас фильм имеет рейтинг 4,8 из 10 на IMDb (в переводе с англ. – «Интернет-база кинофильмов»).

Одной из лучших экранизаций «Собора Парижской богоматери» можно считать фильм «Горбун Собора Парижской Богоматери», снятый в 1939 режиссёром Уильямом Дитерле в павильонах Голливуда. Фильм буквально переносит нас в Париж XV века. Великолепный актерский состав, изумительные декорации и поразительное сходство с романом – то, что обещали нам авторы фильма. По правде говоря, американские сценаристы изменили сюжет французского романа и в очередной раз подтвердили, что Голливуд имеет собственное особое мнение о европейской культуре и истории. Однако, экранизацию можно назвать лучшей из-за впечатляющих декораций и ослепительных костюмов. Его аналог, фильм 1997 года режиссера Питера Медака со слишком пафосным для французского романтизма переделанным сюжетом, можно считать голливудским вариантом непосредственной мелодрамы с финалом для тех, кто не читал оригинал. После просмотра этого фильма, можно ещё раз убедиться, что снимать картины по книгам такого масштаба не стоит, изменяя сюжет.

Самой известной и близкой по сюжету к «Собор Парижской богоматери» можно считать немую картину Уоллеса Уорсли «Горбун из Нотр Дама» (1923). Эта американская драма, напоминающая фильм ужаса до сих пор остается актуальной для просмотра. Первая часть экранизации называется «Эсмеральда». Снятая в 1905 году немая короткометражка режиссёров Алис Ги-Блаше и Викторена Жассе повествует о жизни цыганской девушки Эсмеральды, звонаря Квазимодо. Обе части драмы можно найти на английском языке.

Также фильмы по сюжеты этого романа сняли во Франции. Режиссер Жан Деланнуа в 1956 году выпустил свою работу «Собор Парижской богоматери», сохранив дух французского романтизма. К сожалению, некоторыми описываемыми моментами из книги пришлось пожертвовать, однако в фильме достоверно передана атмосфера эпохи правления Людовика XI. Суета

парижской жизни, жизнерадостная цыганка Эсмеральда и презираемый Квазимодо в картине были переданы очень подлинно.

Роман «Человек, который смеется» также был экранизирован многими режиссёрами. Так, например, в 1971 французский режиссёр Жан Кершброн выпустил в свет 3-серийный мини-сериал «Человек, который смеется». Декорации, визуальное восприятие, безупречная игра актеров, которые смогли перенести героев романа на экран телевизора и внушительная музыка – все это воссоздает атмосферу книги в кинофильме. Перед зрителем пробегает последняя четверть XVII века, где состоятельность аристократии противоречит нищете и битве за выживание простых смертных. При этом отзывчивость и гуманность незнатных противопоставляется нравственной опустошенности знати.

Интерпретация романа в 2012 году не имела колоссального триумфа над более старыми экранизациями, поскольку характер и суть главных героев не была достоверно передана актерами. Режиссёр Жан-Пьер Амери сильно исказил сюжет оригинального романа «Человек, который смеётся», а потому напоролся на острый нож негодующих зрителей и критиков. Неудачная передача внешности персонажей, малосвязанная сюжетная линия, больше напоминающая ахинею, и отвратительная игра актеров – испортили этот фильм. Режиссёр, следуя модным тенденциям кинематографа, бессердечно уничтожил сюжет романа, выставляя на основной план историю любви. В итоге от романа остается всего-навсего название и раскромсанный рот Гуинплена.

Наиболее известная экранизация этого романа Виктора Гюго является работа Пауля Лени в 1928 году. Выдающаяся немая картина снята восхитительно и динамично. Экспрессионизм в фильме ужасов завоевывает своей атмосферой и колоритом визуальных образов. Несмотря на обилие заурядного для черно-белого кино макияжа и множества роскошных костюмов, этот фильм не обладает и долей пафоса, присущему современным фильмам.

Вдохновленный пьесой Виктора Гюго «Король забавляется» (1832), Джузепе Верди поставил оперу в трёх актах, написанную в 1850-1851 годах,

под названием «Риголетто». Опера «Риголетто» дважды была экранизирована. Первый раз немецком режиссёром, Жан-Пьером Поннелем ,в 1982 году. Второй раз советским режиссёром, Виктором Окунцевым, в 1987 году.

Четырёхтактная опера «Эрнани», основанная на трагедии «Эрнани, или Испанская честь» Виктора Гюго имела большой успех у итальянской публики. Джузепе Верди, настолько воодушевленный работам Гюго, закончил работу за месяц и посему премьера произошла 9 марта 1844 года в театре Ла Фениче в Венеции.

Композитор Амилькаре Понкьелли создал оперу «Джоконда» из четырёх актов на либретто, которое написал Арриго Бойто. В основу оперы авторы вложили сюжет пьесы Виктора Гюго «Анджело, тиран Падуанский» (1835). Опера имел исключительный успех в театре Ла Скала в Венеции и получила огромный триумф по всей Италии, а также в США.

Легендарный французско-канадский мюзикл «Нотр-Дам де Пари», по роману Виктора Гюго «Собор Парижской Богоматери», впервые был поставлен в 1998 году в Париже. Композитор мюзикла стал Риккардо Коччанте, а создатель либретто – Люк Пламондон. Хоть и мюзикл в некотором роде отличается от романа, публика восприняла мюзикл более чем комплементарно, и именно поэтому мюзикл оказался в Книге Рекордов Гиннеса за самый большой успех в первый год работы. Постановки были показаны почти во всех городах Европы и буду ставится ещё долгое время.

Пьесу Виктора Мари Гюго «Рюи Блаз» экранизировали несколько раз. Самой удачной экранизацией, по мнению общественности, является французский черно-белый художественный фильм «Рюи Блаз: Опасное сходство» (1947) режиссёра Пьера Бийона. Жан Маре превосходно сыграл Рюи Блаза и Сезара де Базана. Великолепная игра не единственное, что обрадовало поклонников Виктора Гюго, ведь в этой драме сохранилась не только дух Испании XVII века, но и поучительная притча о власти.

Уже в XXI веке «Рюи Блаз» режиссер Жак Вебер воссоздал пьесу вновь. В главных ролях с Жераром Депардье и Кароль Буке, телевизионная постановка

от французского режиссёра по сюжету французской пьесы – радость для ценителей исторических романов. Безупречная актерская игра и передача характеров персонажей помогло зрителям в полную силу ощутить чувства, которые хотел передать Виктор Гюго.

На сегодняшний день все постановки, мюзиклы и оперы можно найти в глобальной сети. Важность литературного наследия В. Гюго для национальной культуры Франции очевидна – социальные и психологические драмы, которые затрагивали такие проблемы общества, как: социальный гнет, голод, нищета, общественная дифференциация, проблема отверженных, несправедливая политика, социальные конфликты общества и напряженная борьба между эксплуататорскими классами и аристократией. Он был тем, кто рассказал миру о нетерпимости общества перед властью, перед дворянско-клерикальной системой. В. Гюго был одним из главенствующих участников литературной борьбы, носящий политический характер.

Литература:

1. Жорж Садуль. История киноискусства. – Москва: искусство, 1957. [с. 82]

2. http://www.imdb.com/title/tt0257778/

Дьоміна Л. Ю.

НОВАТОР ФРАНЦУЗЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ XIX СТОЛІТТЯ

Анотація. Французьку літературу XIX століття неможливо уявити без Віктора Гюго. Творчість Гюго, найвидатнішого французького романтика, вождя французького романтизму, його теоретика, вражає багатогранністю і розмаїттям: великий поет, прозаїк, драматург, при цьому літературний критик і близький бойовий, темпераментний публіцист.

Великі люди самі споруджують собі
п'єдестал; статую споруджує майбутнє.
Віктор Гюго

Живі борються ... А живі тільки ті,
чиє серце віддане піднесеній мрії.
Віктор Гюго

В. Гюго – один з найпопулярніших у світі французьких прозаїків, для своїх співвітчизників він, перш за все, великий національний поет, реформатор французького вірша, драматургії, а також публіцист-патріот, політик-демократ. Знавцям він відомий як неабиякий майстер графіки, невтомний художник фантазій на теми власних творів. Але є основне, що визначає цю багатогранну особистість і одушевляє її діяльність, – це любов до людини, співчуття до знедолених, заклик до милосердя і братерства. Людство не забуде того, хто перед смертю, підбиваючи підсумок своєї діяльності, з впевненістю сказав: «Я у своїх книгах, драмах, прозі і віршах заступався за малих і нещасних, благав могутніх і невблаганних. Я відновив у правах людини блазня, лакея, каторжника і повію».

Гюго був справжнім новатором у всіх областях французької літератури: поезії, прозі, драматургії. Це новаторство, що йде в руслі загальноєвропейського руху романтизму, який захопив не тільки літературу, а й образотворче мистецтво, і музику, і театр, було тісно пов'язане з оновленням духовних сил європейського суспільства – оновленням, яке настало слідом за Великою французькою революцією кінця XVIII століття. Перші поетичні твори юного Гюго, багато в чому ще наслідувального характеру, з'явилися на початку 20-х років. Саме тоді, очоливши молодий романтичний рух, він проголошує нові художні принципи, перекреслюючи стару систему класицизму, випускаючи одну за одною книги віршів, створюючи свій перший роман, впроваджуючи на сцену нову романтичну драму. При цьому В. Гюго вводить в художню літературу нові – раніше заборонені для неї – теми і образи, яскраві фарби, бурхливу емоційність, драматизм різких життєвих контрастів,

звільнення словника і синтаксису від умовностей класицистичної естетики. 30-і роки були войовничим теоретичним періодом французького романтизму, спрямованим на вироблення свого нового художнього стилю. Два протилежних ставлення до світу зіткнулися в цій боротьбі романтизму і класицизму.

У 1827 році Гюго створює історичну драму «Кромвель», а передмова до цієї драми стає маніфестом французьких романтиків. Гостро відчуваючи рух і розвиток, що відбувається в природі і в мистецтві, письменник проголосив, що людство переживає різні віки, кожному з яких відповідає своя форма мистецтва (лірична, епічна і драматична). Згідно Гюго, перша велика епоха в історії цивілізації – це первісна епоха, коли людина вперше у своїй свідомості відокремлює себе від всесвіту, починає розуміти, яка вона прекрасна, і своє захоплення перед світобудовою висловлює в ліричній поезії, що панує в жанрі первісної епохи. Своєрідність другої епохи, античної, Гюго бачить у тому, що в цей час людина починає творити історію, створює суспільство, усвідомлює себе через зв'язки з іншими людьми, провідний вид літератури в цю епоху – епос. З середньовіччя починається, як вважав письменник, нова епоха, що стоїть під знаком нового світогляду – християнства. Християнство бачить в людині постійну боротьбу двох начал, земного і небесного, тлінного і безсмертного, тваринного і божественного. Боротьба цих двох начал людської душі драматична за самою своєю суттю: «... що таке драма, як не це щоденне протиріччя, щохвилинна боротьба двох начал, що завжди протистоять одне одному в житті і заперечують один одного в людині з колиски до могили?» Тому третьому періоду в історії людства відповідає літературний рід драми.

В.Гюго протестує і проти такого канону класицизму, як правило «двох єдностей» (єдність місця і єдність часу). Він справедливо вважає, що є безглуздим штучно обмежувати двадцятьма чотирма годинами дію. Головний пафос Передмови-маніфесту Гюго полягає, таким чином, в протесті проти всякої насильницької регламентації мистецтва, в шаленому поваленні всіх застарілих догм: «Отже, скажімо сміливо: час настав! .. Вдаримо молотом по теоріям, поетикам і системам. Зіб'ємо стару штукатурку, що приховує фасад

мистецтва! Немає ні правил, ні зразків, або, вірніше, немає інших правил, крім загальних законів природи ... «.

Гюго – один з найвеличніших поетів французького XIX століття, але, на жаль, саме як поет він найменш у нас відомий. У поезії найбільш ясно простежується еволюція думки і художнього методу Гюго: кожна з його поетичних збірок – «Оди і балади», «Східні мотиви», чотири збірки 30-х років, потім «Відплата», «Споглядання», «Грозний рік», тритомна «Легенда століть» – являє собою певний етап його творчого шляху. Починає здійснюватися перехід від поезії інтелектуальної та ораторської, якою була переважно класицистична поезія (наприклад, вірші Буало), до поезії емоцій, яку оспівують романтики. Звідси беруть свій початок пошуки найбільш яскравих поетичних засобів, які впливають не стільки на думку, скільки на почуття. Це насичення поезії інтенсивними фарбами, динамізмом, драматичним і емоційним напруженням (вірші «Ентузіазм», «Дитя», «Канаріс», «Голови в сералі» та інші).

Шедевр мальовничої і динамічної поезії, збірка «Східні мотиви» була свого роду відкриттям чуттєвого і барвистого світу; наступні поетичні книги Гюго, створювані впродовж 30-х років, – «Осіннє листя» (1831), «Пісні сутінків» (1835), «Внутрішні голоси» (1837), «Промені і тіні» (1840), – йдуть шляхами більш глибокого розуміння життя, видають постійне прагнення поета проникнути в закони світобудови і людської долі. Тут відбилися і філософські, і політичні, і моральні пошуки часу. Ліричний герой Гюго зі збірок 30-х років постійно вдивляється, вслухається, вдумується в усе навколишнє. Роздуми про долю людей, про їх біди і прикрощі, про їхнє минуле і майбутнє, яке губиться в мороці, постійно хвилюють поета: «чистого» споглядання, «чистої» природи для нього не існує. В тойже час він наполегливо піднімає соціальну тему бідності і багатства («Для бідних», «Бал у ратуші», «Не смійте засуджувати ту жінку, що впала»). Передбачаючи майбутню революцію, поет пише вірш «Роздум перехожого про королів», де радить королям прислухатися до голосу народу, який хвилюється біля підніжжя їх трону подібно грізному океану.

Народ-океан, грізний для коронованих владик, – наскрізний образ, що проходить через всю творчість Гюго.

Ще одна тема 30-х років віщує пізнього Гюго: це тема політична і тираноборська, яка веде поета до виходу в широкий світ, до співчуття всім пригнобленим народам. У вірші «Друзі, скажу ще два слова» (1831) поет говорить, що глибоко ненавидить гноблення, в якому б куточку землі воно не виникало. У цьому ж вірші намічається характерне для Гюго розуміння громадянської місії поета («Так, муза присвятити себе повинна народу!»), яке знайде найбільш повне вираження в програмовому вірші «Покликання поета» (1839) зі збірки «Промені й тіні».

Світ, створений Гюго в поезії 30-х років, постає перед нами в різких контрастах: гармонійний гімн, що виражає природу, – і сумний крик людства; нікчемні і короткозорі королі – і далекоглядні народи; пишні святкування багатіїв – і злидні бідняків.

Контрастному баченню світу відповідає поетика і першого роману Гюго «Собор Паризької богоматері», створеного на гребені липневої революції 1830 року. У «Соборі» знайшла застосування його теорія гротеску, яка робить надзвичайно зримим як зовнішню потворність, так і внутрішню красу горбатого Квазімодо, на противагу показному благочестю і глибокій внутрішній порочності архідиякона Клода Фролло. Тут ще більш яскраво, ніж в поезії, позначилися пошуки нових моральних цінностей, які письменник знаходить, як правило, не в стані багатіїв і можновладців, а в стані знедолених і зневажливих бідняків. Всі найкращі почуття – доброта, щирість, самовідданість – належать Квазімодо і циганці Есмеральді, які є справжніми героями роману, в той час як їхні антиподи, хто стоїть біля керма світської чи духовної влади, подібно королю Людовику XI або того ж архідиякона Фролло, відрізняються жорстокістю, блюзнірством, байдужістю до страждань людей.

Роман Гюго, завдяки своїй надзвичайній мальовничості і захопливості, відразу отримав визнання публіки. Зате навколо романтичного театру, створюваного письменником в ті ж роки, розгорілися запеклі бої. П'єси Гюго

слідували протягом десятиліття одна за одною: «Маріон Делорм» (1829), «Ернані» (1830), «Король бавиться» (1832), «Лукреція Борджіа» (1833), «Марія Тюдор» (1833), «Анджело– тиран падуанський «(1835),» Рюї Блаз «(1838).

У цьому жанрі, більше ніж в будь-якому іншому, видно, що Гюго прагне продовжувати в мистецтві революційні традиції; атакуючи прославлену цитадель класичної трагедії – театр «Комеді Франсез», драматург висуває на зміну свій новий – революційний і народний театр, «... літературна свобода – дочка свободи політичної. Цей принцип є принципом століття, і він переможе, – каже він з властивим йому полемічним запалом в передмові до драми «Ернані» (березень 1830 г.). Завоювання театру романтиками носило, таким чином, не тільки естетичний, але і виразно політичний характер. Захисники класичної трагедії були одночасно переконаними монархістами, прихильниками старого політичного режиму. Молодь, яка підтримувала романтичну драму, тяжіла, навпаки, до лібералізму і республіки. Цим і пояснюється надзвичайний розпал пристрастей навколо майже кожної п'єси Гюго. Саме висунення на перший план героїв-простолюдинів, типу підкидька Дідьє, блазня Трибуле або лакея Рюї Блаза, яким віддається справжнє благородство душі, здатність по-справжньому любити і активно відстоювати свої почуття, а часом і переконання, – було великим нововведенням романтичної драми. І її найбільше значення в тому, що вона привертає серця глядачів саме до цих пригноблених, гнаних, але люблячих і шляхетних героїв, роблячи їх моральними переможцями в конфлікті із всесильними деспотами і коронованими владиками навіть в тому випадку, коли ці герої зазнають поразки і повинні загинути.

Романтична драма Гюго – це гострополітична і тираноборська драма, далека від камерного спектаклю, замкнутого в рамках приватного і сімейного життя. Її дія виноситься на широку арену, виходить з домашньої обстановки в палаци вельмож і королів, часом на вулицю і на площу. Саму історію вона робить плацдармом для виведення на сцену великих політичних і моральних колізій, які використовуються автором в злободенних питаннях. Гюго, таким чином, постійно намагається активно впливати на думку сучасників своїм

художнім словом: він ризикує повчати монархів, підказуючи, як правити державою; він люто таврує деспотизм королів, міністрів, вельмож, іспанських грандів або італійських тиранів; він прагне розкрити очі народу на його зневажені права і на можливість революційного виступу проти тиранії.

Романтична драма Гюго переслідує, однак, не тільки політичні, але й моральні завдання. В цьому відношенні вона йде ще далі, ніж роман «Собор Паризької богоматері». «Турбота про людську душу – теж справа поета. Не можна, щоб натовп розійшовся з театру і не забрав з собою додому будь-якої суворої і глибокої моральної істини», – заявляє автор у передмові до «Лукреції Борджа», а в передмові до «Марії Тюдор» додає, що драма розглядається ним як урок і повчання, що театр покликаний бути просвітницьким, повинен роз'яснювати, «керувати серцями», тобто за допомогою сильних емоцій вселяти народу певні моральні принципи. Ось чому для драми Гюго характерна інтенсивність, загостреність, гіпертрофованість почуттів. Його герої – Дідьє, Ернані, Рюі Блаз або Трибуле – володіють чудовою цілісністю, безкомпромісністю, великими пристрастями, повністю захоплюючи людину; вони не знають половинчастості, роздвоєності, коливань; якщо любов – то до гробу, якщо образа – то дуель і смерть, якщо помста – то помста до останньої межі, хоча б це коштувало власного життя. Подруги романтичних героїв – Маріон або донна Соль – не поступаються їм у своїй відданості і безстрашності, вони готові боротися за свою любов і, якщо треба, йти за неї на смерть, як це зробила в драмі «Король бавиться» нещасна Бланш. І ця сила жіночої, чоловічої або батьківської любові, і ця самовідданість і великодушна самовіддача – всі ці воістину високі і благородні емоції знаходять відгук у самої широкої демократичної аудиторії, до якої Гюго і звертався в своєму новому театрі. Цьому сприяє і спритно зав'язана інтрига, і захопливість сюжету, стрімкі і несподівані повороти в розвитку дії і в долях героїв. Романтична драма, таким чином, досягає того морального ефекту, на який вона розраховує, і вносить великий вклад в мистецтво свого часу.

Дослідники творчості Гюго не раз підкреслювали повну узгодженість філософської думки поета з її втіленням в зримі поетичні образи, його вміння малювати навіть самі абстрактні поняття, бо навколо його думки або почуття завжди вільно народжуються конкретні пейзажі або символічні картини. У «Легенді століть» автор домігся небувалої розкоші мальовничих образів, блискучих феєричних картин і палаючих фарб. Втілення його світобачення простежується в епічних творах, де розкривається широта історичного і художнього бачення, масштабність задумів, постійна захопленість долями окремих людей і цілих народів. Це «Знедолені» (1862), «Трудівники моря» (1866), «Людина, яка сміється» (1869) і «Дев'яносто третій рік» (1874).

Вся етика і естетика Гюго засновані на подоланні справжнього зла, на піднесенні над повсякденністю і прагненні до морального ідеалу. На противагу натуралістичному методу, який свідомо не відривався від повсякденності, для Гюго характерні сила і розмах уяви, створення образів на межі реального і фантастичного (Як жахлива маска Гуінплена, що символізує загальне знівечення людини в нелюдському світі). Це естетика надмірності і контрасту, навмисного укрупнення, аж до гротеску, як героїв, так і подій, як чеснот, так і вад, естетика постійних антитез: чорного і білого, злого і доброго, які не тільки співіснують, а й постійно борються між собою у цілому світові, і в душі людини. Книги Гюго, завдяки своїй людяності і шляхетності, завдяки блискучій фантазії, захопливості, мрії, продовжують хвилювати дорослих і юних читачів всіх країн світу.

Література

1. Гюго В. Зібраннятворів у 15 т. / Вступна стаття В. Ніколаєва. – М., 1953-1956.
2. Гюго В. Зібраннятворів у 6 т. / Вступна стаття М.В. Толмачова. – М., 1988.
3. Гюго В. Зібраннятворів у 6 т. /Заключна стаття П.Антокольського. – М., 1988.
4. Гюго В. Дев'яносто третій рік; Ернані; Вірші. / Вступна стаття Є.Евніной. – М., 1973 (Бібліотека світової літератури).

5. Евніна Є.М. Віктор Гюго. Бібліотека світової літератури. Віктор Гюго. – М .: Художня література,1973
6. Брахман С. Р. «Знедолені» Віктора Гюго. – М.: Художня література, 1968.
7. Луначарський А. Віктор Гюго: Творчий шлях письменника. – Зібрання творів, 1965, т. 6, с. 73-118.
8. Мініна Т.М. Роман «Дев'яносто третій рік»: Проблема революції у творчостіВіктора Гюго. –Л.: ЛДУ, 1978.
9. Моруа А. Олімпіо, або Життя Віктора Гюго. – М.: Радуга, 1983.
10. Муравйова О. В.Гюго. – М.: Молода гвардія, 1961 (Життя чудових людей).
11. Реізов Б.Г. Французький історичний роман в епоху романтизму. – Л., 1958.
12. Сафронова Н. Н. Віктор Гюго. Біографія письменника. –М.: Просвіта, 1989.
13. Трескунов М.С. Віктор Гюго. – Л.: Просвіта, 1969.

Карташова В.М.

ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА В.ГЮГО В ІНШИХ ВИДАХ МИСТЕЦТВА

Анотація. Дана робота присвячена дослідженню літературної спадщини В.Гюго,а саме його твору «Собор Паризької Богоматері». Роман є сторінкою не тільки історії країни, а й історії мистецтва.

Природо – матінко! Коли б таких людей
Ти іноді не посилала світу,
Затихло б саме життя.
М.Некрасов.

Неможливо уявити собі духовну історію людства у XIX столітті без Віктора Гюго. Його особистість і творчість залишили помітний слід у серцях сучасників і наступних поколінь.

Гюго був найвидатнішою постаттю французького романтизму і залишився романтиком до кінця своїх днів. Невичерпна уява підказувала йому найвеличніші образи, найяскравіші фарби, найрізкіші контрасти.

В.Гюго все своє життя був поборником добра, соціальної справедливості, захисником знедолених і принижених, пропагандистом ідей милосердя й любові до ближнього.

Відомий російський письменник К.Паустовський у повісті «Золота троянда» так писав про В.Гюго: «Музика його книг була такою могутньою, як грім океанських прибоїв. Від неї здригалася земля. І стріпувалися людські серця. Він був не тільки лицарем свободи. Він був її глашатаєм, її трибуном. Він увірвався в класичне й нуднувате століття як ураган, як вихор, що несе потоки дощу, листя, хмари, пелюстки квітів, пороховий дим й зірвані з кашкетів кокарди.

Цей вітер називається «Романтикою».

Романтичний вітер заніс капельки дощу та пелюстки квітів літературної спадщини Гюго і у різні види мистецтва.

Роман В. Гюго «Собор Паризької Богоматері» вийшов з друку в 1831році. Трагічні події його відбуваються в 15 столітті в центрі Парижу біля знаменитого собору. Собор Нотр Дам – незвичайна архітектурна споруда. Його будували люди надзвичайної майстерності й працьовитості, неймовірної фантазії та винахідливості. Внаслідок того, що Собор будували тривалий час, у ньому поєдналися романський і готичний архітектурні стилі. В. Гюго використовує це як місткий символ переходу теократії (влади церкви) до демократії. Сам письменник так говорить про цю споруду: «Кожен камінь Собору Паризької Богоматері є сторінкою не тільки історії країни, а й історії науки і мистецтва»

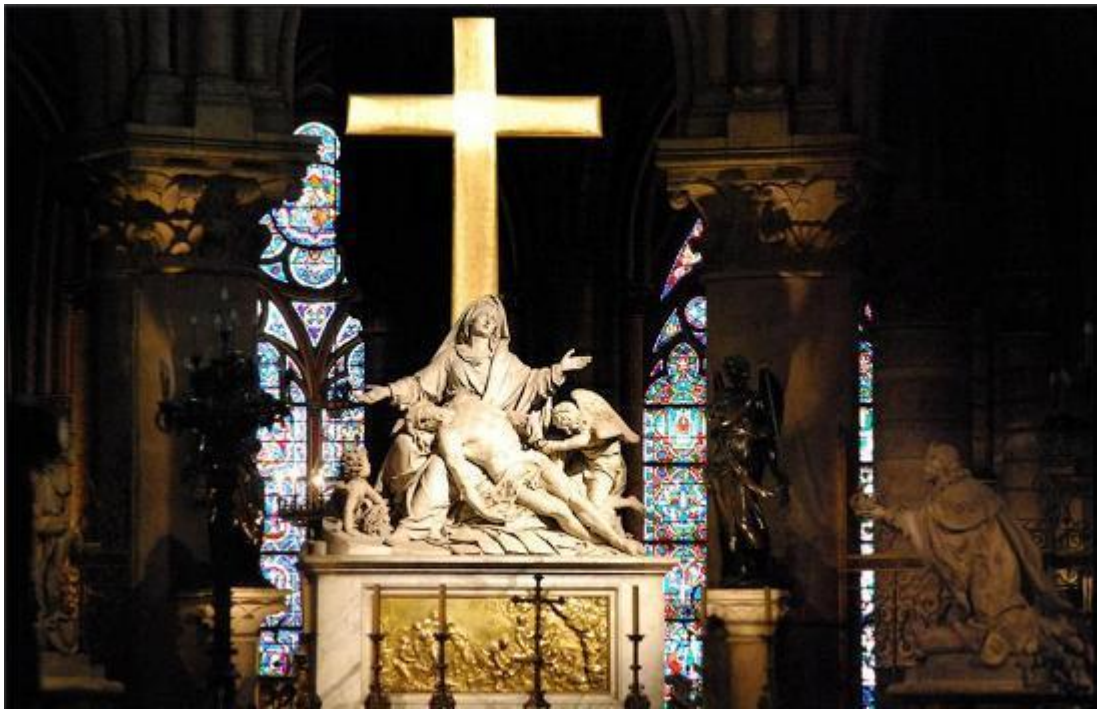

Найвизначніша пам'ятка Франції – Собор Паризької Богоматері.

Для В. Гюго середньовічна готика – це, передусім, чудове народне мистецтво, вираження талановитої народної душі з усіма її сподіваннями, страхами й віруваннями.

«Все це… чудовий твір спільних зусиль цілої епохи, на кожному камені якої відбиті сотні виявів фантазії робітника, керованої генієм художника; одне слово, рід могутнього і плідного творіння людського, подібного до творіння Божественного, у якого воно перейняло його подвійний характер: різноманітність і вічність».

Собор стає в романі місцем зовсім не містичних, а життєвих подій. І не зловісному священнослужителеві Клоду Фролло, а нещасному підкидькові, дзвонареві Квазімодо судилося бути справжньою душею Собору. Він краще за будь-кого розуміє музику його дзвонів, рідними йому здаються фантастичні скульптури порталів.

«Храм був заселений мармуровими статуями королів, святих, єпископів, які не сміялися йому в лице і завжди дивилися на нього спокійним і доброзичливим поглядом. Статуї страховиськ і демонів також не мали до нього ненависті: він був надто подібний до них. Вони охоче глузували з інших людей. Святі були його друзями і благословляли його; страховиська були йому друзями і оберігали його. Тому Квазімодо подовгу й щиро виливав перед ними всю душу. Сидячи навпочіпки перед якоюсь із цих статуй, він інколи годинами розмовляв з нею».

Коли Собор став прихистком нещасної жертви церковного бузувірства Есмеральди, він благотворно вплинув і на її душу.

«Величні лінії його архітектури, релігійний характер усіх предметів, що оточували молоду дівчину, благочестиві й світлі думки, які ніби видихало це каміння з усіх пор, благотворно впливали на неї всупереч волі. Звуки, що долинали з храму, мали в собі стільки благодаті, були такими урочистими, що заколисували її хвору душу».

І навпаки, коли Клод Фролло після свого жахливого злочину зайшов до храму, а потім побіг, «йому здалося, що церква теж захиталася, заворушилася, зарухалася, ожила... що весь гігантський Собор перетворився на казкового слона».

Як бачимо, Собор у романі виступає також своєрідним моральним суддею. Як зазначає один із літературознавців, В. В. Рогозинський «статуї святих, єпископів, королів співіснували в Соборі із зображеннями химер і страховиськ, красиве співіснувало з потворним, вродливе з бридким. І все це потворне, бридке відтіняло красу хра му, підкреслювало божественну силу добра, що має завжди перемогу над злом».

Сам автор, дивлячись на Собор, розмірковує: «Безперечно, ще й тепер Собор Паризької Богоматері – велична й чудова споруда».
Немає нічого дивного в тому, що роман Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері» звернув на себе увагу не лише читацької аудиторії, а й став основою для інших творів, в тому числі і балетів.

Першим хореографом, який звернувся до сюжету знаменитого роману Гюго для створення балету по його сюжету, став Жюль Перро, створивший безсмертний балет на музику Ц.Пуні «Есмеральда», який до сьогодні підкорює театральних глядачів. Прем'єра балету відбулася 9 березня 1844року в лондонському Театрі Її Величності.
Жюль Перро вніс великі зміни в сюжет, в результаті чого зникла соціальна основа літературного роману, а була створена романтична танцювальна постановка.

На початку XX століття, коли нова революційна епоха стала надавати перевагу соціальним аспектам і реалізму в мистецтві, новим балетмейстером, який звернувся до відомого роману, став російський хореограф А.А.Горський. У 1902 році він створив 4-х актний балет «Дочка Гудули або Есмеральда» з підзаголовком «Дочка народу» на музику композитора А.Ю.Симонова.
Здавалося б, уже є дві різних балетних постановки на один сюжет. Але Ролан Петі побачив і передав цей твір по-новому, уже іншими фарбами і відтінками, які відповідали своєму часу. Його постановка відійшла від романтизму і від реалізму. Він намалював портрети героїв сучасними його поколінню рисами – схематичними і символічними – до сюрреалізму. І назву балет отримав нову – як і сам роман В.Гюго.

«Собор Паризької Богоматері» (фр.: Notre Dame de Paris) – балет в двох діях хореографа Ролана Петі на музику Мориса Жарра по роману Віктора Гюго «Собор_Паризької Богоматері» був створений у 1965році. Прем'єра відбулася 11грудня 1965року в Паризькій Опері.
Знаменитий модельєр Ів Сен-Лоран, створивший костюми до спектаклю, шокував весь паризький бомонд, одівши героїню в шокуючі міні – в ті роки міні-спідниці лише входили в моду, але художник був впевненим в тому, що саме в такій біло-ліловій сукні-міні повинна виходити чарівна красуня Есмеральда.
Балет ввійшов в класику світової хореографії.

Скульптура «Есмеральда» була виготовлена в 2000 році. На знімку – фігура, установлена в П’єтрасанті (Тоскана) в рамках виставки, яка проходила з 20 вересня по 16 листопада 2008року. Чому саме тут? Поблизу П’єтрасанти («святий камінь») росташовані каменоломні, де видобувається знаменитий у всьому світі мармур «Statuario». Саме тут, в П’єтрасанті, знаходиться творча майстерня акторки Джини Лоллобріджиди (до речі, Лоллобріджида є почесним громадянином цього міста). Автором цієї скульптури є Джина Лоллобріджида.

Відома італійська акторка Джина Лоллобріджида навіть в епоху свого тріумфального успіху в кіно пристрасно захоплювалась малюнком і

скульптурою. Ще в юності вона закінчила Художню Академію, але пізніше талант і красота привели Джину на новий шлях самовираження – в кінематограф. Досягнувши грандіозного успіху в кіно і завершивши кар'єру , в 90-х рр , вона повернулась до свого першого кохання – скульптурі. Зараз на її творчому рахунку десятки скульптурних робіт, виконаних в натуральну величину в бронзі і глині... Кінематограф став джерелом натхнення для скульптурних творів акторки. Скульптура – це чарівне золоте дзеркало Джини, в якому оживають трепіт і краса героїнь, яких Лоллобріджида зіграла в кіно: Есмеральди, Цариці Савської, Паоліни Боргезе…Джина Лоллобріджида вбачає своє творче кредо в позитивному мистецтві: «Я люблю красу… Я хотіла б, щоб мої скульптури повертали радість життя, торкалися душі».Персональні виставки скульптур Джини Лоллобріджиди проходили в Москві, Венеції, Парижі і мали великий успіх. Вона є почесним членом Італійської, Французської і Російскої Художніх Академій. А за свою скульптурну композицію «Жити разом» була удостоєна ордена Почесного легіону.

Есмеральда і Квазімодо – зірки кіно

Вихід першого історичного роману на французькій мові «Собор Паризької Богоматері» надихнув на творчі роботи багатьох режисерів. Вашій увазі найяскравіші екранізації роману В.Гюго.

Перша спроба вивести історію на екран була здійснена на початку XX століття у 1905році. Саме цей рік ознаменувався виходом німого короткометражного

драматичного фільму «Есмеральда». Зняли цей фільм Аліс Гі-Блаще і Вікторена Жассе. В основі сюжету цього фільму – розповідь про життя циганської красуні Есмеральди і дзвонаря горбуна Квазімодо.

Перша екранізація роману В.Гюго в 1905році

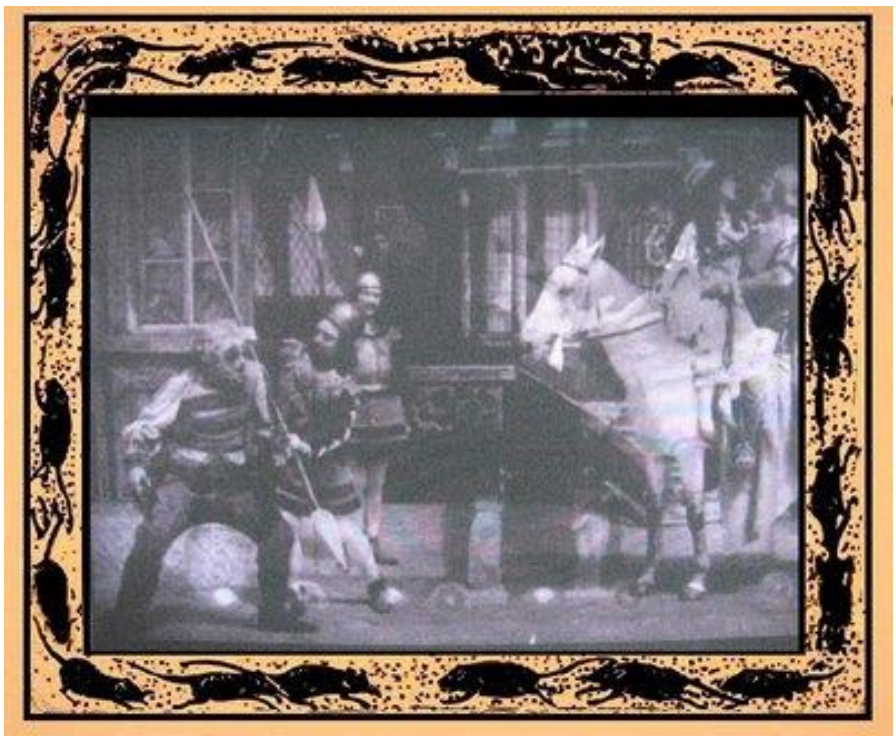

Це єдина екранізація, в якій зберігаються подробиці походження Есмеральди і її характер із першоджерел. На жаль, знайти цей фільм зараз уже неможливо.

«Горбун із Нотр-Дама», 1923р.

Американець Уоллес Уорсли, захопившись творами Гюго, зняв драму з елементами фільму жахів.Виключно для зйомок був створений детальний макет собору 75м. в висоту і 50м. в ширину. В кіно було задіяно близько 4 тис. статистів, для яких спеціально пошили відповідні костюми. Всього на виробництво фільму було затрачено 1мільйон 250 тисяч доларів, що в той час було дуже великою сумою.

«Горбун із Нотр-Дама», 1939р.

Квазімодо, закоханий в Есмеральду, намагаючись спасти її, викрадає і запирає в своїй вежі. Але звідти красуню визволяє некоханий чоловік. До речі,

не дивлячись на шлюб, дівчина залишалася незайманою, так як зберігає амулет, який допоможе їй знайти батьків. І амулет знецінюється після втрати цноти.

«Собор Паризької Богоматері», 1956р.

Це, беззаперечно, найвідоміша і найулюбленіша глядачами екранізація. Постановку цього маштабного проекту здійснив володар Гран-прі Каннського кінофестивалю режисер Жан Деланнуа. Натурні зйомки, розкішні костюми і чудову гру відомих акторів Джини Лоллобріджиди, Ентоні Куінна і Алена Кюні оцінили і критики, і глядачі. Джина Лоллобріджида вважається найкращим екранним втіленням Есмеральди. Одна із причин успіху заключається в тому, що акторка вирішила зіграти циганку босоніж.

«Горбун із Нотр-Дама», 1996р.

Режисерами анімаційного діснеєвського фільму стали Кірк Уайз і Гері Труздейл, які зняли мультфільм 1991року «Красуня і чудовисько». Для того, щоб адаптувати роман для дітей, творці фільму змінили характери головних героїв, зробивши їх добрішими. Посаду Фролло змінили з архидиякона на суддю. У Квазімодо з’явились помічниці – три гаргулі. А у фіналі дзвонар і Есмеральда залишились живими. Аніматори фільму відвідали справжній Собор Паризької Богоматері, зробили потрібну кількість фотографій, щоб чітко відтворити архітектуру і деталі, але в сюжеті мультфільму були припущені неточності внутрішнього вбрання собору. «Горбун із Нотр-Дама» – перший фільм Діснея, в якому вперше звучит слово ’’прокляття’’.

Мюзикл «Notre-Dame de Paris»

В книгу рекордів Гіннеса «Notre-Dame de Paris» занесений як найуспішніший комерційний мюзикл по рейтингу першого року. Цей мюзикл отримав більше двадцяти міжнародних нагород, серед яких призи за кращу режисуру і найкраще шоу на Gala of the ADISO в 1999 в Монреалі і за кращий музичний спектакль на фестивалі в Парижі.

Мюзикл був з самого початку приречений на успіх. Чудова музика, яка поєднує в собі класику и сучасність, приваблює увагу як молоді, так і людей старших поколінь.

Музика являє собою поєднання різних стилів, ретельно між собою підібраних: наприклад, перша арія поета Гренгуара нагадує пісню середньовічного співця-трубадура; рок, циганский романс, церковний спів, ритми фламенко, просто ліричні балади – всі ці, на перший погляд, різні стилі неперевершено співіснують між собою і утворюють єдине ціле.

«Notre-Dame de Paris» зіграв ключову роль в історії європейського мюзиклу, стає переломним твором, змінившим закони жанру, створеного в Америці, тексти лібретто мюзикла вражають своєю сміливістю и філософічністю.

В мюзиклі, на відміну від роману, немає ролей другого плану (якщо не брати до уваги балет). Головних героїв всього сім, і кожен з них виконує свою функцію.

Поет П'єр Гренгуар не стільки учасник, скільки свідок і розповідач всього, що вібувається. Він розповідає глядачам про епоху того часу, про події героїв. Він співпереживає персонажам, висловлює своє незадоволення жорстокістю світу:

Который век идёт война людей с людьми,
И в мире места нет терпенью и любви.
И всё сильнее боль, и всё сильнее крик –
Когда же, Боже мой, ты остановишь их?!
(Юлий Ким)

Чому мюзикл **«Notre-Dame de Paris»** і роман Гюго цікаві та актуальні до наших днів?

Все персонажі «Notre-Dame de Paris» приваблюють читачів і глядачів перш за все тим, що всі вони – звичайні люди: їм також притаманні образа, ревнощі, співпереживання і бажання жити так, як кожен з них мріє жити.

Чому ж людей до цих пір хвилюють персонажі Гюго? Тому, що історія чарівної циганки Есмеральди і благородного горбуна Квазімодо нагадує казку про Красуню і Страховисько і в деякій мірі «Привид Опери» («The Phantom of the Opera»).Деякі теми, затронуті в романі Гюго і збережені в лібретто Пламондона, в наші дні стають актуальними як ніколи: про біженців, які

мріють про притулок, про расизм, про роль релігії, про страх перед невідомістю, про місце людини в світі, який постійно змінюється.

Література

1.Бібліотека світової літератури.

2.bobych.spb.ru/

3.gymlit.in.ua

4.Муравйова О.Гюго.– Молода гвардія.– М.:Радуга, 1983

5.Трескунов М. В.Гюго.– Л.,1969

Кукленко О.С.

АДАПТАЦІЯ РОМАНУ ВІКТОРА ГЮГО «СОБОР ПАРИЗЬКОЇ БОГОМАТЕРІ» В МУЗИЧНОМУ МИСТЕЦТВІ

Анотація. У статті дана описова характеристика різних варіантів адаптації роману В. Гюго «Собор Паризької Богоматері» в класичному і сучасному музичному мистецтві. Акцентовано увагу на історії створення та постановки мюзиклу «Собор Паризької Богоматері», балетної постановки та опери за мотивами роману.

Творчість Віктора Гюго знайшла широке відображення в класичному і сучасному музичному мистецтві. І якщо серед екранізацій творів знаменитого французького класика на першому місці, безумовно, його роман «Знедолені», то не меньш відомий роман, «Собор Паризької Богоматері», по праву лідирує в музичному мистецтві. »Собор Паризької Богоматері» (фр. Notre-Dame de Paris) – перший історичний роман французькою мовою. Написаний Віктором Гюго, опублікований в березні 1831 року. Гюго створював цей роман з метою зобразити в якості головного героя готичний собор Парижа, який в той час

збиралися знести або модернізувати. Слідом за виходом роману у Франції, а потім в усій Європі розгорнувся рух за збереження і реставрацію готичних пам'ятників. У російському перекладі уривки з роману з'явилися вже в рік його виходу в світ (в «Московському телеграфі») і продовжували публікуватися в 1832 році (в журналі «Телескоп»). Через цензурні перешкоди російський переклад повністю з'явився не відразу. Перший повний переклад «Собору Паризької Богоматері» з'явився в журналі братів Достоєвських «Час» тільки в 1862 році, а в 1874 році роман був перевиданий окремою книгою. Гюго не просто поєднує реальні події з вигаданими, а й справжніх історичних персонажів – з персонажами вигаданими, яким явно віддає перевагу. Всі головні дійові особи роману – Клод Фролло, Квазімодо, Есмеральда, Феб – вигадані. Тільки П'єр Гренгуар є винятком: він має реальний історичний прототип – в Парижі в XV - початку XVI ст. жив такий поет і драматург.

Чому ж публіку досі хвилюють персонажі Гюго? Тому що всіх людей приваблюють гігантські пристрасті, героїчні вчинки. Гюго звеличує силу характеру героя, бунтарський, бунтівний дух, здатність боротися з обставинами. У персонажах, конфліктах, фабулі, пейзажі «Собору Паризької богоматері» переміг романтичний принцип відображення життя – виняткові характери в надзвичайних обставинах. Світ нестримних пристрастей, романтичних характерів, несподіванок і випадковостей, образ сміливця, що не пасує ні перед якими небезпеками – ось що оспівує Гюго в цьому творі. Історія прекрасної циганки Есмеральди і благородного горбаня Квазімодо нагадує казку про Красуню і Чудовисько. Навіть в сучасному суспільстві з його споживчими пристрастями ця історія залишається найпотужнішим міфом, що кожного бере за душу. Деякі теми, порушені в романі Гюго, в наші дні стають актуальними як ніколи: про тих, хто шукає притулку, про біженців, про расизм, про роль релігії, про страх перед невідомістю, про місце людини в постійно мінливому світі. Час вносить корективи в список книг, які цікавлять сучасних читачів. На жаль, мало хто з молоді дочитали роман Гюго до кінця, але однойменний мюзикл – наживо або в запису, повністю або окремими синглами

– чули всі: шанувальникам мюзиклу «Собор Паризької Богоматері» доступні шість аудіо-версій, а найвідомішу пісню – «Belle» співають як мовою оригіналу, так і в перекладі на найекзотичніші мови. Її тираж обчислюється мільйонами примірників. »Belle» була визнана у Франції кращою піснею п'ятдесятиріччя, а сам мюзикл був занесений до книги рекордів Гіннеса, як найбільш продаваний за перший рік прокату. Він побив усі рекорди касових зборів, підкоривши глядачів, загальне число яких перевершило три мільйони. У той же час сукупне число проданих аудіозаписів перевищило семимільйонний наклад.

У 1993 році Люк Пламондон, популярний у Франції, Канаді та ряді інших країн поет-пісняр, приступив до пошуків французької теми для нового мюзиклу. За його словами, одного разу, намагаючись знайти тему для мюзиклу, він переглядав книгу про популярних літературних героїв. Увага Пламондона привернула не красуня Есмеральда, а безнадійно закоханий каліка Квазімодо. Саме цей персонаж, чиє ім'я стало називним, навів либретиста на думку зробити з класичного твору Гюго рок-оперу. Перечитуючи роман Гюго, Пламондон, в запалі натхнення зробив чорнові начерки текстів для трьох десятків пісень і вирушив з ними до свого старого соратника – композитора Річарда Коччіенте. Коччіенте зіграв кілька дуже вдалих мелодій, які згодом перетворилися в арії «Belle», «Le Temps des Cathedrales» і «Danse Mon Esmeralda». У 1996 році мюзиклом зацікавився режисер-авангардист Жиль Маю. Він ще у вісімдесяті роки поставив двадцятихвилинний балет про Есмеральду і трьох закоханих в неї чоловіків. Залишалося тільки знайти продюсера. Видатний французький продюсер і антрепренер Шарль Талар прийняв рішення підтримати проект, вимовивши історичну фразу: «Якщо в справі беруть участь такі люди, як Пламондон, Коччіенте і Віктор Гюго, вважайте, що я теж беру!» Прем'єра мюзиклу відбулася у вересні 1998 року в паризькому Палаці Конгресів. Постановники розраховували на 800 глядачів, а прийшло 2000.

Історія, яка розповідається в мюзиклі, досить близька до оригінальної сюжетної лінії роману Гюго. Мюзикл був від самого спочатку приречений на успіх. Приголомшлива музика, що поєднує в собі класику і сучасність, притягує увагу, як молоді, так і представників старшого покоління. Цей мюзикл отримав більше двадцяти міжнародних нагород, серед яких призи за кращу режисуру і кращє шоу на Gala of the ADISO в 1999 в Монреалі і за кращу музичну виставу на фестивалі в Парижі. »Собор Паризької Богоматері» зіграв ключову роль в історії європейського мюзиклу, став переломним твором, поміняв закони жанру, створеного в Америці; тексти лібретто мюзиклу вражають своєю сміливістю і філософічністю.

У мюзиклі, на відміну від роману, немає ролей другого плану (якщо не брати до уваги балет). Головних героїв всього сім, і кожен з них виконує свою функцію. Поет П'єр Гренгуар не стільки учасник, скільки свідок і оповідач всього, що відбувається. Він розповідає глядачам про епоху того часу, про події та героїв. Він сильно співпереживає персонажам, висловлює своє невдоволення жорстокістю світу:

Который век идёт война людей с людьми,

И в мире места нет терпенью и любви.

И всё сильнее боль, и всё сильнее крик –

Когда же, Боже мой, ты остановишь их?!

(Переклад Ю.Кім)

Флер-де-Ліс - наречена Феба де Шатопера. Якщо в романі Гюго вона була такою ж наївною дівчиною, як і Есмеральда, сліпо довіряла своєму коханому Фебу, то в мюзиклі все не так просто. Дуже цікаво спостерігати за розкриттям характеру: якщо на початку вистави ми бачимо той же характер, що і у Гюго:

Солнце жизни – светлый Феб!

Ты мой рыцарь, мой герой…,

то в конце появляется полная противоположность:

Мой милый, ты не ангел,

Я тоже не овечка.

Мечты, надежды, клятвы, -

Увы, ничто не вечно…

и

Я буду верною женой,

Но поклянись мне головой,

Что эту ведьму вздёрнут…

(Переклад Ю.Кім)

Чому мюзикл «Собор Паризької Богоматері» і роман Гюго цікаві і актуальні в наші дні? Всі персонажі роману привабливі перш за все тим, що всі вони – звичайні люди: їм також властиві образа, ревнощі, співчуття і бажання жити так, як кожен з них мріє жити. Але головною темою і роману, і мюзиклу є, звичайно ж, любов. Віктор Гюго вважав, що любов – це є початок і кінець усіх речей, без любові не можуть існувати люди, предмети. Любов – не сентиментальне почуття, відчути яке може будь-яка людина, незалежно від рівня досягнутої нею зрілості. Любов не може бути без щирої людяності, самовідданості, відваги і віри. Любов – не для егоцентриків. »Сенс щасливого кохання полягає в тому, щоб віддавати. Закоханий в себе віддавати не може, він тільки бере і тим неминуче отруює все краще в любові» (В.О. Сухомлинський). Любов не може існувати без краси, краси не тільки зовнішньої, але й внутрішньої. Коли Есмеральда перебувала в соборі, одного разу вона почула, як співав Квазімодо. Вірші цієї пісні були без рими, мелодія також не відрізнялася красою, але в неї була вкладена вся душа нещасного дзвонаря:

Не гляди на лицо, девушка,

А заглядывай в сердце.

Сердце прекрасного юноши часто бывает уродливо.

Есть сердца, где любовь не живёт.

Девушка, сосна не красива,

И не так хороша, как тополь,

Но сосна и зимой зеленеет.

Увы! Зачем тебе петь про это?

То, что уродливо, пусть погибает;

Красота к красоте лишь влечётся,

И апрель не глядит на январь.

Красота совершенна,

Красота всемогуща,

Полной жизнью живёт одна красота…

(Переклад Ю.Кім)

Після страти Есмеральди Квазімодо зник з собору, і тільки через два роки в склепі, куди поклали мертве тіло циганки, знайшли скелети чоловіка та жінки, один міцно обіймав інший. Судячи з викривленого хребту, то був скелет Квазімодо, коли їх спробували роз'єднати, він розсипався ...

Пройшли роки, а за ними століття, людина вступила в третє тисячоліття, а історія горбатого дзвонаря і прекрасної циганки не забута. Її будуть розповідати і переказувати доти, доки лунає на землі колокольний дзвін ...

«Есмеральда» - знаменита балетна постановка в трьох діях, сюжет якої взятий з книги В. Гюго «Собор Паризької богоматері». Лібрето для балету було поставлено по слідах лібрето для опери самого Віктора Гюго, також вигаданого за мотивами знаменитої книги-прообразу. Відомий балетмейстер Жюль Перро включив в сюжет «Емеральди» деякі вставки, які не були задіяні в опері, але

були присутні в книзі. Однак щасливий фінал зберігся і тут, тоді як в книзі сюжетні повороти закінчуються трагічно.

Італійський композитор Чезаре Пуньї написав балет «Есмеральда». Вперше «Есмеральда» з'явилася перед глядачами в лондонському театрі в 1844 році. Балет танцювали на сцені Королівського театру Її Величності. Акторський склад був з найбільш знаменитих представників балетної школи, таких як К. Грізі в ролі Есмеральди, А. Сен-Леон в ролі Феба і сам балетмейстер Ж. Перро в ролі Гренгуара. У Росії про постановку дізналися в 1848 році, коли Ж. Перро поставив балет на підмостках Великого Кам'яного Театру в Санкт-Петербурзі. Прем'єра балету була поставлена на музику геніального італійця Чезаре Пуньї. Надалі музичний ряд кілька разів змінювався: додавалися нові моменти, щось прибирали назавжди, але основна тема Чезаре Пуньї як і раніше червоною ниткою проходить через всі постановки. Як і у випадку з музикою, основна тема, запропонована Ж. Перро, залишається незмінною досі. Звичайно, кожен постановник додає в сюжет щось «своє», наприклад, змінює кінцівку або якісь нюанси сюжету, але центральна версія незмінна з найпершої постановки.

За мотивами свого роману «Собор Паризької Богоматері» Гюго написав оперне лібрето «Есмеральда», сюжет якого надихнув багатьох композиторів, в тому числі А. С. Даргомижського. Його опера «Есмеральда» була поставлена в 1847 році, а в 60-десятих роках XX століття композитором М. Жарром був створений балет «Собор Паризької Богоматері».

Історії, яку створив Гюго, майже 200 років. Цей твір – один з найяскравіших в історії світової літератури. Він надихав і продовжує надихати сучасників, змушуючи ще раз пережити і відчути всю силу таланту письменника. І будуть створені нові музичні твори на адаптований сюжет роману, тому що теми, порушені письменником в «Соборі Паризької Богоматері», вічні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большая литературная энциклопедия. / Красовский В.Е. - М.: Филол. общество «Слово»: ОЛМА - ПРЕСС. 2004. - 845с.
2. Моруа А. Олимпио, или жизнь Виктора Гюго. - Мн.: Беларусь, 1980. - 476с.
3. Петраш Е. Г.В. Гюго. История зарубежной литературы XIX века: Учеб. для вузов /А.С. Дмитриев, Н.А. Соловьёва, Е.А. Петрова и др.; Под ред. Н.А. Соловьёвой. - 2-е изд., испр. и доп. - М.: Высшая школа; Издательский центр «Академия», 1999. - 559с.

Лященко В.М.

МУЗИЧНІ ЗАСОБИ В ОПЕРІ «РІГОЛЕТТО» ДЖУЗЕППЕ ВЕРДІ (ЗА ДРАМОЮ ВІКТОРА ГЮГО «КОРОЛЬ ЗАБАВЛЯЄТЬСЯ»)

Анотація. У статті аналізуються музичні та художні образи опери «Ріголетто» Дж.Верді за драмою В.Гюго «Король забавляється». Автор розглядає мистецькі особливості створення опери (історія, персонажі, музичні характеристики), виокремлюючи геніальне втілення музичними засобами ідейної сутності драми великого французького письменника В.Гюго.

.

Джузеппе Верді увійшов до історії світового музичного мистецтва як один з найяскравіших класиків, опери які ось уже понад півтора століття не сходять із сцен провідних театрів усіх країн і континентів. Їхня популярність зумовлена глибокою народністю музики цього майстра, її нерозривним зв’язком з національною культурою, художньою правдивістю, гуманістичною спрямованістю і надзвичайним мелодичним багатством.

У 30-90-х р. XIX ст. композитор створив двадцять шість опер. Серед них: «Набукко» і «Ернані», «Макбет» і «Трубадур», «Травіата» і «Ріголетто», «Отелло» і «Бал-маскарад»...

Вони відображають різні епохи історії людства та прагнення автора втілити музичними засобами індивідуальні особливості й багатогранні характери героїв. Заслуга Верді полягає в тому, що він створив національно-італійську, реалістичну, психологічно правдиву оперу, пов'язав її з визвольним рухом свого народу проти австрійського панування.

«Як і будь-який могутній талант, – писав О. Сєров, – Дж. Верді висвітлює свою національність і свою епоху. Він – голос сучасної йому Італії, схвильованої політичними бурями».

Особливості творчого світогляду Дж.Верді, зокрема щодо висвітлення потворних аспектів життя, розкрито в опері «Ріголетто», написаній за драмою В. Гюго «Король бавиться» (лібретто Ф. Піаве). Основою опери «Ріголетто» є драма Віктора Гюго «Король забавляться». Для французів В. Гюго – поет та суспільний діяч. Для всього світу – автор «Знедолених» та «Собору Парижської Богоматері». Сам Гюго називав себе соціалістом та романтиком, усвідомлено ототожнював себе з культурним життям Франції.

Оперу було вперше поставлено у 1851 році у Венеції в театрі Ла Феніче. Опера являє собою геніальне втілення музичними засобами ідейної сутності драми великого французького письменника.

Відомо, що лібретто Ф. Піаве писав безпосередньо за вказівками Дж. Верді, які пов'язані з його художньою концепцією: головне в опері – людські характери, пристрасті і почуття, які можливо розкрити музичними засобами. Саме завдяки такій художній позиції композитор подолав кризу в італійській опері, до якої призвів культ красивого голосу співаків та трансформація ідейного змісту, драматургії, психологічної насиченості образів.

Джузеппе Верді сам створив план опери «Ріголетто», розробив основні драматургічні ситуації, описав характери дійових осіб. Проте композитору прийшлось зіткнутися із деякими перешкодами. Коли було написано частину партитури, цензори почали вимагати докорінної переробки лібрето. Сама опера, що спочатку мала назву «Прокляття», отримала назву за ім'ям головного героя Ріголетто.

Верді перш за все цікавила психологічна драма. Текст Гюго було скорочено. Сюжет отримав більш камерне звучання; акцент було перенесено на показ особистих взаємин героїв в драматичних ситуаціях.

Композитору також запропонували змінити горбатого шута на традиційного оперного красеня, із чим маестро не погодився. «Співаючий горбун? – писав Верді, – чому ж ні? Чи буде це вражаючим? Цього я не знаю... Я бажаю зобразити цього персонажа зовнішньо невродливим, і внутрішньо пристрасним, повним любові».

Це трактування, яке композитор поклав у оперу, викликало протест у В. Гюго (тому цю оперу було показано у Франції лише через 6 років після прем'єри у Венеції), а сам Верді вважав сюжет «Ріголетто» дуже вдалим.

Партитуру «Ріголетто» було завершено дуже швидко – за сорок днів. У сюжеті легковажний герцог, який прагнув насолоди, протиставлений своєму придворному шуту, під маскою якого ховається батько, який любить і страждає.

Придворних Верді описує підлабузниками та лицемірами, а Джільду – доньку Ріголетто – представляє взірцем душевної чистоти та відданості. Багатогранність цих персонажів та глибина їх переживань вдало підкреслює музична партитура.

У Парижі твір Гюго було заборонено цензурою, яка вбачала у ньому осуд королівської влади. Цензура намагалася втрутитися й у роботу Верді над оперою. Він був змушений перенести дію з Парижа до італійської провінції Мантуї. Французького короля було замінено герцогом Мантуанським, замість блазня Трібуле – Ріголетто, замість Бланш (донька Трібуле) – Джільда.

Провідною ідеєю драми є трагедія Ріголетто. Композитору вдалося досягти глибокої емоційності музики, яка побудована на народно-побутових інтонаціях італійської мелодики. Музична картина розвивається на яскравих індивідуальних лейтмотивних характеристиках основних персонажів опери.

Розвиток дії в опері побудований на основі контрастних протиставлень. Це, зокрема, лейтмотив прокляття (є провідним в опері), який звучить у вступі до

«Ріголетто». Значущою є танцювальна святкова сцена балу в палаці герцога, що звучить на початку першої дії; це кепкування блазня над горем старого графа Монтероне, доньку якого звабив герцог, і його страждання за викраденою придворними герцога донькою. Лейтмотив прокляття прослуховується у зловісних обставинах вбивства Джільди і на цьому трагічному фоні – звучить легковажна пісенька герцога «Серце красуні».

Серед образів опери блазень Ріголетто найскладніший і найбагатогранніший. Він, розважаючи герцога, знущається над чужим горем, викликає безмежну зненависть до себе. Він і ніжний батько, що безмежно любить свою єдину доньку; він і месник, що не знає жалю до своїх недругів, озлоблений на людей, що принижують його гідність. Усі ці риси образу головного героя передано завдяки музичним можливостям.

Автором майстерно представлені характеристики інших персонажів – графа Монтероне, герцога Мантуанського, доньки Ріголетто Джільди, найманого вбивці Спарафучіле та ін. Різними є й полярні за змістом і характером музичного супроводу є зображення персонажів, що утворюють загальне музичне тло, де розгортаються поліфонічні картини життя. Цим Верді досягає об’ємного, багатогранного звучання опери.

Після прем’єри опери в Мілані у 1853 році Верді зауважив: «Я задоволений собою і гадаю, що нічого кращого не напишу». Можливо, це якоюсь мірою й відповідає його життєпису: жоден із наступних творів композитора за глибиною музичних характеристик і трагедійним пафосом не перевершив «Ріголетто».

Від часу першої прем’єри опери вона стала однією з найпопулярніших не лише в Італії, а й за її межами.

Вперше у Києві опера «Ріголетто» прозвучала 1863 року під час гастролей італійської трупи під керівництвом Фердінанда Бергера.

Опера «Ріголетто» була також серед творів, що їх репрезентувала у Києві харківська трупа А. Церетелі (1900 р.).

Найпомітнішою подією київського оперного сезону 1910 року став приїзд до Києва Антоніни Нежданової та її виконання партії Джільди.

У сезоні 1934 року під час гастролей майстрів Великого театру у Києві у партії герцога Мантуанського виступив Іван Козловський. В сезоні 1948-49 рр. після закінчення Одеської консерваторії відбувся дебют Єлизавети Чавдар (Джільда). Прозвучала ця опера і під час гастролей Київського театру опери та балету у Сочі (1949 р.).

Чергова прем'єра «Ріголетто» на київській сцені (за участю Євгенії Мірошниченко, Дмитра Гнатюка та ін.) відбулася у 1975 році.

Література

4. Андреев Л. Г. История французской литературы: Уч. для филол. спец. вузов / Л.Г. Андреев и др. – М.: Высш. шк., 1987. – 183 с.
5. Гюго В. М. Універсальний словник-енциклопедія / В. М. Гюго. – 4-е видання. – 2006. – С. 338.
6. Історія зарубіжної літератури XIX - початку XX ст. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.zarlit.com/info/history_XIX_XX/5.html. – Назва з екрана.
7. Матвіїшин В. Г. Українська літературна енциклопедія / В.Г. Матвіїшин, М. В. Гюго. – Т. 1. – К., 1988. – С. 529.
8. Опера Верди «Риголетто». [Электронний ресурс] / Режим доступа: http://musike.ru/index.php?id=86. – Название с экрана.

Оксенич Д.В.

ВЕЛИКИЙ РОМАНТИК В.ГЮГО

Аннотация. Виктор Гюго – один из крупнейших французских романтиков. В своих стихотворениях, пьесах, романах, политических памфлетах он утверждал прогрессивные идеи современности, приветствовал революцию, боролся с реакцией.

Талантливый человек талантлив во всем. Это можно сказать и о великом романтике Викторе Гюго. В этой статье о влиянии творчества и личности В.Гюго в искусстве и о его вкладе в другие виды искусства.

Виктор Мари Гюго

26 февраля -

215 лет со дня рождения Виктора Гюго

(1802 – 1885)

Замечательный поэт, драматург, романист, Виктор Гюго всегда был убежден в огромном воспитательном значении искусства, стремился к тому, чтобы его повествования о народе, о его судьбах были также повествованиями для народа, для просвещения и поучения. Гюго показывал народу его прошлое и сознательно стремился к тому, чтобы из прошлого извлекались уроки для настоящего и будущего; раскрывая мир исторических событий, он стремился увлечь воображение народа, воспитать его сознание. Отсюда многие особенности романтической поэтики Гюго: обнаженность конфликтов и острота положений, доходящие до мелодраматизма; возвышенность речи, являющаяся не риторическим упражнением, а могучим средством пропаганды, рассчитанным на то, чтобы возбудить самые благородные чувства; романтическая символизация как метод сгущения и обобщения, который безмерно увеличивал предмет, явление и обстоятельства, делает их более наглядными и запоминающимися; наконец, характерные для Гюго яркость красок и образов, любовь к живописному, к конкретной, чувственной метафоре,

которые помогают увидеть мир, природу и людей во всем их богатстве и разнообразии.

Виктор Гюго – один из крупнейших французских романтиков. В своих стихотворениях, пьесах, романах, политических памфлетах он утверждал прогрессивные идеи современности, приветствовал революцию, боролся с реакцией; не случайно правительством Наполеона III Гюго на долгие годы был изгнан из Франции. Постановки его пьес запрещала цензура, они вызывали бурные споры, переходившие в прямые столкновения романтической молодежи – сторонников нового искусства – с защитниками старых, отживших традиций. «Неистовый романтизм» Гюго был близок многим композиторам XIX века: на его сюжеты написаны оперы, балеты, симфонические поэмы, увертюры, романсы. К творчеству Гюго обращались композиторы различных национальных культур и творческих направлений: Лист и Даргомыжский, Верди и Мендельсон, Доницетти и Берлиоз, Бизе и Меркаданте, Понкиелли и Франк, Рахманинов и Пуни и многие другие.

Первый роман Гюго «Ган Исландец» (1823), преисполненный благородного пафоса борьбы с несправедливостью, привлек внимание Мусоргского, задумавшего в семнадцать лет оперу на этот сюжет. Психологические переживания героя небольшой повести Гюго «Последний день приговоренного к смертной казни (1829) нашли отражение в «шествии на казнь» из «Фантастической симфонии» соотечественника и современника Гюго Берлиоза.

Итальянский композитор Дж. Верди создал на сюжет драмы «Эрнани» одноименную оперу (пост. 1844), на сюжет драмы «Король забавляется» - оперу «Риголетто» (пост. 1851). По роману «Собор Парижской богоматери» Гюго написал оперное либретто «Эсмеральда», сюжет которого вдохновил многих композиторов, в том числе А.С. Даргомыжского; его опера «Эсмеральда» поставлена в 1847 году.

Пьеса Гюго «Эрнани», премьера которой 25 февраля 1830 года сопровождалась скандалом и ознаменовала начало театральных битв за

утверждение романтического искусства, легла в основу одноименной оперы Верди (1844). Характерные для этой драмы мотивы и образы нашли свое воплощение не только в ранних, но и в зрелых операх «маэстро итальянской революции», как называли Верди современники («Трубадур», «Сицилийская вечерня», Сила судьбы», «Дон Карлос», «Аида» и др.) Таковы образы главных героев «Эрнани»: свободолюбивого изгнанника, поднявшего восстание против тирании; стойкой юной девушке, противостоящей домогательствам властного опекуна и страсти короля и остающейся верной своему безвестному, романтически таинственному возлюбленному; отрицательного персонажа, терзаемого ревностью, мечущегося между жестокой местью счастливому сопернику и благородным самоотречением. Не менее характерны и для Гюго, и для Верди заговоры и клятвы мести, таинственные свидания под покровом ночи, роковые предначертания судьбы, тяготеющие над главным героем. Не случайно русский критик Серов говорил о внутренней близости Верди и Гюго. Она проявилась и в популярнейшем произведении Верди – «Риголетто» (1851), одной из первых социальных драм в музыкальном театре XIX века. Композитора вдохновила пьеса Гюго «Король забавляется» (1832), запрещенная к постановке цензурой. Верди также пришлось выдержать упорную борьбу с цензурой, возмущенной оскорблением королевской власти, непривычным образом главного героя: вместо традиционного оперного красавца – горбатый, озлобленный шут, подвергающийся постоянным издевкам. Излюбленный в творчестве Гюго романтический принцип антитезы лег в основу драматургии «Риголетто»: противопоставление внешней красоты, сочетающейся с внутренней пустотой, и уродливой внешности, под которой таятся благородные чувства, блестящего, но легкомысленного и бездушного аристократического общества и искренних, глубоких чувств простых людей.

Еще три драмы Гюго – «Марион Делорм» (1829), «Лукреция Борджа» (1833), «Анджело, тиран Падуанский» (1835) – нашли претворение в операх композиторов XIX века. Популярность «Лукреции Борджа» Доницетти (1833) была настолько велика, что мелодия ансамбля из нее стала гимном русских

народовольцев («Укажи мне такую обитель» на стихи Некрасова). Пьеса «Анджело» легла в основу оперы «Клятва» Меркаданте (1837), «Джоконда» Понкиелли (1876) и «Анджело» Кюи (1876); Понкиелли принадлежит еще одна опера на сюжет Гюго – «Марион Делорм» (1885). А к пьесе «Рюи Блаз» (1838) написал увертюру и романс (1839) такой далекий от Гюго и французского романтизма композитор, как Мендельсон.

Романтический пафос Гюго, его возвышенные, пламенные чувства, красочность стиля чрезвычайно близки музыке венгерского композитора Листа, тесно связанного с французской культурой. Две из его симфонических поэм – произведений нового программного жанра, создателем которого явился Лист, - вдохновлены стихотворениями Гюго: «Что слышно на горе» (1847 – 1856) и «Мазепа» (1851). Своеобразным эскизом последней был концертный этюд для фортепиано «Мазепа» (1832 – 1847), посвященный композитором Гюго. Писал он и песни на слова французского поэта (в подлиннике); среди них – «Как дух Лауры» (1842), жемчужина любовной лирики Листа.

Множество романов на тексты Гюго написали французские композиторы XIX века – Берлиоз, Бизе, Гуно, Лало, Франк, Форе и другие. Развивая созданный Листом жанр, выдающийся французский симфонист Франк написал на сюжет стихотворения Гюго симфоническую поэму для фортепиано с оркестром «Джинны» (1884). Единичным было обращение к поэзии Гюго таких композиторов, как Вагнер (ранний романс «Ожидание», 1840) или Рахманинов (романс «Они отвечали», 1900).

Роман Гюго «Собор Парижской богоматери» (1831), полный сочувствия к прелестной цыганочке Эсмеральде и уродливому звонарю Квазимодо, осуждающий бездушного красавца Феба и мрачного фанатика, священника Клода Фролло, неоднократно получал воплощение в опере и балете. Назовем, к примеру, оперу Даргомыжского «Эсмеральда» (1839); она написана на либретто самого Гюго, сделанное в 1831 году и переведенное на русский язык композитором. Популярностью до наших дней пользуется балет «Эсмеральда» Пуни (1844) – итальянского композитора, связавшего свою судьбу с русским

балетным театром. На этот же сюжет знаменитый современный французский балетмейстер Ролан Пти поставил балет «Собор Парижской богоматери» с музыкой Мориса Жарра (1965). Одно из последних воплощений Гюго – опера «Девяносто третий год» Г.Белова, поставленная на сцене Ленинградского государственного театра оперы и балета имени С.М. Кирова к столетию со дня выхода в свет романа Гюго (1974).

В возрасте 8 лет Виктор Гюго начал рисовать. Сейчас у частных коллекционеров и в музеях находится около 4 000 работ писателя. Они по сей день имеют успех и продаются на аукционах.

Большинство работ были написаны чернилами и карандашами в период с 1847 года по 1851 год. Он делал наброски пером и черной тушью на обычной бумаге. Делакруа заявлял Гюго: «Если бы ты стал художником, то затмил бы всех живописцев современности» (Делакруа делал эскизы костюмов для первой пьесы Гюго «Эми Робсард».

Гюго был знаком со многими художниками и иллюстраторами. Так его близким другом был Луи Буланже. Восхищение писателем и поэтом вылилось в глубокую взаимную дружбу. Ежедневно бывая в доме Гюго, Буланже оставил массу портретов людей, группировавшихся вокруг писателя.

Его привлекали сюжеты фантастические, навеянные все теми же поэмами Гюго: «Призрак», «Ленора», «Дьявольская охота».

Мастерски выполнена литография «Ночной шабаш», где в жутком и стремительном хороводе несутся черти, обнаженные ведьмы, змеи и прочая нечистая сила, фигурирующая в балладе Гюго.

На целую серию литографий вдохновил Буланже роман «Собор Парижской богоматери». Конечно, нельзя исчерпать творчество Буланже всеобъемлющим влиянием Гюго. Художник вдохновлялся сюжетами истории прошлого и настоящего, Библией, итальянской литературой. Но лучшими остаются работы, навеянные искусством Гюго. Талант писателя был родственен художнику, в его творчестве он находил наиболее верную поддержку своим исканиям. Их преданная дружба, длившаяся всю жизнь, была предметом

восхищения современников. «Месье Гюго потерял Буланже», - сказал Бодлер, узнав о смерти художника. А в отзыве на «Салон 1845 года» (изданной в том же году брошюры, объемом около 50 страниц, подписанной «Бодлер – Дюфаи»), Бодлер дает такую характеристику Луи Буланже: «Перед нами последние обломки старого романтизма – вот что значит жить в эпоху, когда считается, будто художнику достаточно вдохновения, заменяющего все остальное; вот та пропасть, куда увлекает Мазепу его дикая скачка. Господин Виктор Гюго, погубивший столь многих, погубил и господина Буланже – поэт столкнул в яму живописца. А между тем господин Буланже пишет вполне прилично – достаточно взглянуть на его портреты; но где, черт возьми, выудил он диплом исторического живописца и вдохновенного художника? Уж не в предисловиях ли и одах своего знаменитого друга?»

В музее изящных искусств (Дижон) хранится холст маслом Виктора Гюго «Шесть персонажей».

В марте 1866 года вышел в свет роман «Труженики моря» с иллюстрациями Гюстава Доре. «Молодой, даровитый мэтр! Благодарю Вас, - пишет ему Гюго 18 декабря 1866 года. – Сегодня, несмотря на бурю, до меня дошла ничуть не уступающая ей в силе иллюстрация к «Труженикам моря». Вы изобразили на этом рисунке и кораблекрушение, и корабль, и риф, и гидру, и человека. Ваш спрут страшен. Ваш Жильят велик».

Заказ на памятник Гюго Роден получил в 1866 году. Памятник планировалось установить в Пантеоне, где писатель был похоронен за год до того. Кандидатура Родена была выбрана в том числе и потому, что ранее он создал бюст писателя, принятый положительно. Однако работа Родена, когда она была окончена, не соответствовала ожиданиям заказчикам. Скульптор изобразил Гюго могучим обнаженным титаном, опирающимся на скалу и окруженным тремя музами. Обнаженная фигура казалась неуместной в усыпальнице, и в итоге проект был отклонен. В 1890 году Роден переработал первоначальный замысел, удалив фигуры муз. Памятник Гюго в 1909 году был установлен в саду у Пале-Рояль.

Самым известным иллюстратором книг Виктора Гюго является, пожалуй, художник, Эмиль Байар («Отверженные»). Эмблемой мюзикла «Отверженные» является картина, на которой покинутая Козетта метет полы в кабаке у Тенардье. В мюзикле эта сцена соответствует песне «Замок на облаке». Обычно используется обрезанная версия картины, где видны только голова и плечи девочки. Часто в эмблему вплетается фоном развевающийся французский флаг. Это изображение основано на гравюре Густава Бриона, который в свою очередь взял за основу рисунок Эмиля Байара.

В СССР оформлял его книги Пинкисевич П.Н.

Последнюю книгу иллюстрировал Кравченко А.И., известный мастер гравюры. («Собор Парижской богоматери», 1940 год).

Также известностью пользуются иллюстрации современного французского художника Бенжамена Лакомба.

Очень много экранизаций произведений Гюго. «Эсмеральда» (не одна версия, начиная с 1905 года) «Отверженные» (несколько версий в разные годы), «Риголетто» (начиная с 1909 года), «Человек, который смеется» (1966, 2012), «Козетта» по роману «Отверженные» (1977) и многие другие.

В этом году отмечается 215 годовщина со дня рождения Виктора Гюго. Говоря о произведениях искусства, мы часто употребляем выражения «испытание временем». Что такое «испытание временем» для творчества Гюго, - показала и показывает наша эпоха. Ему воздаются почести как признанному классику, замечательному борцу за мир и социальный прогресс человечества.

Литература

1. М.С.Трескунов. Виктор Гюго. Ленинград, 1969.
2. «Ежегодник», 1977. А.Кенигсберг «О Викторе Гюго».
3. Википедия.

Пугачова Л.В.

ВІДОБРАЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО – ЕСТЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ ВІКТОРА ГЮГО В ЙОГО ТВОРЧОСТІ.

Анотація. У статті пропонуються аспекти філософсько-естетичних поглядів Віктора Гюго в його творчості. Зокрема, акцентується увага на поетичній, драматичній, романній діяльності визнаного митця.

Віктор Гюго – єдиний у Європі, хто залишився вірним романтичному напряму до кінця життя, тоді, як загалом романтичний рух у французькій літературі вичерпався уже в 40-50 роках 19 ст., а в німецькій літературі в 20-ті роки. Він один з багатьох, хто не прокляв Французьку революцію, ідеї революції взагалі, хто зберіг віру та оптимізм у можливість розумного поступу і творчого потенціалу людини і людства. Саме завдяки Віктору Гюго французький романтизм сприймався як найбільш соціально орієнтований, наснажений соціальними ідеями: співчуття до бідних та знедолених, вимога соціальної справедливості, тоді як англійський романтизм, принаймні у творчості Байрона і Шеллі, своїм головним пафосом зробив велич людського духу і творчу силу боротьби бачив швидше в особистому пориві людини, ніж у суспільному упорядкуванні. Романтизм німецький більше був перейнятий метафізикою і спіритуалізмом, гротескною фантастикою, поринув у сферу надчуттєвого. Гюго відіграв значну роль у створенні романтичного роману, у реформі французької поезії, у розбудові романтичного театру.

Творча діяльність визнаного митця охоплює понад 60 років, і її прийнято поділяти на 3 періоди.

І період – 1820-1850 рр. Цей період ознаменований переходом письменника на позиції романтизму і написанням поетичних і драматичних творів, створенням одного з кращих романів письменника – «Собор Паризької Богоматері». У 20-ті рр. Гюго брав актину участь у реформі французької поезії,

яка з особливою силою проявилась у поетичній збірці «Східне». 30-40 роки - період найбільшої творчої активності письменника. У цей час з'явилося 4 поетичні збірки «Осінні листя» (1831), «Пісні сутінок» (1835), «Внутрішні голоси» (1837), «Промені та тіні» (1841). Збірка «Осінні листя» звернена до людського серця, в ній домінували інтимні мотиви та настрої, зокрема це було пов'язано з проблемами особистого життя, зокрема з дружиною Адель.

ІІ період – 1851-1870 рр. - розпочав з вигнання поета із Франції. У цей період творчості різко посилилася політична і соціальна спрямованість творів, затвердилася викривальна інтонація. Гюго звернув до сучасного матеріалу, хоча романтичний метод зберігався. Письменник створив свої визначні романи - «Відторгнуті», «Трудівники моря», «Людина, яка сміється».

ІІІ період – 1870-1885 рр. - ознаменований поверненням Гюго до Франції в день її проголошення Французькою республікою (4 вересня 1870 р.). У Парижі його зустрічали як національного героя.

У цей період творчості був створений останній роман Гюго, присвячений революції, – «93 рік» (1874 р.). Він був народжений роздумами письменника над подіями, які відбулися у Франції у 1869-1971 рр. (франко-прусська війна, Паризька комуна і її розгром), і думками про співвіднесеність гуманності та революційного насилля.

В останні роки життя митець працював над поетичними збірками «Мистецтво бути дідусем» (1875), «Легенда століть» (1883), сатиричними поемами «Папа» (1878), «Осел» (1880) та ін.

Перша поетична збірка В. Гюго – «Оди й різні вірші» (1822), до якої ввійшли вірші, створені переважно за правилами класицизму. Перехідний етап у світогляді та творчості письменника засвідчила наступна поетична збірка «Оди й балади»: оди (провідний жанр класицистичної поезії) об'єднані з баладами, характерним жанром романтичної поезії. У цій збірці більшість балад написано на сюжети з французького середньовіччя, деякі з них мали досить виразне фольклорне забарвлення. Відкинувши класицистичну нормативність,

Гюго ввів у французьку поезію нові форми й розміри, створив нову систему віршування, велику увагу приділив звуковій організації вірша, його ритмомелодиці.

Поетична творчість В.Гюго 20-х років увінчалася збіркою «Орієнталії» (1829), яка мала великий успіх; витримала за 2 місяці 14 перевидань і створила авторові репутацію великого поета. Для цієї збірки характерно:

- спрямованість на зовнішній, об'єктивний світ;

- прагнення зображувати красу й форми матеріально-чуттєвої реальності.

Окрему групу становили у збірці поезії, присвячені національно-визвольній боротьбі грецького народу проти турецького поневолення у 20-х роках минулого століття. Тут Гюго оспівав героїку визвольної боротьби греків («Канаріс», «Наварін» та ін.), викрив і засудив звірства завойовників («Захоплене місто», «Дитина», «Голови в сералі»), закликав громадськість Європи піднятися на допомогу розтерзаній, але не скореній Греції («Ентузіазм» та ін.).

У період 1830 - 1848 рр. з'явилися такі поетичні збірки, які завершили становлення майстерності поета і склали важливий етап творчої зрілості. Збірка «Осіннє листя» (1831):

- домінування інтимних мотивів та настроїв;

- поезії орієнтовані на людські почуття. Збірка «Пісні сутінок» (1835):

- основна тема - філософсько-історична;

- поет прагну до узагальненого осмислення своєї епохи;

- значне місце посіла громадянська лірика;

- вперше в поезіях прозвучала тема соціального зла і несправедливості, тема «знедолених».

Збірки «Внутрішні голоси» (1837), »Промені й тіні» (1841).

- Наявність громадянської лірики, але домінування інтимна;

- в поезіях відчутне ліричне «я»;

- зростання ролі ліричного елемента, створення ліричної атмосфери;

- відчуття пов'язаності душі ліричного героя із життям усього світу. Збірка «Споглядання» (1856):

- поділ на дві частини: «Колись» і «Тепер».

- Кожна частина поділена на 3 книги, причому кожна з них - певний етап життя поета зі своїми провідними прагненнями, домінантами.

- Різноманітність тем.

До драматургії В.Гюго звертався протягом усього життя. Але з 1827 до 1837 року вона стала основною сферою його творчої діяльності. Першою спробою у драматичному жанрі стала драма «Кромвель» (1827), яка засвідчила високу майстерність автора у цьому жанрі. Успіх серед читачів першої драми спонукав письменника до написання наступних: «Маріон Делорм» (1829), «Ернані» (1830), «Король розважається» (1832).

Сюжети всіх цих драм Гюго брав з історії Франції та інших західноєвропейських країн XVI-XVII ст. І це не була випадковість. Названі століття - велика переломна епоха європейської історії, сповнена гострих суперечностей та конфліктів, що дуже цікавило письменника.

Гюго вважав основною особливістю драми - реальність, закликав руйнувати кордони між жанрами, єднати комічне і трагічне, піднесене і низьке, відмовитися від єдності дії, місця і часу. Він розробив теорію гротеску як повної протилежності піднесеному і контрастному. Головне призначення гротеску у романтичному творів драматург вбачав у відтінені прекрасного життя. Теорія романтичної драми послужила письменнику для створення новаторської драми.

Драматургія Гюго пронизана вільнолюбством і демократизмом.

Риси драматургії В.Гюго:

1. В основі майже всіх драм лежав конфлікт між представниками третього стану (простими людьми) і феодальною аристократією та монархією.

2. У кожну драму Гюго заклав певну соціальну, політичну чи моральну ідею.

3. Драматург уникав будувати сюжети своїх драм на реальних історичних подіях. Сюжети його драм повністю вигадані, і якщо в них вплетені реальні історичні особистості, то їхні дії та вчинки у драмах - це легенди, а не історія у точному значенні слова.

4. Дійові особи чітко розподілені на позитивних і негативних, носіїв добра і зла; кожен персонаж наділений домінуючою пристрастю, що визначила його характер і долю.

5. Поєднання у драмах елементів та прийомів «високих» і «низьких» жанрів. Одним із кращих драматичних творів В.Гюго є його драма «Рюї Блаз».

В основі сюжету такі події: лакей Рюї Блаз закохався в іспанську королеву. Неочікуваний поворот подій дозволив Рюї під іменем знатного дворянина дона Сезара де Базана добитися прихильності королеви, стати міністром. У цій ситуації розкрила романтична винятковість особистості Рюї Блаза. Лакей став визначним державним мислителем. Його рішення вражали дотепністю, гуманністю і розумом. Але підвищення Рюї Блаза було лише частиною інтриги обуреного королевою дона Саллюстія де Базана. Інтрига проти королеви не вдалася. Вона дізналася правду про Рюї Блаза і відштовхнула його, після чого він отруївся. Тріумф цієї п'єси засвідчив утвердження романтичної драми на сцені.

В історію світової літератури В.Гюго ввійшов передусім як видатний романіст.

«Знедолені» (1862). Задум великого соціального роману у В.Гюго виник ще наприкінці 20-х років, але життєві проблеми надовго відсунули його здійснення. У 1840 р. був складений перший рукопис роману під назвою «Злигодні», а в

1845- 1848 рр. письменник активно працював над поповненням матеріалів і написав більшу його частину. До роману він звернувся лише у 1860 р., причому не тільки дописав нові розділи та книги, а й ґрунтовно переробив те, що було написано раніше.

Роман «Знедолені» – твір незвичайний і за своєю художньою структурою. Це роман філософський і символічний, але з виразними елементами роману історичного. Це роман про тих, хто став підніжжям соціальної драбини. Головна тема твору - тема несправедливості та її жертв. Центральним персонажем роману став Жан Вольжан, а його життєпис склав головну сюжетну лінію твору. Це сільський парубок 25 років, який займався підрізуванням дерев. Коли у нього на руках залишилась сестра і її семеро дітей, він замінив їм батька. Його молодість пройшла у праці, але на початку однієї зими він залишився без роботи. В сім'ї не було і шматочка хліба. Тоді він розбив вікно булочної і вкрав хліба. Його засудили за крадіжку на 5 років, так він перестав бути Жаном Вольжаном, а став № 24601. Про рідних чув лише одного разу. Хтось бачив його сестру, при ній була лише 1 дитина, де поділися інші, вона і сама не знала. Декілька разів в'язень намагався втекти. Його ловили і кожного разу збільшували термін покарання, який досяг 19 років.

Коли він вийшов звідти, помираючи від голоду і втоми, Жан шукав притулку. Але ніхто не впустив колишнього каторжника навіть за гроші. На допомогу чоловіку з'явилася старенька бабуся, яка підказала йому звернутися до монсеньйора Б'єнвеню. Це був єпископ. Із 15 тисяч лір свого прибутку він залишав собі тільки 1 тисячу, інші віддавав бідним і знедоленим. Єдине його багатство - срібні прибори і підсвічники. Вольжан погано віддячив йому за притулок: вночі він пробрався до нього в кімнату і поцупив срібло.. Коли жандарми вранці привели злодія, єпископ сказав, що він сам подарував йому срібло. Добрий вчинок монсеньйора перетворив його у справжнього християнина, у корисного члена суспільства. В один день Жан Вольжан помер назавжди, а натомість народився мер Мадлен. Він став на шлях добра. Під іменем Мадлена нажив собі капітал чесною працею (в основі - технічний

винахід), своє багатство вкладав у побудову утопічної фабрики, щоб допомогти іншим знедоленим.

На фабриці герой зустрівся з Фантіною. З 10 років дівчина змушена була працювати, батьків вона ніколи не знала. У 15 років вона прийшла до Парижа шукати щастя. Багато працювала, щоб вижити, ревно зберігаючи свою честь. Закохавшись дівчина була дуже щасливою. Але для її коханця цей зв'язок був не більше ніж любовна інтрига. Він покинув її, став префектом, радником, батьком родини. Фантіна народила від нього дитину і залишила її чужим людям, а сама повернулася на батьківщину. Таки чином вона і потрапила на фабрику. Вона чесно працювала і відсилала для своєї дівчинки все, що мала. Але опікуни дитини кожного разу збільшували матеріальні вимоги до матері, погрожуючи викинути дитину. На фабриці у Фантіни були вороги, дівчата заздрили її жіночій вроді. Через інтриги вона залишилася без роботи. Щоб заробляти гроші для забезпечення своєї дитини, через голод і жебрацтво, вона вийшла на панель. Життя і соціальний порядок підштовхнули жінку до крайнощів, як свого часу сталося із Жаном Вольжаном.

Потрапивши до поліцейського відділу, Фантіна зустріла там пана мера, господаря тієї фабрики, яка принесла їй стільки горя. Вона плюнула йому в обличчя за те, що він начебто був причетний до її звільнення. Цим мером був колишній каторжник Жан Вольжан. Вона розповіла йому про свої життєві негаразди. Він пожалів жінку, визволив і доглядав до останнього її подиху. Перед смертю Фантіна взяла з нього слово, що він допоможе її доньці.

Жан розшукав дитину у трактирі Тенарльє, їй було всього 8 років. Вона мила, прибирала, носила воду. Взимку ходила боса, спала під сходами в темному куточку. Він викупив у господарів дитину, назвавшись їй батьком, бо вона не знала своїх батьків. Мер дав Козетті гарне виховання у монастирі, вона стала мадемуазель Маріус Понмерсі з багатим приданим. Дівчина вийшла заміж за порядного і чесного чоловіка. До смерті Жан Вольжан жив разом з ними. Перед смертю він розповів їй про матір, що вона була нещасною настільки, наскільки була щасливою її дочка.

Все життя Жана Вольжана - це подвижництво в ім’я добра і милосердя.

«Людина, яка сміється». За проблематикою цей роман співзвучний «Знедоленим». Дія твору розкрита в Англії наприкінці XVII – початку XVIII ст., але всім змістом пов’язана із сучасністю.

З перших сторінок роману створена атмосфера таємничості: берег моря під покровом ночі, якісь люди поспішно відпливали, залишивши самотнього хлопчика; охоплений жахом, той наткнувся на шибеницю, ще далі на жінку, яка замерзла в снігу, а біля неї хлопчик знайшов живу дівчинку з обличчям янгола, вона виявилася сліпою. Пригорнувши її до себе, він йшов рівниною і натрапив на дивну колимагу, в якій живе старий комедіант Урсус з ведмедем. Освітлене обличчя хлопця спершу здивувало, а потім злякало старого: на ньому застигла гримаса божевільно-веселого сміху.

Далі сюжет орієнтований на розкриття таємниці походження головного героя – Гуінплена, який виявився сином лорда і став жертвою королівської сваволі. До нього по-різному ставилися дві жінки: Дея, яка палко кохала його всім серцем, і красуня-аристократка Джовіна, в почуттях якої панувала лише пристрасть.

У світі простих людей Гуінплен знайшов любов і гуманність. Він усім серцем покохав Урсуса і Дею, і ніколи б не залишив їх, якби не з’ясувалося його знатне походження. Він - лорд, мав місце у палаті лордів, яке йому належало по праву. Проте у парламенті його зустріли вороже: вчорашній клоун, який розважав у балагані народ, не мав місця у їхньому середовищі. Лорд Кленчарлі виступив у англійському парламенті лише один раз, він засудив соціальну систему, яка була побудована на несправедливості і пригнічення народу. Обурені такою промовою, лорди вигнали його з парламенту.

Відстоюючи свою ідеалістичну позицію, стверджуючи, що змінити суспільство могло лише милосердя, В.Гюго не переставав бути захисником знедолених, ворогом деспотизму і рабства.

Для французів В. Гюго - це передусім великий національний поет, видатний драматург, і вже за цим Гюго-романіст. За межами Франції, у тому числі й у нас, В.Гюго - перш за все геніальний романіст, тоді вже драматург і поет. Пояснювалося це насамперед тим, що повноцінний переклад поезії - дуже непроста річ, і доля великих національних поетів у іншомовних країнах залежить від того, чи з'являються там їхні переклади високого рівня і чи стає вона завдяки цьому набутком національної культури. Таких перекладів поезія Гюго не мала і лишилася за межами Франції недостатньо відомою і освоєною.

Якось Віктор Гюго сказав, що *»життя - це обірвана фраза»*. Але фраза, яку він писав усе життя, така довга, складна, так переповнена думками і почуттями, що навряд чи коли-небудь обірветься. У цій фразі вся його творчість: його поеми, п'єси, романи і статті, памфлети і подорожні замальовки, есе. Людство ніколи не забуде того, хто перед смертю, підводячи висновки своїй творчій діяльності, з повним правом сказав: «Я у своїх книжках, драмах, прозі і віршах заступався за малих і нещасних, упрошував могутніх і невблаганних. Я відновив у правах людини шута, лакея, каторжника і повію».

Художній метод В.Гюго

- вважав, що зображувати треба не повсякденне, а виключне;
- прагнув намалювати у творах велику панораму життя;
- використовував прийом контрасту;
- обирав гостру, захоплюючу фабулу, щоб зробити напруженішим сюжет;
- стверджував, що змінити світ може лише милосердя.

В.Гюго і Україна. Поезією В.Гюго цікавилася Леся Українка. Вона переклала вірш-декларацію «Лагідні поети, співайте...» і поему «Сірома» із поетичної збірки «Легенди віків». Поетичною творчістю видатного французького митця

захоплювалася і мати Лесі Українки Олена Пчілка. Вона також перекладала його вірші. Загалом між естетичними та суспільними поглядами Лесі Українки, Олени Пчілки та Віктора Гюго було багато спільного, вони вважали за необхідне ставити перед поезією найістотніші питання своєї епохи. Теми вічності, життя і смерті глибоко хвилювали їх. У XX ст. українською мовою були перекладені і видані усі романи В. Гюго. М. Рильський переклав декілька драм і поезій письменника. Свій вклад до цієї справи зробили Бажай, Тен та ін. поети та перекладачі.

Література

1. Давиденко Г. Ю. Історія зарубіжної літератури XIX - початку XX століття [Електронний ресурс] / Г. Ю. Давиденко, О. М. Чайка // Центр учбової літератури. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://pidruchniki.com/14050923/literatura/istoriya_zarubizhnoyi_literaturi_xix.

2. Алексеев М. П. Русская культура и романский мир.– Л., 1985;

3. Трескунов М.С. Виктор Гюго: Очерк творчества.– М., 1961;

4. Моруа А. Олимпио, или Жизнь Виктора Гюго.– М., 1971.

Пулина Г.А.

УВЕКОВЕЧИВАНИЕ ПАМЯТИ ВИКТОРА ГЮГО И ГЕРОЕВ ЕГО РОМАНА «СОБОР ПАРИЖСКОЙ БОГОМАТЕРИ» В ДРУГИХ ВИДАХ ИСКУССТВА

Аннотация. Цель работы показать, как и где запечатлена память о Викторе Гюго, как образы его романа «Собор Парижской Богоматери» нашли отражение в других видах искусства.

Работа с полным правом может считаться исследовательской, поскольку этот вопрос нигде не освещен в полном объеме.

Наверное, ничего нового нельзя сказать о том, чьи произведения вошли навсегда в сокровищницу мировой культуры и уже более полутора веков рождают в сердцах людей восторг и благодарность за великие и прекрасные творения мастера.

Но в украинских школах нет места выдающимся произведениям Виктора Гюго и его героям. К сожалению, из программы преподавания зарубежной литературы исключены творения великого французского романтика. Нет не то что известного на весь мир романа «Собор Парижской Богоматери», но даже глав для детей из романа «Отверженные». НО с надеждой, что роман «Собор Парижской Богоматери» вновь вернется в школы Украины, попытаюсь помочь учителю (будущего!) материалами к изучению биографии и самого произведения.

Цель моей работы показать, как и где запечатлена память о Викторе Гюго, как образы его романа «Собор…» нашли отражение в других видах искусства.

Приступая к работе, думала, что всемогущий Интернет даст развернутые ответы на мои вопросы. Однако нет в Интернете материалов, объединяющих информацию о памятниках Гюго и его героям. Поэтому прошу считать мою работу сродни исследовательской.

I ГЛАВА. УВЕКОВЕЧИВАНИЕ ПАМЯТИ ВИКТОРА ГЮГО В СКУЛЬПТУРЕ

1. Лоран Маркест. Памятник Гюго.

Один из самых известных памятников великому писателю расположен в Париже, где Виктор Гюго прожил большую часть жизни.

Этот монумент писателю с мировым именем находится возле стен Сорбонны. В романе «Отверженные» есть стихи, посвященные известному университету:

В Сорбонне был приют мой безмятежный,
Где о тебе всечасно я мечтал,
Где пленным сердцем карту
Страсти нежной
Я перенес в студенческий квартал.

Автор этой статуи – Лоран Оноре Маркест, французский скульптор, ученик Александра Фальгьера, лауреат (1871) Большой Римской премии по разряду скульптуры, лауреат Гран-при Всемирной выставки в Париже (1900).

Профессор Академии изящных искусств с 1893 г., командор ордена Почётного легиона (1903).

Маркестом также изваян в 1920 г. бюст писателя, который ныне располагается в саду «Эрмитаж» в Москве. Этот бюст является даром Франции Москве в ответ на дар Москвы Франции (была выслана скульптура памятника А.С. Пушкину в бронзе академика Российской академии художеств и Итальянской академии изящных искусств Ю.Г. Орехова).

Лоран Маркест.
Бюст Виктора Гюго (Москва)

Скульптор Лоран Оноре Маркест (1848-1920)

2. ДАВИД Д'АНЖЕ. БЮСТ ВИКТОРА ГЮГО

В Париже, в Музее изящных искусств, хранится одно из самых ранних изваяний Гюго. Это бюст писателя, созданный скульптором Давидом Анжерским в 1837 г.

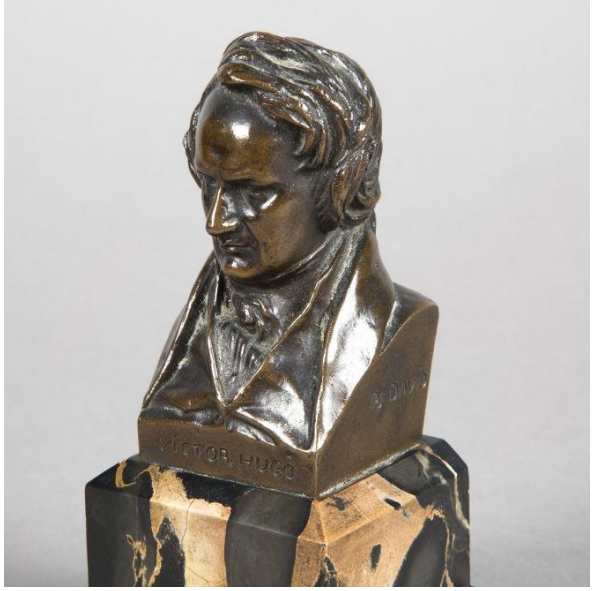

Бронза, мраморный пьедестал. Автором был изваян также гипсовый бюст Гюго, который теперь находится в музее писателя.

Красная гостиная в парижском доме-музее Виктора Гюго. Справа бюст В. Гюго работы Давида д'Анже.

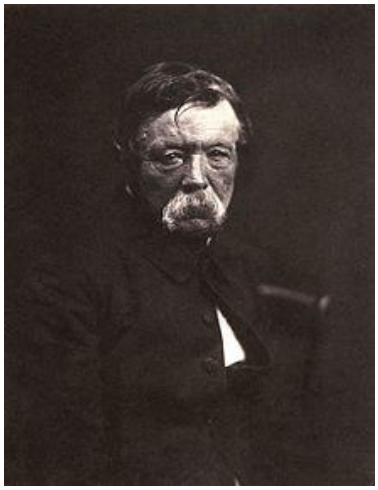

Давид д'Анже (1788 – 1856) – французский скульптор и медальер, мастер мемориальной пластики.

3. ГЮГО В ПЛАСТИКЕ РОДЕНА

Этому автору, который по силе таланта «равномощен» (как писала Цветаева) В. Гюго, необходимо уделить особое место в работе. Речь идет о великом скульпторе Родене.

В 1883 г. Виктор Гюго неохотно дал согласие Родену создать бюст, поскольку уже имелся бюст писателя работы Давида д'Анже. Однако работа была закончена Роденом в 1883 году и в следующем году выставлена в парижском Салоне.

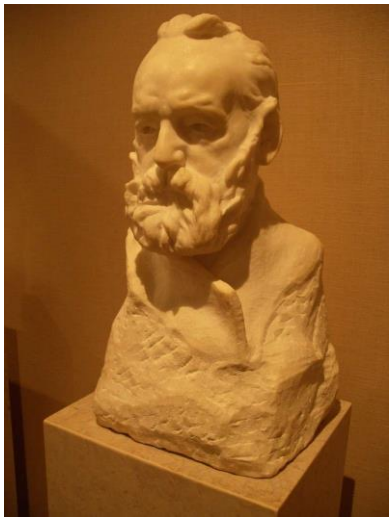

Бюст Виктора Гюго (1886, Музей Calouste Gulbenkian, Португалия)

Бюст Виктора Гюго. 1883

Новый заказ на памятник Гюго для Пантеона Роден получил в 1886 году. Однако фигура обнаженного титана, опирающегося на скалу и окруженного тремя музами, оказалась неуместной для усыпальницы великих. В 1890 г. скульптор удалил фигуры муз. Памятник Гюго в 1909 г. Был установлен в саду Пале-Рояль.

Модель памятника. Около 1892. Бронза

Музей Родена
Виктор Гюго.

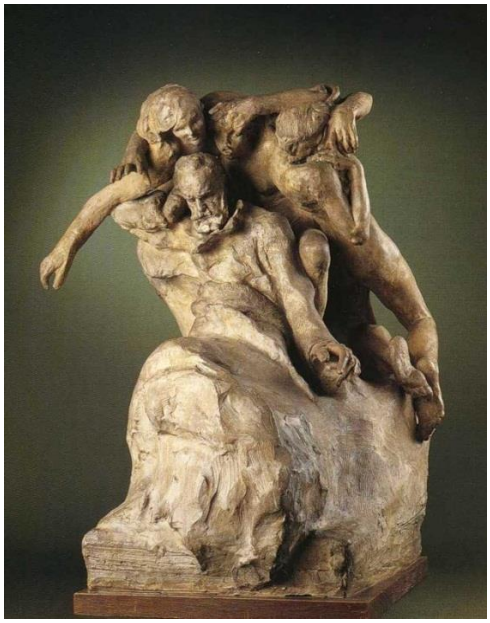

Роден. Поэт и муза

Скульптура в 1933 году была перевезена в музей Родена в Париже, где ее можно увидеть и сегодня.

На пьедестал Роден возводил женщин, которые одновременно были Евами и вакханками. Не случайно Роден изваял Гюго в виде древнегреческого бога Пана, опьяненного одновременно страстью и поэзией.

Роден. Памятник Гюго (Вианден, Люксембург)

Гюго вспоминал, что Вианден впечатлил его «жуткими руинами и веселыми жителями». Здесь он бывал много раз, вдохновляясь пейзажами, встречами с интересными людьми и особой атмосферой города.

Общество В. Гюго в герцогстве выпустило благотворительную марку с изображением дома, где жил писатель, средства от реализации этой марки и репродукций идут на реставрацию дома-музея писателя.

Еще один скульптурный вариант бюста Гюго.

Огюст Роден. Виктор Гюго.
Мрамор. 1897 г.
Музей Родена, Париж.

Бюст Виктора Гюго в доме-музее писателя

Роден. Скульптура Виктора Гюго (*у Национального собрания Франции)*

Роден (1840-1917) со своими скульптурами – «Виктором Гюго» и «Мыслителем»

В мире есть достаточно копий с произведений Родена. Скульптор позволял массово производить копии своих скульптур для продажи, а после его смерти право изготавливать копии перешло музею Родена. Известно, что при жизни скульптора только одна литейная мастерская изготовила 231 копию «Вечного идола» и 319 копий «Поцелуя». По этой причине в настоящее время собрания авторизованных копий роденовских скульптур есть во многих музеях мира. Но в 1956 году во Франции был принят закон, ограничивавший количество копий, которые позволялось снимать со скульптуры, двенадцатью.

4. ЖАН БУШЕ. ПАМЯТНИК ГЮГО В ДЖЕРСИ

Статуе более ста лет. Это был подарок острову от Франции в благодарность за гостеприимство, оказанное Гюго во время изгнания.
Но истории статуи не начинается этим событием. Статуя, в 1906 г. заказанная королем Португалии скульптору Буше, предназначалась для Лиссабона. Но, в связи с политическими волнениями в Португалии, в результате статуя была куплена французским правительством для передачи ее на о. Джерси, где писатель находился в изгнании. Скульптуру доставили в Джерси пароходом в 1914 г. Через несколько дней состоялось торжественное открытие монумента.

Кадры исторической хроники.

ЖАН БУШЕ, французский скульптор (1870 - 1939). Имеются 2 парка скульптур Буше во Франции. Самим Буше сделаны уменьшенные копии памятника Гюго в изгнании. Бронзовая версия была показана в Художественном Салоне Франции в 1931 г. Музей Виктора Гюго приобрел уменьшенную бронзовую копию, гипсовую копию «Головы писателя» и бронзовую маску Гюго. Музей де Бар-ле-Дюк также содержит статую Гюго работы Буше. Это статуэтка была подарена Пуанкаре, а после его смерти вдова Пуанкаре отдала работу Буше музею..

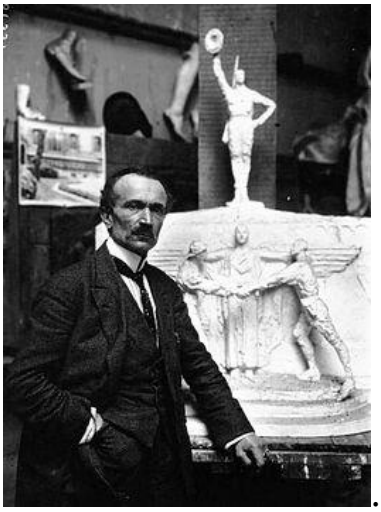

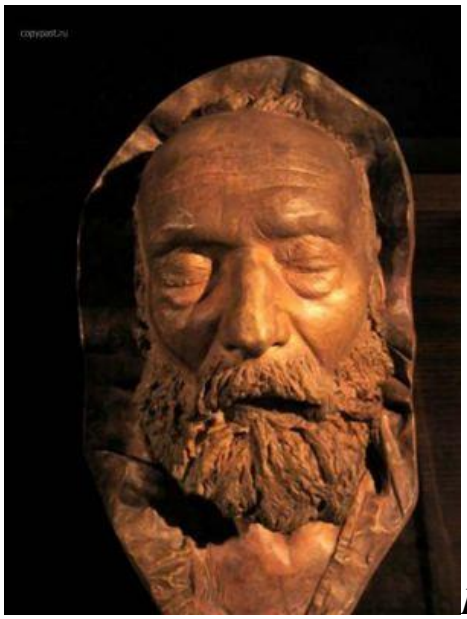

Посмертная маска Гюго работы Буше

5. **ЗАХАРИЯ АСТРУК. «ПРОДАВЕЦ МАСОК» (Le Marchand de masques).**
   Статуя появилась в Люксембургском саду в Париже в 1883 году.

Очень необычная скульптура. Молодой человек держит в руках маску В. Гюго как некий факел, озаряющий путь. Это аллегория искусства как светоча истины и свободы.

В основании памятника – маски еще 9 великих французов, расположенные по кругу: политики, художники, драматурги, композиторы, скульпторы и т.д

Захария Аструк (1835–1907) французский художник,

журналист, скульптор, композитор и поэт. Член общества французских художников. В 1890 году он был награжден большим крестом Почётного легиона, а на Всемирной выставке 1889 года получил золотую медаль.

6. LUCIEN PALLEZ

Статуя Гюго в Риме, в парке «Вилла Боргезе». Мрамор.

Статуя **Pallez Lucien** (1905 г.) является подарком Франции Риму, поскольку Гюго был поклонником Гарибальди. На пьедестале выбита его речь с похвалой Гарибальди и тысячам его последователей.

Скульптор Pallez, Lucien (1854 – 1928)

Лауреат Всемирной Выставки 1889 и 1900 гг. Специализировался на аллегорических фигурах и монументах в неоклассическом стиле, а также портретных бюстах современников.

7. **УСМАН СОУ. СКУЛЬПТУРА ВИКТОРА ГЮГО В БЕЗАНСОНЕ**

Автор – сенегальский скульптор Ousmane Sow. По просьбе союза врачей мира в 2002 г. скульптор работал над изваянием писателя. Для него В. Гюго – символ защиты угнетенных. Статуя (бронза) установлена в городе, где родился великий французский романтик, в 2003 г.

Скульптор Усман СОУ (Ousmane Sow, 1935). Родился в Сенегале, учился во Франции на фельдшера и физиотерапевта. Вдохновился фотографиями людей африканского племени работы Лени Рифеншталь и с 1984 г., сменив профессию, стал скульптором. Изображает людей из различных племён Африки.

В Безансоне чтут память великого сына Франции.

На доме, где когда-то родился Виктор Гюго, повешена табличка 26 февраля 2002 года в напоминание о политической борьбе одного из самых известных писателей Франции: «Я хочу великих людей, я хочу свободного человека».

8. **JUST BECQUET** (1829 – 1907). **ПАМЯТНИК ВИКТОРУ ГЮГО, открыт в 1902 г. (к столетию писателя)**

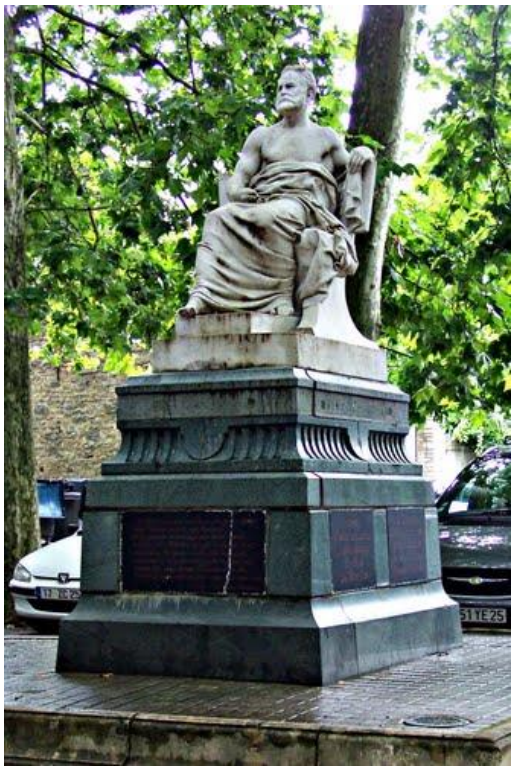

Еще один монумент в Безансоне в честь великого писателя.

Французский скульптор Just André François Becquet (1829-1907), также родившийся в Безансоне

9. **MONIQUE GALY. БЮСТ ГЮГО В АНТИБЕ. 1985 г.**

Виктор Гюго провёл всего несколько часов в Антибе в 1839 г., но сохранил тёплые воспоминания об этом месте. Несколько слов, выгравированные на фундаменте памятника, свидетельствуют о восхищении писателя этим местом: «Tout ici rayonne, tout fleurit, tout chante. Le soleil, la femme, l'amour sont ici chez eux. J'en ai encore le resplendissement dans les yeux et dans l'âme.»

Приблизительно: «Здесь все сияет, все цветет, все поет. Солнце, женщина, любовь здесь как дома. У меня от этого сияние в глазах и в душе».

10. БЮСТ В. ГЮГО ВО ДВОРЦЕ ЮАНЬМИНЪЮАНЬ (ПЕКИН, КИТАЙ)

Почему в Китае поставлен памятник Гюго? В 1860 г. в Пекин во время Второй Опиумной войны вторглись войска Объединенной армии Британии и Франции, которые уничтожили уникальные парки и коллекции ценного фарфора. Участвовавший в уничтожении Юаньминъюаня английский офицер писал: ***»С трудом можно себе представить красоту и великолепие сожженного нами дворца… Мы уничтожили, подобно вандалам, поместье столь ценное, что его не удалось бы восстановить и за четыре миллиона»***.

Виктор Гюго, как и подобает подлинному патриоту, сравнил Британию и Францию с ***«двумя разбойниками, которые ворвались в музей, опустошили, разграбили и сожгли его, а затем со смехом***

ретировались вместе с мешками, набитыми сокровищами». Этот бюст, поставленный французско-китайской ассоциацией, олицетворяет честность и порядочность писателя. Бюст был создан одним из французских скульпторов по заказу Общества французско-китайской дружбы, Китайского народного общества дружбы с заграницей и ассоциации китайских французов. На пьедестале бюста вырезан текст письма, написанного Гюго в 1861 году одному из офицеров, захвативших Пекин, с осуждением преступления, совершенного захватчиками во дворце Юаньминъюань.

11. RENÉ COUTELLE (SARTHE 1927 – PARIS 2012)
СТАТУЯ В. ГЮГО В ПЛУГЕРНО

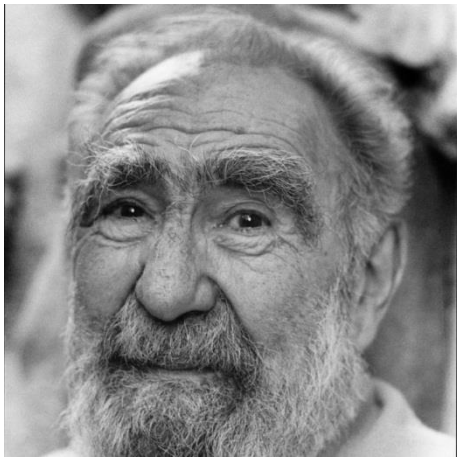

René Coutelle (1927 – 2012).

Его работы находятся в Музее современного искусства Парижа, в Национальной художественной галерее, в Музее Мон-де-Марсан, а также в большом количестве частных коллекций.

12. Было ещё 2 интересных памятника Виктору Гюго, но они не просуществовали до наших дней.

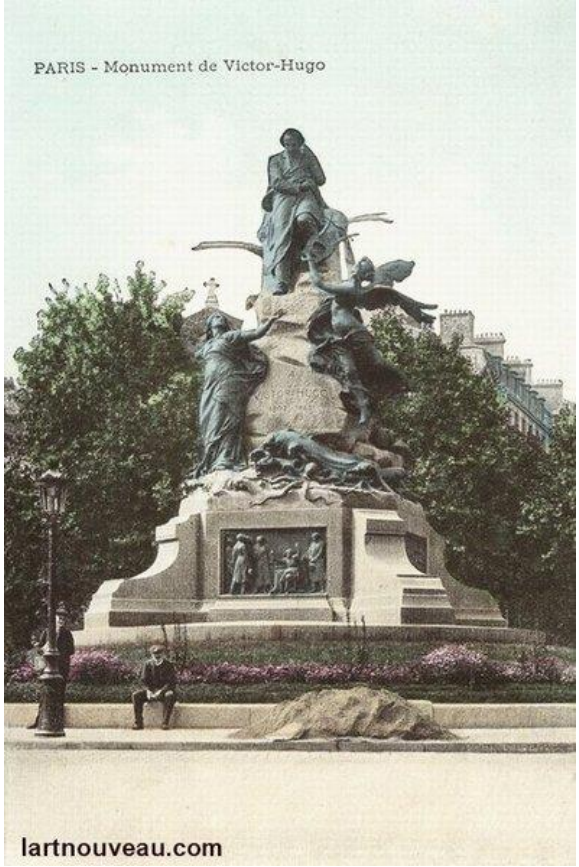

Этот памятник, находившийся в Париже на площади имени Виктора Гюго, был варварски уничтожен фашистами в *1942 г.*

Скульптор этого памятника Гюго – И.А. Менделевич. Памятник установили в районе Москвы, где действовало несколько франко-русских предприятий – Симона, Жиро и др. Открытие намечали на 8 марта 1919 года. Но во время установки памятник, который лепили в Введенском народном доме, треснул. К марту, перед открытием, его уже демонтировали.

13. Надгробие в парижском Пантеоне

«Так ради мертвецов открыто и радушно
Подъемлет Пантеон в туманности воздушной
Колонны стройные...»
Виктор Гюго

На фронтоне Пантеона надпись «***Великим людям благодарная Родина***» и барельеф, изваянный в 1837 г. Пьером Жаном Давидом.

Здание ранее принадлежало католической церкви. Но в 1885 году, в связи с захоронением здесь Виктора Гюго, Пантеон окончательно стал светским мавзолеем.

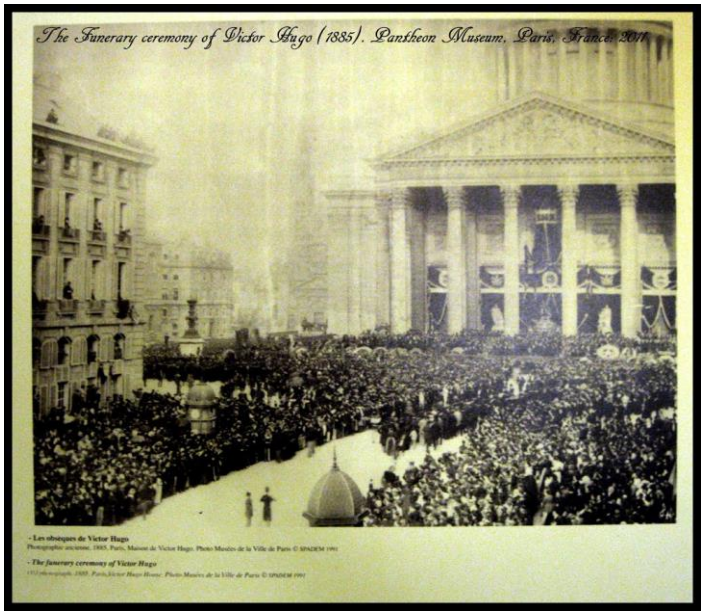

Церемония похорон знаменитого писателя продолжалась десять дней; в ней участвовало около миллиона человек.

1 июня гроб с телом В. Гюго был выставлен в течение двух суток под Триумфальной Аркой, которую закрыли чёрным крепом.

После пышных национальных похорон прах писателя был помещён в Пантеон

II. ГЕРОИ «СОБОРА ПАРИЖСКОЙ БОГОМАТЕРИ» В СКУЛЬПТУРЕ

Уже с 1831 года, когда был опубликован роман «Собор Парижской Богоматери», деятели искусства пытаются оживить героев Гюго в своих произведениях. Многие скульпторы работали над образами персонажей романа, запечатлевая их в камне, бронзе, металле.

Эсмеральда.

Французский скульптор Ипполит-Франсуа Моро (Hippolyte-François Moreau, 1832–1927) . *Крупный мастер интерьерной пластики и жанровой скульптуры.*

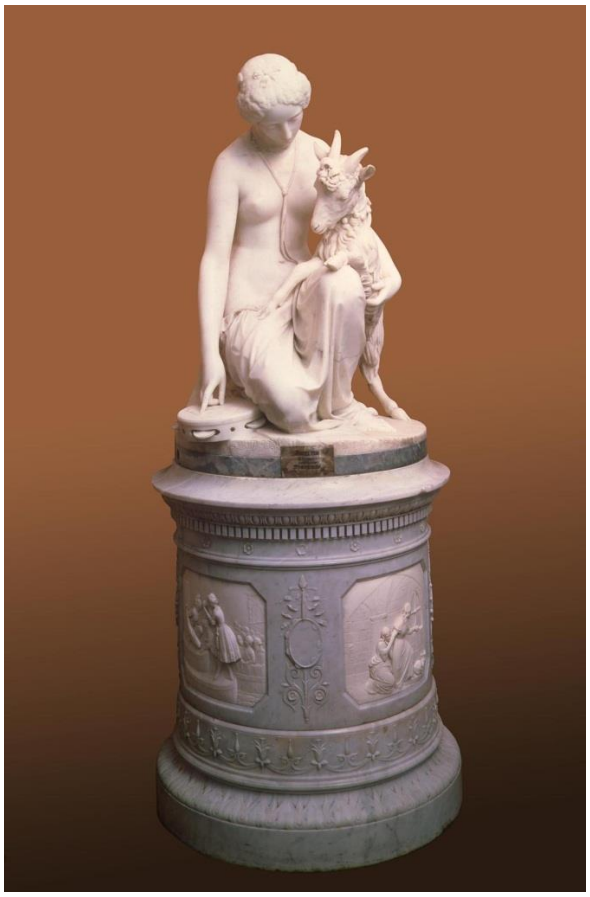

«Эсмеральда с козочкой Джали». Итальянский скульптор Антонио Россетти (Antonio Rossetti, 1819–1870).

Это скульптура была приобретена для императрицы Александры Федоровны в мастерской Антонио Россетти в Риме в 1856 году. Скульптура была установлена в Зимнем дворце на постаменте, украшенном 4 рельефами со сценами из романа, как бы излагающими романтическую судьбу цыганки Эсмеральды.

Первый – «Пляска Эсмеральды» в сопровождении козы Джали с золочеными рожками, второй – «Эсмеральда, спасенная Фебом де Шатопер из рук Фролло и Квазимодо», третий – «Эсмеральда, движимая состраданием, дает напиться Квазимодо», прикованному к столбу на лобном месте. Четвертый – «Приговоренная к смерти Эсмеральда узнана своей матерью, которая пытается скрыть дочь от палачей в глубине своей кельи».

В 1943 году взрывная волна вышибла тяжелую фрамугу окна и обрушила ее на нежный мрамор девичьей шеи. Мраморная голова была отколота. После войны эрмитажные реставраторы вернули скульптуре ее облик, но шрам остался.

«Танцующая Эсмеральда».

Французский мастер Эдуард-Шарль-Мари Хоссен (Edouard-Charles-Marie Houssin, 1847–1917)

Мария Диллон «Эсмеральда», бронза.

Мария Диллон (1858–1932) – первая в России женщина-скульптор с профессиональным образованием, одна из самых чувственных, эмоциональных скульпторов Петербурга Серебряного века.

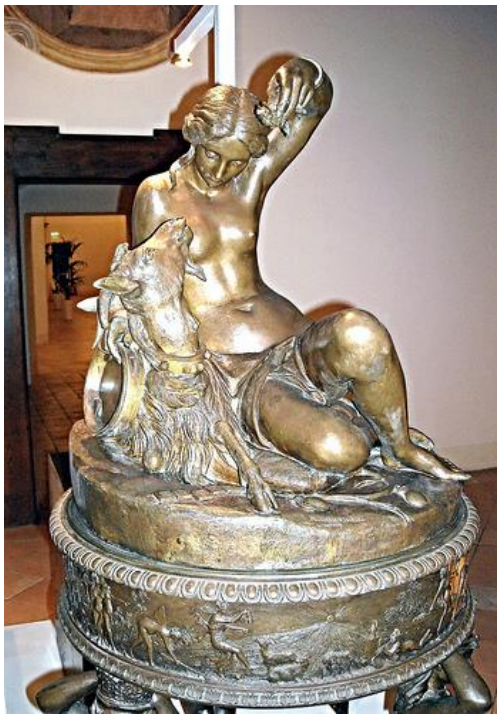

«Эсмеральда с козой Джали, которая обучается складывать имя Феба на картах». Томмазо Солари . (1867) Бронза. Неаполь, музей Сан-Мартино

6.

«Эсмеральда».

Эммануэль Виллани. Бронза.

Виллани (1858-1914) – французский художник итальянского происхождения. Он стал одним из самых плодовитых французских скульпторов второй половины 19 столетия.

Бюст «Эсмеральда» работы Э. Виллани. Бронза.

Эсмеральда. Статуэтка работы Армани (Armani)

Эту скульптуру Эсмеральды (2000 г.) создала исполнительница главной роли в фильме «Собор Парижской Богоматери» актриса **Джина Лоллобриджида**. Фигура установлена в Пьетрасанте (Тоскана), где находится мастерская актрисы, кстати, Почетного гражданина этого города. Несомненно, её бронзовая Эсмеральда – самая динамичная, на наш взгляд, из всех созданных скульптурных Эсмеральд.

Существует также вот такая скульптурная группа, созданная французским скульптором **Рэймоном Сюдром (Raymond Sudre, 1870 –1962)**

Эсмеральда и Квазимодо. 1913 год

Эдуард-Шарль-Мари Хоссен (Edouard-Charles-Marie Houssin, 1847–1917) Квазимодо. 1885 г. Литой металл.

Черкис П.И., русский скульптор (1959 г), академик РАХ. Квазимодо

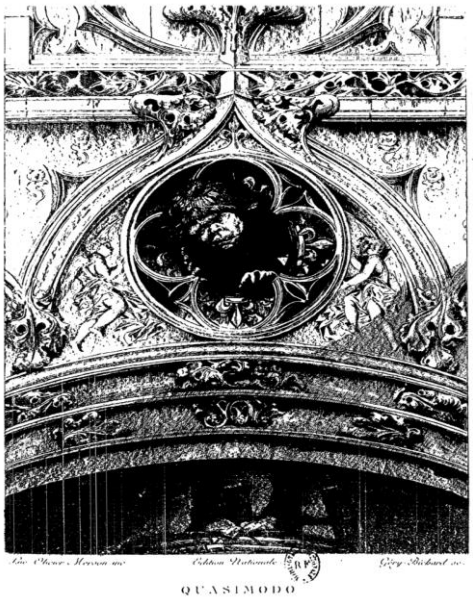

Маленькую скульптуру Квазимодо можно найти на северном трансепте собора Нотр-Дам де Пари. К сожалению, установленные рамки данной работы не позволяют раскрыть следующие страницы темы: «Герои Гюго в живописи, театральных постановках, кинофильмах, музыкальных спектаклях и т.д.»

Спасибо организаторам конференции, которые подтолкнули к исследованию страниц искусства, связанных с памятью великого Виктора Гюго.

Савченко Н.В.,Трипольська О.О.

«СПАДЩИНА В.ГЮГО – ОСЕРЕДОК ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ»

Анотація. Творчість Гюго вражаюче багатогранна й розмаїта: він великий поет, прозаїк, драматург, до того ж літературний критик і бойовий, темпераментний публіцист, художник. Твори В. Гюґо знайшов своє втілення в різних видах мистецтва: в рок-опері, балеті, опереті, мюзиклі, живописі. Творчість Гюго міцно й назавжди увійшла до золотого фонду французької та міжнародної культури.

Творчість Гюго міцно й назавжди увійшла до золотого фонду французької та міжнародної культури.

Більшість туристів розпочинають знайомство з Парижем саме з острова Сіте. Адже тут знаходиться одна з найдавніших церков Франції – знаменитий Собор Паризької Богоматері, який є гордістю країни і оспіваний поетами та письменниками, відображений у полотнах найвідоміших художників. Завдяки оригінальній розробці та пропорціям собор став прекрасним взірцем ранньої готики. Дивлячись на його цілісний і органічний ансамбль, інколи важко повірити, що будувався він майже двісті років, впродовж яких часто перебудовувався і реставрувався.

Собор Паризької Богоматері став однією з ключових дійових осіб однойменного роману французького письменника Віктора Гюго, а за задумом автора – навіть головною дійовою особою. Основні події твору відбуваються поблизу або в стінах Собору, його опису відводиться значна частина роману. Своєю величчю і красою собор захоплює кожного, хто підходить до нього. Твір В. Гюґо «Собор Паризької Богоматері» знайшов своє втілення в різних видах мистецтва: в рок-опері, балеті, опереті, мюзиклі. За мотивами роману Віктора Гюго був створений мюзикл Нотр-Дам де Парі, що став найуспішнішим за перший рік роботи.

Даргомижський використовував оригінальне французьке лібрето, написане самим Гюго для Луїзи Бертен, чия опера «Есмеральда» була поставлена незадовго до того. До 1841 року Даргомижський закінчив оркестровку опери, для якої також взяв назву «Есмеральда», і передав партитуру до дирекції Імператорських театрів. Опера, написана в дусі французьких композиторів, чекала своєї прем'єри кілька років, тому що набагато більшою популярністю у публіки користувалися італійські постановки. Незважаючи на гарне драматичне і музичне рішення «Есмеральди», ця опера через деякий час після прем'єри зійшла зі сцени і надалі практично ніколи не ставилася.

Італійський та російський композитор Цезар Пуні створив балет за романом «Собор Паризької богоматері», який було поставлено у театрі «Ла Скала».

У романі-антиутопії «Мечеть Паризької Богоматері» Олени Чудинової мусульманські мігранти перетворюють собор на мечеть. Володимир Маяковський присвятив собору вірш «Notre-Dame».

У 1985 році на лондонській сцені відбулася прем’єра мюзиклу «Знедолені» К.-М. Шонберга за мотивами роману Гюго.

Також роман «Знедолені» має багато екранізацій: 1909, США, режисер – Джеймс Стюарт Блектон; 1913, Франція, режисер – Альбер Капеллані; 1917, США, режисер – Френк Ллойд; 1925, Франція, режисер – Анрі Фекур; 1934, Франція, режисер – Раймон Бернар; 1935, США, режисер – Річард Болеславський; 1943, Мексика, режисер – Фернандо Ріверо; 1948, Італія, режисер – Ріккардо Фреда; 1952, США, режисер – Льюїс Майлстоун; 1958, Франція–НДР, режисер – Жан-Поль ле Шануа; 1978, США, режисер Гленн Джордан; 1982, Франція, режисер – Робер Оссейн; 1995, Франція, режисер – Клод Лелуш; 1998, Велика Британія–Німеччина–США, режисер – Білле Ауґуст; 2000, Франція, режисерка Жозе Даян, остання Тома Гупера. У 2012 році на екрані з’явився британський драматичний фільм-мюзикл «Знедолені» режисера Тома Гупера. Фільм було знято за мотивами однойменного

мюзиклу Алена Бублія і Клода-Мішеля Шенберга, в основу сюжету якого було покладено сюжет «Знедолених» Віктора Гюго. Фільм отримав три премії «Золотого глобуса»: премію «Золотий глобус» за найкращий фільм – комедія або мюзикл; «Золотий глобус» за найкращу чоловічу роль – комедія або мюзикл – Г'ю Джекмен за роль Жана Вальжана; «Золотий глобус» за найкращу жіночу роль другого плану кінофільм – Енн Гетевей за роль Фантіни. Також має вісім номінацій Оскар, переміг в трьох: найкраща жіноча роль другого плану – Енн Гетевей; найкращий звук; найкращий грим. Мюзикл номінований також на дев'ять нагород BAFTA, включаючи найкращий фільм, найкращий британський фільм, найкращу чоловічу роль (Джекмен), найкращу жіночу роль другого плану (Гетевей).

Українською мовою роман «Знедолені» перекладало багато українських літераторів. Багато зробив для популяризації творчості В.Гюго в Україні Іван Франко, який переклав уривок із роману «Знедолені» під назвою «Ватерлоо». Твори Гюго перекладали також Леся Українка, Олена Пчілка, Михайло Старицький, Павло Грабовський, Максим Рильський, Микола Бажан, Борис Тен, Михайло Рудницький, Віктор Шовкун, Сава Голованівський та ін.

Екранізація літературних творів сьогодні є дуже популярною, тому що саме вже створені шедеври нерідко стають прекрасним сюжетом для кінофільму. Екранізація творів В.Гюго вимагає серйозного таланту. Чим серйозніший і талановитіший первісний текст, тим якіснішим повинно бути кіно. В іншому випадку глядачі його навряд чи сприймуть добре. Велика складність полягає і в тому, що відомі твори вже неодноразово екранізували, тому так чи інакше кінострічку будуть порівнювати з попередніми і якщо вона програє їм по тим чи іншим параметрам (гра акторів, режисерська постановка і т.д.), то це може стати справжнім провалом.

Досить складною є екранізація роману В.Гюго «Людина, яка сміється». Але вже у 1928 році американським режисером Паулем Лені було знято німий фільм за мотивами даного роману. Також були пізніші екранізації: 1966 рік – італійського режисера Серджо Корбуччі, 1971 рік – французького режисера

Жана Кершброна. У 2012 році було презентовано фільм-драму спільного франко-чеського виробництва режисера Жана-П'єра Амері.

11 березня 1851 року у Венеції в театрі «Ла Феніче» відбулася прем'єра опери італійського композитора Джузеппе Верді у 3 діях, лібрето Ф.-М. П'яве. В її основі лежить драма Віктора Гюґо »Король розважається», яка свого часу була заборонена для постановок. Аби домогтися дозволу від австрійської цензури, автори дещо змінили сюжет: Франциск I, король Франції, став герцогом Мантуанським, відповідно змінили імена інших персонажів. Герцог теж підходив для образу легковажного та розніженого правителя, який контрастує з бідним і знедоленим блазнем.

Мало кому відомо, що Віктор Гюго також був талановитим художником. Малюнки самого автора найбільш органічно збігаються з його текстами, з тим приголомшливим враженням, яке вони виробляють.

Гюго почав малювати у віці 8 років. Зараз у приватних колекціонерів і в музеях знаходиться близько 4000 робіт письменника вони донині мають успіх і продаються на аукціонах. Більшість робіт були написані чорнилом і олівцями в період з 1848 р по 1851 рік. Гюго робив начерки пером і чорною тушшю на звичайному папері. Делакруа заявляв Гюго: «Якби ти став художником, то затьмарив би всіх живописців сучасності» (Делакруа робив ескізи костюмів для першої п'єси Гюго «Емі Робсарт»). [1]

Гюго був знайомий з багатьма художниками і ілюстраторами: брати Деверо, Ежен Делакруа, близьким другом був Луї Буланже. Щодня відвідуючи будинок Гюго, Буланже залишив масу портретів людей, що групувалися навколо письменника. Його приваблювали сюжети фантастичні, навіяні все тими ж поемами Гюго: «Привид», «Ленора», «Диявольська полювання». Майстерно виконана літографія «Нічний шабаш», де в страшному і стрімкому хороводі несуться чорти, оголені відьми, змії та інша «нечиста сила», що фігурує в баладі Гюго. На цілу серію літографій надихнув Буланже роман «Собор Паризької богоматері». Звичайно, не можна вичерпати творчість Буланже всеосяжним впливом Гюго. Художник надихався

сюжетами історії минулого і сьогодення, Біблією, італійської літературою ... Але кращими залишаються роботи, навіяні мистецтвом Гюго. Їх віддана дружба, що тривала все життя, була предметом захоплення сучасників. «Месьє Гюго втратив Буланже», - сказав Бодлер, дізнавшись про смерть художника. А у відгуку на «Салон 1845 року» (виданій в тому ж році брошури об'ємом близько 50 сторінок, підписаної «Бодлер-Дюфаї»), Бодлер дає таку характеристику Луї Буланже: «перед нами останні уламки старого романтизму - ось що означає жити в епоху, коли вважається, ніби художнику досить натхнення, що заміняє все інше… Г-н Віктор Гюго, який вбив настільки багатьох, погубив і пана Буланже - поет зіштовхнув в яму живописця. А тим часом пан Буланже пише цілком пристойно - досить поглянути на його портрети; але де, чорт візьми, виловив він диплом історичного живописця і натхненного художника? Чи не в передмовах чи і одах свого знаменитого друга?»

У березні 1866 року вийшов у світ роман «Трудівники моря» з ілюстраціями Гюстава Доре. «Молодий, обдарований метр! Дякую вам, - пише йому Гюго 18 грудня 1866 року. - Сьогодні, незважаючи на бурю, до мене дійшла нітрохи не менша за силою ілюстрація до «Працівникам моря». Ви зобразили на цьому малюнку і корабельну аварію, і корабель, і риф, і гідру, і людини. Ваш спрут страшний. Ваш Жильят великий «. [3]

Інші митці теж зверталися до постаті велико творця – Віктора Гюго. У 1886році замовлення на пам'ятник Гюго отримам французький скульптор Роден. Пам'ятник планувалося встановити в Пантеоні, де письменник був похований за рік до того. Кандидатура Родена була обрана в тому числі і тому, що раніше він створив бюст письменника, прийнятий позитивно. Однак робота Родена, коли вона була закінчена, не відповідала очікуванням замовників. Скульптор зобразив Гюго могутнім оголеним титаном, що спирається на скелю, він оточений трьома музами. Оголена фігура здавалася недоречною в усипальниці, і в підсумку проект був відхилений. У 1890 році

Роден переробив початковий задум, видаливши фігури муз. Пам'ятник Гюго в 1909 році був встановлений в саду у Пале-Рояль.

На честь Віктора Гюго створено багато пам’ятних місць: Будинок-музей Віктора Гюго в Парижі; пам'ятник в Сорбонні роботи Лорана Маркеста; Будинок-музей Віктора Гюго Люксембурзі; пам'ятник Гюго в Ермітажі (автор – Лоран Маркест); вулиця Віктора Гюго в Твері; на честь Гюго названо кратер на Меркурії.

Творчість Гюго вражаюче багатогранна й розмаїта: він великий поет, прозаїк, драматург, до того ж літературний критик і бойовий, темпераментний публіцист. Чудовий майстер художнього слова, він, проте, ніколи не замикався в сфері літературно-художніх інтересів, його творчість постійно лишалася відкритою «бурям віку», нагальним проблемам суспільного й політичного життя. Творчість Гюго займає почесне місце в історії французької літератури. Про значення творчості Гюго добре сказав А.Н. Толстой: «Он набатно бил в колокол: «Проснитесь, человек бедствует, народ раздавлен несправедливостью». Это было хорошо и грандиозно – будить человечество. Но дальнейшее принадлежало не ему. Для дальнейших действий нужны были не затуманенные идеализмом умы».

Шлях Гюго-поета, драматурга, прозаїка, теоретика романтизму і суспільного діяча охоплює більш, ніж півстоліття, і дотепер надихає на справедливі і розумні справи. Його мистецтво насичене такими думками, що вічно хвилюють душу людини і манять серце.

Література

1. Делакруа. Письма
2. Моруа А. Олимпио, или Жизнь Виктора Гюго. - М.: Радуга, 1983.
3. Муравьева Н.: Гюго. Искусство для жизни (1862-1866).
4. Сафронова Н.Н. Виктор Гюго. - Москва: Просвещение, 1989.

Сєрих Л.В.

ВИВЧЕННЯ ФІЛЬМУ-МЮЗІКЛА ТОМА ГУПЕРА «ЗНЕДОЛЕНІ» ЗА РОМАНОМ ВІКТОРА ГЮГО

Анотація. У статті розглянуто зміст понять “мюзікл ”, “фільм-мюзікл”, відзначено цінність вивчення творчості Т.Групера та В.Гюго слухачами курсів підвищення кваліфікації. Проаналізовано форми та методи вивчення фільму-мюзиклу Т.Групера «Знедолені».

На курсах підвищення кваліфікації вчителями художньо-естетичного циклу ми акцентуємо увагу, що мюзікл це видовищне музично-сценічний твір, в якому є все: пісні, музика, танці, діалоги. Це мікс найрізноманітніших жанрів і стилів.

Пріоритетами в нашій діяльності є**:** створення мотивованого інтересу до вивчення мюзиклів; подання слухачам не готових знань, а організація ефективної самостійної роботи по досягненню ними навчальної мети уроку мистецтва; використання інноваційних технологій сприяє розвитку експериментальних умінь і дослідницьких навичок, творчих здібностей та креативного мислення; створення умов для реалізації творчих розробок, творчих міні-проектів; допомога слухачам в оволодінні стратегією життєвого проектування та самореалізації,становлення та розвиток інноваційних рис особистості інтелектуальних учителів.

Опрацьовуючи дану тему звертаємо увагу слухачів на зародження мюзиклу як музичного жанру та впливів інших жанрів. Це оперета, комічна опера, водевіль, шоу вар'єте, балет. Довгий час мюзикл не виокремлювали в окремий театральний напрям. Ще в мюзиклі, як правило, головну роль відіграє не сюжет, а танцювально-вокальні номери акторів. Вистави, як правило, мають два акти. Найчастіше постановки мюзиклів ґрунтуються на кращих творах світової літератури. Вважається, що прем'єри мюзиклів – задоволення що вимагає великих коштів. Наприклад актор Х'ю

Джекман отрима 55 мільйонами доларів. Основний дохід йому принесла роль Жана Вальжана у стрічці «Знедолені» за романом Віктора Гюго.

Британський режисер Том Гупер у стрічці «Знедолені» взявшись за екранізацію за романом Віктора Гюго, створив масштабний фільм-мюзікл.

Перебуваючи у вигнанні після приходу до влади імператора Наполеона III, Гюго створює свій найкращий роман «Знедолені» (1862), якому присвятив майже двадцять років.

Відомо, що Віктор Гюго в 1862 році, будучи у відпустці, захотів дізнатися про реакцію читачів на щойно виданий роман «Знедолені» і надіслав своєму видавцеві телеграму з одним символом: «?». Той надіслав у відповідь телеграму теж з одним єдиним знаком: «!». Ймовірно, це було найкоротше листування в історії[1].

Соціальний роман-епопея синтезує романтичні тенденції з впливом досягнень сучасного критичного реалізму. Цей вплив позначився в спробі письменника всебічно висвітлити образ тієї епохи. Він показує нещадність експлуатації людини, несправедливість суду, малює політичні катастрофи і революції, життя різних верств суспільства. Кожна значна подія розглядається з народної точки зору, що разом з масштабним відтворенням епохи робить роман епопеєю. Відзначаємо, що серед головних персонажів - знедолені люди суспільства: колишній каторжник Жан Вальжан, вулична жінка Фантіна, бідний юнак Маріус, який залишив багатий дім, безталанна маленька Козетта, безпритульний хлопчисько Гаврош... Їх вороги - родина Тенард'є, поліцейський інспектор Жавер - теж не займають визначного соціального положення.

В романі подано образи єпископа Мириель, Жан Вальжана і «дияволів» Тенардьє, Жавера, що не поступаються один одному в масштабах твореного

---

[1] Віктор Гюго, "Знедолені"http://www.uamodna.com/articles/taemnyci-vidomyh-knyg/

добра і зла. Застосвуючи компаративний аналіз відзначаємо, що непроста історія життя колишнього каторжника Жана Вальжана і його названої доньки Козетти займає понад тисячу сторінок у книжці Гюго, натомість Гупер вклав усі сюжетні перипетії у дві з половиною години екранного часу. Втім, йдеться про екранізацію мюзиклу, а не роману, тож деякі сюжетні лінії першоджерела у фільмі були суттєво змінені чи скорочені.

Стрічка розпочинається зі звільнення Вальжана, який за крадіжку хліба для голодних небожів відбув на каторзі дев'ятнадцять років. Зустріч із добрим священиком, який побачив у колишньому злочинцеві нормальну людину, спонукає героя розпочати нове життя.

Він знищує паспорт із відмітками про ув'язнення, бере собі інше ім'я, відкриває фабрику та стає мером і благодійником маленького містечка. Проте його вистежує взірцевий поліцейський Жавер, який вважає, що покидьки суспільства не можуть змінитися на краще. Тим часом Жан Вальжан бере під свою опіку маленьку сироту Козетту і тікає з нею до Парижа. За дев'ять років Вальжан та Жавер знову зустрінуться на вулицях охоплених революційними заворушеннями міста[2].

Г'ю Джекмен також дуже переконливий у трансформаціях свого героя Вальжана - від злочинця, який ненавидить весь світ, до щиросердного чоловіка в літах, який кається у всіх своїх поганих вчинках. Найспокійнішим у фільмі виглядає Жавер - Рассел Кроу - який навіть самогубство вчиняє із незворушним виразом обличчя.

«Знедолені» - яскрава і майстерно знята. Попри любов до близьких планів, Гупер чудово працює з масовими сценами і створює видовище, яке розчулює та надихає, особливо якщо йдеться про епізоди паризьких барикад.

---

[2] Британські екранізації літературної класики – мюзикл та мелодрама

Анна Купінська http://life.pravda.com.ua/culture/2013/02/8/120666/

У мюзиклі так само як і у романі простежується думка, що «Знедолені», - роман про боротьбу людини з фатумом. Над законом буржуазного суспільства, що втілили в собі несправедливий соціальний устрій, торжествує вища справедливість - моральний закон добра.

Література

1. Віктор Гюго, «Знедолені»http://www.uamodna.com/articles/taemnyci-vidomyh-knyg/

2. Британські екранізації літературної класики – мюзикл та мелодрама Анна Купінська http://life.pravda.com.ua/culture/2013/02/8/120666/

Чуркіна В. Г., Косенко К.

МЮЗИКЛ «НОТР ДАМ ДЕ ПАРІ» – ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РОМАНУ В. ГЮГО «СОБОР ПАРИЗЬКОЇ БОГОМАТЕРІ»

Анотація. Мюзикл «Нотр дам де Парі» – це одна з найсміливіших і цікавих музичних інтерпретацій знаменитого роману Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері». Сюжетна канва роману та мюзиклу «Нотр дам де Парі» багато в чому дуже схожі, однак автори музичної інсценування зробили акцент лише на одній сюжетній лінії знаменитого французького роману. Мюзикл виявився інтернаціональним явищем, своєрідним символом французької культури у всіх її проявах.

Мюзикл – жанр музичного фільму, основу якого складають спів і хореографічні номери, що представляють собою єдине ціле та об’єднані єдиним художнім задумом. Мюзикл як сценічний жанр з’явився в США в наприкці XIX – на початку XX ст., а в 1920- ті роки мюзикли почали екранізувати, що зробило цей жанр ще більш популярним. Можливо тому, кіномюзикл – єдиний жанр, який так тісно пов’язаний зі злетами та падіннями

Голлівуду. Фільм «Співак джазу» (1927) за участю бродвейської зірки Е. Джолсона ще не можна назвати мюзиклом, це була тільки спроба, але вже в наступному фільмі «Без розуму від пісень» (за участю Джолсон) чіткіше позначилися його жанрові музичні риси. У 1929 на екрани вийшов мюзикл «Бродвейська мелодія», який став одним з найкасовіших фільмів того часу. Крім того, фільм «Бродвейська мелодія» першим з мюзиклів було удостоєно премією «Оскар». У 1930-х роках, золотий вік Голлівуду, популярність мюзиклу зростає завдяки ведучому голлівудському хореографу-постановнику Банні Берклі. У його відомих мюзиклах «Золотошукач 1933 р.» (1933), «42-а стріт» камера Берклі була постійно в русі. Іншим королем мюзиклу 1930-х років був чудовий танцівник Фред Астер, який виступав зі своєю постійною партнеркою Джинджер Роджерс. Актор був не тільки постановником танців у мюзиклах, а й автором пісень («Карколомний капелюх» 1935, «В ритмах свінгу» 1936, «Потанцюємо» 1937).

Мюзикл у всьому світі сприймається часто як американський жанр, але й в інших країнах до жанру мюзиклу також зверталися провідні режисери – у Франції Ж. Демі поставив свій найвідоміший фільм «Шербурзькі парасольки» (1964) з чарівною музикою М. Леграна, це лірична розповідь про кохання. Фільм було удостоєно головного призу на МКФ в Каннах.

У радянському кіно мюзикл не мав таких чітко окреслених меж, як американський фільм, і завжди прагнув до музичного. І все-таки, незважаючи на розмитість кордонів у визначенні жанру, серед величезної кількості радянських музичних фільмів можна визначити стрічки, спорідненість яких з мюзиклом не викликає сумнівів. Успішно в жанрі мюзиклу-екранізації працювали режисер Л. Квініхідзе («Солом’яний капелюшок», «Небесні ластівки», «31 червня»), Е. Гінзбург («Острів загиблих кораблів») та ін.

Мюзикл «Нотр дам де Парі» – це одна з найсміливіших і цікавих музичних інтерпретацій знаменитого роману Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері».

Роман «Собор Паризької Богоматері» («Нотр дам де Парі») було написано В. Гюго в 1830 р. Він побачив світ у січні 1831 р. Це був не тільки перший роман Гюго, дебютний твір, який приніс своєму авторові гучну славу, але і перший історичний роман, який відкрив чергову сторінку в літописі розвитку сучасної французької літератури [3]. Текст роману практично миттєво розійшовся по всій Європі.

Перший фільм за мотивами роману Віктора Гюго вийшов у 1905 році. За наступне століття на світ з'явилося десять кінофільмів. У них були різні назви – «Квазімодо», «Есмеральда», «Горбань із Нотр дам де Парі».Але, будь-яка екранізація сприймалася публікою з великим інтересом і глядачі охоче купували квитки на «Нотр дам де парі» у будь-якій його версії. Серед зірок, зайнятих в екранізаціях цього фільму, були актори світового рівня. Джина Лоллобриджида, Ентоні Куїнн, Борис Віан, – усі вони знімалися в одній з найцікавіших версій «Нотр дам де парі». Квитки на цю кінокартину, що вийшла в 1956 році, розкуповували миттєво, адже участь таких зірок завжди забезпечувало касові збори.

Втім, крім кіноверсій у «Собору паризької Богоматері» виявилася не менш цікава доля і в інших жанрах. Приміром, існує кілька варіантів балетних композицій, створених на основі цього роману. Вони теж мають різні назви. Зокрема «Есмеральда», «Есмеральда і Квазімодо», «Нотр дам де парі». Концерт з подібними хореографічними номерами, частіше всього включають у культурну програму приурочену до чергового ювілею Гюго, або до якого-небудь події, пов'язаного з історією та культурою Франції [4]. Те ж саме стосується і музичних композицій, створених за мотивами роману В. Гюго.

Мюзикл «Нотр дам де парі» виявився інтернаціональним явищем, своєрідним символом французької культури у всіх її проявах. Світова

---

3 Гюго В. Собор парижской Богоматери: Роман / В. Гюго; Пер. с фр. Н.Коган. — К. : Посредник ЛТД, 1993. — 446 с

4 Гюго, В. Собор Паризької Богоматері [Текст] [Текст] : історичний роман / В. Гюго; передм. О.Мошки ; худож. оформл. Н.Задорожної. — К. : Школа, 2008. — 495 с. — (Б-ка шкільної класики).

прем'єра мюзиклу відбулася 16 вересня 1998 року в Парижі. Композитор мюзиклу – Річард Коччанте, автор лібрето – Люк Пламондон.

Поет – Люк Пламондон (фр. Luc Plamondon) уродженець Квебека, відомий лібретист, автор текстів пісень, лауреат багатьох престижних музичних премій. У співпраці з Мішелем Берже Люк також працював над створенням легендарного мюзиклу «Старманія» та рок-опери «Легенда про Джиммі», про життя та смерть Джеймса Діна, писав пісні для багатьох визнаниз артистів: Селін Діон, Джонні Холлідея, Гару, Брюно Пельтьє.

Композитор – Рішар Коччіанте (фр. Richard Cocciante) – співак і композитор, саме його мелодії звучать у мюзиклі «Notre Dame de Paris». Заслуги Рішара Коччіанте в галузі мистецтва були визнані не тільки його прихильниками та музичними критиками, але і офіційними особами. У свій час президент Італії присвоїв композитору звання Заслуженого діяча мистецтв Італійської Республіки. У 1991 р. Коччіанте отримав головний приз на фестивалі в Сан-Ремо.

Мистецтвознавці відзначають якість постановки «Нотр дам де парі». Концерт в мініатюрі, синтез хореографічних і музичних номерів, високий рівень виконавської техніки – все це дуже гармонійним чином лягло в структуру мюзиклу.

Сюжетна канва роману та мюзиклу «Нотр дам де Парі» багато в чому дуже схожі, однак автори музичної інсценування зробили акцент лише на одній сюжетній лінії знаменитого французького роману. У романі та в мюзиклі «Нотр дам де Парі» діють одні і ті ж герої – дзвонар: Квазімодо, Циганка Есмеральда, настоятель Собору Клод Фролло, капітан королівської варти Феб де Шатопер.

Сюжет вистави «Нотр дам де Парі» ґрунтується на історії кохання циганки Есмеральди та горбаня Квазімодо. Квазімодо - дзвонаря Собору Паризької Богоматері (французькою – це «Нотр дам де Парі»).

Квазімодо та настоятель собору Фролло закохані в прекрасну циганку. Але якщо Квазімодо готовий дожертви всім заради своєї коханої, то його

наставник і друг звинувачує прекрасну циганку в чаклунстві. Ще один чоловік, закоханий в Есмеральду, капітан королівської варти Феб де Шатопер, готовий віддати їй своє серце. Він би так і зробив, якби у нього не було нареченої, юної і прекрасної Флер-де-Ліс. Після низки пригод Есмеральда стає нареченою поета Гренгуара, проте її серце належить іншому. Всі троє – Феб, Квазімодо і Фролло пропонують Есмеральді свою любов. Есмеральда зупиняє свій вибір на Фебе. Оскаженілий Фролло готує помсту: він знову звинувачує Есмеральду в чаклунстві і тепер їй вже не врятуватися. Однак Есмеральда користується допомогою Квазімодо. Їх укриттям стає Нотр дам де Парі. Однак Феб, повернувся назад до нареченої, заважає щастя коханих. Разом з солдатами він штурмує собор, вбиваючи волоцюг, які охороняють Есмеральду. Фролло зраджує і Есмеральда гине в руках ката. Квазімодо не вдалося її врятувати. Він вбиває Фролло, скидаючи його з вежі Нотр-дам-де Парі, а сам вмирає поруч із тілом своєї коханої. «Нотр дам де парі» нікого не залишав байдужим.

Робота над мюзиклом йшла продовж п’яти років. У 1993 р. Люк Пламондон написав перші тридцять пісень, які стали основою лібрето «Нотр дам де парі». Квитки, афіші, приголомшливий успіх – все це було ще попереду.

П’ять років наполегливої праці, багатоетапні прослуховування, репетиції, робота оркестру і виконавців, праця хореографів, костюмерів, декораторів. Саме так складалася робота над проектом «Нотр дам де парі». Концерти Селін Діон, з якою успішно працював Ріккардо Коччанте, користувалися величезним успіхом у публіки, що дозволило співавторам припустити, що їх новий проект буде мати той же успіх. Реальність перевершила всі, навіть найсміливіші очікування. Елен Сегара та П’єр Гару – виконавці головних ролей – стали зірками.

П’єр Гренгуар – Брюно Пельтьє. У мюзиклі П’єр Гренгуар постає в ролі оповідача, саме з його арії починається наше знайомство з Парижем. Гренгуар – 26 річний поет і філософ, який називає себе «Принцом паризьких вулиць».

Брюно Пельтьє (фр. Bruno Pelletier)- золотий голос Канади, саме завдяки потужному вокалу Брюно арія «Le temps des cathédrales» так вразила музичний світ. Пізніше спектакль було поставлено в багатьох інших країнах, але нікому так і не вдалося перевершити Брюно Пельтьє, чиє виконання ролі Гренгуара досі залишається еталоном. Саме тому в англійській постановці також було запрошено саме його.

Сьогодні на його рахунку 10 сольних альбомів, участь в легендарних мюзиклах «Дракула» і «Старманія», дуети з такими зірками як Селін Діон. Його концерти завжди проходять з приголомшуючим успіхом.

Квазімодо – Гару - Головний герой мюзиклу, кульгавий горбатий, а надалі і втратив слух, дзвонар Собору Паризької Богоматері. Покидьок, вихований священиком Клодом Фролло. Квазімодо ненавидить своє каліцтво, але при цьому володіє добрим серцем. Собор замінює йому і сім'ю, і будинок, і суспільство. Гару (фр. Garou) співочу кар'єру почав в барах Монреаля і був мало кому відомим за межами своєї країни, до того як виконав роль горбаня. Пісня «Belle», виконана ним в мюзиклі разом з Даніелем Лавуа і Патріком Фьорі, була відзначена премією World Music Awards і визнана кращою франкомовної піснею п'ятдесятиріччя. Сьогодні в активі красеня Квазімодо 6 альбомів, головна роль в телевізійному фільмі, гастролі по всьому світу, виступ на відкритті Олімпійських ігор у Ванкувері.

Есмеральда – Елен Сегара – центральний образ мюзиклу – втілення душевної краси і гуманності, вихована циганами 16 річна красуня Есмеральда, в яку закохані Феб, Квазімодо і Фролло. Елен Сегара (фр. Hélène Ségara) Успішна французька співачка італо-вірменського походження. У 15 років вона кинула школу, щоби повністю присвятити себе музиці. Вона здобула визнання в 1996 році після виходу синглу «Je Vous Aime Adieu». У 1997 році Елен отримує роль Есмеральди. Участь у мюзиклі дуже допомагає їй у професійному плані, стимулюючи подальший розвиток сольної кар'єри. В активі Елен Сегара 10 сольних альбомів і дуети з такими зірками світового рівня як Андреа Бочеллі. Їх прославив «Нотр дам де парі». Квитки на їхні

нинішні фільми і спектаклі розбираються публікою миттєво – адже тепер не тільки у Франції відомо, хто грав першу Есмеральду і першого Квазімодо.

Коччанте і Пламондон зробили піар-хід, випустивши окремим диском за вісім місяців до прем'єри альбом з найкращими композиціями «Нотр дам де парі». Концерт за участю виконавців головних ролей теж пройшов завчасно. І пісня «Белль», головна композиція мюзиклу стала хітом задовго до прем'єри першої вистави.

Література

1. Гюго, В. Собор парижской Богоматери: Роман / В. Гюго; Пер. с фр. Н.Коган. – К. : Посредник ЛТД, 1993. – 446 с
2. Гюго, В. Собор Паризької Богоматері : історичний роман / В. Гюго; передм. О.Мошки ; худож. оформл. Н.Задорожної. – К. : Школа, 2008. – 495 с. – (Б-ка шкільної класики).
3. Belle-Notre Dame de Paris Paris/Québec https://www.youtube.com/watch?v=xfC7oZVHj1k

Напрям 2. Творчість Віктора Гюго в оцінці вітчизняної та зарубіжної літературної критики

Белевцова Ю.П.

ТВОРЧІСТЬ ВІКТОРА ГЮГО В АСПЕКТІ ВИВЧЕНОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ

Анотація. В статті стисло розглядаються існуючі точки зору на творчість В. Гюго, зроблена спроба визначити фактори змін у сприйнятті творчості письменника у вітчизняній та зарубіжній літературній критиці, звертається увага на специфіку романтизму французького класика.

Актуальність тематики і проблематики статті зумовлена відчуття недостатньої вивченості у вітчизняній науці творчості В. Гюго й потребує подальшої дослідницької діяльності. Такий погляд на творчість великого письменника буде цікавий спеціалістам в області літературознавства.

Світове значення творчості Віктора Гюго, зацікавленість французькою літературою у всьому світі визначена всім рухом духовного й естетичного розвитку. Особливість В. Гюго вражає своєю різнобічністю. Один з найчастіше читаних у сіті французьких прозаїків, для своїх співвітчизників він, перш за все, – великий національний поет, реформатор французького віршу, драматургії, а також публіцист-патріот, політик-демократ.

Але є головне, що визначає цю багатогранну особливість й одухотворяє її діяльність, – це любов й повага до людини, співчуття до скривджених, заклик до милосердя й братерства. В пам’яті людства Віктор Гюго стоїть поряд з великими народолюбцями XIX сторіччя Дикенсом, Достоєвським, Толстим. Деякі сторони творчої спадщини В. Гюго вже належать минулому: сьогодні здаються старомодними його ораторсько-декламаційний пафос, схильність до ефективних антитез думки й образів.

В теперішній час факт значення творчості Віктора Гюго не тільки загальновизнаний, але є об’єктом уважного вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних досліджень. І багато літературних критиків в найрізноманітніших країнах, аналізуючи ті чи інші явища сучасної літературної дійсності, завжди звертаються до творів великого французького письменника.

Сприйняття творчості Гюго почалось з часів Пушкіна і Белинського, а потім у більш піздні роки романам і поезії великого письменника приділили увагу Достоєвський і Толстой, Салтиков-Щедрін і Тургенєв, з великою повагою висловлювались про творчість В. Гюго М. Горький, А. Толстой, К. Федін, К.Паустовський.

Ф.М. Достоєвський був шанувальником Віктора Гюго. Російський письменник вважав, що великий поет був першим проголошувачем високоморальної думки мистецтва дев’ятнадцятого сторіччя.

Л.М. Толстой також з щирою повагою ставився до автора «Знедолених». Існує цілий ряд роздумів, суджень Толстого про художню цінність творів французького романтика, про позитивне значення його книги в ділі морального виховання читачів: «Це один з найближчих мені письменників; і ці перебільшення, про які так багато говорять, я всі переношу від нього, тому що відчуваю його думку». [https://books.google.com.ua>books]

Розмислюючи над процесом літературних взаємозв’язків, Л.М. Толстой зауважив: «Гадаю, що кожен народ використовує різні прийоми для втілення в мистецтві загального ідеалу, і що завдяки цьому ми відчуваємо особливу насолоду, знову знаходячи наш ідеал втіленим новим несподіваним чином. Французьке мистецтво вплинуло на мене у свій час своїм враженням відкриття, коли я вперше прочитав Стендаля, Віктора Гюго й особливо Руссо» [https://books.google.com.ua>books].

Таких висловлювань можна навести велику кількість. Важливо при цьому, що вплив, справлений на різноманітних письменників вітчизняної та зарубіжної літератури, – це складний творчій процес, що не зводиться до механічного, одноманітного впливу. Кожна з національних літератур вносить

у цей процес те, що відсутнє в інших літературах світу або існує там в недостатньо розвиненому вигляді.

Сприйняття і засвоєння творчої спадщини В. Гюго в оцінці вітчизняної літературної критики відбувається складними шляхами. Своєрідність історичного розвитку тої чи іншої національної літератури, як вже було сказано, неможливо збагнути без зв'язку з тими процесами, що відбуваються в інших літературах світу. Найвидатніший письменник пов'язаний з іншими митцями як своїми сучасниками, так і з тими, які давно пішли з життя. У цих зв'язках, в неперервному творчому осмисленні й засвоєні художніх цінностей, накопичених людством, розквітає талант митця, формується його світобачення життя. Тому, звертаючись до творчості Віктора Гюго, ми відчуваємо недостатність наших знань про французький романтичний історичний роман. Предметом аналізу в літературній нації майже ніколи не бував сам характер художнього засвоєння історії, хоча ця проблема вже цікавила істориків і культурологів. Необхідно підкреслити, що художнє засвоєння історії вперше сприймається як філософська і естетична задача саме романтиками в XIX сторіччі. В цьому сенсі, як вважає Н.С. Постовая, звернення до роману «Собор Паризької Богоматері», якому в нашій науці поки що не присвячено жодної монографії, є актуальним: цей роман постає варіантом роздумів над такою задачею і варіантом її розв'язування. Творчість В.Гюго, найвеличнішого романіста – історика Франції XIX ст., вивчалась і в нас, і в інших країнах, але дослідники не відокремлювали створений ним тип історичного роману як теоретичну проблему. Віктор Гюго створив в своїй творчості специфічний різновид роману, що виявився продуктивним і в XX столітті. Сучасні аспекти трактування індивідуальної художньої системи Гюго зазначені в статтях А.В.Карельського [4, 153-163], В.А. Лукова [6, 115] в енциклопедичному виданні «Зарубіжні письменники», Д.С. Наливайко [139]. Виникають нові аспекти затребуваності спадщини В. Гюго. У 1997 році

І. Дзюба публікує статтю «Тарас Шевченко і Віктор Гюго» [3, 70]. Проте, саме цими питаннями в українському і російському літературознавстві займалися недостатньо.

Нові підходи до вивчення роману були зроблені в працях Н.С. Лейпес, Н.М. Римаря, Н.Д. Тамарченко.

Як вважає Постовая Н.С., Гюго, як це не дивно, недостатньо досліджений саме як романтичний художник й творець романтичного історичного роману. Гюго був переконаний, що письменники його епохи створять оригінальні твори, в яких буде відображена «моральна філософія історії». Неважко побачити, що, оспівуючи Вальтера Скотта за його живописні романи, французький письменник в той час сперечався з ним, протиставляючи методу шотландського романіста свій романтичний метод. Так, він говорить про місце письменника в суспільстві й висуває задачі, які романіст повинен вирішувати на історичному матеріалі. Гюго підійшов до одного з найважливіших принципів романтичної естетики, що ставить творче сприйняття автора вище дрібних історичних фактів, що дозволяють письменнику переставляти за своїм власним бажанням достовірні історичні факти відповідно до своєї особистої історичної концепції. Віктор Гюго стверджував, що «роман – це лише засіб писати історію за допомогою уявлення. Метою його не є якнайточніше передати зовнішні дрібні події, розкрити таємницю загадкових пригод, але освітлити моральну сторону історії… або сукупність спільних явищ, що визначають стан суспільства, представленого вигаданими особами, або характер існуючих осіб, драматично осмислених й занурених у звичайне домашнє життя»[2,5].

Говорячи про те, що багато критиків вважають В.Гюго головою і теоретиком романтизму, достоменно заявити про жанр його творів неможливо, так як для Гюго не існує рубежів. Всі його книги перебувають на межі романтизму і реалізму, комедії і трагедії. Гюго непередбачуваний. Він може перервати оповідь на найцікавішому місці й почати детальний опис приміщення, в якому розвивається дія, або предметів, що мають лише

посереднє відношення до сюжету («Знедолені», «Дев'яносто третій рік»). Письменник використовує багаточисельні відступи від сюжету, щоб своїми судженнями, описами посилити сприйняття наступних сцен. Це створює неймовірний ефект реалізму й натхнення, дозволяє відчути настрій дії, що відбувається.

Віктор Гюго створив нові принципи будування літературної композиції, жанровий різновид історичного роману і став новатором не тільки в прозі, але й в драматургії.

Питання про відмінні особливості створеного В.Гюго жанрового різновиду історичного роману, як вважає Постовая Н.С., не отримав ще повного розгляду і у французькому літературознавстві. При цьому зацікавленість творчістю Гюго у Франції незмінна. В 1980-ті роки серія «Віктор Гюго», що була задумана французькими вченими, має ціль аналізувати досвід, що вже існує.

Французьке літературознавство, приділяючи велику увагу як спадщині В.Гюго в цілому, так і особливо його поезії, усе таки, насамперед досліджує період творчості письменника 1820-х – 1840-х рр. Якщо взяти «Легенду століть», то ми виявимо, що другий випуск збірки аналізується рідко, вже тому, що її інтонації значною мірою виявляються несподіванішими для концепції Гюго – оптиміста, соціального бунтаря і прибічника прогресу. Зовсім мало уваги звертають на третій додатковий випуск «Легенди століть», вважаючи його не дуже важливим і художньо завершеним.

Таким чином, і у французькому літературознавстві відсутній аналіз цілісного тексту в поєднані з художнім задумом.

Минуло двісті п'ятнадцять років з того часу, коли великий національний поет Франції був захоронений в Пантеоні. Але й до цього часу не слабне жива зацікавленість його літературною спадщиною. Віктор Гюго – демократ, ворог тиранії й насилля над особливістю, шляхетний захисник жертв суспільного й політичного свавілля – наш сучасник і буде викликати почуття в серцях ще багатьох поколінь читачів. Тому в статті стисло торкнулися питання про

співвідношення національного й загальнолюдського в літературі, питання, яке в наш час здобуло особливу актуальність у зв'язку з поширенням соціальних, політичних, економічних і культурних контактів між націями і народами. Національне, своєрідне, що являє собою форму вираження загальнолюдського, сприяє всебічному розвитку й збагаченню нації, духовному розвитку людства. Повний розвиток нації неможливий без взаємної співпраці й поваги духовних й культурних цінностей, які створені іншими народами. Також у статті підняли питання про предмет аналізу характеру художнього засвоєння історії, жанровий різновид історичного роману, художньої системи В. Гюго, рівень вивченості.

Таким чином, можна зробити висновок, що не всі сторони творчості Віктора Гюго розкриті в повному обсязі, ще є питання, які можна досліджувати, особливо у вітчизняному літературознавстві.

Віктор Гюго займає неповторне й визначне місце у сприйнятті як вітчизняної так і зарубіжної літератури. Читачі цінують у його творах майстерне володіння словом, його звуками, фарбами, образами. Його знання людських почуттів підкорює, його здатність створювати дивовижні контрасти між розуміннями і явищами дивує уяву читачів своєю геніальністю й одухотворенням. Добро і злість, ненависть і кохання, байдужість і співчуття – ось ті явища, вивченню яких він присвятив своє життя.

Література

1. Алексеев М.П. Виктор Гюго и его русские знакомства /М.П. Алексеев. – Москва: Литературное наследство, 1937. – 777 с. [books.e-heritage.ru>book]
2. Гюго В. Собрание сочинений /В. Гюго. – Москва, 1953 – 5 с. – (1)
3. Дзюба И.М. Тарас Шевченко и Виктор Гюго /И.М. Дзюба.// Дивослово. – 1997. – № 4, 5. – с. 1-6, с. 1-7. [irbis/npn.edu.ua>cdi-bin>cgiirbis_64]

4. Карельский А.В. Романтизм периода Июльской монархии /А.В. Карельский // История всемирной литературы /А.В. Карельский. – Москва: Наука, 1989. – с. 153-160 [feb-web.ru>feb>ivl]
5. Лейпис Н.С. Роман как художественная система /Н.С. Лейпис. – Пермь: Издательство Пермского университета, 1985. – 80 с. [library.univer.kharkov.ua>OpcecKnicode]
6. Луков В.А. Зарубежные писатели: библиографический словарь /В.А. Луков. – Москва: Просвещение, 1997. – 115 с. [www.world-shake.ru>Encyclopedia]
7. Полякова Е.Л. «Легенда веков» В. Гюго: мифология нового времени /Е.Л. Поляков // Вопросы философии. – 2003. – с. 71-79 [www/dissercat.com]
8. Постова Н.С. Поетика романтичного історичного роману: «Собор Паризької Богоматері» В. Гюго: дис. кандидата філософських наук: 10.01.06 / Постова Надія Серафимівна. – Донецьк, 2002. – 30 с. [https://mydisser.com>catalog>view]
9. Фрейденберг О.М. Поэтика сюжета и жанра /О.О. Фрейденберг. – Москва: Лабиринт, 1997 [lib.ru>poetika.txt_with-big-pictures.ntml]
10. http://www.rusinse.ru/articletxt.asp

Олейник Т.П., Куліш Н.К.,

ТВОРЧІСТЬ ВІКТОРА ГЮГО В ОЦІНЦІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ

Анотація. У романтиків були різні філософські та політичні погляди, різні естетичні смаки. Неоднаково вони визначали місце людини в світі. Особливістю романтичного мистецтва є перевага суб’єктивно-ліричного моменту. Зображення переживань героя, ставлення його до життя для романтиків важливіше зображення самого життя.

Епоха від першої буржуазної революції у Франції (1789 – 1794) до Паризької Комуни 1871р. – епоха руйнування старих феодальних відносин, підйому буржуазії та її повної перемоги в країнах Західної Європи. У цей період в деяких країнах Європи розвернувся національно-визвольний рух, разом з цим почали загострюватися протиріччя буржуазного суспільства та на історичну арену виступив революційний пролетаріат.

Покоління письменників, які вступили в життя та літературу в цей період, було живим свідком та сучасником значних історичних змін. Віра в «царство розуму», в перемогу принципів свободи, рівність та братерство довгі десятиліття надихала передових письменників Західної Європи; саме віра підтримувала в них мужність у боротьбі проти сил старого феодального світу, визначала оптимізм просвітницької літератури. В європейській літературі кінця XIII - початку XIX століття зазвучали трагічні ноти, мотиви розладу з оточуючим середовищем. Формувався новий напрям – романтизм.

У романтиків були різні філософські та політичні погляди, різні естетичні смаки. Неоднаково вони визначали місце людини в світі.

Особливістю романтичного мистецтва є перевага суб’єктивно-ліричного моменту. Зображення переживань героя, ставлення його до життя для романтиків важливіше зображення самого життя.

Живу увагу до почуттів та переживань людини бачимо ми і в прозі, і в драматургії романтиків. На зміну філософській повісті, роману та міщанській драмі просвітників приходять романтичні вірші, поеми, ліричні драми. Просвітникам все уявлялось зрозумілим та прямолінійним з позиції розуму. Перед романтиками нова дійсність постала повною нерозв’язаних для них протиріч.

І саме в цей час Гюго став відомий Парижу як голова літературної партії миру. Шлях великого романтика і великого демократа був єдиним, бо і той, і інший жили однією і тією ж соціальною вірою. Це віра в те, що перемога буржуазно-демократичної республіки призведе до перемоги гасел свободи, рівності і братерства. Гюго проголосив єдиним гідним знаряддям боротьби за

свої ідеали трибуну і друк, слово і перо, єдину форму впливу – переконання. Усюди він бачив своє завдання в тому, щоб «привести від зла до добра», від «несправедливості до справедливості». Ця ідея визначила всю його тематику і всі його прийоми, які в основному зводилися до контрасту, ідеалізації, дидактики: «Собор Паризької Богоматері», побудований на контрасті краси Есмеральди і потворності Квазімодо; «Знедолені» - на контрасті в'язня закону Жана Вальжана і служителя закону поліцейського Жавера. Ця дидактична авторська установка призводить до риторики, до схематизації, до однаковості в конструкції творів. Гюго змальовує одні й ті ж портрети, розробляє одні й ті ж конфлікти і вирішує їх завжди однаково – перемогою світла над темрявою, добра над злом. Через цей схематизм його романи, насичені численними психологічними конфліктами, все ж таки не психологічні, а соціально-етичні. Творчість Гюго народжена і зігріта любов'ю до людини. Сучасні читачі вдячні йому за те, що він змушує їх хвилюватися за знедолених людей, поділяючи разом з ним гнів та ненависть до тих, хто попирає свободу та незалежність народів.

Творчість Віктора Гюго, безперечно, займає почесне місце в історії французької літератури. Не дивлячись на обмеженість світогляду поета та письменника, на наївність та безпорадність його програми удосконалення людства, його щира любов до народу, його палкість у викриванні соціальної несправедливості заслужили визнання в усьому світі. Сучасник письменника Жуль Ренар зазначав, що «Гюго геніальний; геній – це щось велике, але небездоганний». Про значення творчості Гюго влучно сказав О. М. Толстой: «Він набатно бив у дзвони: «Прокиньтесь, людина бідує, народ роздавлений несправедливістю». Це було добре і грандіозно – будити людство. Але майбутнє належало не йому. Для подальших дій потрібні були не затуманені ідеалізмом розуми».

У біографічному романі «Олімпіо, або життя Віктора Гюго» Андре Моруа відзначає, що життя та творчість Гюго тісно пов'язані між собою: «Хіба його власне життя не є прикладом драматичних перетворень… Зрідка

зустрічаються такі суперечливі натури. У ньому боролись чуттєвий темперамент батька, його пристрасне уявлення, що полюбляло все незвичайне, і суворий стоїцизм матері; смак до класики, жага слави і ненависть до тиранії; тяга до високої поезії, завжди настільки безумної, і повага до буржуазних чеснот… Душа зіткана з контрастів».

Завдяки поєднанню в його творчості романтичного і реалістичного, Гюго ввів французьку поезію нову струю, якій з часом судилось було перетворитися в широку течію і позначитися чи не в усіх пізніших видатних творах цієї літератури. Недарма Г. Флобер зачитувався Гюго і вважав його своїм першим і найвпливовішим учителем. Майстер соціально-психологічного роману Гюстав Флобер у листі до Ернеста Шевальє ставив Гюго в один ряд з відомими митцями минулого: «Твої роздуми щодо Віктора Гюго настільки ж справедливі, настільки вони не твої. У сучасній критиці встановилась загальна думка, що великий автор «Собору Паризької Богоматері» в усіх своїх творіннях вдало протиставляє тіло та душу. На Гюго жорстко нападають, тому що він великий, тому що в нього багато заздрісників. Люди побачили генія, рівного за силою тим, перед якими схиляються вже цілі віки, вони спочатку здивувались, а потім засоромились; людська гординя не любить почитати свіжі лаври. Хіба Віктор Гюго не такий великий як Расін, Кальдерон, Лопе де Вега та інші генії, перед якими схиляються вже давно». Але не всі твори Гюго до вподоби Флоберу. Так у листі до Роже де Женетт він критично висловлюється про роман «Дев’яносто третій рік»: «Дев’яносто третій рік» батечки Гюго здається мені вище його останніх романів; мені дуже подобається половина першого тому: похід у ліс, висадка маркіза, Варфоломіївська різня, а також всі його пейзажі; але що за пряникові у нього герої! Всі вони розмовляють як актори! У цього генія немає дару створювати реальних людей. Якщо б у Гюго був цей дар, він перевершив би Шекспіра».

Інший письменник, представник критичного реалізму в західноєвропейській літературі Оноре де Бальзак, який всебічно відображав

життя французького суспільства першої половини XIX сторіччя, високо оцінював творчість Гюго «…Г-н Гюго, понад всі сумніви, найвидатніший поет XIX сторіччя. Якби я був при владі, я дав би йому почесті та багатство, спонукаючи його написати епічну поему… Віктор Гюго зможе досягнути нових успіхів, лише якщо напише поему. Створити величний твір, якого чекає Франція і який він може їй дати, - чи в гротескній формі Ариосто, чи в героїчній формі Тассо, - йому допоможе напрямок його поезії, надзвичайне почуття образу, багатство палітри, сила описів». Бальзак вважає Гюго «першим серед ліриків», високо цінуючи його як поета: «… він живо розуміє всі жанри. Саме це повинно принести йому одноголосне обрання в Академію; але він володіє і фантастичними причудами муз середньовіччя, він знає таємниці багатьох форм…, з його вуст злітають приспіви в дусі Маро; він грає римами, як грали поети XVI століття; він, якщо б захотів, склав би пісеньку не гірше Беранже. Ось чому мені жаль, що він не створив, за прикладом Гете, трагедії в класичному стилі, де він змушений був би підпорядкуватися суворій системі версифікації і думці, що продиктувала «Британіка» або «Цинну». Цим самим він закрив би рот деяким критикам».

Дуже цікаву думку висловив відомий французький новеліст Гі де Мопассан про талант Гюго як поета, так і письменника: «Коли Гюго пише прозою, він нагадує мені красеня-вершника, що вимушений іти пішки: у нього прекрасний зріст, горда постать, але ступає він невпевнено – йому, мабуть, не вистачає грайливого коня».

Великий гуманіст французький письменник Ромен Роллан знайшов у творчості Гюго спорідненість революційних ідей: «Я осягнув чаруючу владу поета, який керує народами і загрожує тиранам… Я зберіг у пам’яті приклад героя, який сказав рішуче «ні» у відповідь на злочин держави і став живим втіленням збуреної свідомості народу, якого примусили замовчати».

Гільберт Честертон, англійський християнський філософ, журналіст і письменник кінця XIX – початку XX століття, в статті на честь 100-річчя з дня народження Віктора Гюго розкрив значення літературної спадщини

письменника: «Він втілив дві революції – в мистецтві та в політиці. Революція в мистецтві пов'язана з тим, що називають романтизмом, революція в політиці – з тим, що називають демократією».

У листі до Гюго Берліоз писав: «Ви геній, істота могутня , велетень, одночасно ніжний, безжалісний, витончений, потворний, мелодійний, вулканічний, голублячий і зневажаючий».

І сам композитор Гектор Берліоз прагнув бути таким у своїх романтичних творах. Томління кохання, жорстокість ревнощів, нетерпляче чекання побачення, нестримна ярість розбитих сердець, бунт самотнього героя, його поразка, сум'яття почуттів - все в гіперболічних зіштовхуваннях , у різкій грі тіні й світла, у безжалісних контрастах... Ледве чутний любовний шепіт і рев фантастичних сил, пасторальний наспів і безмежна іронія знайшли у «Фантастичній» та інших симфоніях нові засоби вираження.

Ім'я Гюго завоювало визнання в Росії вже в кінці 1820-поч.1830 років. Його роль голови тогочасних французьких романтиків у боротьбі з авторитетами і традиціями класицизму не могла не привернути до себе уваги, не викликати палкого співчуття російських романтиків 1820-1830 років. Шанувальником Гюго був один з головних прихильників романтизму в російській літературі пушкінської пори, видавець журналу «Московський телеграф» (1826-1834) М. Польовий. Більш стримано ставився до французького поета, драматурга і романиста-романтика (це видно з відгуків про Гюго в поемі «Будинок у Коломні», статтях та листах до Хитрово) О.С. Пушкін, що сприймав його творчість, як і багатьох інших російських сучасників, в руслі того напрямку, яке отримало у Франції і Росії 1830-х років назву «Несамовитої школи». Тим часом слава Гюго в Росії 1830-х років швидко зростала. Його основні твори майже відразу від їх появи мовою оригіналу та в перекладах ставали здобутком російського читача.

У Росії на початку XIX століття передові письменники (А. І. Герцен, Н. Р. Чернишевський, М. Е. Салтиков-Щедрін) високо цінували суспільний вміст

творів Гюго і його любов до народу, він був одним з найулюбленіших письменників Л. Н. Толстого.

Якщо на початку 1830-х років у період розквіту російського романтизму Гюго швидко завоював у Росії широке визнання, то у 1840-х роках, з переходом російської літератури до реалізму, його слава помітно спадає.

Російські критики XIX сторіччя сприйняли творчість Гюго неоднозначно. Так, наприклад, Віссаріон Бєлінський стримано висловлювався про творчість письменника: «Історія європейських літератур, особливо в останній час, наводить багато прикладів блискучого успіху, яким увінчались деякі письменники або деякі твори. Так, у Франції в останні часи Реставрації під прапором романтизму на сцену літератури виступила ціла фаланга письменників, в яких натовп розгледів своїх геніїв… Роман Гюго «Notre Dame de Paris» мав успіх, яким би повинні користуватися тільки величні твори величних геніїв, що приходять у світ з живим «глаголом» оновлення та відродження. Та ось пройшло яких-небудь чотирнадцять років – і на цей роман вже всі дивляться як на витівку таланту чудового, але чисто зовнішнього та ефектного, як на плід фантазії сильної і полум'яної, але не дружньою з творчим розумом, як на твір яскравий, блискучий, але притягнутий; все складено з перебільшенням, все сповнене не картинами дійсності, а картинами виключень, спотворених без величі, великих без стрункості та гармонії, хворобливих та безглуздих… І така доля спіткала краще творіння Віктора Гюго».

Видатний майстер психологічного роману Ф.М. Достоєвський так оцінює соціально-гуманістичну ідею роману «Собор Паризької Богоматері» - «виправдання принижених та всіма відкинутих низів суспільства».

Російський письменник, публіцист, літературний критик, філософ, революціонер-демократ, один із небагатьох представників російської революційної інтелігенції Олександр Герцен вважав: «Віктор Гюго ніколи не був у справжньому сенсі слова політичним діячем. Він занадто поет, занадто під впливом своєї фантазії, щоб бути ним… Кого не змусив замислитися над

питанням смертної кари «Останній день засудженого», у кому не пробуджували чогось на кшталт докори совісті, страшно і дивно висвітлені … картини суспільних язв, бідності та рокової вади. І я не знаю, хто б з них (бр. Грімм, Гейне, Метерлінк) більше допоміг мені полюбити середні віки в дні моєї молодості, з яким пов'язана для мене ця легенда(Передмова до «Легенди про прекрасного Пекопена і про прекрасну Больдур» В. Гюго).

Пролетарський письменник М. Горький черпав натхнення у творчості В. Гюго: « Трибун і поет, він гримів над світом подібний урагану, пробуджуючи до життя все, що є прекрасного в душі людини».

Російський критик-демократ В.В. Стасов відзначав, що французький народ «палко полюбляє В.Гюго, тому що відчуває в ньому свою рідну силу, вбачає в ньому одного з кращих синів своїх, свого трибуна, свого натхненного пророка і геніального апостола правди, світла і нового життя».

А. Заславська у передмові до роману В. Гюго «Дев'яносто третій рік» зазначає: «Справжня література розвивається разом з часом, і цей розвиток коректує сприйняття тих чи інших творів Гюго подібно Вальтеру Скотту і Олександру Дюма сьогодні, в основному, як письменника для юнацтва. Його безпосередність і, скажімо тінь іронії, чуттєвість неповторні й чудові. Відчути французьку літературу, минаючи Гюго, неможливо».

В Україні твори Гюго стали відомими ще у 30-40-х роках минулого століття, поширюючись як в оригіналі, так і в російських перекладах. Очевидно, з деякими з них був знайомий і Т.Г. Шевченко, але з впевністю про це можна говорити лише стосовно «Собору Паризької Богоматері», який згадується в його листуванні. Значний інтерес виявив до Гюго й інший український письменник - І. Франко, який високо оцінював його творчість і перекладав поезії різних років. Не залишилась осторонь і українська поетеса Л. Українка. Загалом же, слід сказати, Віктор Гюго належить до тих письменників, які добре відомі у нас і яких найбільше перекладають українською мовою.

Гюго одного разу сказав: «Яким би не було наше сьогодні, світ – це наше завтра».

Відгуки на творчість Гюго ми знайшли в Інтернеті. Наводимо деякі з них:

Алиса 11.08.2016

Необыкновенная книга. Если кто хочет поехать на запад, почитайте этот роман. Насколько были жестоки люди, как они извращены в корне!!!!! В этом романе («Человек, который смеётся») Гюго представляет острый сюжет с глубоко философским смыслом; здесь подняты проблемы высшего общества. Сейчас современное общество недалеко ушло, все осталось так же!!!! Так же на потеху извращенным богатым людям, предоставляют и исполняют все их прихоти, которые они пожелают. Запад, далеко нас опередил в развитии цивилизации, а также - и в грехах. Низкий поклон писателю за его необыкновенное произведение, которое открыло мне глаза на действительность!!!!!!!

Сергей 09.01.2017

Книга затягивает. Попадаешь в другой мир. Книга учит человеколюбию и добру.

Бигазинова 23.01.2016

Гениальное произведение! Настолько продуманное, настолько ошеломляющее и настолько гуманное. Всё своё человеколюбие вложил в этот великолепный роман неподражаемый Гюго!

Artem 01.08.2014

Книга очень хорошая. Автор придерживается основной линии сюжета и связывает героев. Никто не был лишним. Проблема в том, что автор очень серьезно отвлекается. В первой части книги еще более менее, во второй его так заносит, что можно пропускать главами.

Ольга 31.01.2014

Книга достойная уважения! Интересный сюжет, захватывает. Читала так, что не могла оторваться. Подчеркнула много строк. Советую

прочитать. Конечно, есть моменты, когда я быстренько просматривала текст, но я очень довольна этой книгой!

Дмитрий 07.11.2013

Великолепная книга. Давно читаю книги в электронном виде, но самые лучшие произведения всегда покупаю в бумажном виде. «Отверженные» заслуженно займут место в моей невиртуальной библиотеке.

Анна 01.07.2013

Впечатляет!

В некоторых фразах очень глубокий смысл, приходилось перечитывать, чтобы понять. Но оно того стоит...

coddle 03.05.2013

The best book ever.

Инна 06.06.2011

Замечательная книга!!! Полна житейской мудрости и реализма.

Alma 14.02.2011

Гениальный писатель - гениальные произведения. Очень нравится.

Література

1. Брахман С. Р. В»ЗнедоленіВ» Віктора Гюго. - М.: Худ. літер., 1968. р. Евніна Є. М. Віктор Гюго. - М.: Наука, 1976. - (З історії світової культури)
2. Бунич-Ремізов Б. стаття «Захисник знедолених» вид. «Веселка» 1985р.
3. Гюго В. «Дев'яносто третій рік». Роман.- Л.: Леніздат 1987р.
4. Зарубіжна література. Посібник для факультативних занять у старших класах середньої школи» М. «Просвещение» 1972р.
5. Заславська А. Передмова до роману В. Гюго «Дев'яносто третій рік» вид. «Дитяча література» 1980р.
6. Карельський А. В. Гюго// Історія світової літератури. Т. 6. М.: Наука, 1989р.
7. Луків В. А. Гюго// Зарубіжні письменники: Бібліографічний словник. М.: Просвещение, 1997р.

8. Мєшкова І. В. Творчість Віктора Гюго. - Кн. 1 (1815-1824). - К.: Вид. Сар. ун-ту, 1971р.
9. Мініна Т. Н. Роман «Дев'яносто третій рікВ»: Пробл. революції у творчості Віктора Гюго. - Л.: Вид-во ЛДУ, 1978р.
10.Моруа А. «Олімпіо, або життя Віктора Гюго» Київ, «Мистецтво», 1987 р.
11. Моруа А. Олімпіо, або Життя Віктора Гюго. - М.: В»ПравдаВ», 1987. - 576 с. Р.
12. Муравйова Н. І. Гюго. - 2-е вид. - М.: Мол. гвардія, 1961р.
13.Наливайко Д. Передмова до роману В. Гюго «Собор Паризької Богоматері» К. Вища школа 1981р.
14. Сафронова Н. Н. Віктор Гюго. - Біографія письменника. Москва В»ПросвітаВ». 1989р.
15.Сафронова Н.М. Віктор Гюго. Біографія письменника М. «Просвещение» 1989р.
16.Толмачов Н. Передмова до роману В. Гюго «Дев'яносто третій рік» М., Правда 1993р.
17. Треськунов М. С. В. Гюго. - Л.: Просвещение, 1969. р.
18.Треськунов М. С. Віктор Гюго: Нарис творчості. - Вид. 2-е, доп. - М.: Держлітвидав, 1961р.

Саркисова М.Г.

ТВОРЧЕСТВО ВИКТОРА ГЮГО В ОЦЕНКЕ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ И ЗАРУБЕЖНОЙ ЛИТЕРАТУРНОЙ КРИТИКИ

Анотація. Жизненный путь Виктора Гюго приходится практически на весь XIX век. Его душа, как чувствительный камертон, откликается на все неординарные события этой большой эпохи. Один из биографов называл Виктора Гюго «гением борьбы», другой вполне обоснованно считал долгий век писателя сплошными годами неусыпного труда. И оба

были правы. Поскольку только борьба и труд – наивысшее проявление настоящего гения.

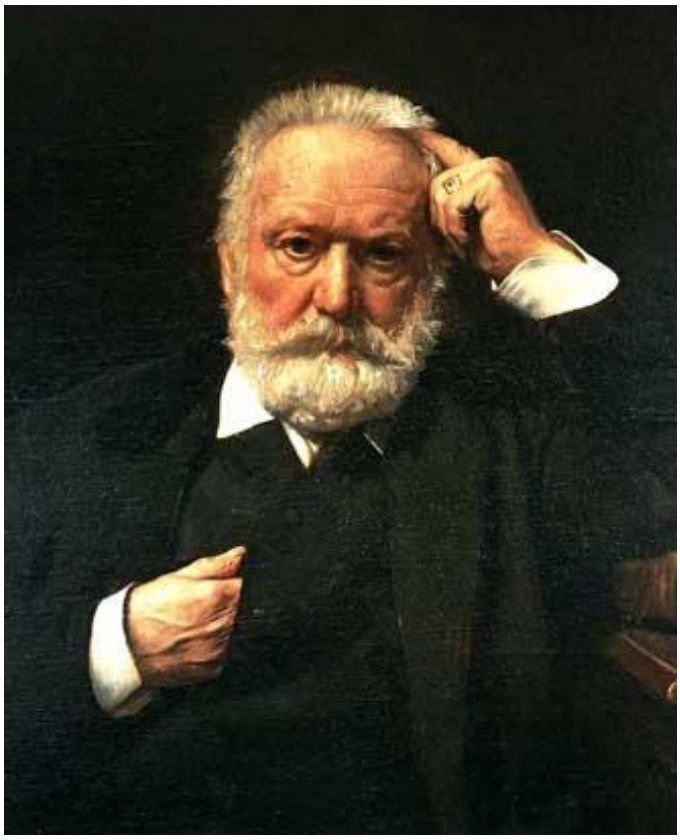

“Первая потребность человека, первое его право, первый его долг - свобода”.
В.Гюго

Богатейшее литературное наследие Виктора Гюго представляет неотъемлемую часть национальной культуры Франции. Его большие социальные романы, яркие романтические драмы, страстная политическая лирика, обличительная публицистика–все это не потеряло своей политической остроты и художественной ценности до наших дней. Эти произведения вызывают особый интерес у людей, питающих глубокое уважение к великой французской нации, к ее революционным традициям, к ее достижениям в области народной культуры.

Великий французский писатель-гуманист в своем многогранном творчестве выразил твердую веру в исполинские силы народа, в светлое будущее человечества, освобожденного от социального гнета.

Несмотря на самоуверенность и заносчивость человечества, в его истории не так уж и много было светил первой величины. А в особенности такого масштаба, как Виктор Гюго, которого Иван Франко называл наилучшим представителем «галлийского» гения. Его современники – «золотая гроздь» большой французской литературы: Ф.Шатобриан, П.Беранже, А.Стендаль, О.Бальзак, А.Мюссе. Жорж Санд, отец и сын Дюма, братья Гонкуры, Ги де Мопассан, Г.Флобер, Э.Золя, А.Доде, Ш.Бодлер… Каждое имя – это не только французская, но и мировая классика. Не затмевая ни одно из них, Виктор Гюго возвышается над этими вершинами как неповторимый представитель нации, который возвеличивал ее не только в дни блеска и славы, но и во времена кровавых бурь и трагических катастроф. В определенной мере он был повитухой новой Франции, страны, задававшей тон историческому прогрессу всего человечества и сегодня демонстрирующей государственную мудрость и рассудительность, чувство высокой национальной гордости. [1, 1-3; 2, 73-118]

Творчество Гюго – его поэзия, публицистика, художественная проза – эпицентр тех идейных исканий, которыми был одержим XIX век, его оптимистической устремленностью к будущему. Идеальное, этическая утопия – сильные стороны гения Гюго, который, подобно ценившему его Л.Толстому, и сейчас – не позади, а впереди нас.

В романах Гюго всегда есть ощущение бесконечной ценности бытия – и евангельских истин – о вечности и боге, и вечных заповедей, нарушая которые человек и человечество губят себя. Эти истины обладают вневременной ценностью.

Личность Виктора Гюго поражает своей разносторонностью. Один из самых читаемых в мире французских прозаиков, для своих соотечественников он прежде всего великий национальный поэт, реформатор французского стиха, драматургии, а также публицист-патриот, политик-демократ. Знатокам он известен как незаурядный мастер графики, неутомимый рисовальщик фантазий на темы собственных произведений. Но есть основное, что

определяет эту многогранную личность и одушевляет ее деятельность, - это любовь к человеку, сострадание к обездоленным, призыв к милосердию и братству. Некоторые стороны творческого наследия Гюго уже принадлежат прошлому: сегодня кажутся старомодными его ораторско-декламационный пафос, многословное велеречие, склонность к эффектным антитезам мысли и образов. Однако Гюго - демократ, враг тирании и насилия над личностью, благородный защитник жертв общественной и политической несправедливости, - наш современник и будет вызывать отклик в сердцах еще многих поколений читателей. Человечество не забудет того, кто перед смертью, подводя итог своей деятельности, с полным основанием сказал: “Я в своих книгах, драмах, прозе и стихах заступался за малых и несчастных, умолял могучих и неумолимых. Я восстановил в правах человека шута, лакея, каторжника и проститутку”.

Гюго с его бинарным мышлением, «традиционализмом», ангажированностью, «авторитарностью» стиля, гуманистическим пафосом, романтизмом, востребован и по-новому актуален в наши дни. Это с очевидностью доказывает интереснейшие труды Общества Гюго во Франции, разнообразные конференции и издания, которые были приурочены к 215-летию со дня рождения поэта, романиста, драматурга, критика, публициста, гражданина – того, кто «гремел над миром, подобно урагану». Гюго – Олимпио, Орфей, reveur sacre – продолжает оставаться участником диалога, который вел с прошедшими веками и романтизмом век XX, а теперь продолжает вести XXIвек. «Мы все дети Виктора Гюго, - брата Гомера и Омара Хайяма, Данте, Шекспира и Гете на великом древе нашей культуры...» - пишет современный французский ученый.

Творчество Виктора Гюго вот уже третье столетие привлекает внимание исследователей, занимающихся как русской, так и западно-европейской литературой. Проделан огромный труд: прослежено влияние Гюго на русских писателей (Пушкин, Лермонтов, Некрасов, Герцен, Достоевский, Л.Толстой и др.); написано значительное количество критических работ о творчестве

самого французского романтика, переведены его поэтические, драматургические, прозаические произведения.

Бестужев-Марлинский «благоговеет» перед Гюго. Он возбуждает в нем творческую ревность, тоску по литературной славе. Более сдержанно относился к Гюго Пушкин. О «Восточных мотивах» он высказался так: «блестящие, хотя и натянутые», но при этом сохранился экземпляр этого сборника с пометками русского поэта. Значит изучал. Пушкин хвалил «Эрнани», но осуждал «Кромвеля».

Тургенев, живший в Париже и не пропускавший ничего из новинок романтизма на французской сцене, больше любил пародии на «Эрнани», нежели саму драму Гюго.

И все же творчество Гюго для читателя – важное общественное событие, оно ассоциировалось с новой эпохой французской литературы. Эмоционально, заинтересованно относились к его драматургии: и «Кромвель» и «Эрнани» быстро стали известными в России и Украине. Все последующее десятилетие в русской прессе сообщалось о премьерах спектаклей по пьесам Гюго в Париже, переводились рецензии французских критиков. Энтузиастическое отношение к творчеству Гюго продолжалось: необыкновенный успех имел его роман «Собор Парижской Богоматери». Даже самые суровые критики, например, Панаев, был в восторге, а ведь начинал чтение романа в раздражении. Благотворное влияние Гюго испытывали русские писатели (Ф.М.Достоевский, Л.Толстой), которые связывали эстетические завоевания романтизма со своими художественными задачами, учились у Гюго-романтика показывать «действительную жизнь с ее действительными невзгодами». [2, 73-118;3, №31-32; 4, с.31-32]

В своей статье «Парижские тайны» В. Г. Белинский писал: «История европейских литератур, особенно в последнее время, представляет много примеров блистательного успеха, каким увенчивались некоторые писатели или некоторые сочинения. Кому не памятно то время, когда, например, вся Англия нарасхват разбирала поэмы Байрона и романы Вальтера Скотта, так

что издание нового творения каждого из этих писателей расходилось в несколько дней, в числе не одной тысячи экземпляров. Подобный успех очень понятен: кроме того, что Байрон и Вальтер Скотт были великие поэты, они проложили еще совершенно новые пути в искусстве, создали новые роды его, дали ему новое содержание; каждый из них был Коломбом в сфере искусства, и изумленная Европа на всех парусах мчалась в новооткрытые ими материки мира творчества, богатые и чудные не менее Америки. Итак, в этом не было ничего удивительного. Не удивительно также и то, что подобным успехом, хотя и мгновенным, пользовались таланты обыкновенные: у толпы должны быть свои гении, как у человечества есть свои. Так, во Франции, в последнее время реставрации, выступила, под знаменем романтизма, на сцену литературы целая фаланга писателей средней величины, в которых толпа увидела своих гениев. Их читала и им удивлялась вся Франция, а за нею, как водится, и вся Европа. Роман Гюго “Notre Dame de Paris” имел успех, каким бы должны пользоваться только величайшие произведения величайших гениев, приходящих в мир с живым глаголом обновления и возрождения. Но вот едва прошло каких-нибудь четырнадцать лет – и на этот роман уже все .смотрят, как на проделку таланта замечательного, но чисто внешнего и эффектного, как на плод фантазии сильной и пламенной, но не дружной с творческим разумом, как на произведение ярко блестящее, но натянутое, все составленное из преувеличений, все наполненное не картинами действительности, но картинами исключений, уродливое без величия, огромное без стройности и гармонии, болезненное и нелепое.

Многие теперь о нем даже совсем никак не думают, и никто не хлопочет извлечь его из Леты, на глубоком дне которой покоится оно сном сладким и непробудным. И такая участь постигла лучшее создание Виктора Гюго, ci-devant (бывшего) мирового гения: стало быть, о судьбе всех других, и особенно последних его произведений нечего и говорить. Вся слава этого писателя, недавно столь громадная и всемирная, теперь легко может уместиться в ореховой скорлупе». [5]

Не остался в стороне и А.Герцен. В своем предисловие к “Легенде о прекрасном Пекопене и о прекрасной Больдур» В. Гюго он отметил: «Виктор Гюго никогда не был в настоящем смысле слова политическим деятелем. Он слишком поэт, слишком под влиянием своей фантазии – чтоб быть им. И конечно, я это говорю не в порицание ему. Социалист-художник, он вместе с тем был поклонник военной славы, республиканского разгрома, средневекового романтизма и белых лилий, – виконт и гражданин, пэр орлеанской Франции и агитатор 2 декабря – это пышная великая личность – но не глава партии, несмотря на решительное влияние, которое он имел на два поколенья. Кого не заставил задуматься над вопросом смертной казни “Последний день осужденного” и в ком не возбуждали чего-то вроде угрызения совести резкие, страшно и странно освещенные, на манер Турнера, – картины общественных язв, бедности и рокового порока?

Если братьям Гримм и даже Гейне еще удавалось находить иногда некошеные луга народной поэзии, то Гюго срывал уже последние цветы на берегах Рейна. В верховьях его забыли о герое; воспоминания о Зигфриде предстали в уродливом и искаженном виде на плоских полях Пруссии. В его низовьях мимо скалы Лорелей стал ежедневно ходить пароход с новобрачными и туристами. Метерлинку осталось только его собственное воображение, для того чтобы будить отдаленную память о средних- веках. Воображение уже блеклое и усталое.

Память у Гюго свежее и здоровее. И я не знаю, кто из них больше помог мне полюбить средние века в дни моей молодости, с которой связана для меня эта легенда». [5]

Ги де Мопассан в своей статье «Силуэты писателей» писал: «Поэты, прирожденные поэты, которые мыслят стихами, нередко плохо пишут прозой: они не умеют схватить ускользающий ритм фразы, найти тот живой, нервный, красочный оборот, который говорит о подлинном мастерстве прозаиков. Обычно они склонны к напыщенности и длинным периодам. Король поэтов Виктор Гюго не избежал этой тенденции, и один писатель недаром сказал о

нем: “Когда Гюго пишет прозой, он напоминает мне красавца всадника, вынужденного идти пешком: у него прекрасный рост, гордая осанка, но ступает он неуверенно – ему явно не хватает резвого коня” [5]

Из писем о литературе, театре и искусстве графине Э... Оноре де Бальзак отметил: «...Г-н Гюго, вне всякого сомнения, величайший поэт XIX века. Обладай я властью, я дал бы ему почести и богатство, побуждая его написать эпическую поэму. Но Вергилию нужен Август, Рафаэлю – Лев X и Юлий II, Аристотелю – Александр, Мольеру – Людовик XIV, Рабле – Франциск I. Мы не живем, увы! – вспомним стих из “Лучей”, – в те времена:

Когда среди великих королей росли великие поэты.

...Восхищение не закрывает мне глаза. Есть в творчестве г-на Гюго абсолютная, преобладающая форма, какое-то однообразие, которого хотелось бы избежать; перечисление является у него не просто риторической фигурой, но служит средством выражения мысли, оно порождает само сочинение. Виктор Гюго может достигнуть новых успехов, лишь если напишет поэму. Создать великое произведение, которого ждет Франция и которое он может ей дать, – в гротескной ли форме Ариосто, в героической ли форме Тассо, – ему поможет направление его поэзии, поразительное чувство образа, богатство палитры, сила описаний». [5]

Сегодня, 215 лет спустя после рождения Виктора Гюго (1802-1885), мы являемся свидетелями того, что творчество великого французского писателя не утратило своей силы и актуальности. И не только потому, что во всем мире распевают мелодии из мюзикла «Собор Парижской Богоматери», а Европа объединяется и превращается чуть ли не в те Соединенные Штаты Европы, о которых с 1848 года грезил великий романтик, что наконец-то свершилась и еще одна его мечта: во многих странах мира отменена смертная казнь, но и потому, что его творчество, не знающее ни преград, ни границ, является

открытой книгой, в которой каждый читатель может найти то, что только ему и интересно. А это означает, что Гюго – современен. Хотелось бы воздать дань человеку, который стал частицей XIX, XX, а теперь и XXI века, чей могучий гений принадлежит всему человечеству, а его творчество стало частью мировой культуры.

Книги романтика Гюго, благодаря их человечности, постоянному стремлению к нравственному идеалу, яркому, увлекательному художественному воплощению сатирического гнева и вдохновенной мечты, продолжают волновать и взрослых, и юных читателей всего мира.

Литература

1. Евнина Е. Виктор Гюго. М., 1976.
2. Луначарский А. Виктор Гюго: Творческий путь писателя. - Собрание сочинений, 1965, т. 6, с. 73-118.
3. Алексеев М. П., В. Гюго и его русские знакомства..., «Литературное наследство», М., 1937, № 31–32
4. Реизов Б.Г. Французский исторический роман в эпоху романтизма. - Л., 1958, с.31-32
5. Интернет ресурс: http://www.tverlib.ru/gugo/g04.htm.

Соколець Г.О.

ТВОРЧІСТЬ ВІКТОРА ГЮГО В ОЦІНЦІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ

Анотація. Творчість В.Гюго завжди приваблювала увагу критиків, які досліджували як російську, українську, так і західно – європейську літератури. Виконана величезна праця: прослідковано вплив Гюго на російських та українських письменників, написано значну кількість критичних робіт про творчість цього відомого французького романтика, перекладені його поетичні, драматичні, прозові твори. Ось саме про це і піде мова у даній

роботі.

Справедливо вважається, що історія літератури є одночасно й історією уявлень про неї, які формує літературна критика – «рухома естетика», авангард літературознавства. .Літературна критика, як одна з різновидностей літературної діяльності, складалася історично. Її зміст і характер, функції й призначення та роль зазнавали змін у залежності від загального рівня, суспільного й культурного розвитку, особливостей певних етапів літературного процесу. За словами О. С. Пушкіна, «стан критики сам по собі показує ступінь освіченості всієї літератури». Чимало діячів однаково плідно займалося і поточною літературною критикою, і теорією та історією літератури. Отже, літературна критика хронологічно й суттєво є своєрідним авангардом літературознавства, що формує перші уявлення про літературні явища і пропагує їх серед читачів. Отже творчість В. Гюго завжди приваблювала увагу критиків.

Видатний російський поет XIX ст. Микола Некрасов, маючи на увазі великих митців писав: «Природо-матінко! Коли б таких людей ти іноді не посилала світу, затихло б саме життя». Це повною мірою стосується і Віктора Гюго, якого вважають центральною постаттю літератури французького романтизму, його теоретиком і практиком, який очолив у 20-30-х рр. XIX ст. боротьбу проти класицизму.

В. Гюго все своє життя залишався вірним поборником добра, соціальної справедливості, захисником знедолених і принижених, пропагандистом ідей милосердя й любові до ближнього. Це особливо актуально нині, тому письменника можна назвати цілком сучасним. Яскраво відбилися прекрасні гуманістичні ідеали В. Гюго в одному з його віршів:

Живые – борются! А живы только те,
Чье сердце предано возвышенной мечте,
Кто цель прекрасную поставив пред собою,
К вершинам доблести идут крутой тропою
И, точно факел свой, в грядущее несут,

Великую любовь или священный труд!

Якось Віктор Гюго сказав, що «життя – це обірвана фраза». Але фраза, яку він писав усе життя, така довга, складна, так переповнена думками і почуттями, що навряд чи коли-небудь обірветься. У цій фразі вся його творчість: його поеми, п'єси, романи і статті, памфлети і подорожні замальовки, есе. Людство ніколи не забуде того, хто перед смертю, підводячи висновки своїй творчій діяльності, з повним правом сказав: «Я у своїх книжках, драмах, прозі і віршах заступався за малих і нещасних, упрошував могутніх і невблаганних. Я відновив у правах людини шута, лакея, каторжника і повію» [2].Віктора Гюго назвали пророком, який «своїми утопіями примушував трепетати серця». Його слава давно переступила національні межі, ще за життя він став належати усьому світу.

Французьку літературу XIX століття неможливо уявити без Віктора Гюго. І не тільки тому, що він майже три чверті століття незмінно лишався однією з її центральних постатей – спочатку поряд з Шатобріаном та Ламартіном, потім – з Жорж Санд та Бальзаком, нарешті, з Флобером та почасти Золя. Якось Мопассан сказав про Гюго, що він у Франції представляє весь романтизм. Ці слова потребують уточнення: романтизм прогресивний, демократичний, що в творчості Гюго знайшов найповніше й найяскравіше вираження. А романтизм, як відомо, поряд з критичним реалізмом належить до основних, визначальних напрямів французької і європейської літератури минулого століття.

Творчість Гюго вражаюче багатогранна й розмаїта: він великий поет, прозаїк, драматург, до того ж літературний критик і бойовий, темпераментний публіцист. Чудовий майстер художнього слова, він, проте, ніколи не замикався в сфері літературно-художніх інтересів, його творчість постійно лишалася відкритою «бурям віку», нагальним проблемам суспільного й політичного життя.

Творчість Гюго займає почесне місце в історії французької літератури. Про значення творчості Гюго добре сказав А.Н. Толстой: «Он набатно бил в

колокол: «Проснитесь, человек бедствует, народ раздавлен несправедли востью». Это было хорошо и грандиозно – будить человечество. Но дальнейшее принадлежало не ему. Для дальнейших действий нужны были не затуманенные идеализмом умы»[4].

Для французів В. Гюго – це передусім великий національний поет, видатний драматург, і вже за цим Гюго-романіст. За межами Франції, у тому числі й у нас, В.Гюго – перш за все, геніальний романіст, тоді вже драматург і поет. Пояснювалося це насамперед тим, що повноцінний переклад поезії – дуже непроста річ, і доля великих національних поетів у іншомовних країнах залежить від того, чи з'являються там їхні переклади високого рівня і чи стає вона завдяки цьому набутком національної культури. Таких перекладів поезія Гюго не мала і лишилася за межами Франції недостатньо відомою і освоєною.

Поезією В.Гюго цікавилася Леся Українка. Вона переклала вірш-декларацію «Лагідні поети, співайте...» і поему «Сірома» із поетичної збірки «Легенди віків». Поетичною творчістю видатного французького митця захоплювалася і мати Лесі Українки, Олена Пчілка. Вона також перекладала його вірші. Загалом між естетичними та суспільними поглядами Лесі Українки, Олени Пчілки та Віктора Гюго було багато спільного, вони вважали за необхідне ставити перед поезією найістотніші питання своєї епохи. Теми вічності, життя і смерті глибоко хвилювали їх. У ХХ ст. українською мовою були перекладені і видані усі романи В.Гюго. М.Рильський переклав декілька драм і поезій письменника. Свій вклад до цієї справи зробили Бажан, Тен та ін. поети та перекладачі.

Серед кількох дослідників, які писали про Віктора Гюго, хочеться виділити В. Миколаїва та Н. Муравйова.

В. Миколаїв називає В. Гюго «романтиком прогресивного табору», що зіграв велику роль в становленні реалізму [10]. «З почуттям людини, звільнився від пут, молодий драматург ламав і відкидав правила, що вимагають строгих єдностей, знищував розмірене розвиток дії, вводив в свої п'єси нових героїв з народу, зіставляв чесність низів з безчесним двору «[10].

Цей дослідник надає великого значення висунутим Віктором Гюго в передмові до драми «Кромвель» принципам нової романтичної літератури. Міколаїв вважає, що найважливішою специфічною особливістю демократичного реалізму в Європейських країнах перших десятиліть дев'ятнадцятого століття стало те, що «ще на ранній щаблі свого розвитку він відіграв велику роль у становленні реалізму «.

Н. Муравйова в книзі «В.Гюго», що вийшла в серії ЖЗЛ, звертаючись до повісті «Останній день засудженого до смерті «, замислюється слідом за автором над образом героя:»Хто буде героєм його повісті? Парижанин. Звичайна людина. У нього дружина і дочка. Він скоїв злочин. Яке? Про це в повісті не буде й мови. Важливо передати почуття й думки, страх і відчай людини, якого ведуть на страту. Дні очікування. Останні хвилини. Перевтілитися в цієї людини ... «[11]

Муравйова вважає «Останній день засудженого» кроком до одного з найбільших романів Гюго – «Знедолені». Однак повість має величезне значення і як самостійний літературний твір, оскільки відкриває нові теми, ще не порушені літературою того часу, і стає провісницею цілої низки пізніших соціально-психологічних романів і повістей.

Відомий російський письменник Костянтин Паустовський у повісті «Золота троянда» так писав про В. Гюго: «Музика його книг була такою могутньою, як грім океанських прибоїв. Від неї здригалася земля. І стріпувалися слабкі людські серця. але він не шкодував. Він був нестямний у своєму прагненні заразити все людство власним гнівом, захопленням і своєю шумною любов’ю. Він був не тільки лицарем свободи. Він був її глашатаєм, її трибуном… Він увірвався в класичне й нуднувате століття як ураган, як вихор, що несе витоки дощу, листя, хмари, пелюстки квітів, пороховий дим й зірвані з кашкетів кокарди» [12].

Гюго – спадкоємець і співучасник великої літератури, що довела писемну мову до найвищого ступеня досконалості й рафінованості, і ця функціонально розвинена мова не тільки задовольняла всі можливі потреби власного

національного суспільства, а й обслуговувала еліти ряду інших держав у XV-XVI ст. – Англії, у XVIII – початку XIX – Росії. Шевченкові ж доводилося слідом за Котляревським і ранньоромантиками, але вирішальним чином усе-таки власною творчістю, ще тільки формувати й утверджувати нову літературну мову на основі емансипації народної, новий мовний канон. Тобто, обидва, Гюго і Шевченко, перебувають немовби в різних кінцях довгої історичної дистанції розвитку національної літературної мови.

Маємо ще одну згадку про Гюго у зв`язку з Шевченком у Ю. Івакіна: «Шевченко безсумнівно один з найбільших у світовій літературі майстрів громадянського ораторського вірша сатирично-викривального і закличного, і в цьому розумінні його ім`я можна зіставити не тільки з російськими революційними поетами першої половини XIX ст., а й з такими іменами, як Гюго, Барбьє, Фрейліграт...» [7].

Отже, як бачимо, образ Шевченка інколи викликав асоціацію з образом Гюго, і дехто з дослідників-шевченкознавців покликався на нього. Але це були більш або менш побіжні згадки.

Тим часом те особливе місце обох у національному пантеоні, в народній пам'яті і в культурній свідомості відповідно українців і французів, про яке щойно говорилося, спонукає до припущення про можливість посутнішої розмови.

Спробуємо перевірити це припущення, бодай розпочавши таку розмову і ще раз наголосивши: йдеться не про вишукування впливів, не про вип'ячування справжніх або уявних спільних рис, хоч і недобачати їх не годиться, а про типологічне зіставлення, а скоріше, про відтінення чи координування одного явища іншим, не конче спорідненим, але таким, що є елементом історичного контексту, чинником духовної перспективи, бере участь у формуванні культурного ландшафту доби.

Одним з найвидатніших творів Гюго, на який теж дослідники звернули особливу увагу, це роман „Собор Паризької Богоматері ”. Він має не лише пізнавальне значення, він перш за все виховує високі почуття у юного

покоління, здатність до зачарування красою, багатою фантазією, духовністю; презирство до міщанського, егоїстичного благополуччя і щастя, до лицемірства, легковажності в коханні. Разом з тим юні читачі будуть ширше розуміти дійсність, бачити за формою зміст, як би не були вони неадекватними між собою. Вивчення роману Гюго відповідає багатьом цілям виховання доброго громадянина, людини, що любить народ і його мистецтво (зокрема архітектуру) та зможе стати на захист своєї Батьківщини в той чи інший історичний період її розвитку. Не випадково Іван Якович Франко говорив, що „в „Соборі Паризької Богоматері" звучать великі імпульси гуманності, милосердя, соціальної справедливості".[8]

Помер Віктор Гюго 23 травня 1885 року. Його смерть була сприйнята французькою громадськістю як національна трагедія, а його похорон перетворився на грандіозну, справді всенародну маніфестацію, в якій взяли участь тисячі людей. Творчість Гюго міцно й назавжди увійшла до золотого фонду французької та міжнародної культури. Українською мовою перекладено майже всі романи, драми та вірші Гюґо. У справі популяризації його творчості в Україні багато зробив І. Франко, котрий високо поціновував його повісті «Останній день смертника», «Клод Ґе», переклав 9 віршів зі збірки «Кари», 11 віршів з інших збірок, уривок з роману «Знедолені» під назвою «Ватерлоо», фрагмент драми «Торквемада»; написав статтю «Соті роковини народження Гюго». Твори Гюґо перекладали також Леся Українка, Олена Пчілка, Старицький, П. Грабовський, Є. Тимченко, М. Рильський, М. Бажан, Борис Тен, М.Терещенко, С. Голованівський та ін. Творчість Гюґо досліджували вітчизняні літературознавці О. Білецький, Н. Модестова, Д. Наливайко та ін.

Віктор Гюго – знаменитий французький письменник, який залишив після себе величезну літературну спадщину, яка буде жити ще багато сотень років, через що твори Віктора Гюго постійно залишатимуться актуальними. Він передбачав ще в свій час деякі речі і висловився так влучно, що ці чудові труди зараз можна застосовувати абсолютно сміливо без остраху бути осміяним через їх неактуальність. Він надзвичайно цікаво описував деякі

людські проблеми, пов'язані з владою, грошима. Прочитавши його прекрасне творіння можна зрозуміти саме, що насправді є важливим у житті людини.

Література

1. Артемова Л. Доля, що вирішує все. // Зарубіжна література в школах України, − 2005. – №3, лютий. – С.6−9.

2. Гюго А. Виктор Гюго и его время. По его запискам, воспоминаниям и рассказам близких, свидетелей его жизни – М., 1887.− С.321.

3. Колосова Н. „Что может заключать в себе бутылка чернил?”// Гюго. Собор Паризької Богоматері в культорологічному контексті // Всесвітня література та культура, – 2000, № 6, С.39−44.

4. Лабай О. // Зарубіжна література, − 2004, № 47, грудень,С.2−7.

5. Логвін Г. Жорстокі закони Середньовіччя // Зарубіжна література в навчальних закладах, − 2000,№3, С.34−42.

6. Назарець В. Загадка Есмеральди // Зарубіжна література в навчальних закладах,− 2001, №1, С.48−51.

7. Нестуля Л. // Всесвітня література та культура,−2000,№6. С.45−47.

8. Повшедна Н. // Зарубіжна література в школах України,− 2005,№5,С.24−30.

9. Рогозинський В. // Всесвітня література та культура,− 2001,№5,С.33−41.

10. Миколаїв В.Н. Гюго. Критико-біографічний нарис/ В.Н. Миколаїв. –

2 изд. – М.: Художня література, 1955. – С407.

11. Муравьева Н.И. Гюго/ Н.И.Муравьева. 2 − е узд. – М.: Молода гвардія

(ЖЗЛ), 1961. – С.384.

12. Трескунов М.С. Віктор Гюго: нарис творчості/ М.С.Трескунов. – 2-е узд., доп. – М.: Гослитиздат, 1961. − С. 370

Терещенко Н. Ф.

ТВОРЧІСТЬ ВІКТОРА ГЮГО В ОЦІНЦІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ

Анотація. У роботі подано біографічні відомості французького письменника Віктора Гюго, короткий огляд творчості та оцінку її вітчизняною та зарубіжною критикою. Автор звернула увагу на думки про роль Тараса Шевченка і Віктора Гюго для своїх народів.

ЛІТОПИС ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ ВІКТОРА ГЮГО

26 лютого 1802 У м. Безансоні в сім'ї наполеонівського генерала Гюго народився третій син Віктор.

1817 Французька Академія відзначила конкурсну поему п'ятнадцятирічного Віктора Гюго почесним відгуком.

1821 Смерть матері письменника.

1822 Виходить у світ перша збірка поета «Оди та різноманітні вірші».

1823 Надрукований перший роман «Ган Ісландець.».

1826 Вийшла збірка поезій «Оди та балади».

1827 Надрукована драма «Кромвель».

1829 Вийшли збірка віршів «Східні мотиви», повість «Останній день засудженого».

1830 Прем'єра драми «Ернані».

1831 Закінчено роман «Собор Паризької Богоматері». Вийшла збірка «Осіннє листя». Відбувалася прем'єра драми «Маріон Делорм».

1832 Прем'єра драми «Король забавляється».

1833 Прем'єри драм «Лукреція Борджіа» та «Марія Тюдор».

1834 Надрукована повість «Клод Ге».

1835 Прем'єра драми «Анжело, тиран Падуанський». Надруковано збірку поезій «Пісні сутінок» («Присмеркові пісні»).

1837 Вийшла у світ збірка «Внутрішні голоси».

1838 Написано драму «Рюї Блаз».

1840 Вихід збірки віршів «Проміння й тіні».

1841 Віктора Гюго обрано до Французької Академії.

1843 Король Луї-Філіпп присвоїв поетові звання пера Франції.

1848 Гюго обрано депутатом Законодавчих зборів.

17 червня 1851 Знаменита промова Гюго на засіданні Законодавчих зборів про небезпеку державного перевороту. Саме в ній він влучно назвав Луї Бонапарта «Наполеоном Малим».

11 грудня 1851 Як політичний емігрант Гюго від'їжджає до Брюсселя.

5 серпня 1852 В. Гюго прибув на острів Джерсі.

1853 Написано збірку поезій «Кари».

1855 Гюго оселяється на острові Гернсі.

1856 Вихід у світ збірки «Споглядання».

1859 Надрукована збірка «Легенда віків».

1862 Вийшов друком роман «Знедолені».

1865 Опубліковано збірку «Пісні вулиць та лісів».

1866 З'явився роман «Трудівники моря».

1869 Написано роман «Людина, що сміється».

5 вересня 1870 Віктор Гюго повертається після дев'ятнадцяти років вигнання до Франції.

18 березня 1871 Проголошення Паризької комуни. За випадковим збігом обставин Гюго у цей день виїхав до Брюсселя в сімейних справах.

30 травня 1871 Гюго вислано з Бельгії за співчуття мученикам Комуни.

1872 Опубліковано збірку «Грізний рік».

1874 Вийшов друком роман «Дев'яносто третій рік».

1876 Гюго обрано до Сенату.

1877 Надрукована збірка «Мистецтво бути дідусем» та друга частина збірки «Легенда віків».

1881 Опубліковано збірку «Чотири вихори духу».

1883 Вийшла друком третя частина збірки «Легенда віків».

22 травня 1885 Смерть Віктора Гюго.

Гюго – це цілий світ.

Оноре де Бальзак

Французьку літературу XIX століття неможливо уявити без Віктора Гюго. Творчість Гюго, найвидатнішого французького романтика, вождя французького романтизму, його теоретика, вражаюче багатогранна й розмаїта: він великий поет, прозаїк, драматург, до того ж літературний критик і бойовий, темпераментний публіцист.

Творчий шлях Гюго умовно розділяється на три періоди:

- перший (1820-1850) – реформа французької поезії, створення національної теорії романтизму, ствердження романтичного театру, ствердження французького історичного роману;

- другий (1851-1870) – створення соціально-романтичного роману, граничне загострення політичних мотивів у ліриці;

- третій (1870-1885) – осмислення революційного шляху Франції, загострення трагічного забарвлення творчості.

У Гюго рано пробуджується поетичний талант. Ще підлітком він починає писати, і вже в 1815-1816 роках його оди та поеми відзначаються на конкурсах

Тулузької академії, а згодом і королівським урядом. Свою першу поетичну збірку «Оди й різні вірші» (1822) він написав у стилі класицизму.

Щодо класицизму Гюго, то він виявився дуже нестійким. Тільки-но молодий поет виходить із стадії шкільного наслідування, починається поступовий, спершу несміливий, а потім усе рішучіший перехід на романтичні позиції. Але в прозових жанрах Гюго завжди стояв на позиціях романтизму.

Свідченням того є перший роман Гюго «Ган Ісландець» (1821-1822). Свідченням подальшого утвердження Гюго на позиціях романтизму був його другий роман «Бюг Жаргаль» (1826). У цьому романі Гюго звернувся до змалювання повстання негрів-рабів.

У галузі поетичного стилю реформа Гюго визначилась у намаганні замінити раціоналістичний вірш класицизму мовою людських почуттів. Він відмовляється від прикрас, запозичених з античної міфології. У цей же період Гюго звертається до балади, яка вважалася жанром романтичним і привертала тоді загальну увагу. У 1826 році виходить його збірка «Оди і балади», сама назва якої промовисто засвідчує її перехідний характер: тут оди, взірцевий жанр класичної поезії, об'єднані з баладами характерним представником романтичної поезії.

Наприкінці 20-х років романтики надають особливої ваги завоюванню театру, який все ще лишався під владою класицизму. З цією метою 1827 року Гюго пише свою першу романтичну історичну драму «Кромвель», котра розповідає про англійську буржуазну революцію XVII століття. Її вождь Кромвель був зображений як сильна особистість, але, на відміну від цільних героїв класицизму, він зазнає моральних протиріч: скинувши короля, він ладен зрадити революцію і стати монархом. Великого розголосу набула передмова до драми, в ній Гюго прагнув пов'язати розвиток літератури з розвитком історії людства, щоб показати історичну обумовленість торжества романтизму. Це була цілісна програма романтичного руху.

Також небувалої інтенсивності досягає багатогранна творча діяльність Гюго. Особливо значним явищем стала його збірка «Орієнталії» (1829) – перша

завершена романтична збірка поезій, яка й створює Гюго репутацію великого поета.

Для художньої творчості Гюго характерна рідкісна жанрова розмаїтість: з однаковим успіхом виступав він у поезії, прозі й драматурги. Та передусім він був поетом.

Ідейний зміст драм Гюго не сходить до самої проблематики, що пов'язана з ідеологічними битвами кінця 20-х років та Липневою революцією 1830 року. Романтичні драми Гюго перегукувалися з актуальними соціально-політичними проблемами сучасності, відстоювали її передові ідеали та устремління.

В основу кожної із драм Гюго 1829-1839 років, за винятком «Лукреції Борджа» (1833), покладений конфлікт простолюдинів, представників третього стану з феодальною аристократією та монархією («Маріон Делорм», «Король розважається», 1832, «Марія Тодор», 1833, «Рюі Блаз», 1838) та інші.

В історії французької літератури друга половина 20-х років позначена розквітом жанру історичного роману. Одним із найвищих досягнень французького історичного роману доби романтизму є роман Гюго «Собор Паризької Богоматері» (1831). Цей роман відбиває національну історію, він пов'язаний з актуальною сучасною проблематикою.

Кінець 20-х і 30-х років належить, поряд із двома десятиліттями вигнання (1851-1870), до періодів творчої активності, незвичайної навіть для Гюго. У ці роки він зводив будову романтичної драматургії та театру, активно виступав у прозових жанрах, але разом з тим, не послаблялася й інтенсивність його поетичної творчості. У 30-ті й на початку 40-х років з'являються чотири його поетичні збірки – «Осіннє листя» (1836), «Пісні сутінок» (1837), «Внутрішні голоси» та «Промені й тіні» (1841). Крім того, багато поезій ввійшли до «Споглядань» – величезної двотомної збірки, опублікованої вже в період вигнання (1856).

Після Лютневої революції 1848 року та встановлення диктатури Луї Бонапартом Гюго залишає Францію і їде у вигнання. Він поселяється на острові в протоці Ла-Манш. З метою викрити і знеславити перед усім світом політичного

авантюриста та його злочинний режим і тим самим сприяти їхньому скорому падінню в перший рік еміграції Гюго пише дві книги: «Наполеон Маленький» та «Історію одного злочину» – своєрідну викривальну хроніку перебігу подій під час державного перевороту 1851 року.

Саме в період вигнання завершується формування світогляду письменника. У перші роки вигнання, на острівці Джерсі, Віктор Гюго створює збірку «Карт» (1853), яка справедливо вважається вершиною його політичної поезії. На перший погляд, збірка справляє враження калейдоскопа реальних сценок і гротескно-карикатурних портретів, але є в ній чітко прокреслені смислові лінії і поля незвичайно високої емоційної напруги, котрі всьому цьому різнорідному матеріалові надають певної впорядкованості й завершеності.

Активно виступав Гюго під час вигнання також у прозових жанрах. У цей період з'явилося три романи: «Знедолені» (1862), «Трудівники моря» (1866) і «Людина, яка сміється» (1869). В усіх цих романах центральною виступає тема народу.

В. Гюго був не тільки великим поетом, але й активним громадсько-політичним діячем, який прагнув впливати на хід подій. Збірка «Грізний рік» (1872) являє собою своєрідну поетичну хроніку драматичних подій, що їх переживала Франція під час Франко-Прусської війни (1870-1871).

Творча активність Віктора Гюго не згасала до останніх років його довгого життя. Але він лишається і активним громадським діячем, і пристрасним публіцистом, невтомно бореться проти політичної реакції, суспільного зла й несправедливості.

В останній період творчості Гюго одна за одною з'являються його поеми та поетичні збірки: «Мистецтво бути дідусем» (1877), сатиричні поеми: «Папа» (1878), «Осел» (1880), «Всі струни ліри» (1888-1893) та інші.

Творчість Гюго міцно й назавжди увійшла до золотого фонду французької та міжнародної культури.

Багато хто з його великих сучасників ставився до нього досить кисло, вважав нестерпно риторичним і мелодраматичним фразером. Делакруа писав

у «Щоденнику»: «Твори Гюго нагадують чернетки талановитої людини: він говорить усе, що йому спаде на думку». І все-таки французький народ саме Віктора Гюго поставив на перше місце серед своїх великих синів. І нікого так не вшановував і не вшановує, як його. 1902 року в статті «Соті роковини вродження Віктора Гюго» Іван Франко писав: «Дня 26 лютого сього року святкувала Франція, а з нею враз і вся освічена людськість соті роковини вродження найбільшого французького поета XIX в. і заразом найкращого представника «валлійського» генія – Віктора Гюго».

Про Віктора Гюго та його творчість є багато висловлювань митців різних поколінь і народів. Гектор Берліоз зазначав: «Ви геній, істота могутня, велетень, одночасно ніжний, безжалісний, витончений, потворний, мелодійний, вулканічний, лагідний і зневажливий». Критики зазначали, що інтимна приналежність своєму народові, це стихійне самоототожнення народу з поетом змушує згадати Шевченка, – хоч, мабуть, Гюго не був для Франції настільки всім, як Шевченко для України, символом національного порятунку й гарантом національного існування. Франція і без Гюго була б Францією, а чи була б Україна Україною без Шевченка – хтозна. І все-таки саме Вікторові Гюго французький народ віддав своє серце, як український – Шевченкові. Таке буває лише раз за всю історію народу і буває невипадково. Так народ відзначає лише тих, хто сповна виразив ідею його Вітчизни і правду його буття. Помітне місце в ліриці Гюго та Шевченка посідає соціальна тема. Про що Іван Дзюба писав: «Гостротою і щирістю, «температурою» почуття соціальної справедливості в європейській літературі романтичної доби з Шевченком може зрівнятися тільки Гюго… Серед геніїв немає більших і менших. Є тільки різні, хоч і різних багато що ріднить».

Творчість Віктора Гюго здавна привертала увагу українських поетів. Його вірші перекладали Іван Франко, Леся Українка, Павло Грабовський, Микола Чернявський, Олена Пчілка, Христя Алчевська, Василь Щурат, Максим Рильський, Микола Терещенко, Микола Бажан, Сава Голованівський

та інші поети. Перекладачів цікавила насамперед сатира Гюго та його твори на історичні теми, і лише недавно почалося освоєння вершин лірики великого французького митця.

Література

1. Гюго Віктор. Поезії / Гюго В. – К.: Дніпро, 1978. – 230 с.
2. Дзюба І. Тарас Шевченко і Віктор Гюго / Дзюба І. // Зарубіжна література. – 1999. – № 9. – С. 1-12.
3. Наливайко Д. С. Віктор Гюго. Життя і творчість / Наливайко Д. С. – К.: Дніпро, 1976. – 148 с.
4. Гюго Віктор. Собор Паризької Богоматері. Поезія:Посібник для 9 класу / [автор-укладач Т.В. Баратова]. – Харків: Веста: Ранок, 2002. – 96 с.
5. Усі зарубіжні письменники / [упорядник О. Д. Міхільов та ін.]. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – 384 с.: іл.

Напрям 3. Вивчення творів Віктора Гюго на факультативних заняттях із зарубіжної літератури

Гутник Ю. А.

ПЕРЕКЛАД «СОБОРУ ПАРИЗЬКОЇ БОГОМАТЕРІ» В.ГЮГО ПЕТРОМ ТА МАРІЄЮ ТЕРНЮКАМИ

Анотація. Ім'я історика театру, журналіста, перекладача і педагога Петра Тернюка (1908–1982) українському читачеві відоме. Серед його найзначніших досягнень називають переклад роману Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері» та близько сорока п'єс з білоруської, чеської, польської та інших мов.

«Собор Паризької Богоматері» – один із найвідоміших романів класика французького романтизму Віктора Гюго. У творі відображені сильні людські пристрасті, розкриті проблеми історичного прогресу і соціальної справедливості, а також вічна проблема боротьби добра і зла[5].

«Собор Паризької Богоматері» – перший історичний роман Віктора Гюго французькою мовою, опублікований у березні 1831 року. Сюжет побудований на подіях, які розгортаються у однойменному з назвою роману соборі у Парижі. Власне однією з цілей Гюго було вивести готичний собор Парижу у якості головного героя, оскільки у той час будівлю саме збиралися зносити чи модернізувати. Після виходу роману у Франції, а потім і в усій Європі розгорнувся рух за збереження та реставрацію готичних памятників.Віктор Гюго для французів у першу чергу великий національний поет, реформатор вірша. Та в той же час він і творець романтичної драми, чудовий прозаїк, чиї твори досі повністю заворожують читачів у всьому світі. Звертаючись до національної історії, автор створює достовірні картини минулого та яскраві характери, що запамятовуються. Неможливо забути головних героїв роману “Собор Паризької Богоматері”: горду циганку Есмеральду, потворного дзвонаря собору Нотр-Дам Квазимодо, блискучого та жорстокого красунчика Феба, ревнивого священника Фролло. Не дивно, що цей сюжет у наші дні так часто використовують в опері, балеті, у величезній кількості кіноверсій та, зрештою, у популярному мюзиклі.

Тернюкову інтерпретацію цього визначного твору Гюго фахівці називають найвишуканішим, найдосконалішим з усіх повоєнних перекладів українською.

Однак історія замовчала наявність ще одного автора перекладу – його дружини Марії Тернюк. Талановиту перекладачку, поетесу, яка досконало володіла французькою мовою, бо вдосконалювала її не деінде, а в самій

---

[5] Гюго Віктор Собор Паризької Богоматері : роман (Світовид)/ ПЕР. З ФОАНЦ. П Тернюк. Навчальна книга — Богдан, 2016. –544с.

Сорбонні. Чи не єдиний зафіксований доказ, який підтверджує наявність співавтора перекладу, – дарчий запис на книжці четвертого видання «Собору Паризької Богоматері» завідувачеві кафедри романських (згодом – французької) мов Львівського університету доценту Остапові Домбровському: «Вельмишановному і дорогому Остапові Августовичу з глибокою подякою за консультативну допомогу при створенні цього перекладу та з найкращими побажаннями до ювілею й на довгі роки поза цим. Марія і Петро Тернюки 12 жовтня 1976 Київ»[6].

В автобіографії, написаній у Києві 6 вересня 1952 р. для відділу кадрів Інституту мовознавства ім. О.Потебні Академії наук Української РСР, Марія вказала: «1931 року я повернулася до Львова і продовжувала навчання в університеті. Склавши всі курсові іспити, я почала писати дипломну роботу, але не мала змоги її закінчити, бо 1933 року, незадовго до державних дипломних іспитів, я, виступаючи як свідок на одному з процесів, відмовилася давати свідчення польською мовою і говорила українською, що польські фашистські організації визнали за «демонстрацію протесту» і примусили мене покинути університет»[7].

1935 р. у вийшла заміж за інженера-лісівника Андрія П’ясецького-»Дуська», ЛЧ. У 1941 році Юліан Федусевич і Андрій П’ясецький увійшли до складу Державного правління Ярослава Стецька (міністр справедливості і керманич відділу лісівництва відповідно). Після арешту провідних діячів ОУН інші члени УДП залишилися під пильним наглядом гестапо. Андрій П’ясецький продовжує наукову діяльність як над лісничий Янівського лісництва. Від нього вимагають вирубки лісу для потреб фронту, та він

---

[6] Василь Худицький, Ярослав Гнатів "Так було треба…": http://gazeta.dt.ua/personalities/tak-bulo-treba-istoriya-odnogo-perekladu-_.html

[7] Федусевич Марія, до дня народження http://100krokiv.info/2017/02/fedusevych-mariya-do-dnya-narodzhennya/

виступає категорично проти. За доносом керівника лісів його заарештовують, і, незважаючи на всі зусилля дружини і громадськості, розстрілюють у групі заручників.

Марія Федусевич увійшла до складу групи жінок, що опікувалась військовополоненими у львівських таборах. Під кінець війни понайомилася з полоненим Петром Тернюком, якого згодом вивезли до Німеччини.

У 1948 р. Петро Тернюк повертається до Львова, і у містечку Миколаєві над Дністром місцевий парох о. Володимир Федусевич, рідний Маріїн дядько, дає їм шлюб. У 1949 р. подружжя переїжджає до Києва.

У Києві Петро Тернюк займається кінематографом, а Марія викладає в університеті, на кафедрі французької мови Київського державного педагогічного інституту (з перервою у 1952–1961 рр., коли була звільнена через хворобу).

У час, коли не мала змоги викладати, Марія готує кандидатську дисертацію (захистити її змогла лише 1972 року) і працює над перекладом роману Віктора Ґюго “Собор Паризької Богоматері”, який офіційно вийшов за прізвищем її чоловіка.

Людська душа, що звільняється від середньовічної моралі і прагне до відродження, – така головна думка першого значного твору В. Гюго. «Собор...» – твір, що відображає минуле крізь призму поглядів письменника-гуманіста XIX століття, який прагнув підкреслити ті особливості минулого, котрі повчальні для сучасності. В основі роману – історичні події XV століття у Франції, епоха переходу від середніх віків до Відродження. В основі сюжету – мелодраматична історія циганки Есмеральди. Історія пробудження і загибелі кохання розгортається на тлі середньовічного Парижа. Символом середньовіччя є сам собор. Слід сказати, що всі образи роману символічні. Клод Фролло уособлює середньовіччя, Есмеральда – Відродження, Квазимодо – сам процес переходу: за зовнішнім потворним виглядом дзвонаря криється ангельська душа.

Література

1. Гюго Віктор Собор Паризької Богоматері : роман (Світовид)/ ПЕР. З ФОАНЦ. П Тернюк. Навчальна книга – Богдан, 2016. –544с.
2. Василь Худицький, Ярослав Гнатів »Так було треба…»: http://gazeta.dt.ua/personalities/tak-bulo-treba-istoriya-odnogo-perekladu-_.html
3. Федусевич Марія, до дня народження http://100krokiv.info/2017/02/fedusevych-mariya-do-dnya-narodzhennya/

Ковтун І.І.

ПЕРЕКЛАДИ ТВОРЧОСТІ ВІКТОРА ГЮГО ЛЕСЕЮ УКРАЇНКОЮ

Анотація. На матеріалах перекладів В.Гюго аналізується творчість Лесі Українки. Її специфіка, тематичне спрямування та літературно-естетичні погляди письменниці на творчість В.Гюго.

Леся Українка є символом нашої держави. Вона здобула визнання своєю творчістю, безсмертною драматургією, поезією, величчю свого таланту.

Українська критика XIX - початку XX ст. звертала увагу на багатогранний талант Лесі Українки, збирала відомості про її життя, відзначала високий європейський рівень творчості. Зокрема М. Грушевський та І. Франко відзначали, що однією з ідей творчості письменниці була адаптація чужих мотивів та сюжетів до вітчизняної культури[8].

У дослідженях світоглядних джерел творчості Лесі Українки останнім часом звертається увага на «зіткнення ідеологій, сучасну кризу суспільної думки та втрату основних орієнтирів національної ідеї» [[9], с. 73]. Так, Я . Козачок підкреслює, що світогляд «Лесі Українки визначався не учнівством

[8] Костенко, А. Леся Українка. - К. : "А.С.К", 2006. - 512 с. - (Життя видатних людей).
[9] Козачок Я . Світогляд та естетика мислення Лесі Українки в давніх і новіших інтерпретаціях . - К. , 2008. - С .73-83

навіть у видатних учителів - Драгоманова і матері, тим більше не сукупністю знань і життєвих фактів, почерпнутих із суспільного досвіду. Він мав глибоке філософське підгрунтя, засноване не тільки на знаннях. До його характеру можна застосувати слова видатного вітчизняного філософа XIX ст. П. Юркевича. Він вважав філософський світогляд «не механізмом, котрий передбачає складність буття, а його достоїнством або ідеєю. Буття існує за силою свого достоїнства або ідеального сенсу» Для світогляду й творчості Лесі Українки були властиві саме такі ознаки, сутність яких окреслена вищими осягами філософської думки» .Тому версії формування і розвитку світогляду Лесі Українки, її творчості можуть бути багатовимірними, неосяжними, як і постать письменниці.

Таким чином, сукупність уявлень Лесі Українки про себе, про світ, про свої взаємовідносини зі світом, про своє місце в світі та життєве призначення почало формуватися з раннього дитинства під впливом визначного діяча українського національного руху XIX ст М. П. Драгоманова.

Постать Лесі Українки була і є унікальним явищем не лише з точки зору її внеску в літературний процес та суспільно-політичний розвиток України, але також і в аспекті її особистістних світоглядних позицій.

Творчість поетеси стала однією з вершин художньої свідомості українського народу в його історичному поступі і водночас видатним явищем світової літератури, тому що містить в собі невичерпні джерела високих людських ідеалів добра і справедливості, сповнених пафосу революційного оновлення світу, гуманізму свободи і братерства народів.

У 60-ті роки було опубліковано праці І. Журавської, Л. Міщенко, які зверталися до біографічного матеріалу Лесі Українки, аналізували зв'язки із зарубіжними літературами[10].

І .Франко стверджує, що Леся Українка вже в 1888 році досягла в своїх поезіях високої майстерності.

---

[10] Журавская И. Е. Леся Украинка и зарубежные литературы / И. Е. Журавская. - М. : Наука, 1968. - 174 с.

Французька література посідає особливе місце у житті та творчості Лесі Українки. Французьку мову вона почала вивчати з матір'ю у 13-літньому віці, а через кілька років вже вільно читала та розмовляла нею: «одержала від Комарових «Perles de poésie».У захопленні Леся Українка від поезії А. Мюссе «Lucie»[[11], с.32].

Звертається до французьких авторів: Мольєр, Беранже, Бурже, Гюго, Доде, Жорж Занд, Золя, Лесаж, Мур, Мюссе, Флобер, Готьє, Шеньє, Леконт де Ліль, Руссо, Сталь, Сирокомлі. Визначальним є те, що Леся Українка визначає кращі, на її думку, твори, дає їм свою оцінку.

Поетеса наголошує на необхідності перекладів романтичної поезії і соціальних романів В. Гюго «Знедолені», «Собор Паризької Богоматері», «Трудівники моря». Серед представників реалістичної традиції Леся Українка виокремлює О. де Бальзака («Тридцятирічна жінка», «Втрачені ілюзії», «Селяни»), «Мадам Боварі» і «Виховання почуттів» Г. Флобера.

Її цілеспрямована і натхненна праця в царині художнього перекладу, на жаль, і досі достатньою мірою не оцінена.

1888 рік - початок роботи Лесі Українки над своїм першим масштабним перекладацьким задумом, книжкою поезій Гайнріха Гайне. Збірка віршів і поем Гайне входила до планів «Плеяди» і, поряд із Лесею Українкою, частину творів автора «Книги пісень» переклав Максим Славинський (про його перекладацький доробок буде сказано нижче).

Робота Лесі Українки над творами Гайне тривала не один рік. У 1888–1890 рр. вона переклала 92 вірші, що ввійшли до книжки «Всесвітні твори. Книга пісень Гайнріха Гайне».

Майже водночас із початком праці над Гайне, у 1889 р. Леся Українка за порадою М. Драгоманова переклала вірш Віктора Гюґо «Сірома» (вперше

---

[11] Соколова Т. В. История западноевропейской литературы / Т. В. Соколова. - М. : Высш. шк., 2003. - 357 с.

надрукований під заголовком «Бідні люди» в часописі «Народ», 1891, № 10–12).

«Ніч. Зачинена добре убога хатина.

В хаті темно зовсім, бо вже пізня година, –

Тільки мріється, наче б у чорній тіні…»[12]

Того ж 1889 вона переклала ще один вірш Гюґо – «Лагідні поети, співайте!..» (опублікований у журналі «Рідний край», 1906, № 18). Згодом, у 1895 р. поетеса обговорювала з Іваном Франком (її лист від 2 березня 1895 р.) можливість свого перекладу драми Віктора Гюґо «Торквемада», але цей план лишився нездійснений.

Особливу увагу Лесі Українки привертає героїчна постава В. Гюго. Прочитавши його поему «Бідні люди» із циклу «Легенди віків», дала свій варіант перекладу з назвою «Сірома». Письменниця передає піднесений тон оригіналу, відтворює його образи без значних змін. Отримавши від І. Франка схвальні відгуки про переклад поеми Гюго, поетеса відписує:»… певна річ, що коли б я взялась перекладати, то звичайно віршами, інакше се б значило зложити зброю долі перед В. Гюго та ще й після того, як уже було пробувано свої сили на ньому».

Леся Українка мала на меті зробити багато перекладів В. Гюго і навіть видати збірника, хоча, на жаль, вдалося перекласти ще лише «Лагідних поетів» у 1890 р. Письменницю приваблює Віктор Гюго як митець і людина, вона цитує його вираз, який допомагає у перекладацькій діяльності мати можливість «corriger un durre par un autre» (виправляти один твір іншим) [[13], 169].

---

[12] Леся Українка. Зібрання творів у 12 тт. – К. : Наукова думка, 1975 р., т. 2, с. 268 – 275.

[13] Українка Леся. Зібр. творів : У 12 т. / Леся Українка. - Т. 12. - К. : Наук. думка, 1979. - 694 с.

Література

1. Костенко, А. Леся Українка. - К. : «А.С.К», 2006. - 512 с. - (Життя видатних людей).
2. Козачок Я . Світогляд та естетика мислення Лесі Українки в давніх і новіших інтерпретаціях . - К. , 2008. - С .73-83
3. Журавская И. Е. Леся Украинка и зарубежные литературы / И. Е. Журавская. - М. : Наука, 1968. - 174 с.
4. Соколова Т. В. История западноевропейской литературы / Т. В. Соколова. - М. : Высш. шк., 2003. - 357 с.
5. Леся Українка. Зібрання творів у 12 тт. – К. : Наукова думка, 1975 р., т. 2, с. 268 – 275.
6. Українка Леся. Зібр. творів : У 12 т. / Леся Українка. - Т. 12. - К. : Наук. думка, 1979. - 694 с.

Малахова О.М.

ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ВІКТОРА ГЮГО НА ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТТЯХ ІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. Пропонована стаття присвячена дослідженню вивчення творів Віктора Гюго на факультативних заняттях із зарубіжної літератури. Представлено розробки занять до вивчення історичного роману «Собор Паризької Богоматері».

Головне завдання вчителя зарубіжної літератури – залучити школярів до скарбниці світової літератури, спонукати учнів до читання художніх творів, вчити розуміти художню літературу як мистецтво слова.

Представлені у цій роботі факультативні заняття із зарубіжної літератури за темою «Творчість Віктора Гюго» (історичний роман «Собор Паризької Богоматері») спрямовують учнів на розвиток умінь і навичок самостійного здобуття інформації, привчають до співпраці, співтворчості. Впродовж трьох занять учні знайомляться з історичним романом В. Гюго «Собор Паризької Богоматері».

У наш час вчителі літератури покликані розширювати і збагачувати досвід учнів (інформаційний і емоційний) завдяки духовному досвідові, втіленому в художніх творах, ведучи їх від особистісного сприймання життєвих проблем до розуміння, а відтак і усвідомлення загальнолюдських моральних норм та світоглядних категорій.

Як допомогти старшокласникам вивчити великі епічні твори, багатопроблемні, з ускладненим сюжетом, на які програмою, як правило, відведено обмаль часу. Цю проблему допомагають розв'язувати факультативні заняття з різною формою навчання: огляди згань, диспути, конференції, семінари. [1, 7]

Ефективність факультативного заняття значною мірою залежить від ступеня творчого управління вчителем цим процесом; використання проблемного підходу, раціонального поєднання форм і методів навчання.

Иду. И крут мой путь. Но вера глубока,
Что нынче в этом честь и слава – навека.
В.Гюго. «Пускай клевещут»

Багато років пройшло з тих пір, як пішов з життя найвидатніший французький романтик, вождь французького романтизму, його теоретик, творчість якого вражаюче багатогранна і різноманітна: він великий поет, прозаїк, драматург, до того ж літературний критик і бойовий, темпераментний публіцист – Віктор Гюго. [6, 175]

Унікальність цієї людини – в тому, що його вустами говорила сама цивілізація, що закликала до співчуття; до відміни смертної кари, до відмови

від воєн, до вільного суспільства, до надання прав жінкам, робітникам, пригніченим народам, – усім, хто так чи інакше ображений або пригноблений.

Багато письменників і вчених порівнюють Гюго зі стихією: з бурею, з неосяжним океаном, з нескінченним материком, з невичерпним дихаючим вогнем вулканом. Що ж, роздуми про життя і творчість великого романтика прирівнюють розум до високої фантазії, до надзвичайних образів. [7, 208]

«Собор Паризької Богоматері», без сумніву, є однією з найкоштовніших і вишуканіших перлин французької романістики. [2, 48]

При вивченні цього твору увагу учнів найбільше будуть привертати любовно-моральні проблеми та риси героїв. Для того, щоб за цією романтичністю не втрачався і соціальний сенс роману, слід нагадувати про історичні обставини дії, в якій беруть участь герої. Кінець XV ст. – це злам Середньовіччя і Відродження, перехід від феодальної роздрібненості до посилення монархічної влади. Саме це й обумовлює тяжкий стан народу і його «дитячу» безпосередність у формі протесту проти феодальних відносин і порядків, а також і потенції цього протесту (Гюго писав свій твір у революційний 1930-й рік).

Незважаючи на похмурий вигляд самого Собору, Палацу правосуддя і «кривосуддя» самого короля та жорстокість його посіпак, наставали нові, сміливіші часи. Треба, щоб учні помітили ці сторони зображеного в романі.

«Собор Паризької Богоматері» має не лише пізнавальне значення. Він перш за все виховує високі почуття у юного покоління, здатність до зачудування красою, багатою фантазією, духовністю; презирство до міщанського, егоїстичного благополуччя і щастя (Фльорделіс), до лицемірства (Людовик XI), чернечої маячні (Клод Фролло), легковажності в коханні (Феб де Шатопер). Разом з тим юні читачі будуть ширше розуміти дійсність, бачити за формою зміст, як би не були вони неадекватними між собою (як у Квазімодо). Дещо покладе в їхню скарбницю пізнання і спілкування з такими персонажами, як Клопен Труйльфу та Жак Коппеноль із Гента, що зовсім не

«комільфотні» зовні, але виявилися людьми з великими серцями. У цьому не можна не бачити демократизму письменника.

Отже, вивчення роману Гюго відповідає багатьом цілям виховання доброго громадянина, людини, що любить народ і його мистецтво (зокрема архітектуру) та зможе стати на захист інтересів своєї батьківщини в той чи інший історичний період її розвитку. Не випадково І.Я. Франко говорив, що «в «Соборі Паризької Богоматері» звучать «великі імпульси гуманності, милосердя, соціальної справедливості». [3, 42]

Тема «Народне життя середньовічного Парижа у романі В. Гюго «Собор Паризької Богоматері».

Мета заняття: в ході аналізу втору звернути увагу на майстерність опису строкатого міського натовпу, соціальних низів, масових сцен і картин народного життя середньовічного Парижа, на змалювання процесу пробудження народних мас в усій його історичній складності й суперечливості, познайомити з умовою правдивого зображення історичної дійсності, проголошеною у «Передмові» до драми «Кромвель» В.Гюго, розвивати навички аналізу художнього твору, логічного мислення.

Тип заняття: заняття проводиться за формою аналізу художнього твору.

Епіграф:

Що й говорить! Ви з тим не згодні,
Що досить лиха є в житті.
Є недолугі і голодні,
Не лиш вельможі і святі,
Є жебраки в своїм дранті,
Є в світі бідність неймовірна, –
хоч ще німує в німоті,
вона вже мислить, непокірна.
Франсуа Війон

Хід заняття

І. Домашнє завдання. Книга 4,5. Підбур матеріалу до характеристики образів Квазімодо та Клода Фролло.

Індивідуальне завдання (учні отримують випереджальне завдання):

1) Історія створення собору Паризької Богоматері;
2) Алхімія як наука;
3) Гравюра Дюрера «Меланхолія»;
4) Виникнення книгодрукування.

ІІ. Вчитель. 1822 і 1827 роки в історії мистецької Франції стали повною мірою поворотними. До Парижа на гастролі приїхали дві англійські трупи. Вони привезли «Гамлета» Шекспіра. Гюго, Дюма, Альфред де Віньї, Жерар де Нерваль, Делакруа, Берліоз були присутніми на виставі. Берліоз писав: «Я побачив, я зрозумів, я відчув, що я живий, що мені треба відродитися і йти…». Саме такою була реакція всіх французьких романтиків, це призвело до ще більшого конфлікту з прихильниками класицизму.

Знаменно, що маніфест, головну працю з теорії романтизму – «Передмову» до драми «Кромвель» – Гюго створив невдовзі після вистави «Гамлета».

Розглядаючи твір «Собор Паризької Богоматері», ми будемо звертатися до «Передмови» Гюго, щоб глибше зрозуміти позицію творця. Письменник говорить, що це «тавро злочину чи лиха». Хто зробив цей напис, коли, що він означав для цієї «стражденної душі?» Чому саме воно, оте слово, і стало поштовхом до того, що автор написав книгу? Поки що це таємниця.

А нам вирушати в подорож сторінками книги.

Зі сторінок роману постає середньовічний Париж.

- Чому зібралися люди до Великого Палацу правосуддя?

Автор описує Палац, щоб читач зміг уявити собі місце, де «цей численний натовп чекав ще зранку».

- Хто вирізняється в натовпі? Як про це говорить автор?

- Яке відношення до мораліте самого П'єра Гренгуара?

Індивідуальне завдання. Доля П'єра Гренгуара.

- Ось у залі з'являються посли герцога австрійського. Чому збентежився кардинал?

- Як реагують на ідею Копеноля провести обрання папи за звичаєм його країни? Хто удостоївся честі бути обраним?

- Але в той день був і нещасний чоловік.

Після низки пригод під час переслідування Гренгуаром Есмеральди він потрапляє на майдан «безногих, сліпих, кульгавих, безруких, однооких і вкритих виразками прокажених».

- Що за новий світ, «небачений і нечуваний, потворний, фантастичний» показує В.Гюго?

- Зверніть увагу на те, як Клопен Труйльфу пояснює необхідність покарання Гренгуара?

Безправні, брутальні, часто жорстокі злидарі Двору чудес розуміють трагізм свого становища. Письменник далі продовжить, що, якщо П'єр, за словами Клопена, стане волоцюгою, його теж згодом повісять, але повісять порядні люди, більш урочисто, за рахунок славного міста Парижа, на добрій кам'яній шибениці. Це все-таки втіха. Це «щасливий кінець багатьох мешканців королівства арго». І вони самі іронізують зі своєї долі; вони, знаючи, що їх ненавидять, ненавидять самі. В.Гюго підкреслює, що зачароване коло, «де безслідно зникали, мов дрібні крихітки, служителі Шатле і міські стражники...»

В чому виявляється добродушність арготинців у страшній сцені підготовки до повішення поета Гренгуара?

Ми бачимо, що мешканці Двору чудес щирі у своїх почуттях ненависті чи приязні. Як вони відносяться до Есмеральди?

В кінці роману письменник знову звертається до зображення мешканців королівства. До них надійде звістка, що Есмеральді загрожує небезпека.

Індивідуальне завдання. Короткий переказ III розділу книги X. «Хай живуть веселощі».

В.Гюго у своєму творі не показує виступів народу проти феодалів, вельмож, а в цьому розділі в уста Жеанна Фроллб він вкладає слова дуже значимі. Зверніть увагу: «Братове, ми йдемо в чудовий похід. Ми хоробрі. Обложимо Собор, виламаємо браму, заберемо красуню, врятуємо її від суддів, врятуємо від попів, зруйнуємо монастир, спалимо єпископа в його єпископському палаці... За нами справедливість!» Згадаємо, роботу над твором письменник розпочав напередодні Липневої революції 1830 року. Народне обурення і протест проти останнього з Бурбонів, Карла X, та подальші липневі події позитивно вплинули на формування світогляду французького романтика, на його підхід до зображення історичних подій XV ст.

Звернемось ще до одного епізоду, дуже важливого для нас.

Індивідуальне завдання. Книга X, розділ V.

Чому ця розмова Людовіка XI з ремісником із міста Грента Жаком Копенолем пророча?

На початку заняття ми говорили про маніфест оновлення, маніфест романтизму. Першою умовою правдивого зображення були: точне відтворення «місцевого колориту», передача «духу доби», особливостей національних традицій, звичаїв, побуту.

- Як цей принцип втілився в розглянутих нами розділах?

III. Підсумок.

Письменник у «Передмові» пише про те, що для світу і для поезії «настала нова епоха», що свобода проникає усюди.

Наступне заняття проводиться за темою ***«Три чоловічих серця, по-різному створених»*** заняття-дослідження.

Після вивчення цієї теми учні зможуть: проводити самостійні спостереження над текстом твору, робити висновки, коментувати особливості стосунків головних героїв роману, складати порівняльні характеристики героїв, колективно працювати у дослідницьких групах, висловлювати своє ставлення до проявів почуття кохання у різних героїв.

***Епіграф**. Кохання подібне до дерева, що виростає само по собі; глибоко пускає в нас своє коріння й нерідко продовжує зеленіти навіть на руїнах нашого серця*

Віктор Гюго.

Ця тема розрахована на два заняття.

Хід заняття

І. Вступне слово вчителя

Яке це щастя, якщо «глибоко пускає в нас своє коріння» справжнє велике кохання. А якщо «само по собі» приходить почуття, яке руйнує наше серце, сповнює життя стражданням і розчаруванням? Чи можна якось уникнути цього, «зачинити» своє серце для почуття, що руйнує його?

ІІ. Мотивація навчальної діяльності

Можливо, історії кохання головних героїв роману В.Гюго «Собор Паризької Богоматері» комусь із нас допоможуть уникнути рокових помилок.

Сьогодні предметом наших досліджень є кохання. Кохання – це добро чи зло? *(ключове питання)*

Це питання завжди хвилювало людство. Пригадайте відомий 132 сонет Франческо Петрарки.

ІІІ. Оголошення теми проекту, ключового та тематичних питань

Запрошую всіх до участі у проекті «Любов,.. що таке вона?»

Ключове питання. Кохання – добро чи зло?

Тематичні питання.

Як історія Есмеральди допоможе мені не впустити в серце «сліпе» кохання?

Чи переконає мене Клод Фролло, що егоїстичне кохання «руйнує серце»?

Як історія Квазімодо може зробити мене щасливим у коханні?

Визначення типу кохання героїв

І тип кохання «Сліпе кохання» Есмеральди до Феба

Учитель (демонструє вази: кришталеву та глиняну).

Запитання. Як ці дві вази допомагають зрозуміти природу кохання Есмеральди? (Розділ «Глина і кришталь»)

Чому Есмеральда обирає кришталеву вазу?(Кришталева ваза символізує кохання до прекрасного Феба). Чи помічає Есмеральда, що ваза тріснута?(Не помічає. Дівчина засліплена коханням до Феба. Її кохання «сліпе»).

«Мій коханий Фебе!.. Це я, поглянь на мене, це я, та дівчина, якої ти не захочеш відштовхнути від себе, яка сама, сама шукає тебе. Серце моє, життя моє, моє тіло, я сама – усе належить вам, мій рицарю».

Організація роботи І групи «психологів»

Завдання для «психологів». Обговоріть питання. За яких обставин у душі Есмеральди народжується кохання до Феба? Яким уявляється Есмеральді Феб? Яким він є насправді? Чому Есмеральда не бачить справжньої сутності Феба? На які жертви вона ладна піти заради свого кохання?

Узагальніть спостереження. Намалюйте кришталеву вазу (символ сліпого кохання Есмеральди), на якій запишіть, яким уявляється Есмеральді Феб і яким він є насправді.

Напишіть «5 порад однокласникам: «Як не впустити в своє серце «сліпе кохання»?» (на основі досвіду «сліпого кохання» Есмеральди)

ІІ тип кохання «Псевдокохання» у потворному серці Феба

Учитель цитує.

«– Ви кохаєте мене? Я хочу, щоб ви мені сказали, чи ви мене кохаєте.

– Чи кохаю я тебе, ангеле мого життя! – вигукнув ротмістр, стаючи навколішки. – Моє тіло, моя кров, душа моя – все твоє, все для тебе! Я кохаю тебе, я ніколи нікого не кохав, крім тебе».

Запитання. Кому ви повірили: Фебу, який клянеться Есмеральді у своєму коханні до неї, чи Квазімодо, який стверджує, що в серці прекрасного Феба «кохання не живе»?

Організація роботи ІІ групи «журналістів»

Завдання для групи «журналістів». Проведіть «журналістське розслідування». Чи серйозним було ставлення Феба до Есмеральди? Що у поведінці Феба на побаченні з Есмеральдою свідчить про те, що він не кохає дівчину? Чи хвилювала Феба доля Есмеральди після трагічного побачення? Чи міг він врятувати дівчину від покарання? Як саме і за яких обставин? Чому він не зробив цього? Як склалася доля Феба після страти дівчини?

Узагальніть свої спостереження. Намалюйте «потворне серце Феба», запишіть у ньому декілька фактів із життя цього героя, які свідчать про те, що у його серці «кохання не живе».

Напишіть звернення до однокласників «Увага! П'ять ознак «несправжнього кохання» (на основі досвіду псевдокохання Феба).

III тип кохання «Кохання – ненависть» Клода Фролло до Есмеральди

Учитель цитує: «Я кохаю тебе! Я нещасний!.. Ти не знаєш, що таке нещастя! Кохати жінку! Бути священником! Кохати з усією пристрастю душі; відчувати, що за одну її усмішку віддав би свою кров, своє серце, своє добре ім'я… Коли б ви знали, як я кохаю вас!»

Так зізнається у коханні до Есмеральди Клод Фролло. Але під сутаною він носить кинджал. Як ви гадаєте, яке кохання символізує цей предмет? (Злочинне кохання-ненависть Клода Фролло).

Організація роботи III групи «філософів»

Завдання групі «філософів». Обговоріть питання. Чому священик Клод Фролло вважає свої почуття до Есмеральди «пасткою диявола»? Чи зізнається Клод Фролло у своєму коханні Есмеральді? Як він пояснює їй свої почуття? Чи можна назвати Клода Фролло вбивцею Есмеральди? Чи міг Фролло врятувати дівчину? За яких обставин? Які умови при цьому він ставить? Доведіть, що кохання священика егоїстичне і злочинне.

Узагальніть свої спостереження. Намалюйте кинджал (символ злочинного кохання), на лезі якого запишіть декілька фактів, які свідчать про те, що кохання Клода Фролло до Есмеральди егоїстичне і злочинне.

Напишіть пам’ятку одноліткам «5 ознак «егоїстичного кохання» (на основі досвіду егоїстичного кохання Клода Фролло).

IV тип кохання «Піднесене кохання» Квазімодо до Есмеральди

Учитель. Чи зізнається Квазімодо у коханні Есмеральді?(Ні). Про своє кохання він лише співає сумну пісню:

З яким із трьох птахів у вас асоціюється кохання Квазімодо? (Лебідь).

Яке кохання символізує цей птах? (Вірне, ідеальне, піднесене)

Організація роботи IV групи «експертів»

Завдання групі «експертів» (у буклеті)

Обговоріть питання. Як зародилося кохання Квазімодо? У яких випадках горбань ризикує життям заради Есмеральди? Чи виконав Квазімодо прохання Есмеральди покликати до неї Феба? Чому він збрехав дівчині, що не дочекався його? Про що свідчить помста Квазімодо священику? Як склалася доля героя після страти Есмеральди?

Узагальніть спостереження. Намалюйте крило лебедя, на якому запишіть декілька фактів, які свідчать про те, що кохання Квазімодо було ідеальним, піднесеним.

Напишіть звернення до однокласників «Виховай у собі п’ять якостей, які допоможуть пізнати «справжнє ідеальне кохання»!» (на основі досвіду «піднесеного кохання» Квазімодо).

На виконання завдань відводиться до 35 хвилин.

III. Презентація робіт

Спікери представляють результати роботи кожної групи. Тривалість виступу не більше 5 хвилин.

IV. Підсумок роботи

Ми розглянули 4 типи кохання. Яке із них, на вашу думку, гідне людини?

То що ж воно, кохання, – добро чи зло? (Роздуми учнів)

V. Домашнє завдання. Індивідуальні – виготовити комп’ютерні листівки на основі матеріалів, створених на уроці.

Гюго стверджує, що у світі постійно відбувається боротьба між добром і злом. У романі ще більш яскраво, ніж у поезії Гюго, позначилися пошуки нових моральних цінностей, які письменник знаходить, як правило, не в стані багатіїв і можновладців, а в стані знедолених і зневажаються бідняків.

Знаменно, що саме цю моральну ідею першого роману Гюго високо оцінив Ф. М. Достоєвський. Пропонуючи «Собор Паризької богоматері» до перекладу на російську мову, він писав у передмові, надрукованому в 1862 році в журналі «Время», що думкою цього твору є «відновлення загиблої людини, задавленого несправедливим гнітом обставин ... Ця думка – виправдання принижених і усіма знедолених парій суспільства». «Кому не прийде в голову, – писав далі Достоєвський, – що Квазімодо є уособлення пригнобленого і упослідженого середньовічного народу ... у якому прокидається нарешті любов і жага справедливості, а разом з ними і свідомість своєї правди і ще непочатих нескінченних сил своїх».

Література

1. Відкритий урок. Література. – К.: Плеяди, 2003.
2. Журнал «Зарубіжна література в навчальних закладах», №1, 2001
3. Журнал «Зарубіжна література в навчальних закладах», №3, 2000
4. Журнал «Зарубіжна література в навчальних закладах», №9, 2001
5. Коваленко Олена. Зарубіжна література. 5 – 11 класи: конспекти нестандартних уроків, сценарії виховних заходів, плани засідань літературного гуртка. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007
6. Сафронова Н.Н. Виктор Гюго: Кн. для учащихся ст. классов сред. шк. – М.: Просвещение, 1989. – 176 с.: ил. – (Биограф. писателя)
7. Усі зарубіжні письменники/ Уроряд. О.Д. Міхільов та ін. – Донецьк: СПД ФО Сердюк В.І., 2005

Пугаченько В.М.

ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ВІКТОРА ГЮГО НА ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТТЯХ ІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. Дану статтю присвячено вивченню творчості Віктора Гюго на факультативних заняттях із зарубіжної літератури згідно з програмою факультативного курсу із світової літератури для 9 класу філологічного профілю 2010 року. Запропоновано розділи до теми, які містять найбільш важливі питання щодо вивчення поезії, драматургії та прози письменника та твори, що допоможуть учням зрозуміти гуманістичну позицію автора.

Загальна характеристика розвитку культури та літератури XIX століття неможлива без осягнення всього розмаїття художніх стилів та жанрів митців епохи. Романтизм як основний літературний напрям XVIII століття яскраво представлений і в літературі XIX століття, оскільки інтерес до яскравої, незвичайної, протиставленої природі й суспільству, часто трагічної особистості не зникає, а навпаки у вирі бурхливих подій доби набуває дещо інших форм, спираючись на національний дух та соціальні зрушення в європейських країнах і в першу чергу колисці революційних потрясінь – Франції. Саме таке сприйняття творчості визнаного лідера французького романтичного руху, його теоретика, поета, драматурга, романіста, активного громадського діяча та великого мрійника про соціальну справедливість Віктора Гюго дасть змогу зрозуміти, чому вже в 30-ті роки він обрав своїм героєм людину з народу, знедоленого жебрака, який сміливо стає до боротьби із суспільством. Ось чому знайомство з романістикою XIX століття неможливе без творів В. Гюго.

Програма факультативного курсу із зарубіжної літератури для 9 класуфілологічного профілю містить розділ, який націлює на вивчення таких романів автора, як «Собор Паризької Богоматері» та «Знедолені» – творів, що розкривають зміст національної історії Франції.

Актуальність вивчення творів Віктора Гюго на факультативних заняттях із зарубіжної літератури визначається тим, що неможливо зрозуміти позицію письменника через ознайомлення з одним-двома творами. Потрібно більш глибоко зануритись у його творчу лабораторію, яка відкриє школярам Гюго-поета, Гюго-драматурга. Дехто із літературних критиків вважає, що Гюго – винятково поет, оскільки він сам себе так називав. Поетика притаманна не тільки його віршам, але й драмам, романам, зокрема великому епічному твору «Знедолені».

Отже, **основною метою** вивчення творчості Віктора Гюго на факультативних заняттях є ознайомлення учнів з життям і творчістю письменника, його ідейни кликати до них інтерес, розвивати духовно-моральну культуру, повагу до інших ми поглядами, творчими пошуками на широкому культурно-історичному тлі, ви народів, їх історичних прагнень, формувати естетичні смаки, високу читацьку і загальну культуру, готувати молодь до самостійного опрацювання літературних творів, які відбивають доленосні моменти в житті не тільки окремого народу, а й усього людства.

Розділ факультативного курсу, присвячений творчості Віктора Гюго, на нашу думку, слід націлити на формування у старшокласників потреби в широкому узагальненні та цілісному сприйнятті життя й історичної долі французького народу, в осмисленні ролі мистецтва, а також творчого шляху письменника, його вкладу в світову літературу.

Для реалізації цієї мети необхідно вирішувати наступні **завдання**:

- ознайомити школярів з загальною характеристикою соціально-політичної доби Франції XIX століття;
- дати уявлення про розвиток культури та літератури доби романтизму, стильове розмаїття літератури;
- ознайомити з життям та творчістю В. Гюго, його громадською діяльністю;
- допомогти учням відкрити для себе неперевершеного поета Гюго упродовж шести десятиліть свого творчого шляху;

- відкрити для учнів Гюго-драматурга, який відкинув усі вимоги класицистичного сценічного мистецтва;
- допомогти усвідомити ідейно-художній зміст творів, їхню проблематику, жанрові особливості;
- сприяти перетворенню духовних цінностей, закладених в епчних творах, в індивідуальний досвід учня;
- навчати основ аналізу епічного твору;
- виробляти вміння інтерпретації художнього твору;
- розвивати усне та писемне мовлення, образне, асоціативне, абстрактне, логічне мислення;
- виховувати в учнів повагу до культурної спадщини французького народу,
- формувати читацькі та естетичні смаки учнів.

Творча співпраця учителя та учнів на факультативних заняттях допоможе відобразити набуті знання і навички у творчих проектах у формі пошукових досліджень, конкурсних робіт, презентацій, творів-роздумів тощо.

Розділ, присвячений вивченню творчості Віктора Гюго, має бути структурованим та вмотивованим. У ньому пропонуються такі підрозділи:

I. Велетень Гюго. Життєвий та творчий шлях письменника.

II. Гюго – поет-романтик.

III. Гюго-драматург.

IV. Гюго- романіст.

V. Підсумки вивченого.

Розділ розрахований на вивчення упродровж 6 годин (1 година на тиждень), які можна розподілити наступним чином:

- біографія письменника – 1 година;
- текстуальне вивчення творів – 4 години;
- підсумки вивченого – 1 година.

Починаючи знайомство із творчою спадщиною Віктора Гюго, слід звернути увагу на витоки поетичного таланту митця, який заявив про себе ще в сімнадцять років.

В.В. Паращич у методичному посібнику для 10 класу зазначає: «Відомий російський письменник Костянтин Паустовський у повісті «Золота троянда» так писав про Гюго: «Музика його книг була такою могутньою, як грім океанських прибоїв. Від неї здригалася земля. І стріпувалися слабкі людські серця. Але він не шкодував. Він був нестямний у своєму прагненні заразити все людство власним гнівом, захопленням і своєю шумною любов`ю. Він був не тільки лицарем свободи. Він був її глашатаєм, її трибуном… Він увірвався в класичне і нуднувате століття, як ураган, як вихор, що несе потоки дощу, листя, хмари, пелюстки квітів, пороховий дим й зірвані з кашкетів кокарди.

Цей вітер називається Романтикою».[14]

Слід зауважити, що саме у цей період пошуки нового мистецтва у Гюго поєднуються з вимогою демократичних свобод, а до 30-х років склалися його республіканські погляди. На відміну від багатьох сучасників, які ностальгували за дореволюційним минулим, Гюго визнає себе нащадком революції. Він вважав, що саме його покоління – революціонери. Вісімдесят дев`ятий рік дав їм Визволення, девяносто третій рік – Перемогу.

Вивчаючи поетичну спадщину Гюго, наголошуємо на тому, що вірші митець писав усе життя, навіть вісімдесятилітньою людиною. Вони складають майже половину творчого доробку майстра. Його поезії – це романтичний світ. Світ епохи XIX століття – з усіма її катаклізмами, переворотами, війнами, революціями. Від першої збірки «Оди та інші вірші» до збірки «Покара», яку було написано по слідах поразки революції 1848 року і встановлення влади нового Наполеона після грудневого перевороту 1851 року відшліфовувався поетичний талант майстра. Всі зрозуміли, що поет встав на захист республіканських ідеалів та свобод, відмовився від пошани та майна і відбув у вигнання, звідки лунав його заклик до протесту.

Заслуговують уваги і філософські погляди Гюго. Він споглядає одвічну боротьбу Добра і Зла. Проте прогрес людства неможливо зупинити. Перемога

---

[14] Паращич В.В. Усі уроки зарубіжної літератури. 10 клас. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 316 [33].

сил добра, вважає автор, беззаперечна. Саме таким є декларативний цикл «Легенди віків» (1859 –1883). А в збірнику «Грізний рік» (1872), складеному після поразки Паризької комуни, Гюго залишається утопічним соціалістом, та судить убивць з позиції високої людяності.

Поетична спадщина Гюго складається також і з інтимної лірики, яка відтворює найтонші рухи людської душі, подих природи, глибину любовного почуття. Вірші, присвячені коханій Адель, а пізніше актрисі Жульєтті Друе (збірка «Пісні присмерків»), яку також покохав поет, вражають щирим почуттям ліричного героя, його відвертістю. Таким залишається Гюго упродовж шести десятиліть свого поетичного шляху.

Шлях до визнання Гюго-драматурга виявився не таким легким, як до поезії. Він розпочався з драми «Ернані» у лютому 1830 року на паризькій сцені. Прибічники класицистичного театру зустріли творіння молодого автора свистом та образою. Молодь почула в драмі заклик до боротьби з режимом Реставрації та нове слово у мистецтві. Під час прем`єри спалахнула справжня битва класиків з романтиками. Перемогла молодь. Саме з цієї драми почався триумф романтичного театру. П`єса «Ернані» висвітлює боротьбу проти тиранів, якими зазвичай ставали королі. Серед інших драм такого змісту – п`єса з доби кардинала Рішельє «Марьон Делорм», «Король забавляється», яка стала підгрунтям лібретто до опери Верді «Ріголетто», а також знаменита і в наш час драма «Рюі Блаз». Гюго засуджував правило «трьох єдностей» як надто далеке від життя, пишномовність стилю класицистів, користуючись простою, зрозумілою мовою, збагачуючи її народною мудрістю.

Серед романів Віктора Гюго найбільш цікавими для школярів будуть такі твори, як «Собор Паризької Богоматері» та «Знедолені». Між ними відстань в 30 років. Не тільки сучасне, але й минуле турбує автора, оскільки переломні моменти давніх епох і сучасного життя завжди свідчать про невблаганний хід часу і сумної долі людей.

При вивченні роману «Собор Паризької Богоматері» слід докладно зупинитися на відтворенні автором історичних умов, за яких відбуваються події навколо

відомої споруди. Від точної дати 6 січня 1482 року – свята блазнів до відтворення життя різних прошарків суспільства. Тут король Людовик XI в оточенні прибічників, духовенство – від монсеньора кардинала до безродного дзвонаря, компанія студентів-зубоскалів, актори, поети, жебраки. Історичне співпадіння зрушень у житті суспільства відбилося на свідомості та в душах людей у буремний час.

Гюго вірив у силу краси, ось чому образ Есмеральди створений за законами народної казки, в якій краса та доброта присутні в одній особі неподільно.

Особливої уваги заслуговує фінал роману, в якому гинуть всі три героя: Есмеральда, Квазімодо, Клод Фролло. Чому такий сумний, трагічний фінал? Який невідворотній фатум згубив гарних та потворних, злих та добрих? Гюго був переконаний, що кожна доба мала свій фатум, проте сталим і невичерпним є людське прагнення до свободи, любові, щастя. І сіра, похмура архітектурна споруда – собор Паризької Богоматері – як кам`яна книга, свідчить про це прагнення.

Досить цікаво трактується сучасним літературозгнавством історія створення роману «Знедолені», який вийшов у 1862 році одночасно в Парижі та декількох європейських столицях. Головний сенс роману полягає в тому, що проти грізних зовнішніх сил встає проста людина, яка не мириться з несправедливими суспільними законами. Перевага її – моральна. Сам автор у романі постає перед читачами як захисник народу. Ось чому твір являє собою жанр романтичної епопеї з яскравим, перебільшеним, контрасним сюжетом. Так само сприймаються і герої твору, зокрема головний – Жан Вальжан та один із другорядних – єпископ Міріель, щира і благородна людина. Гюго намагається вирішити питання, що хвилювали багатьох гуманістів XIX століття, а саме: чи можливо людській натурі змінитися докорінним способом? Чи може людина, добра і щира від природи, стати злою через іншу людину? Недарма автор надає превагу моральним проблемам роману. Н його думку , суспільні перетворення повинні починатися з прогресу моралі. Т ільки добро може породити добро. Саме душевна велич єпископа змінила Жана Вальжана, який завдяки цьому переміг морально

жандарма Жавера. Поєдинок героїв – поєдинок двох правд. Вальжан успадковує від Міріеля принцип найвищої справедливості, християнського милосердя до людини. Жавер – слуга офіційного закону, в правильсті якого він переконаний.

Неможливо зрозуміти позицію автора в романі, якщо не торкнутися образів молодого покоління – Гавроша і Козетти. Найбільш яскраво розкривається образ юнака в революції. Він – її душа, її символ. У свій останній час співає так завзято, що, здається, не замовкне ніколи. Нескореність і героїзм хлопчини зробили його образ безсмертним.

Отже, вивчення творчості Віктора Гюго на факультативних заняттях із зарубіжної літератури у 9 класі допоможе школярам зрозуміти, що письменник був визначною постаттю літератури французького романтизму; сформує певну систему моральних цінностей, які пропагував і проніс через усе своє життя автор. Гюго саме той письменник, творчість якого дозволяє акцентувати увагу на духовно-моральних і естетичних цінностях твору. Такий підхід до вивчення художніх творів формує особистість, здатну самостійно здобувати інформацію та використовувати її упродовж свого життя.

Література

1. Гордієнко О. «Бий, дзвоне, з Нотр-Дам». Система уроків за романом В. Гюго «Собор Паризької Богоматері». 9 клас // Зарубіжна література. – 2008. – № 5.

2. Кирнозе З.И. Страницы французской классики: Кн. Для учащихся ст. классов сред. шк. – М.: Просвещение, 1992. – 223 с.

3. Паращич В.В. Усі уроки зарубіжної літератури. 10 клас. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 316 с. : іл., табл. – (Серія «12-річна школа).

4. Реизов Б.Г. Французский роман XIX века. М., 1977

Напрям 4. Відображення філософсько-естетичних поглядів Віктора Гюго в його творчості

Барляєва О. А.

ІДЕЇ МИРУ ТА СВОБОДИ, СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В. ГЮГО

Анотація. Великий письменник Віктор Гюго виробив власний стиль, який настільки точно відображають епоху, в яку сам він жив та боровся, з усіма її утопіями і стражданнями . Вражаючий шлях пройшов письменник, кожного разу добиваючись незмінного успіху, як у власній країні, так і за кордоном.

Ще за життя його називали найвидатнішим письменником. За винятком кількох років життя Гюго охоплює ціле століття (1802-1885), і його смертю ознаменувався кінець літератури, що почала своє існування незадовго до нього, з Шатобріана. Великий письменник Віктор Гюго виробив власний стиль, який настільки точно відображають епоху, в яку сам він жив та боровся, з усіма її утопіями і стражданнями .

Вражаючий шлях пройшов письменник, кожного разу добиваючись незмінного успіху, як у власній країні, так і за кордоном. Йому вдалося домогтися досконалості в кожному з літературних жанрів – поезії, театрі, романах, політичному памфлеті, есе, журналістиці. Починав писати ще в підлітковому віці. Першою великою п'єсою «Ернані» в 1830 році ознаменував перемогу романтизму, здійснив справжню революцію в паризьких літературних колах і удосконалив віршований розмір.

В.Гюго постійно заявляв про себе як про великого майстра літератури.

Андре Жида, коли його запитали, кого він вважає найбільшим французьким письменником, відповів: «… Віктора Гюго!».Його творчість різноманітна від історичного роману «Собор Паризької Богоматері» до ліричної збірки «Скарги», романтичних віршів «Осіннє листя» і сатиричних

«Покарання», а також епопеї «Трудівники моря» і «Легенд століття» Це дозволяє відзначити В. Гюго людським генієм, який простежується не тільки в професійній майстерності, але і в самій легенді, що існувала навколо митця і що дожила до наших днів,хоча багато критиків розцінюють його творчість «холоднокровніше». Звичайно, можна стверджувати, що театр Гюго гірший, ніж п'єси Мюссе, і що його поезія нерівна і, часом, важка. Невдача чекала його тільки при поданні іншої п'єси, в 1843 р, після чого він більше ніколи не писав для сцени.

Можна відзначити, що як романіст він поступається Бальзаку. Але В. Гюго залишається віхою в літературі

Але нам відомий інший В. Гюго, молодий поет-монархіст, близький до Людовика XVIII і Карла X в 1820-ті роки, перш ніж Луї-Філіп, король буржуазії, назве його пером Франції. Чільне особа при одному з найбільш консервативних режимів, член Французької Академії, він, здавалося б, дуже далекий від революційних ідей 1848 року. Події застали його зненацька.

Як тільки В. Гюго обирають народним представником, він починає сповідувати ідеї, які його найближче оточення не підтримує. Представник президента Республіки, майбутнього Наполеона III, який закликає до порядку, викликає у нього огиду. В цих умовах він виступає проти державного перевороту 2 грудня 1851 року, що призвів до відродження імперії. Його розшукує поліція, і він на цілих дев'ятнадцять років залишає Францію.

Живучи у вигнанні на острові, куди він був відправлений режимом імператора Наполеона III, і відмовляючись повернутися до Франції, поки не відновиться демократична влада, творець Жана Вальжана і Гавроша відстоював ідеї соціальної справедливості.

У віці п'ятдесяти двох років він остаточно стає на бік республіки. Подальше відомо, що Гюго повертається до Франції в 1870 році, де його зустрічають зі славою,визнанням та офіційним вшануванням, які тільки зростають аж до його смерті в 1885 році. Цей старець, побілений сивинами, вимагав з сенатської трибуни амністії для комунарів у 1871 році.

Прихильник ідей про мир, свободу, життя якого і творчість знаходяться в постійному переплетенні. Всі ці зміни довгого політичного змужніння знаходять вихід у літературній формі – найвідомішому романі Гюго «Знедолені» [15] . Роман «Знедолені», вийшов в 1862 р., задуманий письменником ще в юності, в далекі часи романтичних битв, а закінчив він його сивобородим старим. У найбагатшій літературі XIX ст. цей роман займає особливе місце як одна з небагатьох книг, де дана широка картина революції, де на сцену виступає бореться народ. У короткій передмові до «Знедолених» Гюго пише: «До тих пір, поки будуть панувати на землі нужда і неуцтво, книги, подібні до цієї, виявляться, бути може, недаремними».

Тема соціальна переплітається в романі з темою морального. Глашатаєм християнської ідеї примирення, милосердя виступає єпископ Мириель праведник, чоловіколюбець, актом доброти і всепрощення відкриває перед каторжником Жаном Вальжаном шлях до добра і морального самовдосконалення. Але вже на початку роману автор зіштовхує єпископа Мириеля зі старим революціонером-якобинцем. Член Конвенту - мудрець і чоловіколюбець - теж мріє про щастя людства, про мир на землі, але вказує інший шлях до цього - шлях боротьби, революції. Розгортаючи долі своїх героїв, письменник викриває суспільний лад, уродующий долі і душі людей.

Головний герой Жан Вальжан - каторжник, засуджений за крадіжку, яку він вчинив від голоду. «...Людське суспільство заподіяло йому тільки зло. Він завжди бачив лише той розгніваний лик, який вона називає своїм правосуддям і відкриває тільки тим, кого б'є. Люди завжди наближалися до нього тільки за тим, щоб заподіяти біль. Всяке зіткнення ними означало для нього удар. Після того, як він розлучився зі своїм дитинством, з матір'ю, з сестрою, він жодного разу, жодного разу не чув ласкавого слова, не зустрів дружнього погляду. Переходячи від страждання до страждання, він поступово переконався, що життя - війна і що в цій війні він належить до переможених. Єдиною його

[15] Гюго В. Отверженные : роман : в 2 т. / В. Гюго ; пер. с фр.; предисл. М. Толмачева. — Минск, 1989. — Т. 1.

зброєю була ненависть. Він вирішив відточити це зброя на каторзі і забрати з собою, коли піде звідти»[16].

Духовне відродження каторжника - одна з головних тем роману Гюго. Поряд з Жаном Вальжаном стоїть образ Фантіни. «Що ж таке являє собою історія Фантіни? Це історія суспільства, що купує рабиню,- пише Гюго. - У кого? У убогості. У голоду, холоду, самотності, занедбаності, у поневірянь. Сумна угода. Душу за шматок хліба. Злидні пропонує, суспільство приймає пропозицію...»

Ось Козетта, донька Фантіни. Дитина в лахмітті. Жалюгідна істота, що потрапило в руки дрібних хижаків - сім'ї шинкаря Тенардьє. «Несправедливість зробила її похмурою, а злидні негарною. Від неї не залишилося нічого, крім прекрасних великих очей, на які було боляче дивитися, тому що, якби вони менше, в них, здавалося, не могло-б вміститися стільки печалі». Приректи дітей на страждання, допустити, щоб вони гинули від голоду, холоду і непосильної праці,- це для Гюго найважчий тягар в чаші звинувачення нелюдського ладу. Четвертий герой - Маріус. В історію цього юнака Гюго вклав багато особистого; ті ж ідейні шукання, сумніви - важкий шлях від роялізму до республіканських переконань, до яких дійшов автор, проходить і його герой. Сам Гюго в 30-тих роках не брав участь у барикадних боях. Але його герой Маріус йде на барикади.

Картина революційного повстання стає вершиною роману, його сюжетним та ідейним центром. Тут з'являються нові герої: Анжольрас і Гаврош, що стали улюбленцями юних і дорослих читачів усього світу веселий і сміливий паризький гаврош героїчно загинув за революцію. І тут, на вершині роману, тріумфує ідея старого якобинця. Гюго оспівує збройне повстання, він виправдовує і звеличує революцію, що знищує несправедливий лад.

Носієм ідеї милосердя є персонаж Жан Вальжан, який знаходиться по ту ж сторону барикади, що республіканці, але не робить жодного пострілу,

---

[16] Гюго В. Знедолені http://portfel.at.ua/dir/g/gjugo_viktor/znedoleni/185-1-0-1877

тільки дбає про спасіння повалених з обох боків. Він відпускає на свободу свого давнього ворога поліцейського Жавера, вірного слугу монархії, і рятують від смерті республіканця Маріуса.

Суперечка двох ідей залишається для Гюго невирішеним до кінця. Він визнав революцію, але вважає, що насильство допустимо в дні революційних боїв. Живі сцени перемежовуються в романі публіцистичними відступами, у яких автор дає своє тлумачення подій, розвиває свої республіканські ідеї. Це пам'ятка розбитим надіям епохи, яка прагнула скинути свої ланцюги. Книга сама стала справжньою легендою і назавжди належить до літературної спадщини людства. Її могла написати тільки людина, яка напружено дослухається до пульсу часу.

Література

1. Гюго В. Отверженные : роман : в 2 т. / В. Гюго ; пер. с фр.; предисл. М. Толмачева. – Минск, 1989. – Т. 1.
2. Гюго В. Знедолені http://portfel.at.ua/dir/g/gjugo_viktor/znedoleni/185-1-0-1877

Воробьева М.А.

НРАВСТВЕННЫЙ ИДЕАЛ В ЭСТЕТИКЕ ВИКТОРА ГЮГО

Аннотация. В данной работе ставится задача рассмотреть отражение философских идей и эстетических взглядов Виктора Гюго в его произведениях. Основное внимание в работе акцентируется на особенностях художественно-романтического воссоздания мира в творчестве Гюго и его гуманистических взглядах.

Имя Виктора Гюго – одно из тех, которые составляют национальную гордость Франции. Оно стоит в одном ряду с именами Рабле, Мольера, Бальзака, Стендаля, Мопассана. Он один из неоспоримо великих. Гюго был

подлинным новатором во всех областях французской литературы: поэзии, прозе, драматургии. Это новаторство было тесно связано с обновлением духовных сил европейского общества – обновлением, которое наступило вслед за Великой французской революцией конца XVIII века.

Возглавив молодое романтическое движение после республиканского восстания 1832 – 1834 годов, Гюго провозглашает новые художественные принципы, вводит в художественную литературу новые темы и образы, ярчайшие краски, бурную эмоциональность, драматизм резких жизненных контрастов.

Философские идеи Гюго нашли свое отражение, прежде всего, в его поэтическом творчестве, ведь Гюго – один из величайших поэтов французского XIX века. Раздумья о судьбах людей, об их бедах и горестях, об их прошлом и будущем постоянно волнуют поэта. Чутко улавливая подземные толчки, предвещающие революционную ломку, поэт еще до июльской революции (в мае 1830 г.) пишет стихотворение «Размышление прохожего о королях», где советует королям прислушаться к голосу народа, который волнуется у подножия их трона подобно грозному океану. До конца жизни писатель остался верен обездоленным народным массам.

Мир, созданный Гюго в поэзии 30-х годов, предстает перед нами в резких контрастах: гармонический гимн, прославляющий природу, – и горестный вопль человечества; ничтожные и близорукие короли – и волнующиеся пароды; пышные празднества богачей–и нищета бедняков; даже на дне человеческой души поэт различает и ясную лазурь, и черную тину, где копошатся злобные змеи.

Именно эти сгущенные комбинации белого и черного цветов, которые соответствуют его контрастному видению мира, определили поэтику первого романа Гюго – «Собор Парижской богоматери», созданного на гребне июльской революции 1830 года. Гюго задумал роман как «картину Парижа XV века» и в то же время как подлинно романтическое произведение. В «Соборе» нашла применение его теория гротеска, которая делает необычайно

зримым как внешнее уродство, так и внутреннюю красоту горбатого Квазимодо, в противоположность показному благочестию и глубокой внутренней порочности архидиакона Клода Фролло. Здесь еще более ярко, чем в поэзии, обозначились поиски новых моральных ценностей, которые писатель находит, как правило, не в стане богачей и власть имущих, а в стане обездоленных и презираемых бедняков. Все лучшие чувства–доброта, чистосердечие, самоотверженная преданность – отданы им подкидышу Квазимодо и цыганке Эсмеральде, которые являются подлинными героями романа, в то время как антиподы, стоящие у кормила светской или духовной власти, подобно королю Людовику XI или тому же архидиакону Фролло, отличаются жестокостью, изуверством, равнодушном к страданиям людей.

Знаменательно, что именно эту–нравственную–идею первого романа Гюго высоко оценил Ф. М. Достоевский. Предлагая «Собор Парижской богоматери» к переводу на русский язык, он писал в предисловии, напечатанном в 1862 году в журнале «Время», что мыслью этого произведения является «восстановление погибшего человека, задавленного несправедливым гнетом обстоятельств... Эта мысль – оправдание униженных и всеми отверженных парий общества».

В истории развития французской романтической литературы этот роман занял важное место. В нем развенчаны монархические принципы и католические верования. Обращаясь к средневековью, Гюго отмечал, что народ вовсе времена воплощал в себе могучую национальную энергию, дававшую ему возможность бороться и побеждать мрачные силы прошлого.

Революционные события 1848 года, а затем контрреволюционный государственный переворот 2 декабря 1851 года открыли собою новый этап в мировоззрении и творчестве Гюго. Кровавое подавление восставших рабочих правительством буржуазной республики возмутило писателя и положило начало решительной эволюции его взглядов. На заседаниях парламента Гюго начинает выступать с резкими речами в защиту неимущих.

Здесь-то и открывается самый замечательный, подлинно героический период в жизни Виктора Гюго. Он встал во главе республиканского сопротивления и в течение нескольких дней в контакте с рабочими организациями вел самую ожесточенную борьбу за республику. Скрываясь в разных кварталах Парижа, Гюго знал, что его разыскивают агенты Бонапарта и что его голова оценена в 25 тысяч франков. Позднее ему рассказали, что разгневанный узурпатор дал приказ о его расстреле, если он будет схвачен. Только тогда, когда стало ясно, что дело республики потеряно, Гюго покинул Францию и переехал в столицу Бельгии – Брюссель, а затем на англо-нормандский остров Джерси, затем Гернсей, откуда он продолжал разить новоявленного императора и его приспешников яростными памфлетами и громовыми стихами, которые составили сборник “Возмездие”.

«Возмездие» открывается стихотворением «Nox» («Ночь»), последняя строфа которого отчетливо выражает замысел поэта:

О муза Ненависть! Явись ко мне сейчас!
Встань над империей, которая, кичась,
Победу празднует! Явись! И я успею

Вбить ей позорный столб, слагая эпопею.

«Возмездие» оказало исключительно благотворное влияние на развитие французской поэзии. Этот сборник во многом ограничил начавшееся во Франции увлечение антисоциальной поэзией. В одном из своих стихотворений – «Искусство и народ» Гюго защищает тезис о высоком назначении искусства в жизни и отводит исключительную роль поэту в обществе. По мысли Гюго, искусство возвеличивает народ, помогает его трудовой деятельности, пробуждает в нем героические чувства. Искусство – это могучая человеческая мысль, в своем вечном развитии подтачивающая цепи рабства. Кладбищенским мотивам, стихам, воспевающим скорбь и смерть, Гюго противопоставил жизнерадостную гражданскую поэзию,

исполненную веры в светлое будущее народа. Не случайно «Возмездие» заканчивается стихотворением «Lux» («Свет»), в котором выражено заветное желание поэта увидеть свою страну свободной от гнета, Европу свободной от королей, Америку – от рабства:

Нет, нет! Грядущее принадлежит народу.

И мы увидим их – Мир, Славу, Честь, Свободу –

Средь праздничных знамен!

Злодейство царствует? Но это царство дыма.

Так я вам говорю, чей взор неколебимо

В блеск неба устремлен. Из этой духовно и политически напряженной жизни и проистекает новый характер романтизма Гюго второй половины XIX века. Своеобразие второго периода Гюго заключается в том, что поэт вобрал в свое творчество многие черты и приемы реалистического искусства, но при этом остался настоящим романтиком в самом лучшем значении этого слова. Отсюда не только сатирический, но и эпический размах, который приобретает отныне романтическое творчество Гюго. Новый характер романтизма второй половины река сказывается у Гюго прежде всего в поэзии, когда были созданы замечательные поэтические книги «Возмездие» (1853), «Созерцания» (1856), «Грозный год» (1872), «Легенды веков» (1859, 1877, 1883).

Политические взгляды Гюго приходят в это время в единство с его философско-религиозной концепцией мира. Он не придерживается официальной религии и решительно отказывается от католических догм, навлекая на себя негодование клерикалов. Но он понимает бога как благое начало, которое через испытания, катастрофы и революции ведет человечество по пути прогресса. Ненавистные поэту институты – монархии и деспотии всех видов – представляются ему косностью, неподвижностью, абсолютным злом, которое препятствует этому движению, задерживает человечество в его восхождении к свету. Гюго, таким образом, глубоко ощущает драматизм развития человеческой истории, но никогда не теряет

оптимистической уверенности в преодолении зла и конечном торжестве светлого начала. Это, несомненно, идеалистическое, по динамическое и революционное мировоззрение проникает собою все его творчество второго периода. Как бы ни была страшна или низменна картина действительности, воссозданная сатирическим гением Гюго, он всегда стремится подняться над данным, фактическим, настоящим, чтобы прозреть движение к идеалу, к грядущему, которое придет на смену сегодняшнему позору. Постоянная вера в народ, обращенность к народу, мысль о народе и революции – характерная черта поэзии Гюго второго периода.

Девятнадцатилетний период изгнания оказался для Гюго необычайно плодотворным. По накалу страстей, по огромной творческой мощи Гюго этих лет не без основания сравнивают с Бетховеном или Вагнером. За это время им были созданы подлинные шедевры как в поэзии, так и в жанре романа.

То же эпическое дыхание, которое ощущается в поэзии, широта исторического и художественного видения, масштабность замыслов, постоянная озабоченность судьбами отдельных людей и целых народов, вдохновили Гюго на создание романов второго периода. Это «Отверженные» (1862), «Труженики моря» (1866). «Человек, который смеется» (1869) и «Девяносто третий год» (I874). Они являются подлинными эпопеями– многоплановыми постройками, в которых за романической интригой стоит широкий исторический план, общественная жизнь целой эпохи.

В особенности громадный роман «Отверженные» – подлинная энциклопедия XIX века – представляет собой полифоническое произведение со многими планами, сюжетными линиями, мотивами и проблемами. Оно включает и социальную проблему нищеты и бесправия низших классов, и обширный историко-политический план, охватывающий целый комплекс вопросов французской революции, империи Наполеона I, битвы при Ватерлоо, Реставрации, Июньской монархии, республиканского восстания 1832 года; здесь поднимаются насущные вопросы государственного

управления и законодательства, вопросы детской беспризорности и преступного мира; здесь ставится проблема нравственного совершенства (образ епископа Мириэля и затем Жана Вальжана) и раскрывается духовная эволюция поколения Гюго (история Мариуса). Здесь звучит и чистейшая лирика (любовь Мариуса и Козетты), и острая политическая характеристика рабочего предместья Сент-Литуан, и патетика баррикадной войны, мечты о светлом будущем, которое революция несет человечеству. В романе «Отверженные» Жан Вальжан, проститутка Фантина, беспризорные дети – Козетта, Гаврош – представляют собой мир «отверженных», мир людей, которых буржуазное общество выбрасывает за борт. Но, рисуя этот мир, Гюго не ставит перед собой цели раскрыть социальные противоречия во всем их многообразии. У него цель другая. Он исходит из морального принципа. Не случайно он противопоставляет в романе епископа Мириэля и полицейского инспектора Жавера. Правда, они даже не встречаются в романе; но, сталкивая в их образах различные принципы, которые они исповедуют, Гюго как бы проверяет эти принципы на судьбе главного героя Жана Вальжана.

Жан Вальжан попадает на каторгу за кражу хлеба для голодных детей своей сестры. Придя на каторгу честным человеком, он через 19 лет возвращается оттуда законченным преступником. Он в полном смысле слова отверженный; его никто не хочет пустить к себе ночевать, даже собака выгоняет его из своей конуры. Его приютил епископ Мириэль, считающий, что его дом принадлежит каждому, кто в нем нуждается, поэтому он никогда не запирает дверей этого дома. Жан Вальжан проводит у него ночь и на другое утро исчезает из дома, унеся с собой серебро. Пойманный полицией, он не собирается отрицать своего преступления, ибо все улики против него. Но епископ заявляет полицейским, что Жан Вальжан не украл серебро, а получил в подарок от него. При этом епископ говорит Жану Вальжану: «Сегодня я купил вашу душу у зла и отдаю ее добру». Этот поступок

производит на каторжника потрясающее впечатление; с этого момента он перерождается и становится таким же святым, как епископ Мириэль.

Большую роль в судьбе Жана Вальжана играет полицейский инспектор Жавер. Это по-своему честный человек. Он представитель закона и власти, его дело – карать преступление. Он считает Жана Вальжана преступником и преследует его. Но вот однажды Вальжану представляется возможность убить Жавера, который захвачен в качестве пленника во время баррикадных боев в 1832 г. Однако Жан Вальжан не убивает своего врага, а отпускает его. Он поступает так, как в свое время поступил с ним епископ Мириэль.

В душе Жавера это производит полный переворот. Жавер преследовал Жана Вальжана из чувства долга, но теперь, после его благородного поступка, нарушились все представления полицейского о долге. Жавер не выдерживает противоречия, возникшего в его душе, и кончает самоубийством.

В этом романе Гюго, как и всюду, остается на идеалистической точке зрения в оценке мира; есть, по его мнению, две справедливости: справедливость высшего порядка и справедливость низшая. Последняя выражена в законе, на котором построена жизнь общества. Закон за совершенное преступление наказывает человека. Носителем этого принципа справедливости является в романе Жавер. Но есть справедливость иная. Носителем ее оказывается епископ Мириэль. С точки зрения епископа Мириэля зло и преступление должны не наказываться, а прощаться, и тогда само преступление пресекается. Закон не уничтожает зла, а усугубляет его. Так было с Жаном Вальжаном. Пока его держали на каторге, он оставался преступником. Когда епископ Мириэль простил совершенное им преступление, он переделал Жана Вальжана. Жавер гибнет в романе и своей гибелью демонстрирует несостоятельность той справедливости, которая выражена в человеческом законе и которая, по мнению Гюго, должна уступить принципу высшей христианской справедливости, воплощенной в образе епископа Мириэля.

Итак, по Гюго моральные законы в конечном счете регулируют отношения людей; социальные же законы выполняют лишь второстепенную служебную роль.

Гюго не стремится в своем романе глубоко раскрыть законы социальной жизни. Социальные процессы у Гюго на втором плане. Он стремится доказать, что сама социальная проблема будет разрешена только тогда, когда разрешится проблема моральная.

В предисловии к роману Гюго объясняет, что им руководило, когда он писал свой роман: «Общество, которое допускает бедность и несчастье, человечество, которое допускает войну, мне кажутся обществом и человечеством низшего рода, а я стремлюсь к обществу и человечеству высшему». С этой целью, говорит он, и был написан роман «Отверженные».

И далее он продолжал: «До тех пор... пока не будут разрешены три вопроса нашего времени: унижение пролетариата, падение женщины вследствие голода, поглощение детей мраком ночи, до тех пор, пока будут существовать невежество и нищета, книги, подобные этой, не бесполезны».

При всех противоречиях Гюго в этом романе, как и в других, остается верен своим демократическим симпатиям. Трибун угнетенных и отверженных, он приветствует революционных борцов народа, ставит его представителей на голову выше буржуазного мира.

Романы Гюго – это всегда романы больших и благородных чувств и великодушных поступков, как поступки того же Жана Вальжана, или подвиг маленького Гавроша на революционной баррикаде, или мужественное поведение Гуинплена, брошенного в ледяной пустыне и спасающего при этом жизнь еще более беспомощного младенца.

Таким образом, гуманист Гюго и проповедует добро, великодушие, истину, как он ее понимает, в самой сюжетной ткани своих романов. Он, кроме того, свободно врывается в эту сюжетную ткань с авторскими отступлениями, добавлениями, оценками, суждениями, вопросами и ответами «вслух». В этом смысле его авторская манера откровенно лирична и

публицистична. Он высказывает по ходу дела свою оценку Великой французской революции, которую он считает могучим и благороднейшим движением, «исполненным доброты». Он со страстью отстаивает на примере Жана Вальжана свои нравственные воззрения, состоящие в том, что в душе человека есть божественная основа, искра, которую добро может воспламенить и превратить в лучезарное сияние. Подобные патетические, философские, исторические и политические отступления составляют одну из достопримечательностей романов Гюго, их несомненное богатство.

Годы изгнания и одиночества лицом к лицу с океаном были нелегким испытанием для поэта. Даже когда его семья – жена, сыновья, дочь, уставшие от жизни на чужбине, один за другим покинули острова, Гюго остался непоколебимым. Когда в 1859 году императором была провозглашена амнистия и многие изгнанники вернулись на родину, он сказал ставшие знаменитыми слова: «Я вернусь во Францию только тогда, когда туда вернется свобода». И он действительно возвратился только после падения империи в 1870 году.

Когда 5 сентября 1870 года, в разгар франко-прусской войны, на другой день после падения империи, Гюго приехал на родину, в Париже его встречали овациями толпы народа с криками «Да здравствует республика!», «Да здравствует Виктор Гюго!». Старый поэт пережил со своими соотечественниками осаду Парижа прусскими войсками, рождение и падение Коммуны, разгул свирепой реакции и ужасы «кровавой недели»; с поразительной энергией откликнулся он на эти исторические события пламенными воззваниями, стихотворениями «Грозного года», многолетней и целеустремленной борьбой против французской и мировой реакции за амнистию коммунарам, за братство народов, за мир во всем мире – борьбой, которая продолжалась до самой смерти поэта в 1885 году.

Вся этика и эстетика Гюго основаны на преодолении настоящего, на возвышении над повседневностью и порыве к нравственному идеалу. Для Гюго характерны сила и размах воображения, создание образов на грани

реального и фантастического. Это эстетика чрезмерности и контраста, нарочитого укрупнения – вплоть до гротеска – как героев, так и событий, как добродетели, так и порока, эстетика постоянных антитез: черного и белого, злого и доброго, не только сосуществующих, но и постоянно сражающихся между собой во всей вселенной и в душе человека. Эти особенности художественно-романтического воссоздания мира в творчестве Гюго, помогают писателю ярко выразить свою гуманистическую оценку событий и привлекают сердца людей к обездоленным против богачей и аристократов, к народным массам и революции против тирании, к милосердию и духовному величию против жестокости, подлости и низости всякого рода.

Литература

1. Евнина Е.М. Виктор Гюго. – М.: Наука, 1976.
2. Европейский романтизм/ Вступ. ст. М.П. Алексеева. – Л.,1979.
3. История зарубежной литературы XIX века/ Под ред. Н.А. Соловьевой. – М., 2000.
4. История зарубежной литературы XIXвека/ Е.М. Елизарова, Б.И. Колесников и др. – М.: Просвещение, 1972.
5. Моруа А. Олимпио или жизнь Виктора Гюго. – М., 1983.
6. Муравьева Н. Гюго. – М. – ЖЗЛ, 1961.
7. Николаев В.Н. В. Гюго. [Вступ. ст.]/ В. Гюго// Собр. соч.: В 15-ти т. – М.: Госуд. изд-во худож. лит., 1953. – Т. 1.
8. Сафронова Н.Н. Виктор Гюго. – М.: Просвещение, 1989

Гирка Л. В.

ВІДОБРАЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ У ТВОРЧОСТІ В. ГЮГО

Анотація. Творчості Віктора Гюго належить почесне місце в історії зарубіжної літератури. Це – письменник, який закликав «прокинутися, бо

люди бідують, роздавлені несправедливістю». Актуальність роботи полягає в прагненні узагальнити відомості про світогляд великого французького митця.

У 30-і роки XIX століття для людей, які прагнули оновлення суспільства, кумиром був Віктор Гюго. У своїх збірках поезій та драматичних творах він пристрасно вершив моральний суд над людськими вчинками минулого і сучасності. Перед його гнівним поглядом проходять королі та деспоти минулого, завойовники, інквізитори...

У романах Гюго звучить віра в духовні сили людини. У романі «Знедолені» він, за власним висловленням письменника, хотів розкрити такі три проблеми свого часу: приниження людини через її приналежність до класу пролетаріату, моральне падіння жінки внаслідок голоду, страждання дитини, позбавленої книжки, яка вчить її, і вогнища, що зігріває її. Твір вважався найкращим французьким романом XIX ст. Критика і досі називає його «Євангелієм» XIX ст.

Роман «Знедолені» – твір незвичайний і за своєю художньою структурою. Це – роман філософський і символічний, але з виразними елементами історичного. Це роман про тих, хто став підніжжям соціальної драбини. Головна тема твору – тема несправедливості та її жертв.

Автор, пояснюючи задум свого твору, говорив, що це – драма, де головна дійова особа – безкінечність, висхідна точка – матерія, кінцева точка – душа. Отже, автор спонукає читача до роздумів про сенс життя, історію, справжню природу людини. Шлях кожної людської душі – очищення від бруду буденності, забобонів, ненависті. Рано чи пізно, але кожна душа єднається з безкінечністю – з вічними цінностями. Така доля героїв роману «Знедолені».

Жан Вальжан викрадає для голодуючої сім’ї буханець хліба, потрапляє за це на каторгу, де почалося нищення його душі. У в’язниці герой все частіше задумувався над своїм життям, він засудив себе за вчинок молодості, оскільки зрозумів, що голод не був виправданням скоєного злочину. Жан

тривалий час шукав відповіді на запитання: чи тільки він винен у своїй долі, і зрештою дійшов остаточного висновку, що суспільство здійснило перед ним ще більший злочин. Вирішивши ці питання, засудив суспільство, звинуватив у нещасній долі його родини і дав собі слово поквитатися з ним. З в'язниці герой повернувся морально спустошеним, озлобленим, сповненим ненависті до всього світу.

Коли Жан вийшов звідти, помираючи від голоду і втоми, він шукав притулку. Але ніхто не впустив колишнього каторжника навіть за гроші. На допомогу чоловіку з'явилася старенька бабуся, котра підказала йому звернутися до єпископа. Із 15 тисяч лір свого прибутку він залишав собі тільки 1 тисячу, інші віддавав бідним і знедоленим. Єдине його багатство – срібні прибори і підсвічники. Вальжан погано віддячив йому за притулок: вночі він пробрався до нього в кімнату і поцупив срібло.. Коли жандарми вранці привели злодія, єпископ сказав, що він сам подарував йому срібло і дав ще декілька цінних предметів.

Добрий вчинок монсеньйора перетворив його на справжнього християнина, корисного члена суспільства. В один день Жан Вальжан помер назавжди, а натомість народився мер Мадлен. Він став на шлях добра. Під іменем Мадлена нажив собі капітал чесною працею (в основі – технічний винахід), своє багатство вкладав у побудову утопічної фабрики, щоб допомогти іншим знедоленим.

Та ось він дізнається, що іншу людину звинувачують у його злочині і хочуть відправити на каторгу як втікача. У душі Жана починається боротьба. Він добровільно йде до суду і відкриває своє справжнє обличчя.

Доля героя робить нові кола, знайомить з новими людьми й обставинами, зрештою приводить на паризькі барикади. Та не для того, щоб вбивати, а щоб зупиняти вбивство. До рук Вальжана потрапляє запеклий ворог – жандарм Жавер, котрий переслідував його багато років. Та Жан не мстить за своє зневічене життя, відпускає ворога. Цей вчинок змушує задуматися Жавера, який до цього часу вважав своїм обов'язком служіння

закону, інших цінностей для нього не існувало. Автор приводить його до думки, що добро вище від закону і життя жандарма було присвячено хибним цінностям. Він покінчує життя самогубством.

Усе життя Жана Вальжана – це подвижництво в ім'я добра і милосердя.

За проблематикою співзвучний «Знедоленим» роман «Людина, яка сміється». Дія твору відбувається в Англії наприкінці XVII – початку XVIII ст., але всім змістом пов'язана із сучасністю.

З перших сторінок роману створена атмосфера таємничості: берег моря під покровом ночі, якісь люди поспішно відпливали, залишивши самотнього хлопчика; охоплений жахом, той наткнувся на шибеницю, ще далі на жінку, яка замерзла в снігу, а біля неї хлопчик знайшов живу дівчинку з обличчям янгола, вона виявилася сліпою. Пригорнувши її до себе, він йшов рівниною і натрапив на дивну колимагу, в якій живе старий комедіант Урсус з ведмедем. Освітлене обличчя хлопця спершу здивувало, а потім злякало старого: на ньому застигла гримаса божевільно-веселого сміху. Іронічна філософія Урсуса виражає головну думку роману: злиденні – це будівельний матеріал для щастя багатих.

Далі сюжет розкриває таємниці походження головного героя – Гуїнплена, котрий виявився сином лорда і став жертвою королівської сваволі. До нього по-різному ставилися дві жінки: Дея, яка палко кохала його всім серцем, і красуня – аристократка Джовіна, в почуттях котрої панувала лише пристрасть.

Між Гуїнпленом, Урсусом та сліпою дівчинкою Деєю існують духовна близькість і ніжна любов. У жалюгідному балагані живуть справжні людські почуття, яким міг би позаздрити володар замку.

Гуїнплен ніколи б не залишив їх, якби не з'ясувалося його знатне походження. Він – лорд, мав місце у палаті лордів, яке йому належало по праву. Проте в парламенті його зустріли вороже: вчорашньому клоунові, котрий розважав у балагані народ, не було місця в їхньому середовищі. Лорд Кленчарлі виступив в англійському парламенті лише один раз, він засудив

соціальну систему, яка була побудована на несправедливості і пригніченні народу. Обурені такою промовою, лорди вигнали його з парламенту. Перед вищим світом Англії стояв суддя і кидав йому сміливі звинувачення. Хоча роман і закінчується трагічно, нас не полишає відчуття душевної чистоти.

Відстоюючи свою ідеалістичну позицію, стверджуючи, що змінити суспільство могло лише милосердя, В. Гюго не переставав бути захисником знедолених, ворогом деспотизму і рабства.

Роман «Трудівники моря» Гюго називав «Іліадою, втіленою в одному герої». Це не просто історія про те, як людина веде важку боротьбу з океанською стихією, щоб підняти з дна цінний паровий двигун з пароплава, який розбився, це історія про боротьбу за розуміння вищої істини, яка в умінні людини приборкувати свої слабкості. Людина працює, влаштовуючи свій дім, а її дім – Земля. Гюго одухотворює океан, наділяє його моральними якостями. Рибалка Жільят, головний герой, розмовляє з океаном, як із живою істотою. Релігія, суспільство, природа – три сили, з якими людина веде нерівний двобій.

Віктор Гюго ніколи і ні в чому не відступав від своїх переконань. Мав він переконання і в мистецтві. Спочатку він досліджував, що являє собою сучасна людина. Вона відзначається подвійною природою. У неї є душа, котра злітає на крилах натхнення і краси, і плоть, скута низькими бажаннями й пристрастями. У більшості людей високе і низьке перемішані, такі люди нецікаві для літератури.

І в душі людини перемагає добро, а воно і є справжньою суттю людини.

У літературного героя ці якості повинні виявлятися чітко і сконцентровано. Душевні поривання та плотські нахили роздирають натуру людини, вони роздирають і суспільство. Гюго вважав, що головний конфлікт, який повинен розкривати письменник – це конфлікт між душею і плоттю. Автор робить висновок, що все у світі складається з протилежних явищ і контрастів, які вносять красу, спонукають до активнішого світосприймання, стимулюють думку й увагу. Адже у світі на кожному кроці ми бачимо поруч

світле і темне, трагічне й комічне, героїчне і підступне, піднесене й потворне. Велика роль у житті належить моменту несподіваності, випадковості.

Гюго був переконаний, що в житті діють непізнанні сили, про які ми можемо тільки здогадуватися – сили добра, які ведуть за собою історію. Вони виявляються суперечливо, вплинути на них неможливо. Душа завжди торжествує свою перемогу над низькими плотськими нахилами. Високе в людині перемагає і завдяки цьому розвивається культура і людство загалом. Письменник підносить людину над буденністю, змушує замислитися над прихованою сутністю життя, відчути його красу і велич.

Особливо яскраво філософська та морально-етична позиції Гюго виражені в романі «Собор Паризької богоматері». Герої роману – безпритульний поет Гренгуар, який, захоплений красою Есмеральди, несподівано потрапляє до двору чудес і його, чужинця, збираються повісити, і тільки втручання дівчини рятує йому життя. Це Есмеральда, котра виросла серед декласованих елементів міста і заробляє на хліб, танцюючи перед юрбою біля Собору та показуючи дресировану кізку. Квазімодо – глухий, одноокий, горбатий і кульгавий дзвонар. Його знайшов немовлям на сходах собору архідиякон Клод Фролло і виховав як відданого пса. Ми знайомимося і із самим ученим, богословом, алхіміком, якого терзає невдоволення своїм життям. Ротмістр кавалерійської варти, легковажний красень Феб Шатопер. Героями є і колоритні мешканці двору чудес , найбідніші люди Парижу – каліки, блазні, злодії, жебраки. Складно знайти більш несхожих між собою людей щодо зовнішності, життєвої історії, душевних якостей. У кожного з них у минулому є своя незвичайна, дивовижна, драматична історія, своя таємниця. Автор не ідеалізує цих людей. Вони грубі, брудні, галасливі, розмовляють на своєму жахливому жаргоні. У їхньому середовищі – свої закони. Цей натовп різний, але ніколи не буває байдужим і виступає в романі як колективний персонаж.

Гюго великі надії покладав на добро і милосердя. У романі багато персонажів, але здатною до милосердя виявилась тільки Есмеральда, яку

автор наділяє цією вищою християнською чеснотою. Доброта Есмеральди йде від чистого серця. Тільки така доброта, на думку автора, є справжньою.

Квазімодо не поталанило у веселий для всього Парижу святковий день. Гордий своєю роллю і вперше щасливий він сидів на троні короля блазнів в оточенні радісно збудженого натовпу та Клод Фролло повертає його до грубої дійсності, зіштовхнувши на землю і зламавши атрибути, адже церква з ненавистю ставилася до простонародних свят, обрядів і звичаїв. Того ж вечора Квазімодо затримали жандарми за переслідування Есмеральди. Його засудили до покарання біля ганебного стовпа на Гревському майдані. Релігія не допомагає головному служителю собору – Клоду Фролло, якого терзають суперечливі почуття. Переступити через віру, відмовитися від того, до чого звик, жити радісним і повноцінним життям він уже не може. Його душа назавжди вражена низькими пристрастями і ненавистю, він є рабом своїх ницих пристрастей. Це приклад того, що церква породила лицемірство, коли оголосила гріховним безневинні земні радощі, адже людина ніколи не відмовиться від бажання бути щасливою на землі і знайде тисячу способів обминути забобону. А ті, хто не зміг подолати цієї забобони, назавжди посіяли у своїй душі страх, відчай, душевні терзання і ненависть до всіх щасливих. Кохання Клода Фролло руйнувало його душу. Справжнє кохання облагороджує душу того, хто кохає. Людина ніколи не завдасть найменшої шкоди тому, кого кохає, отже, Клод Фролло не любив, а ненавидів Есмеральду за те, що вона була молода, вродлива, весела і вільна. Вона пробуджувала в ньому почуття, яке церква проголосила найбільшим гріхом, і цим викликали постійні терзання його сумління. Найбільша загроза волі і життю Есмеральди таїлась у коханні Фролло.

«93-й рік». Створенню епічного полотна сприяло те, що В. Гюго був сучасником революцій 1830, 1848 і 1870 років, що він сам протягом багатьох років боровся за утвердження республіки в країні.

У романі три головних герої – маркіз де Лантенак – голова контрреволюції 1793 року, його внучатий небіж Говен, котрий стояв на чолі

революційних військ, представник Конвента Сімурден, який спостерігав за діяльністю Говена за дорученням організації. Лантенак постав дуже жорстокою людиною, він спалював цілі села, розстрілював жінок. Причина такої жорстокості героя – ненависть до революції. Говен – ентузіаст, він вважав, що з ворогом треба боротися відкрито, а коли ворога переможено, треба надати йому допомоги. Сімурден – терорист, він вважав, що будь-які засоби гарні для перемоги революції. Сам Гюго вважав, що вище за революцію і класову боротьбу – милосердя і любов до людини. До цього ж висновку поступово прийшли і три герої твору.

Лантенак, після того як його замок було взято, а сам він врятувався через підземний перехід, повернувся назад: у бібліотеці залишилися діти, яких врятувати міг лише він. Лантенака схопили, і він чекав на страту. Але Говен не міг стратити ворога, який виявився таким шляхетним. Він звільнив його, а себе віддав у руки правосуддя. Революційні війська, які любили Говена, просили його звільнення. Сімурден стратив Говена на гільйотині. Але в той момент, коли ніж падав на голову Говена, він сам вбив себе, оскільки Говен був його улюбленцем і вихованцем. Так Гюго показав протиріччя між революцією і моральним людським законом. Республіка «милосердя» перемогла над республікою «терору».

Роман розпочато розповіддю про гостру боротьбу, яку змушена вести молода республіка як з внутрішніми ворогами, так і з зовнішніми. У цьому творі Гюго залишився романтиком, доказом чого стали виключні характери і події; концентруючи відображення дійсності, суб’єктивність і відвертість авторської позиції, антитеза добра і зла, гротеск.

Віктора Гюго назвали пророком, який «своїми утопіями примушував трепетати серця». Його слава давно перешугнула національні межі, ще за життя він став належати всьому світові.

Віктор Гюго – єдиний у Європі, хто залишився вірним романтичному напряму до кінця життя, тоді, як загалом романтичний рух у французькій літературі вичерпався уже в 40-50 роках XIX ст., а в німецькій літературі в 20-

ті роки. Він – один з багатьох, хто не прокляв Французьку революцію, ідеї революції взагалі, хто зберіг віру та оптимізм у можливість розумного поступу і творчого потенціалу людини і людства. Саме завдяки Віктору Гюго французький романтизм сприймався як найбільш соціально орієнтований, наснажений соціальними ідеями: співчуття до бідних та знедолених, вимога соціальної справедливості.

Якось Віктор Гюго сказав, що «життя – це обірвана фраза». Але фраза, яку він писав усе життя, така довга, складна, так переповнена думками і почуттями, що навряд чи коли-небудь обірветься. У цій фразі вся його творчість: його поеми, п'єси, романи й статті, памфлети і подорожні замальовки, есе. Людство ніколи не забуде того, хто перед смертю, підбиваючи висновки своїй творчій діяльності, з повним правом сказав: «Я у своїх книжках, драмах, прозі і віршах заступався за малих і нещасних, упрошував могутніх і невблаганних. Я відновив у правах людини блазня, лакея, каторжника і повію».

Література

1. Брахман С. Г. «Отверженные» Виктора Гюго / С. Г. Брахман. – М. : Худ. лит., 1968.
2. Карельский А. В. Гюго / А. Карельский // История мировой литературы. Т. 6. – М. : Наука, 1989.
3. Сафронова Н. Н. Виктор Гюго. Биография писателя / Н. Н. Сафронова. – М. : Просвещение, 1989.
4. Шалагінов Б. Б. Великий романіст і миститель / Б. Б. Шалагінов // Зарубіжна література. Від античності до першої половини XIX ст. : підруч. для 9 кл. ЗНЗ. – Київ : «Вежа», 2002.
5. Інтернет-ресурси.

Жовтобрюх М. П.

«ВІДОБРАЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО - ЕСТЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ В.ГЮГО В ЙОГО ТВОРЧОСТІ».

Анотація. Віктора Гюго назвали пророком, який «своїми утопіями примушував трепетати серця». Його слава давно перешагнула національні межі, ще за життя він став належати усьому світу. Гуманізм і демократизм авторської позиції зближують її з народної точки зору. Так як, на думку Гюго, мистецтво – не просте, а концентрируване дзеркало**,** то автор найповніше проявляє себе в самому методі зображення характерів і подій.

Якось Мопассан сказав, що Віктор Гюго представляє у Франції весь романтизм, і в цьому є значна доля істини. Творчість Гюго вражаюче розмаїта: він великий поет, знаменитий драматург, широко відомий романіст, до того ж літературний критик і темпераментний публіцист. У ній представлені різні жанри й стильові течії французької романтичної літератури. Гюго прожив довге творче життя, що охоплює сім десятиліть, його творчість за такий тривалий час зазнала значної еволюції, але в цілому, за винятком класицистичної молодості, він вкладається в художню систему романтизму, яка теж не залишалася незмінною.

Віктора Гюго назвали пророком, який «своїми утопіями примушував трепетати серця». Його слава давно перешагнула національні межі, ще за життя він став належати усьому світу.

Для французів В. Гюго - це передусім великий національний поет, видатний драматург, і вже за цим Гюго-романіст. За межами Франції, у тому числі й у нас, В.Гюго - перш за все геніальний романіст, тоді вже драматург і поет. Пояснювалося це насамперед тим, що повноцінний переклад поезії - дуже непроста річ, і доля великих національних поетів у іншомовних країнах залежить від того, чи з'являються там їхні переклади високого рівня і чи стає

вона завдяки цьому набутком національної культури. Таких перекладів поезія Гюго не мала і лишилася за межами Франції недостатньо відомою і освоєною.

Якось Віктор Гюго сказав, що »життя – це обірвана фраза». Але фраза, яку він писав усе життя, така довга, складна, так переповнена думками і почуттями, що навряд чи коли-небудь обірветься. У цій фразі вся його творчість: його поеми, п'єси, романи і статті, памфлети і подорожні замальовки, есе. Людство ніколи не забуде того, хто перед смерттю, підводячи висновки своїй творчій діяльності, з повним правом сказав: «Я у своїх книжках, драмах, прозі і віршах заступався за малих і нещасних, упрошував могутніх і невблаганних. Я відновив у правах людини шута, лакея, каторжника і повію».

Художній метод В.Гюго:

- о вважав, що зображувати треба не повсякденне, а виключне;
- о прагнув намалювати у творах велику панораму життя;
- о використовував прийом контрасту;
- о обирав гостру, захоплюючу фабулу, щоб зробити напруженішим сюжет;
- о стверджував, що змінити світ може лише милосердя.

Творчістю В.Гюго цікавилася і Леся Українка. Вона переклала вірш - декларацію «Лагідні поети, співайте...» і поему «Сірома» із поетичної збірки «Легенди віків». Поетичною творчістю видатного французького митця захоплювалася і мати Лесі Українки Олена Пчілка. Вона також перекладала його вірші. Загалом між естетичними та суспільними поглядами Лесі Українки, Олени Пчілки та Віктора Гюго було багато спільного, вони вважали за необхідне ставити перед поезією найістотніші питання своєї епохи. Теми вічності, життя і смерті глибоко хвилювали їх. У XX ст. українською мовою були перекладені і видані усі романи В.Гюго. М.Рильський переклав декілька драм і поезій письменника. Свій вклад до цієї справи зробили Бажан, Тен та інші поети та перекладачі.

Третій етап у розвитку французького романтизму пов'язаний з творчістю Віктора Гюго і Жорж Санд. Саме Віктор Гюго (1802-1885), глава французьких романтиків, великий поет, романіст, драматург і публіцист, зіграв видатну роль у розвитку літератури та громадського руху у Франції.

Творчий зліт Гюго припадає на 1820-1830 рр.., коли їм були створені віршовані збірки, знамениті драми, перші романи з їх соціальними мотивами. Він виступає як реформатор французького вірша, пропонуючи нові ритми і рими, дають більше свободи від формальних правил.

Його теорія романтичної драми, висловлена ним у передмові до драми «Кромвель», послужила письменнику основою для створення новаторських творів. Схема розвитку руйнувала основу естетики класицизму - уявлення про незмінність естетичного ідеалу і виражають його художніх форм. Тим самим Гюго зміг довести, що поява романтизму закономірно. Великий зразок такого мистецтва, вільного від умовних правил, давав раніше Шекспір у своїх драмах. Самому Гюго разом з тим ближче національні традиції в творчості Мольєра.

У драмах Гюго складався тип романтичного характеру і конфлікту, проблематика, композиція і мова, що визначили обличчя французької романтичної драми. При всій тимчасової, тематичної і проблемної специфіки його романи є історичними. Події, що склали основу їх сюжету, Гюго-романтик розглядає крізь призму таких вселюдські понять, як «добро і зло», «любов і ненависть», «жорстокість і милосердя». Передаючи за допомогою історичного колориту живий вигляд кожної епохи (від Середньовіччя до сьогодення), він шукав у них щось вічне, в чому всі епохи об'єднуються. Так, на перший план в самому знаменитому романі «Собор Паризької Богоматері» висувається образ собору, що створювалося народом століттями, - символу не стільки релігійного, скільки філософського та історичного. Народним початком визначається в романі ставлення до кожного з дійових осіб. У системі персонажів головне місце займають три героя: вулична плясунья Есмеральда, архідиякон собору Клод Фроло і дзвонар Квазімодо.

В образі Есмеральди найяскравіше проявляється відродження інтересу до людини, яка стане визначальною рисою нової епохи Ренесансу. Гюго використовує романтичний контраст, відтіняючи красу дівчини образами представників соціальних низів суспільства, у змалюванні яких використовується гротеск. Есмеральді протистоїть у романі архідиякон собору Клод Фроло з яскраво вираженим індивідуалізмом - середньовічний аскет, що нехтує радості життя і хоче придушити в собі всі земні почуття. Але любов до Есмеральді перекинула його життєву позицію. Не в силах впоратися з собою, він стає на шлях злочину, прирікаючи дівчину на муки і загибель. Відплата приходить до архидьякону в особі його слуги, дзвонаря собору Квазімодо, в образі якого письменник особливо широко використав гротеск. Передаючи страшну потворність особи і фігури, що викликають страх і сміх у оточуючих, Гюго в той же час зумів показати контраст між зовнішнім і внутрішнім світом цього нещасного, який наважився полюбити Есмеральду, але не за красу, а її доброту. Його душа, прокидається від довгого сну, виявляється прекрасною. Звір по своєму зовнішньому вигляду, Квазімодо ангел у душі. Фінал роману нагадує кінець трагедії Шекспіра «Ромео і Джульєтта»: Квазімодо, проникнувши в підземеллі собору, вмирає, обіймаючи тіло своєї коханої.

Головна мета Гюго як автора історичного роману - передати дух історії, її атмосферу. Але на відміну від «батька історичного роману» Ст. Скотта, він не робить центром оповіді яку- небудь велику історичну подію, історичні персонажі відтіснені на другий план вигаданими, автор знаходить в кожному з них, навіть другорядному, осередок протиріч епохи, рух від минулого до майбутнього. В «Соборі Паризької Богоматері» письменник показує боротьбу людини з «ананке догми» (від грец. - рок, невблаганна доля). Але талант Гюго дозволяє створити твір, значно більш багатий змістом, ніж це випливає з схемної ідеї, покладеної в основу роману. Багато в чому це розширення задуму пов'язане з введенням образу народу, строкатого і багатоликого натовпу, описаного з вражаючою майстерністю.

Перебуваючи у вигнанні після приходу до влади імператора Наполеона III, Гюго створює свій найкращий роман «Знедолені» (1862), якому присвятив майже двадцять років. Соціальний роман-епопея синтезує романтичні тенденції з впливом досягнень сучасного критичного реалізму. Цей вплив позначився в спробі письменника всебічно висвітлити образ тієї епохи. Він показує нещадність експлуатації людини, несправедливість суду, малює політичні катастрофи і революції, життя різних верств суспільства. Кожна значна подія розглядається з народної точки зору, що разом з масштабним відтворенням епохи робить роман епопеєю.

Роман «Знедолені» – твір незвичайний і за своєю художньою структурою. Це роман філософський і символічний, але з виразними елементами роману історичного. Це роман про тих, хто став підніжжям соціальної драбини. Головна тема твору - тема несправедливості та її жертв. Центральним персонажем роману став Жан Вольжан, а його життєпис склав головну сюжетну лінію твору. Це сільський парубок 25 років, який займався підрізуванням дерев. Коли у нього на руках залишилась сестра і її семеро дітей, він замінив їм батька. Його молодість пройшла у праці, але на початку однієї зими він залишився без роботи. В сім'ї не було і шматочка хліба. Тоді він розбив вікно булочної і вкрав хліба. Його засудили за крадіжку на 5 років, так він перестав бути Жаном Вольжаном, а став № 24601. Про рідних чув лише одного разу. Хтось бачив його сестру, при ній була лише 1 дитина, де поділися інші, вона і сама не знала. Декілька разів в'язень намагався втекти. Його ловили і кожного разу збільшували термін покарання, який досяг 19 років. У в'язниці герой все частіше задумувався над своїм життям, він засудив себе за вчинок молодості, бо зрозумів, що голод не був виправданням скоєного злочину. Герой довгий час шукав відповіді на запитання: чи тільки він винен у своїй долі, і врешті-решт дійшов остаточного визначення, що суспільство здійснило перед ним ще більший злочин. Вирішивши ці питання, він засудив суспільство, звинуватив у нещасній долі його родини і дав собі слово поквитатися з ним. З в'язниці герой повернувся морально спустошеним,

озлобленим, сповненим ненависті до всього світу. Коли він вийшов звідти, помираючи від голоду і втоми, Жан шукав притулку. Але ніхто не впустив колишнього каторжника навіть за гроші. На допомогу чоловіку з'явилася старенька бабуся, яка підказала йому звернутися до монсеньйора Б'єнвеню. Це був єпископ. Із 15 тисяч лір свого прибутку він залишав собі тільки 1 тисячу, інші віддавав бідним і знедоленим. Єдине його багатство - срібні прибори і підсвічники. Вольжан погано віддячив йому за притулок: вночі він пробрався до нього в кімнату і поцупив срібло.. Коли жандарми вранці привели злодія, єпископ сказав, що він сам подарував йому срібло. Добрий вчинок монсеньйора перетворив його у справжнього християнина, у корисного члена суспільства. В один день Жан Вольжан помер назавжди, а натомість народився мер Мадлен. Він став на шлях добра. Під іменем Мадлена нажив собі капітал чесною працею (в основі – технічний винахід), своє багатство вкладав у побудову утопічної фабрики, щоб допомогти іншим знедоленим.

На фабриці герой зустрівся з Фантіною. З 10 років дівчина змушена була працювати, батьків вона ніколи не знала. У 15 років вона прийшла до Парижа шукати щастя. Багато працювала, щоб вижити, ревно зберігаючи свою честь. Закохавшись дівчина була дуже щасливою. Але для її коханця цей зв'язок був не більше ніж любовна інтрига. Він покинув її, став префектом, радником, батьком родини. Фантіна народила від нього дитину і залишила її чужим людям, а сама повернулася на батьківщину. Таки чином вона і потрапила на фабрику. Вона чесно працювала і відсилала для своєї дівчинки все, що мала. Але опікуни дитини кожного разу збільшували матеріальні вимоги до матері, погрожуючи викинути дитину. На фабриці у Фантіни були вороги, дівчата заздрили її жіночій вроді. Через інтриги вона залишилася без роботи. Щоб заробляти гроші для забезпечення своєї дитини, через голод і жебрацтво, вона вийшла на панель. Життя і соціальний порядок підштовхнули жінку до крайнощів, як свого часу сталося із Жаном Вольжаном. Потрапивши до

поліцейського відділу, Фантіна зустріла там пана мера, господаря тієї фабрики, яка принесла їй стільки горя. Вона плюнула йому в обличчя за те, що він начебто був причетний до її звільнення. Цим мером був колишній каторжник Жан Вольжан. Вона розповіла йому про свої життєві негаразди. Він пожалів жінку, визволив і доглядав до останнього її подиху. Перед смертю Фантіна взяла з нього слово, що він допоможе її доньці. Жан розшукав дитину у трактирі Тенарльє, їй було всього 8 років. Вона мила, прибирала, носила воду. Взимку ходила боса, спала під сходами в темному куточку. Він викупив у господарів дитину, назвавшись їй батьком, бо вона не знала своїх батьків. Мер дав Козетті гарне виховання у монастирі, вона стала мадемуазель Маріус Понмерсі з багатим приданим. Дівчина вийшла заміж за порядного і чесного чоловіка. До смерті Жан Вольжан жив разом з ними. Перед смертю він розповів їй про матір, що вона була нещасною настільки, наскільки була щасливою її дочка. Все життя Жана Вольжана - це подвижництво в ім'я добра і милосердя.

Гуманізм і демократизм авторської позиції зближують її з народної точки зору. Так як, на думку Гюго, мистецтво - не просте, а концентрируване дзеркало, то автор найповніше проявляє себе в самому методі зображення характерів і подій. Романіст вважає, що є революція більш важлива, ніж соціальна, - революція духу. «Знедолені», як і «Собор Паризької Богоматері», - роман про боротьбу людини з фатумом, з «ананке закону». Над законом буржуазного суспільства, що втілили в собі несправедливий соціальний устрій, торжествує вища справедливість - моральний закон добра.

Пізній Гюго створює роман «Людина, яка сміється» (1869), написаний ним повністю в романтичних традиціях: на всіх рівнях оповіді використовується романтичний контраст; сюжет будується на таємниці та загадки і сповнений несподіваних поворотів дії; зловісні прикмети і збігу визначають долі героїв.

За проблематикою роман «Людина, яка сміється» співзвучний «Знедоленим». Дія твору розкрита в Англії наприкінці XVII - початку XVIII ст., але всім змістом пов'язана із сучасністю. З перших сторінок роману створена атмосфера таємничості: берег моря під покровом ночі, якісь люди поспішно відпливали, залишивши самотнього хлопчика; охоплений жахом, той наткнувся на шибеницю, ще далі на жінку, яка замерзла в снігу, а біля неї хлопчик знайшов живу дівчинку з обличчям янгола, вона виявилася сліпою. Пригорнувши її до себе, він йшов рівниною і натрапив на дивну колимагу, в якій живе старий комедіант Урсус з ведмедем. Освітлене обличчя хлопця спершу здивувало, а потім злякало старого: на ньому застигла гримаса божевільно-веселого сміху. Далі сюжет орієнтований на розкриття таємниці походження головного героя - Гуінплена, який виявився сином лорда і став жертвою королівської сваволі. До нього по-різному ставилися дві жінки: Дея, яка палко кохала його всім серцем, і красуня-аристократка Джовіна, в почуттях якої панувала лише пристрасть. У світі простих людей Гуінплен знайшов любов і гуманність. Він усім серцем покохав Урсуса і Дею, і ніколи б не залишив їх, якби не з'ясувалося його знатне походження. Він - лорд, мав місце у палаті лордів, яке йому належало по праву. Проте у парламенті його зустріли вороже: вчорашній клоун, який розважав у балагані народ, не мав місця у їхньому середовищі. Лорд Кленчарлі виступив у англійському парламенті лише один раз, він засудив соціальну систему, яка була побудована на несправедливості і пригнічення народу. Обурені такою промовою, лорди вигнали його з парламенту. Відстоюючи свою ідеалістичну позицію, стверджуючи, що змінити суспільство могло лише милосердя, В.Гюго не переставав бути захисником знедолених, ворогом деспотизму і рабства.

«Трудівники моря» (1866), третій роман про боротьбу з іншим проявом «ананке» - стихійними силами природи. У ньому зображені два полярних світи: світ користолюбства, втілений в образах Клюбена і Рантена, і світ праці, втілений рибаком Жильятом. Значну увагу приділено автором мужньої

боротьби чесного і благородного Жильята з морською стихією та її мешканцями. Письменником оспівується праця як вище призначення людини.

Історичний роман «Дев'яносто третій рік» (1874), останній великий твір Гюго, був задуманий як частина великого епічного полотна, присвяченого революційної епохи кінця XVIII ст. У ньому він торкнувся проблем, над якими постійно роздумували філософи та історики протягом декількох століть: про революції, правомірності насильства заради благої мети, про прогрес, історичної закономірності, про моральне категоричному імперативі, долі народів і окремої людини.

Роман «Дев'яносто третій рік» підводить підсумок еволюції політичних поглядів Гюго. Прихильник «законної монархії» на початку свого творчого шляху, з середини 1820-х рр. шанувальник Наполеона I, в якому бачить монарха нового типу, Гюго після двох десятиліть правління Наполеона III стає переконаним і послідовним республіканцем. Його творчість - масштабна і яскрава голова світової літератури, що відбила майже весь XIX ст. з його літературними пошуками й літературними потрясіннями.

Література:

1. Давиденко Г.Й – Історія зарубіжної літератури XIX-XX ст. - М., 1991;
2. Д.С. Наливайко, К.О.Шахова – Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба Романтизму- М., 1987;
3. Алексеев М. П. Русская культура и романский мир.- Л., 1985;
4. Трескунов М.С. Виктор Гюго: Очерк творчества.- М., 1961;
5. Моруа А. Олимпио, или Жизнь Виктора Гюго.- М» 1971.

Кім О.О.

«БРИДКІ КАЧЕНЯТА» В РОМАНАХ ВІКТОРА ГЮГО

Анотація. Погляд на динаміку подій у романах Віктора Гюго, як на перевтілення духовного, а іноді й фізичного каліки на людину, яка приносить себе в жертву задля кохання, портунку або допомоги. Протиставлення духовного, емоційного гуманізму свідомуму, раціональному прагматизму.

Життя французького письменника Віктора Гюго (1802 – 1885) [1] припало, може, на час найбурхливіших змін у Франції та у цілій Європі. У дитинстві він ще встиг побачити і оцінити події у наполеонівській Франції, реставрацію монархії Бурбонів, у зрілі роки – революцію і Республіку 1948 року, зліт і руїну Імперії Наполеона III, революцію 1870 року, Паризьку комуну 1871 року і нову Республіку після неї.

Зрозуміло, що в той час у Франції «під одним дахом» мешкали носії традиційної королівської монархічної ідеї, нової імперської, ліберально-республіканської, соціалістичної, анархічної тощо. І кожному з них новий переворот обіцяв втілення їх мрій – через випробування і пригоди, зліт із «низів» до «вершків» суспільства. Природно, що подібні романтичні настрої у суспільстві мали відбитися і відбилися у мистецтві через новий романтичний напрямок у музиці, живопису, літературі.

На відміну від попереднього класицизму героями романтизму стають не тільки шляхта, але й звичайні люди. Необхідне у мистецтві відтворення прекрасного переміщується від фізичної зовнішності до духовної внутрішності людини. На зміну «лицарям без страху і докори» приходять реальні люди з притаманними ним реальними якостями, в тому числі – і змінністю. Бо за переворотом у суспільстві йде контрпереворот, і через невиправдані очікування від одних змін – прагнення нових, через якусь нову вже ідею.

Так і героям романів В. Гюго притаманний внутрішній і зовнішній динамізм – завжди від злого до доброго, від потворності до краси – внутрішньої, духовної. Від «бридкого каченяти» до прекрасного лебедя, як у відомій казці Андерсена [2].

Але проголошений Гюго принцип: те, що є у природі, є у мистецтві [1] – не залишає місця для казкового, завжди щасливого, перевтілення. Навпаки, внутрішня духовна краса обертається випробуваннями і втратами – не тільки духовними, але й фізичними.

Провідною силою, яка рухає героями романів Гюго є потреба допомогти, врятувати когось, хто потерпає, при цьому – потреба суто внутрішня, інстинктивна, така, що переважить всі навички і правила, набуті вихованням, освітою, життям.

Так, перше «бридке каченя», Квазімодо із «Собору паризької богоматері» (1831) [3] – не тільки каліка, але й розумово обмежений. Відданість своєму опікуну, єпископу Фролло, а потім і чиста любов до Есмеральди є його природніми якостями, вільними від будь-якого бруду. Навпаки, не в приклад до традицій класицизму, втіленням злого у «Соборі» є саме «шляхетні» пресонажі: той же Фролло з його божевільною пристрастю до Есмеральди; капітан Феб де Шатопер, заручений з аристократкою, але й упадаючий за Есмеральдою. І навпаки, вихована серед циган, серед «низів» Есмеральда виявляється єдиною, хто зглянеться над Квазімодо під час його покарання біля Собору, коли юрма «добрих обивателів» тільки знущається з нього.

При цьому вчинок Есмеральди є також суто інстинктивним, подиктованим не якоюсь користю, а внутрішнім прагненням захистити людину, яка у самої дівчини викликає тільки огиду.

Вчинок Есмеральди і виявляється тим поштовхом, який призводить до перевтілення Квазімодо у лебедя, у повному розумінні. Бо коли Есмеральда гине, і Квазімодо викрадає її тіло, він, як і лебідь, не може пережити втрату і гине в обіймах мертвої коханої.

На відміну від Квазімодо, Гуїнплен, «Людина, яка сміється» (1869) [4] скалічений тільки фізично компрачікосами – бандою волоцюг, що постачає «потвор» до відповідних театрів на посміховисько юрби.

Але й він потребує якогось зовнішнього поштовху для перетворення. Першим таким поштовхом на початку роману стає епізод, коли у поспіху компрачікоси залишають його взимку одного на березі моря. У своїй мандрвці він спочатку натикається на стліле тіло шибеника, а потім на маленьку сліпу дівчинку біля тіла її мертвої матері. Поневірння Гуїнплена і Деї закінчуються, коли вони знаходять притулок у мандрівного актора.

Дуже характерним у «Людині, яка сміється» є глава, у якій Гюго вперше знайомить читача з цим актором. Ба навіть у самій назві цієї глави «Ursus et homo» і перших її рядках є характерне для романів Гюго протиставлення духовної людяності зовнішній звірячості: «Людину звали Ursus (ведмідь), а вовка звали Homo (людина)». Ім'я героя не залишає ніяких сумнівів щодо його зовсім не тендітної зовнішності. Але саме з притулку у цього «ведмедя» починається поступ Гуїнплена.

На відміну від Квазімодо, каліцтво Гуїплена приносить йому багатство, а випадок – відкриття, що він є викраденим сином лорда, і місце у палаті лордів. Та неочікуванй зліт не затьмарює пам'ять Гуїнплена про власні поневіряння і про важку долю народу. Але його намагання привернути до цього увагу парламенту стикається з насмішками як з його зовнішності, так і з його виступу.

Тікаючи з Лондону, він на березі моря знаходить Дею, яка помирає від жалю, бо «благородні», які ввели Гуїнплена до свого кола, повідомили їй, що він помер. І знову «бридке каченя», перетворившись у лебедя, не витримує загибелі коханої і топиться, аби поєднатися з нею у смерті. Ursus і Homo залишаються одні.

Гуїнплен, як і Квазімодо не витримує знущання юрби. Переможцем у подібних обставинах виявляється герой чи не найпершого письменника-романтика Сервантеса – Санчо Панса [5, 6]. Квазімодо заради сміху обирають

«королем дурнів». Так само заради сміху «шляхта» призначає Санчо губернатором острова. Нові піддані випробовують його різними загадками. Одна з них стосується юридичної ділеми – чи вішати людину там, де мають вішати за брехню, коли вона каже, що прийшла туди, аби її повісили. Бо якщо її вішати, то вона не збрехала, і вішати її не можна, а якщо не повісити – то вона збрехала, і вішати її треба. У відповіді Санчо випливає та ж сама перевага відчуття добра і правди над розумінням порядку і права, що і у багатьох героїв Гюго – не вішати, бо не повісити людину, все ж таки, краще, ніж повісити.

Згадуючи Ursus'а Гюго, важко не згадати й іншого Ursus'а з «Quo vadis» польского письменника-романтика Генрика Сенкевича [7]. Такий же велетень, як і Ursus Гюго, він, як і Гуїнплен рятує дівчину, якій відданий цілою душею. Але рятує не для себе, а для її коханого патриція Марка Вініция.

Зречення не тільки заради кохання, але й від кохання заради щастя коханої знаходить місце і у творчості Гюго. Жан Вальжан із «Знедолених» (1862) [8, 9] на відміну від Квазімодо і Гуїнплена не є калікою зовні. Його каліцтво внутрішнє – він злочинець, каторжник. Для його перевтілення також є потрібним зовнішній поштовх. І таким поштовхом стає вибачення єпископа, у якого Вальжан знайшов притулок на ніч, але потім вкрав його столове срібло.

Змінивши ім'я на «Мадлен», Вальжан розпочинає нове життя, яке підіймає його аж до посади мера містечка. При цьому новим мером рухає гостре відчуття обов'язку і правди, а ще й розум, достатній, аби справді покращати життя своїх співгородян.

Лейтмотивом більшості вчинків нового Вальжана стає здатність до самопожертви заради добра інших. Кар’єра мера «Мадлена» опиняється під загрозою, коли у містечку з’являється «чорна людина» Вальжана – інспектор поліції Жавер, який життя присвятив тому, аби вистежити колишнього каторжника. Розуміючи, що буде впізнаний через свою надзвичайну силу, Вальжан все ж таки на очах у Жавера рятує старого, якого придавило візком.

Але доля, нібито, дарує вибавлення – іншу людину затримують, прийнявшии її за Вальжана. У цьому епізоді на одній шальці терезів – не тільки самозбереження Вальжана, але й добробут цілого містечка, на іншій – доля однієї людини. Та чи можна «погодитися на щастя людства, якщо у підвалинах його одна загублена дитина»? І Вальжан добровільно віддається правосуддю.

Після втечі з тюрми Вальжан рятує матроса зі шхуни, на якій він працює, а потім викуповує Козетту – дівчинку, яку хазяї нещадно експлуатують.

Разом із Козеттою Вальжан мешкає у передмісті Парижу. Дівчинка поступово перетворюєеться на красуню дівчину. Зустріч із онуком паризького багатія Маріусом обертається палким коханням.

Під час повстання 1832 року у Парижі доля знову зводить Вальжана і Жавера. Той, як поліцейський «під прикриттям», потрапляє до шинка, де облаштувались повсталі. Але один з чи не найвідоміших персонажів «Знедолених» – Гаврош – розкриває таємницю Жавера. Вальжан, який прийшов до шинка у пошуках Маріуса, мимохіть виявляється у вирі подій, хоча його оновлена душа органічно не сприймає будь-якого насильства. Тож його участь – знову рятувати. Рятувати свого заклятого ворога Жавера від помсти повсталих. Рятувати пораненого Маріуса, який встав між ним і його коханням. І коли під час випадкової зустрічі із Жавером Вальжан розуміє, що тільки за його допомогою може доставити Маріуса до його діда, він вдається до допомоги Жавера, усвідомлюючи неминучість потому власного арешту.

Та, на диво, Жавер цього разу відпускає Вальжана вільно. І тут – чи не найбільша інтрига роману. Бо Жавер – навряд чи «бридке каченя». Це достатньо цілісна натура, холодний розум. Гончак, який взяв слід і не втратить його до досягнення мети не через кровожерливість, а через стійке раціональне розуміння порядку і закону. Втілення безпристрастності. Недарма, мабуть, Жозе Дайан – режисер (однієї з багатьох) екранізації «Знедолених» – запропонував роль Жавера саме Джону Малковичу, як актору, який вміє майже без жодного руху обличчя показати залізну впертість і

невпинність у гонитві. Кульмінаційний епізод у шинку «Коринф» – квінтесенція провідної ідеї Гюго про примат емоційного, ірраціонального гуманізму над свідомим, раціональним прагматизмом – не призводить до перевтілення Жавера. Той дає Вальжану волю не через визнання його правоти, а через визнання його перемоги. Жавер не перевтілюється у щось нове, але й жити зі старим вже невзмозі, і знаходить свій кінець у водах Сени.

Та останнє випробування Вальжана ще попереду – відмова від можливості навіть просто бачити час від часу свою через упередженість її нових «шляхетних» родичів. І цієї розлуки лебідь Жана Вальжана вже витримати не може. Вальжан не вбиває себе, як Гуїнплен. Він просто припиняє хотіти жити – і припиняє жити.

Дія роману «Дев'яносто третій рік» (1874) [10] розпочинається зі страшної бурі на морі. З бурі на морі розпочинається і у морі закінчується дія «Людини, яка сміється». Тема моря є майже іманентною рисою мистецтва романтизму, в тому числі – і в літературі. Бурхлива забійча стихія – така ж бурхлива і забійча, як і історія XIX століття. Бурхлива і змінна – як і ментальність європейців у XIX столітті. Темою моря просякнута й дія роману, автор якого був сучасником Гюго. Роману, у якому романтизм знаходить своє втілення у формі містицизму, як у багатьох творах Шиллера і у музиці Вагнера. У романі «Корабель-привид» Фредеріка Марріета [11].

Героїв «Дев'яносто третього року», як і Жавера, теж важко віднести до «бридких каченят». Кожен з них діє відповідно до свого відчуття обов'язку. І кожен з них виконує свій обов'язок, не даючи своїм почуттям взяти гору над розумом.

Філіп ван дер Декен у «Кораблі-привиді» все своє життя без останку також віддає на виконання обов'язку звільнити батька-капітана від страшного закляття, яке прирекло його до Страшного суду не живим і не мертвим блукати морем з не живою і не мертвою командою за блюзнірчий виклик самому пану Богу. Відчуття цього обов'язку веде Філіпа через страшні випробування, втрату друзів, втрату коханої Аміни, з духом якої він знову

зустрічається біля мису Доброї надії в останньому вже епізоді роману, звільнивши батька від закляття і западаючи з ним та із знов знайденою коханою у глибини моря.

Сліпа стихія моря Гюго, Марріетта, Байрона у «Паломництві Чайлд-Гарольда» [12] відображає сліпоту сил, які потрясали Європою у XIX-му та, нажаль, і не тільки XIX-му столітті. Коли революції починалися із гасла «Свобода, рівність, братерство», а зкінчувалися гільотиною. Бо надто різним було розуміння засобів досягнення величної мети, і надто великим було прагненя досягти саме величної мети – волі і щастя для цілого людства ціною долі і щастя кожної окремої людини.

Метою морської подорожі Сімурдена з «Дев'яносто третього року» є, на доручення могутньої «трійці» – Робесп'єра, Дантона і Марата, – нагляд за молодим офіцером Республіки, який за їх переконанням занадто м'який у ставленні до заколотників у Вандеї. Цим офіцером виявляється Говен – колишній вихованець і улюблениць Сімурдена.

Сліпа сила бурі на шляху Сімурдена до Вандеї стає ще жахливішою, коли одна із гармат зривається з ланцюгів і починає ширяти під палубою, чавлячи канонірів і руйнуючи борти. Сімурден нагороджує орденом каноніра, який із ризиком для життя зупиняє гармату, але потому наказує розстріляти його, бо саме той канонір погано закріпив ланцюги, що й спричинили трагедію. Автоматизм мислення істоти, яку скоріше можна було б назвати роботом, якби такий термін тоді існував.

Юнак Говен у романі опиняється між двома скрайніми ворогами – республіканцем Сімурденом і роялістом маркізом де Лантенаком, віконтом де Говеном – двоюрідним дідом молодого офіцера. Так само непримиренний до де Лантенака, як і Сімурден, Говен проте є республіканцем-гуманістом на відміну від прихильника терору – Сімурдена.

Розв'язка роману наступає тоді, коли де Лантенак рятується із замку, який облягли республіканці. Один із роялістів встигає підпалити замок, у якому залишилися малі діти. Майже врятований вже де Лантенак повертається до

замку, аби врятувати малюків, після чого сам потрапляє до рук Сімурдена. Молодший Говен потайки відпускає де Лантенака, бо невзмозі припуститися до страти людини, яка пожертвувала собою заради чужих дітей.

Але за законом Республіки цей вчинок для Говена означає гільотину. «Залізний» Сімурден не вагаючись прирікає свого улюбленця до страти. Але одразу за ударом ножа гільотини лунає інший удар – постріл Сімурдена у себе.

Дві із трьох дійових осіб цієї драми – обидва де Говени – виявляються здатними переступити через свої переконання, підпорядкувати рухи розуму рухам душі. Імператив обов'язку зберігає владу тільки над Сімурденом, але і в ньому не затьмарює почуттів, що й призводить до фінального пострілу.

Трагедійність у романах Гюго – це не абсолютна трагедійність давньогрецької трагедії, у якій обов'язково гинуть усі головні, та й не тільки головні герої. Але так само, як і давньогрецька, трагедійність Гюго – це трагедійність заради катарсісу, очищення, просвітлення і натхнення на дії задля торжества гуманізму. Не теоретичного, схоластичного гманізму, спрямованого на абстрактне «ціле людство», а гуманізму щоденного, практичного, щодо найближчих на цей час людей, долю яких тут і зараз можна дійсно змінити на краще.

Саме тому, після фатальних подій першої половини XX століття, після панування тоталітарного мислення зі сприйняттям людей як маси, знаряддя, романтизм Гюго, романтизм XIX століття перевтілився в екзістенціалізм століття XX-го, в якому «брудне каченя» Гец Жана Поля Сартра («Диявол і Пан Бог» [13]) переживає три аж так різні іпостасі із аж так різним розумінням «блага людства».

Література

1. Трескунов М.С. Виктор Гюго [Текст] / М.С. Трескунов. – М.: Просвещение. – 1969. – 152 с.

2. Андерсен Г.Х. Гадкий утенок [Текст] / Г.Х. Андерсен. – М.: Проф-Пресс. – 2011. – 12 с.

3. Гюго В. Собор парижской богоматери [Текст] / В. Гюго. – М.: Эксмо. – 2012. – 880 с.

4. Гюго В. Человек, который смеется [Текст] / В. Гюго. – М.: Эксмо. – 2016. – 672 с.

5. Cervantes Saavedra M. Przemyślny szlachcic Don Kichote z Manczy [Текст] / M. Cervantes Saavedra. – Wasrszawa.: Państwowy Instytut Wydawniczy. – 1983. – T. 1. – 434 c.

6. Cervantes Saavedra M. Przemyślny szlachcic Don Kichote z Manczy [Текст] / M. Cervantes Saavedra. – Wasrszawa.: Państwowy Instytut Wydawniczy. – 1983. – T. 2. – 462 c.

7. Sienkiewicz H. Quo vadis [Текст] / H. Sienkiewicz. – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy. – 1970. – 670 c.

8. Гюго В. Отверженные [Текст] / В. Гюго. – М.: Эксмо. – 2016. – Т. 1. – 992 с.

9. Гюго В. Отверженные [Текст] / В. Гюго. – М.: Эксмо. – 2016. – Т. 2. – 800 с.

10. Гюго В. Девяносто третий год [Текст] / В. Гюго. – Минск: Беларусь. – 1977. – 352 с.

11. Marryat F. Okręt widmo [Текст] / F. Marryat. – Gdańsk: Wydawnictwo Morskie. – 1987. – 336 c.

12. Байрон Д. Избранное [Текст] / Д. Байрон. – М.: Детгиз. – 1980. – 328 с.

13. Сартр Ж.П. Мертвые без погребения. Дьявол и Господь Бог [Текст] / Ж.П. Сартр. – М.: АСТ. Neoclassic. – 2015. – 255 с.

Косицкая Е. М.

ОТОБРАЖЕНИЕ ЭТИКИ И ЭСТЕТИКИ ВИКТОРА ГЮГО В ЕГО ТВОРЧЕСТВЕ

Аннотация. Творческий путь теоретика романтизма В.Гюго сложен и противоречив. В статье затронуты этапы развития и становления великого гуманиста. Со страниц произведений Виктора Гюго мы слышим голос защитника угнетенных и обездоленных, сторонника эстетического совершенствования человека и общества.

Виктор Гюго один из самых читаемых в мире французских прозаиков. Он поэт, публицист-патриот, политик-демократ. Творческий путь писателя сложен и противоречив. Ему пришлось преодолеть многие предрассудки и заблуждения, порожденные средой и происхождением, преодолеть соблазны тщеславия и славолюбия, чтобы стать совестью Франции, «олицетворением несгибаемости перед лицом зла, устремленности к духовному возрождению человечества и его светлому будущему». [9, 1]. Будучи гуманистом, он отстаивал интересы угнетенных и обездоленных. Гюго видел свои идеалы в нравственном, эстетическом совершенствовании человека и общества.

Первые произведения юного Гюго носили подражательный характер, это были стихотворные переводы римских поэтов. В них еще не было своеобразия, но уже в 14 лет Гюго обнаружил умение находить для каждого произведения свой стиль литературной речи.

В семнадцатилетнем возрасте Виктор издавал журнал «Литературный консерватор» (подражание Шатобриану). Публикуемые здесь произведения говорили о монархических симпатиях Гюго. Ода «На смерть герцога Беррийского», опубликованная в 1820 г., снискала молодому поэту благоволение двора.

В 1822 г. Гюго издает сборник «Оды и баллады», написанный еще в тот период, когда он, по его собственным словам, видел все «с высоты монархических идей и религиозных верований». [4, 4].

К концу 20-х годов, в обстановке нового общественного подъема, Гюго постепенно отошел от своих старых позиций и вскоре возглавил борьбу прогрессивных романтиков против того литературного направления, которое было опорой французской реакции. Так называемая «битва романтиков» началась на страницах журнала «Глобус», активное участие в котором принимал Виктор Гюго.

Основной удар классицизму Гюго нанес предисловием к исторической драме «Кромвель» (1827), в котором были сформулированы основные принципы романтизма. В предисловии изложена программа романтизма: «Нет ни правил, ни образцов; или, вернее, нет иных правил, кроме общих законов природы, господствующих над всем искусством, и частных законов для каждого произведения, вытекающих из требований, присущих каждому сюжету». [5, 3].

Обосновывая появление новой романтической драмы, Гюго в начале предисловия говорит и трех эпохах в истории человечества – первобытной, античной и новой. По мнению Гюго, человечество прошло три эпохи, и каждой из них соответствует определенной литературный жанр. Так, для первой, первобытной, эпохи характерна лирика, а величайшее ее произведение – Библия. Второй период Гюго назвал античной эпохой. Деятельность человека нашла отражение в эпосе, величайшим представителем которого является Гомер. Третий период, утверждал Гюго, наступил с принятием христианства. Данная эпоха создала третий жанр – драму, а самым ярким ее представителем явился Шекспир. [5].

Гораздо больший интерес представляет вторая часть предисловия, в которой Гюго четко сформулировал пять основных принципов романтизма. Прежде всего, он выступил против канонов классицизма, запрещавших соединять в одном произведении трагическое и комическое, прекрасное и

безобразное, возвышенное и низменное. В качестве доказательства своей правоты Гюго ссылался на Шекспира, который соединял гротескное и возвышенное, трагедию и комедию. Далее Гюго выступал против обязательного применения в драме «трех единств». Он писал, что эти «единства обрезали крылья у наших великих поэтов», они привели к тому, что «на французской сцене видны только локти действия, а руки его скрыты за кулисами». [5].

В.Гюго требовал предоставить писателю полную свободу в выборе художественных средств. Автор утверждал, что законом для писателя должен быть не свод канонов и правил классицизма, а природа, истина и вдохновение.

Следующим принципом, который выдвигал Гюго, было требование к художнику соблюдать в произведениях местный колорит. Пятый принцип определяет необходимость соблюдать в литературе исторической правды.

Следует заметить противоречивость романтического манифеста Гюго. Наряду с выдвижением на первый план требований демократизации искусства и свободы творчества, Гюго отдавал дань идеалистическим взглядам на сущность и характер самого искусства.

Позже, в предисловии к «Эрнани», Гюго, признанный теоретик романтизма, пошел еще дальше. Он провозгласил близость художественных и политических целей. Гюго сформулировал новый тезис: «Литературная свобода – дочь свободы политической» [1, 5].

Новые принципы, выдвинутые Гюго, нашли свое практическое применение в его драмах «Марион Делорм», «Эрнани», «Король забавляется», «Лукреция Борджиа», «Мария Тюдор», «Анджело», «Рюи Блаз» и др.

В 1829 году Гюго написал драму «Марион Делорм», в которой он обличал монархический деспотизм и выражал сочувствие отверженным. Пьеса была запрещена цензурой к постановке на сцене, но она интересна прежде всего тем, что в ней четко выражена антимонархическая тенденция. В ответ на запрещение «Марион Делорм» Гюго написал пьесу «Эрнани», в которой также выступил обличителем монархии. Благородный разбойник

Эрнани, положительный образ, противопоставлен образу испанского монарха Дона Карлоса. Драма вызвала жестокую полемику между сторонниками Гюго и его врагами. И все же после напряженной, драматической борьбы эта пьеса была поставлена на сцене.

Гюго постоянно пытался воздействовать на мысль современников своим художественным словом: он поучал монархов в том, как они должны править государством; он яростно клеймил деспотизм правящего класса; он стремился раскрыть глаза народу на возможность революционного выступления против тирании.

События июльской революции 1830 г., восстаний 1832-1834 годов повлекли за собою целый переворот в его эстетике и художественной практике. Позднее он написал: «Революция литературная и революция политическая нашли во мне свое соединение». [5, 9]. Размышления о судьбах людей, об их бедах, об их прошлом и будущем, постоянно волновали поэта. В сборниках 30-х годов он настойчиво поднимал социальную тему бедности и богатства («Для бедных», «Бал в ратуше», «Не смейте осуждать ту женщину, что пала» и др.).

В дни республиканского восстания в Париже в июне 1832 года в театре показывалась драма В. Гюго «Король забавляется», в которой король Франциск I его двор были представлены в самом непривлекательном свете.

Гюго в своих драмах показал положительными героями людей из народа, которые отличаются смелостью, решительностью, целеустремленностью. Но они одиночки, поэтому терпят поражение в борьбе с сильными мира сего.

Огромный интерес представляют романы Гюго «Собор Парижской богоматери» (1831), «Человек, который смеется» (1869), «93-й год» (1874). Автор драматизировал действие произведений, герои красочны, эффектны.

В.Гюго полагал, что в искусстве и литературе надо изображать не обыденное, а исключительное. Отрицательно относясь к скучной прозе буржуазной действительности, Гюго противопоставлял ей яркий мир своего романтического воображения, в котором борются его необычные герои,

олицетворяющие силы добра и зла. Прием контраста, применяемый Гюго в романах, еще более усилил исключительные характеры его персонажей.

Изображая средневековье в романе «Собор Парижской богоматери», Гюго показал пагубную роль религии в жизни людей. Олицетворением религии, порабощающей и подавляющей человека, является Собор Парижской богоматери, в «темных углах которого клубится загадочная нечисть…». [3, 18].

С другой стороны, собор воплощает романтический принцип «все во всем». Он стал композиционным центром романа, к нему сошлись все нити сюжета, судьба основных действующих лиц так или иначе связана с ним.

В романе «Собор Парижской богоматери» ярко проявились демократические тенденции автора. Симпатии Гюго на стороне оскорбленного, угнетенного и отверженного народа.

В сложной, насыщенной острой классовой борьбой обстановке Гюго пишет другие романы, рассматривая в них общественные проблемы. В произведениях «Человек, который смеется» и «Отверженные» он обличил социальную несправедливость и выступил защитником прав народа, в «Тружениках моря» воспел человека в борьбе со стихиями природы, а в романе «93-й год» обратился к историческим событиям, описывая борьбу революционных сил молодой республики с контрреволюционной Вандеей.

Будучи романтиком, Гюго тем не менее отдельные сцены и образы в своих романах создал в плане критического реализма, выражая свое сочувствие к тем, кто сражался на баррикадах революции.

Виктор Гюго выступил новатором в области поэзии. Он требовал отмены преграды между «высокими» и «низкими» жанрами, ввел в поэзию обыденные слова, обогатил рифмы, нарушил монотонность александрийского стиха, разнообразил рифмы. Заслуга Гюго в том, что он освободил поэзию от оков эстетики классицизма и, по его собственным словам, «разрушил бастилию рифм». [5, 7].

В поэтических произведениях Гюго с присущими его страстностью и темпераментом борца отстаивал демократические и свободолюбивые тенденции, которые он защищал в своих драмах и романах.

Когда в 1851 г. во Франции произошел контрреволюционный переворот и к власти пришел Наполеон III, Гюго в знак протеста покинул на много лет Францию и жил в эмиграции. Но и там он продолжал вести яростную борьбу против тех, кто предал родину, против Наполеона III и его клики. Об этом свидетельствует сборник политических стихов «Возмездие», книга «История одного преступления», памфлет «Наполеон маленький». В памфлете Гюго всю силу свого гнева обрушил на Наполеона III, возложив на него основную вину за декабрьский преворот 1851 г. При этом Гюго совершенно игнорировал классовую борьбу того времени.

На родину Гюго вернулся лишь в 1870 г. после крушения Второй империи, когда прусская армия подступила к Парижу и осадила его. Вместе с жителями французской столицы Гюго защищал родной город. Отзвуки этих событий мы находим в одном из лучших поэтических сборников Гюго – «Грозный год».

Виктор Гюго был современником Парижской коммуны, не поняв ее исторического значения, хотя и выразив сочувствие тем участникам Коммуны, которые подверглись жестоким репрессиям и преследованиям (стихотворения «Вот пленницу ведут..», «За баррикадой»).

Гюго был выдающимся прогрессивным общественным деятелем и горячим поборником мира. Он искренне сочувствовал национально-освободительному движению народов, выступал в защиту угнетенных жителей островов Кипра и Кубы, поднимал свой голос протеста против колониальной политики Англии и Франции в Китае, осудил американских реакционеров за их расправу над руководителями восстания негров.

Политическим идеалом В. Гюго являлась буржуазно-демократическая республика, потому Коммуна им не была принята. В период Коммуны Гюго находился за пределами Парижа. Под воздействием реакционной прессы,

кричавшей о нарушении свободы печати, репрессиях со стороны Коммуны, он осуждал «анархию», декреты о заложниках, о разрушении Вандомской колонны. Вместе с тем вслед за поражением Коммуны Гюго выступал в защиту коммунаров, добивался их полного освобождения.

В посмертно изданном сборнике стихов В. Гюго «Груда камней» (1942) записано: «Я принадлежу партии Революции, эта партия будет создана в двадцатом веке».

О XX веке поэт сказал устами героя Анжольраса (роман «Отверженные»): «Граждане, девятнадцатый век велик, но двадцатый будет счастливым веком. Не будет тогда ничего похожего на прежнюю историю. Не придется опасаться, как теперь, завоеваний, захватнических вторжений, соперничества вооруженных наций... Друзья, мрачен час, когда мы живем и когда я говорю с вами, но этой страшной ценой мы платим за будущее. О, зато человечество будет освобождено, возвеличено и утешено! Мы заверяем его в том с высоты нашей баррикады!» [2].

Вся этика и эстетика Гюго основаны на возвышении над повседневностью и порыве к нравственному идеалу. Гюго с помощью художественно-романтического воссоздания мира ярко выразил свою гуманистическую оценку событий и привлек внимание людей к обездоленным, выступая против аристократов и тирании, к народным массам и революции, к милосердию и духовному величию.

Литература

1. Гюго В. Девяносто третий год // Собр. соч.: В 6 т. – М., 1988. – Т. 6. – 382 с.
2. Гюго В. Отверженные. / Гюго В. – Махачкала: Дагестанское книжное издательство, 1984. – Т. 1.

3. Гюго В. Собор Парижской Богоматери: роман / В.Гюго, пер. с фр., Коган Н. – М.: Аст, 2010, – 508 с. – (Зарубежная классика).
4. Гюго В. Собр. соч. в 6 т. / вступ.ст. М.В.Толмачева. – М.: Правда, 1988. – (Б-ка «Огонек»).
5. Гюго В.Собрание сочинений в 14 т. / т. 9. – М.: Терра, 2001 – 2003.
6. Зенкин С.Н. В. Гюго // Энциклопедия литературных героев: Зарубежная литература XVII–XIX веков. – М., 1997. – С. 256–274.
7. Карельский А. В.Гюго // История всемирной литературы. Т. 6. – М.: Наука, 1989.
8. Луков В. А. Гюго // Зарубежные писатели: Библиографический словарь. – М.: Просвещение, 1997.
9. Толмачов М.В. Свидетель века Виктор Гюго / Гюго В. Собрание сочинений в 6 томах. Т. 1. – М., 1988. – (Вступительная статья, т. 1). – М.: «Правда», 1988.
10. Трескунов М. С. Виктор Гюго: Очерк творчества / Трескунов М. С. – Изд. 2-е, доп., 2010. – М.: Гослитиздат.

Кривошапко В.А.

ФИЛОСОФСКО-ЭСТЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ТВОРЧЕСТВА ФРАНЦУЗСКОГО ПИСАТЕЛЯ ВИКТОРА ГЮГО

Аннотация. В статье изложен материал, который знакомит с философскими, эстетическими взглядами не только писателя, но и героев, созданных гением произведений. Это люди, ставши “заложниками” жизни. Они, как и писатель-гуманист выражают протест против жизненных пороков, несущих разрушение.

В «Былом и думах» А. Герцена приведен такой эпизод из жизни Гюго. Великому поэту Франции после декабрьского переворота и установления

единоличной власти Наполеона Третьего грозила высылка с английского острова Джерсей, его временного пристанища.

“Когда полицейский чиновник взошел к нему, чтоб прочесть приказ, – пишет Герцен, Гюго позвал своих сыновей, сел, указал на стул чиновнику и, когда все уселись, – как в России перед отъездом, – он встал и сказал: «Господин комиссар, мы делаем тепер страницу истории. Читайте вашу бум агу». Полицейский, ожидавший, что его выбросят за дверь, был удивлен легкостью победы, обязал Гюго подпиской, что он уедет, и ушел, отдавая справедливость учтивости французов, давших даже ему стул”.

В этом описании чувствуется ироническая усмешка А. Герцена, может быть, и раздражение показным, малоцелесообразным, с точки зрения политического борца, поведением поэта. Действительно оно могло казаться наивным. Однако на этот раз у Гюго были бесспорные основания действовать именно так, а не иначе. Он делал «страницу истории», далеко не личной. [3,170]

В произведениях этого замечательного писателя отразились бури революционной эпохи, надежды утопического социализма, идеи и характеры мощного демократического движения Франции прошлого века.

И над всем этим, направляя могучий поток творений драматурга и публициста, романиста и поэта, возвышаясь путеводной звездой, – любовь к народу и могучая, неиссякаемая вера в него.

Кем бы ни были герои Гюго, какой бы исключительной, необычной, невероятной судьбой ни наделил их автор, все они в минуту высшего напряжения и самораскрытия выступают от имени «рода человеческого» – никак не меньше! И говорят о главном: о том, что род человеческий в подавляющем большинстве несчастен, голоден, угнетен.

Так заставлял Гюго выступать и действовать своих героев, внушая им свойственную ему широту жеста. И в этом он был последователен. Основное свойства его поэтики – ощущение масштабности события и масштабности его участников.

Носившееся в воздухе ожидание революции породило и романтический пафос его творчества 20-х годов. Знаменитое предисловие к драме «Кромвель» становится «манифестом романтизма», вобрав в себя также и некоторые требования к искусству, характерные во многом для реалистического творчества, в частности провозглашение обязательности правды изображения.

В этом-то, кстати сказать, и заключалась особая сила демократического романтизма: разрушая схоластику и эпигонское подражание последователей могучих титанов классицизма – Корнеля и Расина, революционный романтизм вместе с тем подрывал основы и романтизма реакционного.

Гюго самым решительным образцом «опрощает» язык своих произведений, насыщает его речью народа-языкотворца, изгоняет из своих книг манерную изысканность, безжизненную бесцветность чопорной строгости.

Творчество Гюго, как и стихии этих лет, проникнуто высоким чувством гражданственности, автор щедро наделяет симпатией простых людей, клеймит презрением циничных аристократов. [2, 21]

Важнейшее из творений, созданных Гюго до 50-х годов, несомненно, «Собор Парижской Богоматери» (1831), типично романтическое произведение. Исполненное всяческих преувеличений, насыщенное необычайным, это произведение создано красками ярчайших оттенков, движется чувствами редкой, гиперболизированной силы, достаточно, впрочем, и однозначными в своей направленности.

Живость изображения глубоких и мрачных страстей насыщает роман. И здесь сочувствие Гюго на стороне «отверженных» аристократическим обществом Парижа времен Людовика XI.

Идейная основа романа зиждется на мыслях, будто бы навеянных писателю учением утопического социализма: этические начала должны и способны изменить общество; добро, чуткость, милосердие и справедливость, возведенные в закон и покорившие людей, преобразуют всю систему отношений и их бытие; любовь всемогуща.

В грозовой атмосфере общественных потрясений во Франции 30-х годов Гюго обратился к теме социальной несправедливости, эксплуатации неимущих тружеников капиталистическим обществом (сб. «Осенние листья», «Песни сумерек»), хотя это и сочеталось у автора с наивной уверенностью в решающей роли гуманности.

Роман «Отверженные», создававшийся на протяжении двух десятилетий под влиянием эволюции взглядов писателя, из проповеди добра и милосердия, каким он представлялся в первоначальном замысле, вылился в широкую картину социальной и политической жизни страны.

В целом этот роман – гимн настойчивости, предприимчивости простого человека, высоким душевным качествам как основе творческих сил, воли и мужества народа. И это главное, хотя наряду с обличением ханжества и преступной морали буржуазного общества, правдивым изображением судьбы труженика в романе отразились и слабости романтизма Гюго, которые связаны, в частности, и с финалом – своеобразным «умиротворением» истории Жильята.

Сердцевину замысла «Отверженных» оставляет та же идея морального прогресса как необходимого условия общественных преобразований, которой проникнуто все зрелое творчество Гюго. Писатель не скрывал, что его книга носит дидактический характер: «Сочинение этой книги шло изнутри вовне.

Идея родила персонажей, персонажи произвели драму». Свой роман он называл «эпосом души», имея в виду процесс нравственного совершенствования главного героя Жана Вальжана. Как и в других произведениях Гюго, столкновение главных действующих лиц воплощает романтическую идею борьбы добра и зла, социальные проблемы переключаются писателем в плоскость этическую. С точки зрения Гюго, есть две справедливости: одна, которая определяется юридическими законами, и другая – высшая справедливость, высшая гуманность, основывающаяся на принципах христианского милосердия. Носителем первой в романе является полицейский инспектор Жавер, носителем второй – епископ Мириель. Истинность этих принципов проверяется на судьбе главного героя Жана Вальжана, и в конце концов юридический закон в лице Жавера отступает перед законом милосердия, преподанным Жану Вальжану епископом Мириелем. В своем романе за основу основ Гюго берет не материальную жизнь, а моральное бытие, понимаемое как извечную человеческую сущность. Не общественные условия нужно изменить, чтобы изменился человек – надо изменить человека, и тогда изменятся общественные условия, будет искоренено социальное зло. Процесс этого пересоздания человека изнутри и отражает роман «Отверженные», как утверждается в первом вари- анте предисловия к нему: «Эта книга от начала до конца в целом и в подробностях представляет движение от зла к добру, от несправедливого к справедливому, от ложного к истинному, от мрака к свету, от скотского состояния к чувству долга, от ада к небу, от ничтожества к богу». [6, 12]

Подобный замысел легко мог бы привести писателя к схематизму образов, и Гюго не всегда удается избегнуть этой опасности.

Будучи большим художником, Гюго не мог не отразить в романе некоторых существеннейших сторон действительности, связанных с тремя основными социальными проблемами того времени, о которых говорится в предисловии («угнетение мужчины, принадлежащего к классу пролетариата,

падение женщины по причине голода, увядание ребенка вследствие мрака невежества»). Демократические симпатии Гюго приводять его к созданию правдивой картины народного восстания 1832 г. в Париже.

Непреходящее историческое значение «Отверженных» в том, что Гюго выступает в этом романе неутомимым обличителем буржуазного мира, его лицемерия, лжи, бездушия, жесткости. Гюго берет под защиту отверженного человека, страдающий и гонимый народ. Вот почему и в наши дни не может оставить читателя равнодушным произведение, которое великий гуманист Лев Толстой в статье о Мопассане назвал лучшим французким романом.

Протест против смертной казни носит повесть «Последний день приговоренного к смерти”. Книга вызвала резкие нападки реакционной прессы, увидевшей в ней «упорное стремление запятнать человеческую душу, поколебать покой целой нации». Хотя Гюго и называл «Последний день» «аналитическим романом», изображающим «внутренною драму» человека, все же его повесть была произведением, имевшим прямую социальную задачу: «Цель «Последнего дня приговоренного к смерти» – внушить высшим классам отвращение, а низшим ужас перед смертной казнью» .Смысл произведения заключался для Гюго в принципиальном осуждении человекоубийства, и писатель сознательно оставляет в стороне вопрос о существе преступления героя. Симптоматично само появление книги, направленной против официального законодательства в преддверии революции 1830 г.. Революционные события и народные волнения первых лет июльской монархии побудили Гюго осмыслить новый аспект вопроса о смертной казни, как пристрастность буржуазного суда, беспощадного представителям низов и ищущего оправданий для представителей привилегированных классов. Эти размышления отражены в статье 1832 г., направленной против смертной казни и использованной в качестве предисловия к пятому изданию «Последнего дня». Благородное выступление Гюго против смертной казни было высоко оценено русскими писателями. Так,

В. Г. Белинский в статье «О русской повести и повестях Н. Гоголя» писал: «Гюго никогда не был осужден на смертную казнь, но какая ужасная, раздирающая истина в его “Последнем дне осужденного»! Ф.М.Достоевский назвал повесть «бессмертным произведением».

Жизнь Гюго, как уже сказано, долгая, бурная и великолепная, сверх того была на редкость трудовой жизнью. Книги стихов, романы, драмы, критика, политические памфлеты, парламентские и иные речи, воспоминания, письма к сотням современников в Европе и Америке, снова и снова книги стихов вплоть до глубокой старости… Творческое наследие Гюго не умещается в нескольких десятков томов. Оно отражает все умственные течения и все общественные движения XIX века, все смены политических режимов на родине поэта, всю историю мирового романтизма. Недаром Гюго остается и по сей день одним из самых читаемых, переведенных на все языки и «тиражных» писателей на всем земном шаре. Он оказался под рост и по плечу всем возрастам культуры. Это величайший популяризатор своего времени. Сказанное или изображенное им входит в кровь и плоть любого понимания, в том числе и самого элементарного, любой первоначальной грамотности. Удел для писателя необыкновенно завидный. [4, 141]

Недаром на протяжении более чем ста лет его всячески оспаривают, опровергают и ниспровергают бесчисленные служители так называемого «чистого искусства». Их приводит в ярость не столько слава Гюго, не столько повсеместное распространение его книг и драм, сколько законченность, уравновешенность и совершенство этого духовного облика.

Искусство – радость для народа.

Оно пылает в непогоду

И блеском полнит синеву.

И во всемирном озаренье

Идут в народ его творенья,

Как звезды мчатся к божеству.

Литература

1. Нартов К. М Зарубежная література в 8 классе. К. М. Нартов.-М.: “Просвещение”, 1973

2. Петренко В. Е Последний день приговореного к смерти. В.Е Петренко.Этюд о писателе. .–Х.: “Основа”, 1994

3. Толмачов М. Историка-литературная справка. “Собор Парижской Богоматери”/М. Толмачов.–М.: “Правда”, 1972

4. Толмачов М. Историка-литературная справка. “Человек, который смеется” / М. Толмачов.–М.: “Правда”, 1972

5. Толмачов М. Историка-литературная справка. “Труженики моря” / М. Толмачов.–М.: “Правда”, 1972

6. Цюман О. Эволюция Гюго как поэта // Зарубіжна література в навчальних закладах / О.Цюман.– К.: “Етносфера”, 2002

Кухтіна С.О.

НОВАТОРСТВО ПОЕЗІЇ ФРАНЦУЗЬКОГО РОМАНТИКА ВІКТОРА ГЮГО

Анотація. В статті йдеться про еволюцію Гюго як поета,новаторство поезії французького романтика .

Поезія Гюго передає споконвічне прагнення людини до незалежності, волі. Вона викликає бажання читати і читати, переживати пристрасні почуття до коханої, гіркі втрати і розчарування.

У Віктора Гюго є всі підстави бути популярним , і він дійсно популярний в повному розумінні цього слова :його мистецтво доступне найбільш широкому колу читачів, його думки і почуття близькі і зрозумілі всім. Але цього замало. Щоби письменник залишився в віках, його мистецтво повинно бути наповнено такими думками, таким змістом, які вічно хвилюють душу людини, полонять її серце, націлюють на справедливість і розумні справи. Саме такою є поезія Віктора Гюго , яка займає значне місце в літературній спадщині. Він, безперечно , є одним з найвизначніших поетів XIX століття, хоча у нас він відомий більш як романіст і творець романтичної драми. А, між іншим , більшість ідей , знайомих нам з романів і драм Гюго, вперше були виражені в його поезії.

В ній найбільш яскраво виражена еволюція Гюго як художника і мислителя , так як кожна з його поетичних збірок «Оди і балади» , «Східні мотиви» чотири збірники 30-х років , пізніше створені «Відплата» , «Споглядання» , «Грізний рік» — є певним етапом його творчого шляху .

Перші літературні доробки поета були надруковані в журналі «Літературний консерватор» , засновником якого були брати Гюго. За 16 місяців існування журналу Віктор створив і опублікував 22 поеми з різною тематикою. Поезії першої збірки «Оди та інші вірші» притаманна розсудливість, штучна правильність, умовно-пишні порівняння .Читацького успіху вони не мали.

Виражаючи сутність своїх далеко ще не сформованих політичних і літературних принципів, Гюго писав в передмові до першої збірки : «Публікуючи цю книгу автор ставив перед собою два завдання : завдання міжнародне і завдання політичне». Які ж політичні принципи молодого поета? Про це він говорить достатньо виразно : «Історія людей тільки тоді розкривається в своїй поетичності, коли про неї судять з висоти монархічних ідей і релігійних вірувань».

Така була позиція, з якої почалася політична і літературна позиція поета, який поступово долав помилки юнацьких літ. Уже у новій збірці «Оди і балади» помітна еволюція Гюго як художника і мислителя. Його майстерність у використанні різних поетичних форм і ритмів стала майже акробатичною, проте форма перестала бути для Віктора самоціллю. Будь-які, навіть найбільш витончені поетичні доробки , несли в собі ідею, почуття, спогади . На відміну від класицистів з їх розтягнутими, але пустими за змістом віршами , Гюго висунув свою вимогу поезії, головне — « щоб думка вкладалася в чіткі рамки строфи».

В ім'я свободи поетичної творчості Гюго замінив класичну форму вірша вільною системою віршотворення , яка не підвладна суворим правилам і законам, прагнув з допомогою оригінальних ритмів виразити вільний політ думки і мислення поета.

В баладі «Турнір короля Іоанна» Віктор Гюго прагне передати почуття і роздуми лицаря, який скаче в Париж на лицарське свято і мріє про славу героя та подвиги:

Нам же с громом
Жить пора,
Жантильному от двора
Путь наш правый—
В жажде славы,
Бой кровавый—
Нам игра!

Поет застосовує строфіку народних пісень, які надають його баладам співучість:

Схватки страстной,
Как циклон,
Паж прекрасный

Сбит, сражен.

Вот расплата!

Уміння користуватися багатством мовної палітри допомагало В. Гюго створювати переконуючі образи, яскраві пейзажи, які буквально розмальовували їх тонкою гамою змінних настроїв.

В його віршах багато захоплених вигуків, надмірного захвату , різних емоцій. Це й зрозуміло—поету все життя була властива підвищена емоційність. Проте в значній кількості вигуків можна побачити залишки його попередньої навички до класицизму ,яка змінилася непідробною щирістю і поетичною майстерністю.

В новій збірці помітні зміни і в політичних уподобаннях поета. Він відмовився від думки, що справжня поезія повинна надихатися монархічними та християнськими ідеалами .Тепер для нього головним є питання про соціальну роль поета, про свою роль в суспільстві. Що ж потрібно для творчості? Можливо слава? Гроші? Чисте мистецтво? —Ні. «Народ тямущий потрібний поетові».

По-справжньому новаторською є збірка «Східні мотиви» . В ній він рішуче заявляє , що в « обширному саду поезії немає заборонених плодів», і «поет вільний у виборі своїх тем». «Східні мотиви» особливо вражають своєю новаторською формою. Відкидаючи традиційні прийоми віршотворення і умовні алегорії класицистської поезії, Гюго намагається знайти нові образи, ритми і метафори для своїх віршів. Саме в цій збірці особливо помітний перехід від інтелектуальної і ораторської поезії до поезії емоцій, яка притаманна романтикам. Саме цим пояснюються пошуки автором найбільш яскравих . вражаючих поетичних засобів, які діють на почуття і відчуття. Він звільняє свою поезію від релігійно-містичних настроїв, надає їй яскраву живописність і політичну гостроту.

Чимало віршів автор присвятив художнику Луї Булане, з яким він тоді приятелював. В.Гюго і сам тоді малював .За свідченням сучасників , Гюго у вільний час завжди щось малював. Якщо під рукою не було олівців чи пера , він використовував молоко , каву , сало , зубну пасту, попіл від сигарети.

Завжди вражали у збірці «Східні поезії» яскраві зорові та інтенсивні звукові образи. Краєвиди під його пером грають всіма барвами малярської палітри.

Збірки поезій 30-х років збагатили французьку поезію яскравими і точними пейзажними замальовками. Яскравість малюнка поєднується в віршах Гюго з поетичною натхненністю створеної картини. Природа в цих композиціях дихає спокоєм і злагодою всіх живих істот, вона наповнена любов'ю до людини ;як у вірші «Заспокійлива картина»:

Весь мир поет, жужжит, сияет:
Паук, прядильщик и портной,
Тюльпанов лепестки скрепляет
Тончайшей сеткой кружевной
На склонах мак и клевер красный…
Природа, полная любви,
Мне говорит с улыбкой ясной:
Не бойся, человек, живи.

Характерною особливістю поезії В. Гюго є поєднання романтичного ліризму з громадянським почуттям.

Думка про місце поета і поезії проходить через всі збірки поезій В. Гюго. У вірші «Пан» автор заперечує , що мистецтво це «лише фраз дзвінких потік» і « гра рим «.

Мистецтво змальовується тут , як
…звук глубокий, сокровенный,
Простой, таинственный, богатый, вдохновенный,
Подвижный, как ручей иль утренний туман.

В поезії 30-х років зародилися теми й образи, які удосконалюються в його творах «Відплата» і «Споглядання», які належать до поетичних шедеврів. Що вийшли з-під пера В. Гюго.

Образ поета , який рішуче постав проти військової диктатури Луї Бонапарта, уперше з'явився в «Відплаті» і мав величезне значення для всієї наступної французької культури, ставши прикладом для наслідування.

Великим успіхом був вихід з друку в 1856 році твору «Споглядання». Всі любителі поезії знайшли в цій книзі кращі із створених Віктором Гюго ліричних віршів.

Проте справжньої сили поезії В. Гюго досягає в багатотомній «Легенді віків» . В «Легенді віків» Гюго передає національну свідомість і колорит епохи, виявляє яскраві , типові риси народного мистецтва і народного життя.

Новаторство Гюго проявилося і в оновленні поетичної лексики. Він був переконаний, що мова, якою спілкується народ , придатна для поезії. Це можна простежити на уривку із вірша «Мазепа» , який Гюго писав під враженням поеми Байрона про українського гетьмана Мазепу, і дав свою поетичну версію подій.

Як справжній поет-громадянин, він з пристрастю публіциста реагував на все , що хвилювало французький народ. Любов до рідної землі, до рідного народу—це ті прогресивні основи світогляду Гюго , які зробили його продовжувачем кращих традицій національної французької літератури.

Література

1.Готье Т. История романтизма // Готье Т. Избранные произведения: В 2 т. Т.1. М., 1972.

2.Гюго В. Собрание сочинений: В 6 т. – М.: Правда, 1988

3.Евнина Е. Виктор Гюго. М., 1976.

4.Трескунов М. С. Виктор Гюго. Л., 1969.

5.Реизов Б. Г. Французский роман XIX века. М., 1977.

6.Резник Р. Снова Гюго // Вопросы литературы. 1979. №10.

Макарова О.В.

ВІДОБРАЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ ВІКТОРА ГЮГО В ЙОГО ТВОРЧОСТІ

Анотація. Пропонована стаття присвячена дослідженню відображення філософських та естетичних поглядів Віктора Гюго на прикладі творів, жанрових різновидів романної прози. Розкрити сутність образів у Гюго на основі розвитку характеру, протиставленні іншому образу.

Віктор Гюго - єдиний у Європі, хто залишився вірним романтичному напряму до кінця життя, тоді, як загалом романтичний рух у французькій літературі вичерпався уже в 40-50 роках 19 ст., а в німецькій літературі в 20-ті роки. Він один з багатьох, хто не прокляв Французьку революцію, ідеї революції взагалі, хто зберіг віру та оптимізм у можливість розумного поступу і творчого потенціалу людини і людства. Саме завдяки Віктору Гюго французький романтизм сприймався як найбільш соціально орієнтований, наснажений соціальними ідеями: співчуття до бідних та знедолених, вимога соціальної справедливості.

В історію світової літератури В.Гюго ввійшов передусім як видатний романіст. Його сучасники - великої французької літератури: Ф.Шатобріан, П.Беранже, А.Стендаль, О.Бальзак, А.Мюссе, Жорж Санд, батько і син Дюма, брати Гонкури, Гі де Мопассан, Г.Флобер, Е.Золя, А.Доде, Ш.Бодлер… Кожне ім’я – то не лише французька, а світова класика. Не затьмарюючи жодного з них, Віктор Гюго вивищується над цими вершинами як неповторний речник нації, що возвеличував її не тільки в дні блиску і слави, а й в часи кривавих збурень і трагічних катастроф. Він був, до певної міри, повитухою нової

Франції, країни, що задавала тон історичному поступові всього людства і яка сьогодні демонструє державну мудрість і розважливість, почуття високої національної гордості.

Життєвий шлях Віктора Гюго припадає практично на все XIX століття. Його душа, як чутливий камертон, озивається на всі неординарні події цієї великої епохи. Він захоплювався Наполеоном I, пережив реставрацію Бурбонів.

Гаряче заперечував будь-який терор, рішуче виступав проти смертної кари. Один з біографів називав Віктора Гюго «генієм боротьби». Другий цілком обґрунтовано вважав довгий вік письменника суцільними роками невсипущої праці. І обидва мали рацію. Бо тільки боротьба і праця є найвищим виявом справжнього генія. Написане Віктором Гюго не вмістиш і в сто об'єднаних томів. З-під його пера виходили численні поетичні збірки, романи, повісті, драми, політичні памфлети, журнальні і газетні статті, парламентські промови, спогади, неймовірна кількість листів, адресованих сучасникам у Європі та Америці. Варто ще додати систематично ведені записники й щоденники, значна частина яких не опублікована і досі. Віктор Гюго – романтик у житті і творчості, але його романтизм закорінений в реалії буття, спрямований на утвердження справедливої соціальної ідеї. Це письменник, політизований в кращому розумінні цього слова.

Кожен його твір – прозовий, поетичний, драматичний – це гімн добру і справедливості,естетиці, слово на захист знедолених. «Знедолені» – так і називається його багатотомна й грандіозна «енциклопедія добра», головна думка якої сформульована у передмові гранично чітко й всеосяжно: *«… доти, доки не будуть вирішені три основні проблеми нашого віку – приниження мужчини на підставі його належності до класу пролетаріату, падіння жінки, спричинене голодом, зів'ядання дитини внаслідок мороку неуцтва; доти, доки в певних шарах суспільства існуватиме соціальна задуха; іншими словами і в більш широкому сенсі – доти, доки будуть царювати на землі*

нужда і неуцтво, книги, подібні до цієї, виявляться, можливо, не безкорисними».

Роман «Знедолені» – твір незвичайний і за своєю художньою структурою. Це роман філософський і символічний, але з виразними елементами роману історичного. Це роман про тих, хто став підніжжям соціальної драбини. Головна тема твору – тема несправедливості та її жертв. Центральним персонажем роману став Жан Вольжан, а його життєпис склав головну сюжетну лінію твору.

Актуальність теми «знедолених» у наш час для різних країн різна. Та коли спроектувати її на наше нинішнє суспільство, то виявиться, що переважаюча його більшість добре запізнала, що таке голод, соціальна задуха і морок неуцтва. От тільки читати Гюго нашим співгромадянам ніколи… І тут ще підростає покоління, яке взагалі читати не вміє: йдеться про десятки тисяч найбільш упосліджених – малолітніх бомжів і безпритульних, ровесників хрестоматійного Гавроша.

За проблематикою роман «Людина, яка сміється». співзвучний «Знедоленим». Дія твору розкрита в Англії наприкінці XVII – початку XVIII ст., але всім змістом пов'язана із сучасністю.Відстоюючи свою ідеалістичну позицію, стверджуючи, що змінити суспільство могло лише милосердя, В.Гюго не переставав бути захисником знедолених, ворогом деспотизму і рабства.

Творчість Віктора Гюго вищою мірою демократична. Його «Собор Паризької Божої Матері», «Трудівники моря», «Людина, що сміється», «Дев’яносто третій рік» вже при першій публікації набували надзвичайного розголосу, швидко поширюючись серед найрізноманітніших верств населення.

«Собор Паризької богоматері» стає вершиною беззастережного викриття й засудження не лише церкви чи дворянства, а й усієї феодально-середньовічної надбудови, чимало пережитків якої Гюго бачить і у Франції свого часу. Зокрема серед паризької жандармерії, яка -»наводить порядок»

тими самими методами, що паризькі судді, змальовані в романі; в умовах в'язниці XIX ст., де середньовічні традиції, за іронічним зауваженням письменника, дбайливо зберігаються.

Добро і зло в романі, попри всю ідеалістичність філософсько-історичної концепції Гюго і романтичну винятковість характерів та ситуацій, має цілком точну класову адресу і досить конкретні суспільно-професійні ознаки, з якими й пов'язана романтична типізація центральних образів роману. А образи другого плану, персонажі та обставини історичного фону і особливо масові сцени змальовані так, що засоби романтично-виняткові взаємодіють із засобами життєподібними, а інколи поступаються місцем останнім. Це характерно для образів короля, Коппеноля, Жеана, Феба та багатьох епізодичних персонажів, наприклад трьох цокотух-міщанок, з чиїх розмов ми дізнаємося про передісторію Гудули.

Всім ідей по-художнім змістом твору підтверджується чітко сформульований Гюго в період роботи над романом висновок, до якого письменник прийшов під впливом революційних подій цього часу: *«Королі царюють сьогодні, народу належить завтра»*.

Віктора Гюго назвали пророком, який «своїми утопіями примушував трепетати серця». Його слава давно перешугнула національні межі, ще за життя він став належати усьому світу.

Для французів В.Гюго - це передусім великий національний поет, видатний драматург, і вже за цим Гюго-романіст. За межами Франції, у тому числі й у нас, В.Гюго – перш за все геніальний романіст, тоді вже драматург і поет. Пояснювалося це насамперед тим, що повноцінний переклад поезії - дуже непроста річ, і доля великих національних поетів у іншомовних країнах залежить від того, чи з'являються там їхні переклади високого рівня і чи стає вона завдяки цьому набутком національної культури. Таких перекладів поезія Гюго не мала і лишилася за межами Франції недостатньо відомою і освоєною.

Якось Віктор Гюго сказав, що *»життя - це обірвана фраза»*. Але фраза, яку він писав усе життя, така довга, складна, так переповнена думками і почуттями, що навряд чи коли-небудь обірветься. У цій фразі вся його творчість: його поеми, п'єси, романи і статті, памфлети і подорожні замальовки, есе. Людство ніколи не забуде того, хто перед смертю, підводячи висновки своїй творчій діяльності, з повним правом сказав: *»Я у своїх книжках, драмах, прозі і віршах заступався за малих і нещасних, упрошував могутніх і невблаганних. Я відновив у правах людини шута, лакея, каторжника і повію»*.

Письменник високо шанував твори У. Шекспіра і наголошував, що його твори складаються з невловимих відтінків, найменших подробиць, деталей, котрі є чудовими та сильними.

Філософське сприйняття Віктор Гюго вбачав і в образі Гамлета . На його думку, жодний витвір людського духу не хвилює нас так, як образ Гамлета, який є квінтесенцією уявлення В.Шекспіра про людину. Письменник переконаний, що Гамлет – у центрі всіх витворів англійця. Принц є філософом, який уособлює сумнів, роздуми та вагання. Він той, ким кожен з нас може стати за певних обставин, у певний момент життя. Як бачимо, В.Гюго зауважував, що *те вічне, що є в Гамлеті і в кожному з нас, окреслюється ситуацією Гамлета.* Гамлет для В.Гюго є символом філософської рефлексії. Письменник стверджував, що стан Гамлета – це відображення звичайного стану людини, яка незадоволена життям, де відсутня гармонія. Письменник був переконаний, що для того, щоб почати діяти, і Гамлет, і кожен з нас повинен перемогти самого себе.

Сюжети творів Гюго брав з історії Франції та інших західноєвропейських країн XVI-XVII ст. І це не була випадковість. Названі століття - велика переломна епоха європейської історії, сповнена гострих суперечностей та конфліктів, що дуже цікавило письменника.

Гюго вважав основною особливістю драми - реальність, закликав руйнувати кордони між жанрами, єднати комічне і трагічне, піднесене і

низьке, відмовитися від єдності дії, місця і часу. Він розробив теорію гротеску як повної протилежності піднесеному і контрастному. Головне призначення гротеску у романтичному творів драматург вбачав у відтінені прекрасного життя. Теорія романтичної драми послужила письменнику для створення новаторської драми.

Поезія також займає чимале місце в літературній спадщині В. Гюго. Характерною особливістю його поезії є поєднання романтичного ліризму із загостреним громадянським почуттям. Темі щастя, темі дитини присвячений вірш В. Гюго «*Дитино – будь я цар...»*. Сам факт існу вання дітей у світі ніби є оправданням самого світу. В дитині втілена наївність, щирість, душевна чистота. У світі ніхто, крім дітей, не вміє так усміхатися, діти ще не вміють обдурювати, їхні руки ще не торкнулися бруду. Дитина захоплює і своєю невинністю, і своєю веселістю, і тим, що в її душі живе довіра до навколишнього світу. Дитина – центр існування. Автор, будучи царем, усе на світі віддав би лише за один дитячий погляд. А якби був Богом, то віддав би небо, землю, океани, простір і вічність за «поцілуй один».

Творчість Віктора Гюго з самого початку знайшла відгук і на теренах України. Українською мовою перекладено майже всі романи, повісті, драми та вірші великого француза . Його особливо шанував І.Франко.

Українською мовою перекладено майже всі романи, драми та вірші Гюґо. У справі популяризації його творчості в Україні багато зробив І. Франко, котрий високо поціновував його повісті «Останній день смертника», «Клод Ґе», переклав 9 віршів зі збірки «Кари», 11 віршів з інших збірок, уривок з роману «Знедолені» під назвою «Ватерльо», фрагмент драми «Торквемада»; написав статтю «Соті роковини народження В. Гюго». Твори Гюґо перекладали також Леся Українка, Олена Пчілка, М. Старицький, П. Грабовський, Є. Тимченко, В. Щурат, М. Рильський, М. Бажан, Борис Тен, М. Терещенко, С. Голованівський та ін. Творчість Гюґо досліджували вітчизняні літературознавці О. Білецький, Н. Модестова, Д. Наливайко та ін.

Література:

1. Гюго В. Наполеон Малый [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www. litmir.net/bd/?b=177325

2. Мелещенко О. К. Літературна та публіцистична діяльність В. Гюго [Електронний ре сурс]. – Режим доступу: URL:http://ru.scribd.com/doc/77664562/

3. Сафронова Н.Н. Віктор Гюго. - Москва: Освіта, 1989. - 176с.

4. Моруа Андре Олимпио, или Жизнь Виктора Гюго/ Андре Моруа. – К.: Мистецтво. – 509 с. 4. Наливайко Д.С. Віктор Гюго/ Д.С.Наливайко. – К. : Дніпро, 1976. – 146 с. – (Життя і творчість).

Петрик Н.М.

СТАВЛЕННЯ ГЮГО-ФІЛОСОФА

Анотація. Слава Гюго давно перетнула національні кордони, вже за життя він став належати всьому світові. Все це говорить про те, наскільки невичерпний Гюго, наскільки актуальні та цікаві філософські погляди митця на світ людей .У прагненні людства до кращого миру і братерства, до духовного відродження Гюго його незмінний і дієвий однодумець.

Особистість Гюго вражає своєю різнобічністю. Він є одним із найпопулярніших у світі французьких прозаїків, це видатний національний поет, реформатор французького вірша, драматургії, а також публіцист-патріот, політик-демократ. Знавцям Гюго відомий як неабиякий майстер графіки, невтомний рисувальник фантазій на теми власних творів, в яких він суперничає з Тернером і передбачає Одилона Редона. Але є основне, що визначає цю багатогранну особистість і одушевляє її діяльність, - це любов до людини, співчуття до знедолених, заклик до милосердя і братерства. У пам'яті вдячного людства Гюго стоїть поряд з великими людинолюбцями XIX століття , гідно представляючи свою батьківщину у великому поході

літератури минулого століття за права «принижених і ображених». Гюго - демократ, ворог тиранії і насильства над особистістю, шляхетний захисник жертв громадської і політичної несправедливості буде викликати відгук у серцях ще багатьох і багатьох поколінь читачів. Людство не забуде того, хто перед смертю, підбиваючи підсумок своєї діяльності, мав всі підстави сказати: «Я в своїх книгах, драмах, прозі і віршах заступався за малих і нещасних, благав могутніх і невблаганних. Я поновив в правах людини блазня, лакея, каторжника і повію».

Шлях Гюго до проповіді активного гуманізму був непростим. Йому довелося подолати багато забобонів та міфів, породжених середовищем і походженням, подолати спокуси марнославства і славолюбства, щоб стати совістю Франції, уособленням непідкупності та незламності перед обличчям зла, спрямованості до духовного відродження людства і його світлого майбутнього.

Гюго, мабуть, не був охрещений і залишався таким все життя. Батька, вихідця з лотаринзьких селян, це мало турбувало, але мати, в роду якої були бретонські мореплавці і суддівські чиновники, прищепила синові той традиційний пієтет до церкви і монархії, який так голосно заявив про себе у Гюго на початку його творчого шляху. Взагалі ж від батька Гюго передався життєвий напір, активність, від матері - чутливість, мрійливість, не виключали відомої розсудливості і холоднокровності.

Кочове життя тіла і душі Гюго розпочалося відразу з народження. Близько двох років вони з родиною живуть у флігелі закритого під час революції монастиря . Віктору було тут добре: ігри з братами і з дівчинкою, дочкою друзів сім'ї Адель Фуше (майбутньою дружиною) чергувалися з заняттями з колишнім абатом Ларив’єром і таємничим «хрещеним» Лагорі.

До часу перебування в пансіоні відносяться перші поетичні досліди Гюго, підтримані молодим викладачем Біскарра, який був старшим за свого учня всього на сім років. Згодом Гюго називає «дурницями» свої ранні літературні досліди, відносячи початок свого творчого шляху до 20-річного

віку, до часу появи збірки «Оди». Юний поет досить честолюбний і вже у 1816 році заявляє про своє бажання зрівнятися з Шатобрианом, провідним письменником Франції того часу: «Я хочу бути Шатобрианом або нічим». Перші його кроки на літературній ниві приносять йому успіх.

Після закінчення колежу Гюго живе з братами у матері, що підтримує його літературну працю і допомагає своїми порадами робити перші кроки на обраному шляху. Опубліковані твори свідчать про роялістичні, монархічні симпатії Гюго. Молодий поет зав'язує літературні знайомства, стає вхожий у впливові салони, зокрема в салон Еміля Дешана, де багато говорять про новий літературний напрямок - романтизм. Книга «Оди» (повна назва – «Оди й різні вірші») не принесла Гюго суспільного визнання. Вірші збірки пройняті неприйняттям просвітницької філософії XVIII століття і підготовленої нею революції, в них оспівується контрреволюційний Вандейский рух, в різко негативному світлі дається фігура Наполеона («Він лише кат, він не герой»). Подібно до інших реакційних романтиків, Гюго тут прославляє і ідеалізує середньовіччя, дореволюційну феодальну Францію (вірш «Траурна перев'язь»).

Роман «Бюг Жаргаль» вперше був опублікований у журналі «Літературний консерватор» у 1820 році , в ньому дає про себе знати негативне ставлення юного Гюго до французької революції, проте відчутні і його симпатії до пригноблених негрів, співчуття до їх страждань. У середині 1820-х Гюго переглядає свої погляди, відмовляється від монархічних ілюзій і переходить до опозиційного, ліберально-демократичного табору. Народившись аристократом і роялістом ,він став демократом.

Збірка »Східні мотиви» 1825-1828 років приголомшила читачів своєю новизною. Вже в передмові до неї Гюго зухвало заявив про право поета на повну свободу, на незалежність від будь-яких догм або сором'язливих регламентацій: «Простір і час належать поетові. Нехай поет іде, куди хоче, робить те, що йому подобається. Це закон. Нехай він вірить у бога або

богів, або ні в що не вірить... нехай він пише у віршах чи прозі, нехай він йде на Південь, Північ, Захід чи Схід...» Право поета - мати свою точку зору, своє бачення світу, а читача - слідувати їм. Позначивши своїми «Східними мотивами» остаточну перемогу романтизму у французькій поезії, Гюго спрямовує свої дії на штурм останнього оплоту літературного класицизму – драматургії. З'явилася в 1827 році драма в прозі «Кромвель» - це майже документ, в якому виражена естетична позиція Гюго, якої він загалом дотримувався до кінця життя. Свій захват перед світобудовою людина виражає в ліричній поезії, що була пануючим жанром первісної епохи. Найвищим зразком цього жанру Гюго називає Біблію, Старий Заповіт. Своєрідність другої епохи, античної, Гюго бачить у тому, що в цей час людина починає творити історію, створює суспільство, усвідомлює себе через зв'язки з іншими людьми. Тому в античну епоху провідним видом літератури стає епос, оповідний рід літератури, що підніс свого видатного представника Гомера. Епічний характер носить в античну епоху, згідно Гюго, і драма, що досягає в цей час високого рівня розвитку.

З середньовіччя починається, каже Гюго, нова епоха, що стоїть під знаком нового світогляду - християнства, яке бачить в людині постійну боротьбу земного і небесного, тлінного і вічного, тваринного і божественного. Людина ніби складається з двох істот: «одне - тлінне, інше - безсмертне, одне - плотське, інше - безплотне, одне - скуте потребами і пристрастями, інше - злетом на крилах захоплення і мрії». Третьому періоду в історії людства відповідає літературний рід драми, а найвидатнішим поетом цієї епохи є Шекспір.

Все існуюче в природі і в суспільстві може відбиватися в мистецтві. Мистецтво нічим не повинне себе обмежувати, по самій своїй природі воно повинно бути правдивим. Правда життя підлягає сильному перетворенню, перебільшенню в уяві художника. Тому вимога правди поєднується у Гюго з вимогою повної свободи творчості, причому геній художника, його натхнення, його суб'єктивна правда для Гюго вище об'єктивної правди: «Поет

повинен радитися... з природою, істиною і своїм натхненням, яке також є істина і природа». Уява художника покликана романтизувати дійсність, за її буденною оболонкою показати одвічну боротьбу двох полярних засад добра і зла.

Звідси випливає інше положення: згущуючи, посилюючи, перетворюючи дійсність, художник показує не звичайне, а виняткове, малює крайнощі, контрасти. Тільки так він зможе виявити тваринну і божественну засади людини.

Суттєвим положенням «романтичного маніфесту» є вимога місцевого колориту, couleurlocale. Він надавав величезного значення історичній деталі : особливостям мови, одягу, обстановки, хоча в його творчості, треба сказати, правдоподібність «місцевого колориту» іноді вступала в протиріччя з неправдоподібністю тих моральних уроків, які він прагнув винести з історії; «правда – справедливість» була для Гюго вищою за історичну правду. Багато уваги він приділяє знаменитим трьом єдностям класицистичного театру. Єдність часу і єдність місця Гюго вимагає скасувати, як абсолютно штучні і неправдоподібні для сучасного глядача. Єдність дії, згідно Гюго, має бути збережена, бо глядачеві важко сконцентруватися більш ніж на одній лінії дії.

Принципи, сформульовані Гюго в його «романтичному маніфесті», знайшли своє практичне втілення, насамперед, у його драматургії, хоча ними в значній мірі обумовлюється характер усієї його творчості. Драма «Ернані» була пройнята антимонархічними, волелюбними настроями. Згодом Гюго скаже з приводу своєї драми: «...літературна свобода - дочка свободи політичної».

Прихід революції позначається у творчості Гюго не тільки зростанням політичної свідомості, але і пробудженням гуманістичних настроїв. Форма щоденника у творах надала Гюго великі можливості емоційного впливу на читача.

Липнева революція 1830 року знайшла в Гюго гарячого прихильника. Пам'яті героїв він присвячує поему «Молода Франція» (1830), вірш «Гімн» (1831). Гюго зізнавався в тому, що сама історія не цікавила його: «У книги немає ніяких претензій на історію, хіба що на опис з відомим знанням і відомим старанням, але лише оглядово і уривками, стану моралі, вірувань, законів, мистецтв, нарешті, цивілізації в п'ятнадцятому столітті. Втім, це в книзі не головне. Якщо в неї і є одна перевага, то вона в тому, що вона - твір, створений уявою, примхою і фантазією».

Найширшу популярність роману «Собор Паризької Богоматері» забезпечують поставлені в ньому вічні етичні проблеми і вигадані персонажі першого плану, що давно вже перейшли (насамперед Квазімодо) до розряду літературних типів. Озлобленого на весь світ Квазімодо любов перетворює, пробуджуючи в ньому добре, людське начало. У Клоді Фролло любов, навпаки, будить звіра. Протиставлення цих двох персонажів і визначає ідейне звучання роману. За задумом Гюго, вони втілюють два основні людські типи. Загибель Квазімодо у фіналі роману на відміну від загибелі Клода сприймається як свого роду апофеоз: це подолання каліцтва тілесного і торжество краси духу.

У той же час на прикладі долі Клода Фролло Гюго прагне показати неспроможність церковного догматизму і аскетизму, їх неминучий крах напередодні Відродження, яким для Франції був кінець XV століття.

1831 рік, що літературна молодість закінчилася. Зникає ідеалізація середньовіччя, католіцизму. Захоплення готичним мистецтвом поступається місцем інтересу до Відродження, до поезії Плеяди. Гюго в передмові до збірки «Осіннє листя» заявляє про своє бажання основне місце приділити віршам »безтурботним і мирним», що оспівують радість сімейного життя, домашнього вогнища, самоспоглядання, поет відрікається від монархічних ілюзій юності і засвідчує свою вірність єдиному культу – «святій вітчизни і святій волі». З натхненням говорить він про свою солідарність з народами Європи, що потерпають від ярма тиранії, про готовність віддати їм

«мідну струну своєї ліри». У любовних віршах Гюго є співаком земного і в той же час натхненного почуття, заснованого на внутрішній єдності і взаєморозумінні. Гюго розробляє такі постійні теми своєї лірики, як дитинство, любов, природа. Дитина для поета - не тільки втілення невинної принади, але і вічної таємниці життя. Любов же - спонукальна сила будь-якої людської діяльності («Тисяча доріг, мета одна»).

В 1830-е роки у творчості Гюго все сильніше починає звучати соціальна тема. Розділяючи з сенсімоністами ілюзію про ефективність моральної проповіді, Гюго закликає їх звернути увагу на долю знедолених, прагне пробудити в них почуття милосердя заради вирішення соціальних конфліктів. В одному з творів Гюго дає характеристику своєї епохи. Це час, «коли монархія близька до розвалу». «Королівство хитається, династія згасає, закон валиться... всі відчувають повсюди передсмертну розслабленість...» Всьому цьому розкладанню протистоїть, на думку Гюго, одна сила - народ, але не в нинішньому своєму пригніченому стані, а в своєму прагненні до сяючого майбутнього. Це народ у потенції, народ тих великих можливостей, які не знаходять застосування і які одні тільки здатні відродити світ . За своїми поглядами він ліберал і гуманіст, але не соціаліст і навіть не республіканець.

Протягом дев'ятнадцяти років існування режиму Бонапарта Гюго вів з ним непримиренну боротьбу. Поет віддалявся в вигнання з усвідомленням невимірної моральної переваги над тимчасово переможеним авантюристом, збагачений досвідом політичної боротьби і, головне, відроджений співпричетністю долі трудового народу. Гюго з мужністю і гідністю переносив своє нове становище політичного вигнанця: «Треба гідно пройти парадом, який може закінчитися швидко, але може бути і довгим». В думках від підбиває підсумки великому відрізку життєвого шляху, думає про старості та про долю Франції, яка опинилася під владою нікчемного пройдисвіта, по відношенню до якого він вважає за необхідне зробити акт помсти - збірку »Відплата». Гюго урочисто заявляє: «...цю книгу треба читати так, немов її написала людина, якої вже немає серед живих. Двадцять п'ять

років життя укладені в цих двох томах». «Споглядання», будучи як би інтимним щоденником, розмовою з самим собою, звернені до вражень, роздумів і спогадів поета про 1834 - 1855 роки: «Якщо б це не звучало дещо претензійно, їх можна було б назвати «Спогади душі».

У «Спогляданнях» Гюго зробив великий крок вперед на шляху до класичної простоти, до відмови від театральної пози, декламаційної піднесеності, штучності і пихатості. І тут, правда, зустрічаються «антилогічні» вірші або шаблонні загальні місця, але в цілому збірка представляє поезію Гюго з її найбільш сильною боку, в ній міститься велика кількість його поетичних шедеврів. Щирість, непідробність справили приголомшуюче враження на сучасників Гюго, яких вразила здатність поета до постійного оновлення. Книга мала винятковий успіх. Ніколи Гюго не вдавалося об'єднати в одній поетичній збірці таке розмаїття поетичного матеріалу, і ніколи він не досягав такої глибини в трактуванні своїх поетичних тем, як в «Спогляданнях». Поетичне мистецтво Гюго досягає своєї вершини.

Від роману «Знедолені» 1862 року демократичний читач в захопленні, консервативно або по-естетські налаштовані критики не приховують роздратування. Відтепер Гюго належав народу, який побачив у дзеркалі цієї грандіозної епопеї свою долю, відчув, що письменник близько приймав до серця страждання народу, оцінив його непохитну віру в моральне відродження і кінцеву перемогу «Знедолених». Книга являє собою складне поєднання різноманітного: повчального, наївного оповідання, пригодницького роману, ліричної сповіді, реалістичного дослідження моралі. Справжню, неформальну єдність цьому надає послідовно втілений задум - довести соціальне зло та дослідити шляхи його викорінення. «До тих пір, - заявляє Гюго в передмові до роману, - поки силою законів і звичаїв буде існувати соціальне прокляття, яке серед розквіту цивілізації штучно створює пекло... до тих пір, поки не будуть вирішені три основні проблеми нашого століття - приниження чоловіка внаслідок приналежності його до «класу пролетаріату», падіння жінки внаслідок голоду, в'янення дитини внаслідок мороку

невігластва... до тих пір, поки будуть панувати на землі нужда і неуцтво, книги, подібні до цієї, виявляться недаремними». Тільки у багатостраждальному народі укладено справжню велич духу і благородство серця, тільки в ньому запорука порятунку світу - такий зміст безсмертного роману Віктора.

У «Трудівниках моря» соціальний конфлікт , на відміну від інших романів зрілого Гюго, майже не виражений. Можна, звичайно, з певною натяжкою вважати, що причина трагедії головного героя роману в тому, що йому, простому рибалці, не може відповісти взаємністю дівчина з іншого середовища, але для самого Гюго, для його уважного читача зміст книги не в цьому. Після епопеї боротьби людини зі всією вагою ворожого йому «закону» в «Знедолених» Гюго задумав показати боротьбу людини з силами природи. Це справжній епос моря, яке ніби насичило сторінки книги запахом солі і водоростей, безмежного моря, нескінченно манливого, ніби покірного, а інколи страшного у своєму гніві.

Необхідно визнати, що мало знайдеться у світовій літературі творів, в яких так була б опоетизована, звеличена людська праця, дух людини.

Одночасно з інтенсивною творчістю Гюго займався і політичною діяльністю. У листі до видавця Лакруа від грудня 1868 року Гюго ніби виправдовується у зловживанні історичною тематикою, до якої його привчила романтична мода: «...я ніколи не писав ні історичної драми, ні історичного роману. ...Моя манера полягає в тому, щоб писати про справжнє через вигадані персонажі». З деяким перебільшенням Гюго заявляє про те, що історія для нього - це декорація, на тлі якої рухаються його персонажі, і матеріал для перевірки його ідей. «Людина, яка сміється», в першу чергу, - соціальний роман. Гюго підкреслює, що тільки серед нещасних і знедолених можна знайти справжні скарби духу і любові.

У лютому 1874 року надходить у продаж «Дев'яносто третій рік», що приніс Гюго останній великий успіх. Відтепер те, що буде публікувати письменник, представить набагато менший інтерес - це будуть або

залежалі речі зі старих запасів, або твори, написані якщо не ослаблою рукою, то з натхненням, що згасає. Характеризуючи останній роман Гюго, треба мати на увазі, що в задум письменника входило прославити «велич і людяність революції» (так він сам визначав свій намір). «Виплавляючи революцію, - з притаманним йому пафосом пише Гюго, - Конвент одночасно виковував цивілізацію. Так, горнило, але також і горн. У тому самому котлі, де кипів терор, міцнів бродило прогресу. З мороку, крізь хмари виривалися потужні промені світла, рівні силою одвічним законам природи. Промені і понині висвітлюють горизонт, деякі гаснуть на небосхилі народів, і один такий промінь зветься справедливістю, інші - терпимістю, добром, розумом, істиною, любов'ю». Гюго підкреслює, що великі, історичні заходи, спрямовані на утвердження прогресу і цивілізації, Конвент проводить в той час, коли йому доводиться напружувати всі сили для боротьби з контрреволюцією.

Останні роки життя Гюго проходять в атмосфері зовнішнього шанування з боку офіційної Франції. Він казково багатий завдяки нескінченним перевиданням книг. Він став мовчазний, похмурий, пригнічений, хоча іноді приймає візити знатних іноземців, охочих подивитися на національну знаменитість.

Влітку 1884 року він здійснює останню свою подорож до Швейцарії. В записнику поряд з нерозбірливими віршами з'являється запис: «Скоро я перестану затуляти небокрай». Він складає заповіт, до якого включає знамениті слова: «Я відмовляюся від проповіді всіх церков; я вимагаю молитви за всі душі. - Я вірую в Бога. Я бачу... темний світ».

На другий день після кончини Гюго уряд приймає рішення про національний похорон «поета-пророка, старого чоловіка, який своїми утопіями змушував тремтіти серця».

Слава Гюго давно перетнула національні кордони, вже за життя він став належати всьому світові. Все це говорить про те, наскільки невичерпний Гюго, наскільки актуальні та цікаві філософські погляди митця на світ людей .

У прагненні людства до кращого миру і братерства, до духовного відродження Гюго його незмінний і дієвий однодумець.

Література

1. Алєксєєв М. П. Русская культура и романский мир / М. П. Алєксєєв. – Ленінград, 1985.
2. Трескунов М. С. Виктор Гюго: Очерк творчества / М. С. Трескунов. – Москва, 1961.
3. Моруа А. Олимпио, или Жизнь Виктора Гюго / А. Моруа. – Москва: «Книга», 1982.
4. Брахман С. «Отверженные» Виктора Гюго / С. Брахман. – Москва: «Художественная литература», 1968.
5. Гюго В. Собрание сочинений в шести томах / Виктор Гюго. – Москва: «Правда», 1988.

Пилипенко Ж.В.

ОТРАЖЕНИЕ ФИЛОСОФСКО-ЭСТЕТИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДОВ ВИКТОРА ГЮГО В ЕГО ТВОРЧЕСТВЕ

Представьте себе весенний лес. После долгой ненастной зимы вы пришли на свиданье к деревьям, полянам, на которых ещё властвует прошлогодняя трава. А вот и знакомый пень. Хотелось бы присесть, но он уже занят. Птица сорокопут заняла этот пень. Она невелика, яркого огненно-рыжего с чёрными и серыми участками оперения.

Лесные поляны с обильным разнотравьем, где легче найти корм, излюбленные места обитания этих красивых и своеобразных птиц. Мы вошли в лес, когда сияло вешнее солнце, а сейчас свои правила диктуют тучи. Вот упали первые капли дождя, но вы не прерываете путешествие по романтичным уголкам леса.

Такую картину в моём воображении вызвала первая строфа стихотворения Виктора Гюго, которое называется «Церковка». Напоминать о том, кто такой Виктор Гюго, я думаю, не следует, но мне всё равно хочется с гордостью сказать, что это крупнейший писатель-романтик, вождь французского романтизма, его теоретик. Это всемирно известный прозаик, поэт и драматург. Дастаточно произнести названия таких произведений, как «Собор Парижской богоматери», «Отверженные», «Труженики моря», как человек, даже мало читающий, вспомнит имя этого художника слова. А жил Виктор Гюго в девятнадцатом веке.

Но вернёмся к стихотворению «Церковка», с которого я начала эти заметки. Я упомянула о первой строфе. Вот как она звучит:

По лесу я бродил весною.
Шёл дождь, и я промок насквозь.
Зато мне чудное, не скрою,
Найти местечко удалось.

Эти строки будят воображение особенно у тех людей, которые, как и сам Виктор Гюго, являются романтиками.

Что же это за чудное местечко и в чём романтизм описания увиденного? Два последующих слова сразу берут в плен. «Чудное местечко» это – «лесная церковь…». Где же в лесу можно увидеть церковь? А церковь эта непростая. Как пишет автор, это – «зелёный храм…» Только романтик мог написать, что храм в глухом лесу вовсе не из камней. Весенней порой его построили боярышник с плющом. Две ветки образовали вход. Ветки обвивает дикий хмель.

Автор называет имя искусного каменщика – Апрель. А дальше Виктор Гюго пишет: «Здесь архитектором – природа…». Лирический герой.

наслаждается пением жаворонков и коноплянок. Даже резкие крики сойки тешат его слух. Пленяют взор нежные колокольчики, а звуки, которые издают шмели, он называет благовестом. А старый клён не просто шумит листвой – аккомпанирует!

Да, так написать мог только романтик. И в то же время всё написанное легко можно пересказать прозой. Это говорит о том, что автор описывает реальную, а не вымышленную жизнь. Как художник – краски, поэт находит особые слова для изображения на бумаге увиденного. И здесь уместно сказать, что в описании природы отразились и философско-эстетические взгляды Виктора Гюго. Ведь поэт ведёт разговор о вечном, что неподвластно разрушить людям. Поэт считает природу, красоту вечной. Вот почему он сравнивает увиденное в лесу с храмом.

Виктор Гюго одухотворяет обычный боярышник, плющ. Он говорит о высоких духовных ценностях, которым хочет приобщить читателя. Ценности эти, ещё раз подчеркну, бессмертны. Достаточно напомнить, что жил и творил Виктор Гюго в девятнадцатом веке, а всё, что написано им, актуально в веке девятнадцатом.

Бессмертна душа человека, глазами которого мы видим эти красоты, как и бессмертны честность, чувство долга, любовь к родине, милосердие… Поражает воображение, что современником Виктора Гюго был французский император и полководец Наполеон Бонапарт.

Шёл второй год нового нового, обещавшего мировые потрясения девятнадцатого века. В холодном чиновном Петербурге оборвалась жизнь первого русского революционера Александра Радищева. Измученный долгими годами ссылки, обманутый лживыми посулами царя, доведённый до отчаяния, он принял яд.

В тихом Веймаре Иоганн Вольфганг Гёте беседовал с Фридрихом Шиллером. Шиллер недавно закончил пбесу «Орлеанская дева» и рассказывал Гете о новом своём замысле – создать народную драму, героем которой будет вольнолюбивый швейцарский стрелок, легендарный Вильгельм Телль.

А в Вене тридцатидвухлетний музыкант Людвиг Ван Бетховен в своей одинокой комнате испещрял нотную бумагу сложным узором чёрных значков – он заканчивал новую сонату, ту, которую потом стали называть «Лунной». Вскоре зазвучала над миром «Героическая симфония». Вслед за ней родилась мятежная «Аппоссионата».

Второй год нового девятнадцатого века. В Англии четырнадцатилетний Джордж Гордон Байрон написал такие стихотворные строки:

Не в знатном роде, друг мой, сила,
Ценнее клад в груди твоей…

В далёкой России трёхлетний Александр Пушкин слушал сказки своей няни, что потом помогло ему создать романтические поэмы о людях, сильных духом. Ещё не родились Лермонтов, Гоголь, Достоевский, Толстой, а трудный девятнадцатый век уже выдвигал требования отражать в искусстве и литературе жизнь во всём её многообразии. Это и удалось в полной мере Виктору Гюго.

Романтизм как литературное направление открывает собой литературу девятнадцатого века. Гюго всё с большим полемическим жаром выступает в защиту романтического литературного движения во Франции. В 1827 году вокруг Гюго создаётся объединение поэтом-романтиков. Свои эстетические принципы романтики излагали в форме манифестов, предисловий, критических статей. Гюго пишет романтическую драму «Кромвель». В «Предисловии к Кромвелю» Гюго высказывает мысль о правдивом и всестороннем отображении жизни в художественном творчестве. Эти эстетические идеалы писатель пронесёт до конца. Он советует поэтам новой, романтической школы изображать человека в неразрывной связи его внешней жизни и внутреннего мира.

В другой статье Гюго затрагивает вопросы, важные для формирования его эстетических принципов и собственной творческой практики. Он говорит о

месте писателя в обществе и выдвигает задачи, которые романист должен разрешать на историческом материале. Гюго подошёл к одному из важнейших принципов романтической эстетики, ставящей творческое воображение художника на пьедестал. Посредством внешних подробностей осветить моральную сторону событий, описываемых в художественных произведениях.

В романе «Собор Парижской Богоматери» Виктор Гюго обращается к пятнадцатому столетию. Рассказывая об этой эпохе, писатель ищет и нечто вечное, в чём все эпохи объединяются. На первый план выдвигается образ Собора Парижской Богоматери, создававшегося народом веками.

В системе персонажей главное место занимают три героя: цыганка Эсмеральда, своим искусством восхищающая толпу; архидьякон Собора Клод Фролло, являющийся полной противоположностью Эсмеральде, аскет, презирающий все радости жизни. Вопреки своему отрицанию человеческих чувств, он полюбил Эсмеральду. Однако любовь его разрушительна, он обрекает Эсмеральду на мучения и смерть. Третий персонаж – звонарь собора Квазимодо. Уродлив, смешон и страшен. Он похож на химер – фантастических животных, чьи изображения украшают Собор. Квазимодо – душа Собора, этого архитектурного создания народной фантазии. Урод тоже полюбил красавицу за её доброту. И его душа пробуждается ото сна, в который её погрузил Клод Фролло. Зверь по своему внешнему облику, Квазимодо – ангел в душе. Квазимодо умирает, обнимая тело мёртвой Эсмеральды. Он стал невольным виновником гибели девушки, защащая её от толпы, не ведая, что толпа хотела освободить Эсмеральду. Он не понял намерения толпы, так как долгое время был оторван от людей, служа человеконенавистнику Клоду Фролло.

Для Гюго было важно не только передать дух истории, но указать на внеисторические свойства людей, вечную борьбу добра и зла.

Жизнь преподносит разные уроки – радостные и печальные, но во всём – гармония, ибо в жизни всё важно.

Прекрасна природа; удивителен человек, которого всё восхищает и удивляет. Вот он, образ поэта, спокойного мудреца, скрывающегося в мирной жизни зелени длин и рощ; в стороне от бурь и жизненных невзгод:

И тихо радуйся в спокойствии душевном,
Смиренного житья заботам повседневным.
Любовью пусть всегда твоя твоя пылает грудь.
Будь ласковым с детьми, усопшим верен будь.

Это – из сборника «Лучи и тени», который выходит в 1840 году. В самом названии – антитеза. Эстетические взгляды Виктора Гюго переходят от природы в плоскость человеческих взаимоотношений. Свет и тени. Любовь и трагедия. Жизнь и смерть. Эти категории обретают в творчестве поэта новое звучание.

В книге «Лучи и тени» таятся трагические тени. Они порой уходят в сумрак, но не исчезают. Видение людского горя. Несчастные обездоленные. Призрак женщины, умершей от голода, протягивает иссохшие руки, за ними тянутся худые ручонки детей. А рядом – равнодушие сытых. Мысли о большом романе не покидают Виктора Гюго.

Пройдёт тринадцать лет, и из-под пера Виктора Гюго выходит книга, которая станет крупнейшим завоеванием поэта. Здесь сплавились воедино реалистическая и романтическая стихии его творчества, сатира и героика, уничтожающий смех и высокие волнующие чувства (патетика). Сборник стихотворений «Возмездие» продемонстрировал высокий нравственный потенциал Виктора Гюго. Девятнадцатый век вступил во второе пятидесятилетие. Тяжёлые времена переживала вся Европа. И, может быть, особенно горьки они были для патриотов Франции. Скорбь, боль, мотивы безнадёжности всё нарастали в произведениях больших французских писателей.

«Возмездие» - это не только обвинительный акт; это струя свежего воздуха в удушающей атмосфере империи зла. Мужественные, трепещущие жизнью, страстью, яростью и любовью стихи Гюго волнуют и не оставляют равнодушными тех, для кого судьбы родины и соотечественников сливаются воедино.

«Возмездие» - это сборник политической лирики. Это стихи огромной взрывной силы, одухотворённые несокрушимой верой в конечное торжество правды. Возмездие неизбежно падёт на господствующий во Франции буржуазный строй.

Возмездие ожидает всех, кто посягает на интересы народа. Не случайно сборник своим происхождением обязан бурной революционной поре 1848 года и последующим событиям, когда французский народ, хотя и понёс тяжёлое поражение, но не смирился и сохранил свою решимость идти до конца за справедливость, свободу, жизнь, а не прозябать.

Семь разделов сборника «Возмездие» рассказывают и о судьбах людей, осуждённых за борьбу против мучителей и государственных преступников, узурпировавших власть. Со всей силой сатирика обрушивает Гюго на них свой гнев.

Не поколеблюсь я! Я побеждён не буду!
Моих не видеть слёз тебе, враждебный мир.
Со мною вы всегда, со мною вы повсюду –
Отчизна, мой алтарь! Свобода, мой кумир!

«Величие души храните в испытаниях, и будет благостным ваш день!» - пишет Виктор Гюго. И он остаётся верен себе, своему эстетическому идеалу – видеть и находить гармонию во всём, преодолевать невзгоды и громко заявлять о своей неистребимой вере в лучшее.

А лучшее будущее непременно придёт, надо только иметь мужество и милосердие. Этими качествами он наделяет своих героев.

Вслед за «Возмездием», почти через три года, выходит в свет сборник «Созерцание». Значительная часть стихотворений была написана десятилетия назад. Здесь превосходные лирические стихи, одухотворённые гуманными идеями и проникнутые трепетными чувствами любви, благодарности к природе, к людям, которые тебе небезразличны и которые открывают тебе свою душу.

Нет ничего более неприемлемого гуманизму Гюго, чем представление о природе как об убежище, где можно укрыться от дел и судеб человеческих. В этом смысле природа у поэта является милым другом человека, утешающим, вдохновляющим, берущим под свою защиту. В природе нет безобразия, - оно есть в социуме. В страданиях, искажающих прекрасный лик земли, повинны условия человеческого существования.

В сборник вошли стихи, написанные в конце сороковых – начале пятидесятых годов. Это философско-поэтический монолог Гюго о том, что пережил, испытал он, к каким итогам пришёл. Поэт достигает совершенства: он настолько чуток, что слышит, как ходит ночь, как движутся светила. Ему доступно всё: он знает жизнь подводного царства, он видит рождение ручья и прослеживает его путь к морям; он слышит, как пробивается росток из земли, - он посвящён в тайны Вселенной.

…Есть музыка во всём – сокрытый гимн природы…

…Шуршанье вековых нахмуренных дубов –
Вы воплощаете гармонию Вселенной…

…Я приручил мечту, она робка, как лань…

…Волн яростных доступен мне язык…

И, слившись с природой, став её другом, поэт пытается запечатлеть и те мгновения радости, любви, восхищения, которые видит в жизни людей.

Поэта издали завидя, все цветы…
Приветствуют его, застенчиво склоняясь…
И, полные лучей и смутных голосов,
Деревья мощные в прохладной тьме лесов…
Старейшины дубрав – каштаны, липы, клёны,
Почтенный старый дуб, и тис вечнозелёный,
И вяз, чьи ветви мох покрыл ковром густым, -
Как правоверные пред муфтием своим…
Глядят, как лик его спокойный озарён.

Перед нами – поэт-романтик, мечтатель, трепетно и нежно относящийся к окружающему миру, остро чувствующий его, видящий прекрасное. Но поэт не праздный созерцатель. Ему важно эту гармонию в природе видеть и в жизни реальной. Но здесь всё другое…

Куда спешат они так рано на рассвете,
Худые, тихие, безрадостные дети,
С отчаяньем в глазах? Ка чуть свет одни
Плетутся девочки годов семи-восьми?
Их путь ведёт туда, где жернова кружатся
С утра до ночи…
На этой каторге, невинные ни в чём,
Они работают…
…Скажите, почему от голода страдает
Ребёнок на заре своих печальных дней
И почему птенцы счастливее детей?
Не власти я хочу, но быть с моим народом

В опасный час…
Та знаешь, Франция, что я всегда был верен
Твоей судьбе
И думал и мечтал, в изгнании затерян,
Лишь о тебе.

Это всё подготовка к главному роману – «Отверженные». Были поиски гармонии в природе, попытки увидеть, уловить подобную гармонию в человеческом обществе, но тщетно. Природа живёт по своим законам. В ней Виктор Гюго находит отдохновение, он погружается в нежный трепетный мир, где нет боли и ненависти, где свет, тепло, птицы, деревья помогаютощутить краткость земного существования. Трогательные ромашки, боярышник, ручьи, лесное озерцо, жуки, мотыльки радуются жизни, где всё любит друг друга. Совсем иное в обществе людей.

В изгнании Виктор Гюго возвращается к рукописи. Апрель 1860 года. Гюго погружается в неё с головой. Раньше, в 1845 году, когда возник замысел романа, родилось и название – «Нищета». Сейчас название другое – «Отверженные». По жанру – это социально-романтический роман-эпопея. Здесь синтезируются романтические тенденции с влиянием достижений реализма. Вырисовывается в романе лирический герой, сам автор, живой свидетель событий. Годы его молодости. Годы назревания революции.

Во тьме я чувствую романа скорбный взгляд…
И должен я писать со страстью, гневным пылом.
Неведомой тропой, что в дальний край ведёт,
Я должен двигаться без устали вперёд…

Своё жизненное, человеческое и писательское кредо Виктор Гюго воплощает в романе «Отверженные», ещё ранее сформулировав свои убеждения в следующих строках:

…Грядущее принадлежит народу!
И мы увидим их – Мир, Славу, Честь, Свободу…
Свобода, мир и свет! Исчезнут раб и нищий!
И с неба низойдёт на наше пепелище
С улыбкою любовь!

Виктор Гюго всесторонне освещает образ эпохи. Беспощадная эксплуатация человека человеком, невыносимо тяжёлая жизнь маленькой Козетты, судьба обездоленного мальчика Гавроша, история Жана Вальжана, несправедливо осуждённого, жизнь различных слоёв общества. Всё это рассматривается с народной точки зрения, поэтому проникнуто гуманизмом. Среди главных персонажей нет знатных и богатых, от которых зависят судьбы государств и народов. Всё описанное тяготее к полюсам добра и зла. Это связано с представлением Гюго, согласно которому развитие человеческой истории – «путь от зла к добру, от неправого к справедливому, от лжи к истине, от ночи к дню». И если возникает спор двух идей – путь всепрощения и путь революции – то, несомненно, Гюго стоит на стороне социальной революции. Среди революционеров, сражавшихся на баррикадах в 1830 – 1831 годах – маленький Гаврош. Отверженный всеми ребёнок, обречённый несправедливым общественным устройством на нищету, сохранил удивительную доброту, весёлость, любовь к свободе. Он погибает, помогая восставшим защищать одну из баррикад.

Каторжник с душой, изувеченной обществом, угрюмый, испитой, с клеймом на плече, Жан Вальжан пробуждён к жизни милосердием человека. Гюго проникает в тайный духовный мир героя. Найдутся ли у каторжника силы к духовному возрождению? Сможет ли он стать на путь человечности и любви?

Во мы видим его на баррикадах. Он не стреляет в противников. Каторжник отпускает на свободу своего давнего врага, полицейского Жавера.

Нана Вальжана возрождает к жизни любовь к приёмной дочери Козетте. Он живёт по законам милосердия, его душа не ожесточилась, он знает: прав епископ Мариель, завещавший Жану Вальжану важные непререкаемые истины: будь милосерден, справедлив, люби ближнего. Вся судьба Жана Вальжана – воплощённый протест против жестокого общества. Гюго вкладывает в душу своего героя идею всепрощения и милосердия: через самоотвержение и любовь человек-изгой возвышается над тысячами мелких, самодовольных людишек, глухих к страданию ближнего. Эстетические взгляды Гюго показывают, что он стоит на стороне социальной революции, однако есть, считает писатель, революция более важная, чем социальная. Это - революция духа. «Изобразить вознесение души и, пользуясь случаем, показать во всей трагической реальности социальное дно, с которого она поднимается… - писал Гюго. Изображая внутренний мир своих героев, писатель своеобразно использует открытие реалистов – зависимость формирования характера от типических обстоятельств. Для Гюго этот закон действует только тогда, когда обстоятельства толкают человека к злым, неправедным действиям.

Встать на борьбу против насилия и зла с оружием в руках за права угнетённого народа – это святое дело. Но как сочетать его с законами всепрощения и с заповедью «не убий ближнего»?

Для Виктора Гюго это трагическое противоречие. Как перенести в суровое сегодня то прекрасное, что маячит и манит в далях будущего? Примирить непримеримое. Для Гюго эта проблема остаётся неразрешимой.

Социальная тема, обращение к современности, гуманистический пафос – всё это уже звучало и в прежних повестях Гюго, и в лирике, но, лишь пройдя через опыт революций, через горнило сопротивления и возмездия, окрепло, созрело и нашло воплощение в широком полотне социального романа.

…Веку шёл девятый десяток, век близился к концу. Но не примирение и милосердие было написано на облике дряхлеющего века, а всё растущее ожесточение. Ушёл из жизни Ф.М.Достоевский, запечатлев трагедию своего

народа. Ещё был жив и создавал свои бессмертные творения Лев Толстой. В марте 1882 года Виктор Гюго выступает в печати по делу двадцати двух русских народовольцев. Гюго обличает неправый суд – закрытое судилище, без публики, без ответного слова обвиняемых.

И самодержцам иногда приходится прислушиваться к голосу мирового общественного мнения. Девяти приговорённым к смерти казнь заменили пожизненной каторгой.

83 года, прожитые Виктором Гюго, охватывают историю всего девятнадцатого века, с его исканиями, взлётами, безднами. Свой эстетический идеал он ни разу не предал, не отступил ни на шаг с той стези, которую избрал однажды - в юности…

Здесь неуместно слово «жил»

Он смог услышать тишину Вселенной,
увидеть свет грядущего во мгле.
Душа его стремилась неизменно
к отверженным на горестной земле.

О нём расскажут рощи и дубравы,
божественный живительный родник.
Он – Рыцарь света. Он – Отчизны слава.
Виктор Гюго воистину велик.

Рождённый веком непростым, мятежным,
свободе Родины своей служил.
Он оставался трепетным и нежным.
Он жив. Здесь неуместно слово «жил».

Жанна ПИЛИПЕНКО

Литература:

Виктор Гюго
Собрание сочинений в 15 томах,
Госиздат художественной литературы
М. 1956 г.

История всемирной литературы в 9 томах
М. 1983-1994 г. (6 том)

Луков В.А. История литературы
Зарубежная литература от истоков до наших дней
М. 2005 г.

Штейн Л.А. История французской литературы
М. 1988 г.

Пузирьова О.

ВІДОБРАЖЕННЯ ФІЛОСОФСЬКО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ ВІКТОРА ГЮГО В ЙОГО ТВОРЧОСТІ

Анотація. Творчість видатного французького письменника Віктора Гюго у всі часи не залишала байдужими ні читачів, ні літературних критиків. Проблеми, які порушувались в його творчості актуальні в усі часи. Актуальність роботи полягає в дослідженні викладення світогляду письменника в усіх його творах.

«Ніяка зовнішня привабливість не може бути повною,
якщо вона не жвава внутрішньою красою.»
В. Гюго

Віктор Гюго війшов в історію як великий письменник – романтик, гордість французької культури, гуманіст, захисник принижених, поборник добра і справедливості. Романи Гюго – це завжди романи великих і благородних почуттів і добрих вчинків. У його творах відображені сильні і

слабкі риси його світогляду. Читачі всієї Землі знають його романи, які змальовують яскраві картини народного життя; ось уже друге сторіччя не сходять зі світової сцени його романтичні драми, що прославляють гордість, мужність і любов. У ранньому історичному романі Гюго вже виразно лунає найважливіша для всієї його творчості думка про красу людяності і милосердя, про братерство простих людей перед обличчям несправедливого суспільного устрою. У розумінні автора народ – не просто темна, неосвічена маса, пасивна жертва гнобителів: він сповнений творчих сил і волі до боротьби, саме народу належить майбутнє.

Проблема соціальної несправедливості почала хвилювати письменника з перших же кроків його творчості. У 30-х роках ця тема пролунала з великою силою в повісті про робітничого, засудженого на смерть за бунт, і в драмах, в яких виступають герої-демократи і прості трудівники, завжди більш шляхетні та чесні, ніж королі й аристократи. Душевний потяг і висока людяність притаманні також знедоленим людям з низів суспільства.

Віктор Гюго говорив: «Для мене не важливо, на чиєму боці сила, для мене важливо, на чиєму боці право.» Але все ж є важливість питань: На чиєму боці сила? Чия візьме? Хто переможе? Право, правда, добро, справедливість чи зло, свавілля і несправедливість? Яка з цих двох протиборчих сторін виявиться сильнішою, а яка слабкіше? Питання ці не риторичні, а мають гострий практичний характер. Адже ми не бажаємо безсилля добра, ураження правого справи. Бути сильним важко не тільки з причин слабкості волі і характеру. Бути сильним важко з міркувань морального плану. Сила морально бездоганна і вибір сили є завжди вибір провини. Складність життя – це завжди складність вибору. По-перше, ми робимо вибір між стратегією сили, а, отже, актами її застосування та стратегії ненасильства, можливої слабкості. По-друге, ми вибираємо саму позицію, бік у боротьбі, на якій покажемо свою силу або її незастосування. Рання творчість Гюго була пов'язана з реакційним романтизмом. У першому томі «Од і балад» він різко засуджує революцію.

Ненависть до тиранії і захист пригноблених суперечливо поєднуються у нього з монархічними і аристократичними симпатіями.

Ранні романи Гюго витримані в стилі так званого «несамовитого романтизму». У характерах героїв переважає одна якась риса: лиходії здатні на будь-які злочини, жорстокість, зради; благородні перетворюються в ідеал доброчесності без єдиної темної плями. Добро і зло – дві сили, що перебувають у вічній боротьбі; добро завжди тріумфує і перемагає. Перехід на позиції прогресивного романтизму – другий етап творчості Гюго пов'язаний з його переходом на позиції прогресивного романтизму. Посилення реакції, що спостерігається до кінця Реставрації, змушує його переглянути свої колишні політичні та естетичні погляди. Наближалася революція 1830 року. Гюго зрозумів, що йшов досі неправильним шляхом, захищаючи старий порядок. Активність була яскравою рисою характеру і творчості Гюго. Він говорив про себе: «Я пишу однією рукою, а борюся двома». Історію розвитку людства та його культури класицизм розуміє помилково; у нього своя власна історична концепція, далека від справжньої науковості, але важливо те, що Гюго, спрямовуючи свою роботу проти класицизму, історичний підхід до літератури вважає обов'язковим. На його думку, людство пройшло три епохи, і кожній з них відповідає певний жанр. Гюго стверджує, що «герої драми – це люди».

У будь-якої історичної епохи, крізь усі її різноманітні суперечності Гюго розрізняє боротьбу двох головних моральних типів. У 1822 р. Віктор Гюго видав свій перший збірник віршів – «Оди». Гюго вже тоді відрізняло свідомість причетності до всього того, що відбувалося в світі. Відстороненню від чужих нещасть Гюго протиставляє співчуття, розумного розрахунку – відчайдушне божевілля молодості, ідеалу безтурботного сибаритства – жертовність і честолюбні поривання.

До драматургії Гюго звертався протягом усього життя. Але з 1827 до 1837 року вона стала основною сферою його творчої діяльності. Першою спробою в драматичному жанрі стала драма «Кромвель» (1827), яка показала високу майстерність автора в цьому жанрі. Далі були драми: «Маріон

Делорм» (1829), «Ернані» (1830), «Король розважається» (1832). Гюго вважав основною особливістю драми – реальність, закликав руйнувати кордони між жанрами, поєднати комічне і трагічне, піднесене і низьке, відмовитися від єдності дії, місця і часу. Він розробив теорію гротеску як повної протилежності піднесеному і контрастному. Головне призначення гротеску в романтичному творі драматург бачив у відтінені прекрасною життя. Теорія романтичної драми послужила письменникові для створення новаторської драми. Драматургія Гюго пронизана волелюбством та демократизмом.

Герої в «Соборі Паризької богоматері» це не тільки яскраві, живі характери, соціально і історично забарвлені; їх образи переростають у романтичні символи, стають носіями соціальних категорій, абстрактних понять, в кінцевому рахунку ідей Добра і Зла. В «Соборі Паризької богоматері», все побудованому на ефектних «антитезах», що відображають конфлікти перехідної епохи, головна антитеза – це світ добра і світ зла, світ пригноблених і світ гнобителів: з одного боку, королівський замок Бастилія – притулок кривавого і підступного тирана, з іншого – паризькі площі і нетрі «Двору чудес»; де живуть знедолені. Драматичний конфлікт будується не на боротьбі королівської влади і феодалів, а на відносинах між народними героями і їх гнобителями. Душевна велич і висока людяність притаманні лише знедоленим людям з низів суспільства, саме вони справжні герої роману. Вулична танцівниця Есміральда символізує моральну красу народу, глухий і потворний дзвонар Квазімодо – потворність соціальної долі пригноблених. В образі Квазімодо найбільш яскраво висловився художній принцип гротеску: зовнішнє неподобство приховує в ньому душевну красу; викривлений, горбатий і одноокий – справжнє романтичне чудовисько, люди ненавидять його за каліцтво, а він платить їм озлобленням; і нікому, навіть Есміральді, не дано розгадати його прекрасну душу, недарма він сумно шепоче слідом щасливому супернику: «Отже, ось – яким треба бути! Красивим зовні!» Народні герої твору залишаються романтичними героями, тобто винятковими особистостями, незвичайними за своїм душевним складом, для них немає

місця в світі несправедливості. У центрі роману - собор Паризької Богоматері, символ духовного життя французького народу. Недарма в мороку собору, під його склепінням, зливаючись з дивною кам'яної химерою, самотньо живе створіння Квазімодо, «душа собору», чий гротесковий образ уособлює середньовіччя. Собор зведений руками сотень невідомих майстрів, його релігійна основа втрачається за буйною фантазією; опис собору стає приводом для натхненної поеми в прозі про французьке національне буття. Собор надає притулок героям роману, з ним тісно пов'язана їхня доля, навколо собору - живий народ, який не зупиняє боротьбу. Разом з цим, собор - символ поневолення народу, символ феодального гноблення, темних забобонів, які тримають у полоні душі людей.

«Король розважається» – романтична драма в п'яти діях у вірша, написана 23 липня 1832 року. Характери, як і весь сюжет драми Гюго, є вигаданими. У цій історичній драмі, як, втім, і в інших творах Гюго, справді історичними є лише особи головних героїв, які виступають на більш або менш історичному тлі. У творі показано два абсолютно різні світи. Це титулована аристократія, морально спустошена, продажна, позбавлена сумління та істинної честі. Франциск I - один з головних героїв показаний цинічним, холодним і бездушним розпусником, легко знищуючим людські життя. У нього зовсім відсутня внутрішня, духовна життя, все підпорядковано жадобі грубих, чуттєвих задоволень. Нічим не прикрите насильство стало тим універсальним засобом, за допомогою якого він домагається бажаного.

З іншого боку, це люди «нижчого світу». Головний герой виступає представником тодішнього простого, приниженого суспільства. Це – сильна і складна особистість, наділена великими почуттями. Розумний і спостережливий, Трибуле добре усвідомлює безмежну підлість своїх панів, перед якими він вимушений плазувати. Він сповнений пекучої ненависті до короля і його оточення. Трибуле знущається і глузує над ними, він пристрасно жадає їх загибелі, бо всі вони без винятку є носіями зла і вад цього світу. У серці героя поруч з ненавистю до знаті живе величезна ніжність і любов до

дочки Бланш. Вона для нього – сенс і мета життя. Наодинці з нею він скидає з себе блазнівську маску, і постає глибоко нещасним, змученим чоловіком, що вміє любити, страждати і мислити. Після викрадення дочки ненависть Трибуле, накопичена протягом багатьох років, приймає подвійну сили жаги до помсти. Нещасний знедолений батько, у якого вкрали і погубили його єдиний скарб – безвинну дитину – вступає в боротьбу з могутнім королем і його оточенням, таким же як і він. Щоб відновити справедливість і не залишати такі вчинки безкарними. Теми безкарності, свавілля та жорстких знущань присутні і у подальшій творчості В. Гюго. Він виступає захисником саме ображених, не маючих ніяких прав, звичайних людей. Саме тому у творах, він різко засуджує ставлення панівного класу до цих людей.

«Знедолені» – справжня енциклопедія XIX століття. На сторінках роману широко висвітлюються головні і найважливіші для Гюго проблеми: сила закону і кохання, жорстокість і людяність, незбагненні позбавлення бідних і нестерпні страждання багатих, нещастя і благоденство. Автор малює тривалий і нелегкий життєвий шлях колишнього каторжника Жана Вальжана, його світогляд; зміни, що відбулися в його характері по ходу розповіді; його прагнення до виправлення минулих помилок, добра і самопожертви заради свободи і щастя інших. Жан Вальжан є одним з найбільш благородних і самовідданих героїв у французькій літературі. Йому протиставляється інспектор Жавер, що уособлює владу. Цей герой жорстокий і вольовий, він не зупиниться ні перед чим, щоб правосуддя перемогло. Ця книга – драма, в якій головні дійові особи – нескінченність та людська душа. У передмові до першого варіанту «Знедолених» В. Гюго писав: «Ця книга від початку до кінця, у цілому й у подробицях представляє рух від зла до добра, від несправедливого до справедливому, від неправди до істинного, від темряви до світла». «Знедолені» на Заході називали «сучасним Євангелієм».

Повість Віктора Гюго «Останній день засудженого до смерті» - це спроба примусити читача задуматися про страту. Гюго - гарячий супротивник смертної кари і в своїй повісті він показує, наскільки ця міра покарання

безглузда, жорстока і руйнівна. Вона не стільки запобігає майбутні злочини, скільки вбиває в людях те світле, що в них є. І причин цьому безліч, починаючи з безглуздого приречення сім'ї засудженого на бідність або нічого, закінчуючи спроби робити бізнес на смертній карі. Але найсильніше Гюго займають душевні страждання засудженого, часто переходять у розумові розлади. Смертна кара не дає йому можливості покаятися і усвідомити наслідки свого злочину. Гюго не повідомляє, в чому провина цього засудженого, він просто дивується: чи є злочин, сумісний з муками, які відчувають засуджені в очікуванні виконання вироку? Звідки у однієї людини з'являється право позбавляти життя іншої? «Останній день засудженого до смерті» – це пряме клопотання про скасування смертної кари. Мета повісті в тому щоб нащадки, зупинили свою увагу на це, так і сприйняло цей твір, – мета його не захист якогось одного певного злочинця, що не так вже складно здійснити час від часу; ні, це загальне клопотання про всіх засуджених справжніх і майбутніх, на всі часи; це корінний питання людського права, піднятий на весь голос перед суспільством, як перед вищим судом; це велика перешкода, споруджена навіки перед усіма судовими процесами; це страшна, фатальна проблема, яка прихована в надрах кожного смертного вироку, під потрійним шаром тріскучого, кровожерливого красномовства королівських прислужників; це – проблема життя і смерті, відкрита, оголена, очищена від мішури дзвінких прокурорських фраз, винесена на яскраве світло, поміщена там, де її слід розглядати, її справжньої моторошної середовищі – не в залі суду, а на ешафоті, не судді, а у ката. «Дев'яносто третій рік» - це історичний роман, що розповідає про переломи епох. Твір прославляє французький народ, який зумів повстати проти монархічного режиму, проти контрреволюціонерів і тих, хто втручався в справи країни ззовні. В основі сюжету лежать великі трагедії «маленьких людей», що відбулися в складний період народовладдя та кривавих розправ. Зміна суспільства відбудеться шляхом переродження людини зсередини, що надає цій масштабній розповіді особливу чарівність і глибину. Недарма захоплюючий твір Гюго, повний

пригод і несподіваних поворотів, зараховують до шедеврів історичного жанру.

Отже, Гюго захищає дуже важливе положення про необхідність правдивого зображення життя в мистецтві. Але його розуміння «істини» в мистецтві все ж своєрідно. Звідси яскрава особливість творчого методу Гюго. Мистецтво має зображати предмети в їх звичайних масштабах, а не згущуючи, посилюючи основні риси; поет зображує насамперед явища виняткові; він повинен підкреслювати крайності, полюси: добро і зло, потворність і красу, смішне і трагічне. Контраст і гротеск стають одними з естетичних вимог Гюго. Саме слово «гротеск» було введено в обіг Гюго, під ним він розумів крайнє посилення яких-небудь якостей, що межує їх згущення. Контраст і гротеск – два основні прийоми, якими він особливо часто користується при створенні своїх образів. Герої Гюго – уособлення добра або зла, а тому це виняткові характери у надзвичайних обставинах. Він обирає такі ситуації, які могли б ілюструвати добро і зло в максимально наочній формі.

Гюго вважав за необхідне зберегти єдність дії, без якого неможлива композиція художнього твору. Але він вимагав скасування єдності місця і часу. Неперевершеним зразком мистецтва, за яку він боровся, Гюго вважає Шекспіра.

Особистість Гюго вражає своєю різнобічністю. Для своїх співвітчизників він перш за все великий національний поет і романіст, реформатор французького вірша, драматургії, а також публіцист-патріот, політик-демократ. Знавцям він відомий як неабиякий майстер графіки, невтомний творець фантазій на теми власних творів. Але є основне, що визначає цю багатогранну особистість і підносить її діяльність, – це любов до людини, співчуття до знедолених, заклик до милосердя і братерства. Творчість Гюго стає надзвичайно продуктивною і різноманітною.

Ліричний герой Гюго постійно вдивляється, вслухається, вдумується у все навколишнє. Спостерігаючи картини чудових заходів сонця, він не просто

милується ними, але намагається стежити за чуттєвою пишнотою фарб і форм, знайти «ключ до таємниці буття». Він підіймається на гору, де слухає величний і гармонійний гімн, який створюється природою, і скорботний,що ріже вухо, крик, який йде від людства, слухає в повній самоті звуки ночі, спрямовується зухвалою думкою в стародавні часи або в морську безодню. Роздуми про долі людей, про їхні лихо й прикрощі, про їхнє минуле і майбутнє, яке губиться в темряві, постійно хвилюють поета: «чистого» споглядання, «чистої» природи для нього не існує. Ліричний, невіддільний у поезії Гюго від епічного, особисті почуття і переживання поета завжди сплетені з напруженою думкою про всесвіт, з прагненням охопити внутрішнім поглядом величезний людський і навіть космічний світ. Романи Гюго відкрито тенденційні. Бачачи світ в різких контрастах, у постійному русі від злого до доброго, він намагається не тільки зберегти, але і проповідувати цей рух, активно сприяти йому своїм словом. Тому він прямо і різко виявляє своє авторське ставлення до подій і персонажів. Насправді вся естетика (так само, як і етика та філософія) Гюго залишається глибоко романтичною за своїм духом, що зовсім не означає, що письменник тікає від дійсності. Вся етика і естетика Гюго засновані на подоланні цього, на піднесенні над повсякденністю і пориві до морального ідеалу. В протилежність натуралістичним методом, який свідомо не відривався від повсякденності, для Гюго характерні сила і розмах уяви, створення образів на межі реального та фантастичного. Це естетика надмірності і контрасту, навмисного перебільшення – аж до гротеску – як героїв, так і подій, як чесноти, так і вади, естетика постійних антитез: чорного і білого, злого і доброго, не тільки співіснують, а й постійно б'ються між собою у всьому всесвіті і душі людини. Це, нарешті, суто романтична тенденційність: свідоме переважання повчальної мети над завданнями створення типового характеру. В епоху, коли у французькій прозі вже домінують півтони, Гюго продовжує будувати свої романи на яскравому протиставленні темряви і світла. Істина, краса і добро – це ідеали, поруч з якими постійно знаходяться антиподи: омана, неподобство і зло.

Творчість В. Гюго різноманітна і багатогранна: він великий поет, прозаїк, драматург, до того ж літературний критик, темпераментний публіцист. Чудовий майстер художнього слова, він, однак, ніколи не обмежувався лише сферою літературно-художніх інтересів, його творчість постійно залишалася відкритою «бурею століття», актуальними проблемами суспільного і політичного життя. Гюго залишив величезну спадщину майбутнім поколінням: поезію, романи, драми, критичні статті, публіцистичні виступи, велика кількість листів. Погляди та думки Віктора Гюго досі хвилюють людські серця, тому що справжнє мистецтво не старіє.

Література

1.http://miro101.ru/index.php/literatura/70-romantizm/304-viktor-gyugo

2. http://bibliotekar.ru/pisateli/41.htm

3. http://www.philology.ru/literature3/evnina-73.htm

4. http://www.yaklass.ru/materiali?mode=lsntheme&themeid=211

5. http://studopedia.ru/1_11329_sobor-parizhskoy-bogomateri.html

6.http://studbooks.net/27876/literatura/gyugo_frantsuzskiy_pisatel_romantik_osobennosti_romantizma_novatorstvo_gyugo

7. https://ru.wikipedia.org/wiki/Отверженные

8. http://shvetsovmn.livejournal.com/147566.html

9. http://www.bukinistu.ru/biografiya-viktor-gyugo.html

10. https://ru.wikipedia.org/wiki/Король_забавляется_(пьеса)

11. Собор Парижской богоматери: Пер. с фр. Н. Коган/ Предисл. и прим. С. Брахман; Ил. Филипповского. – М.: Правда, 1984. – 560 с., ил.

Сахно Л.М.

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ СВІТОГЛЯД ГЮГО ТА ЙОГО ТВОРЧІСТЬ

Анотація. Віктор Марі Гюго – національний герой, совість Франції. «Трибун і поет, - сказав про нього М.Горький, - він гремів над світом мов ураган, пробуджуючи до життя все, що є прекрасного в душі людини…Він учив людей любити життя, красу, правду і Францію…» Ці слова розкривають зміст статті і підкреслюють те, що В.Гюго не тільки всесвітній письменник, а і політик-демократ, реформатор літератури.

Голос Гюго міг загубитися в шумі грози,
але він сам ставав грозою,
коли зливався з напрямом великої народної бурі,
коли він відроджувався в грудях мільйонних мас,
де утопії перетворюються в життя,
де думка і слово стають силою і діянням.
Луї Арагон

Французьку літературу XIX століття неможливо уявити без Віктора Гюго. І не тільки тому, що він майже три чверті століття незмінне лишався однією з її центральних постатей. Якось Мопассан сказав про Гюго, що він у Франції представляє весь романтизм. Ці слова потребують уточнення: романтизм прогресивний, демократичний, що в творчості Гюго знайшов найповніше й найяскравіше вираження. А романтизм, як відомо, поряд з критичним реалізмом належить до основних, визначальних напрямів французької і європейської літератури минулого століття.

Віктор Гюго був надзвичайно плодовитим письменником: його поетичні твори, що здобули йому ім'я першого поета Франції, ледве вміщаються в двох десятках томів; його драматургія склала етап в розвитку французького театру; романи користувалися надзвичайною популярністю; блискуча публіцистика, промови і памфлети зіграли значну роль в боротьбі проти політичної реакції його часу. Свою музу, все своє довге життя Гюго присвятив суспільному

служінню, він був поборником демократії, проповідником добра і справедливості, захисником знедолених, викривачем пригноблення і насильства; він створив художні цінності, які роблять його творчість однією з вершин в духовному розвитку людства.

Творчість Гюго вражаюче багатогранна й розмаїта: він великий поет, прозаїк, драматург, до того ж літературний критик і бойовий, темпераментний публіцист. Чудовий майстер художнього слова, він, проте, ніколи не замикався в сфері літературно-художніх інтересів, його творчість постійно лишалася відкритою «бурям віку», нагальним проблемам суспільного й політичного життя.

Творчість Гюго займає почесне місце в історії французької літератури. Про значення творчості Гюго добре сказав А.Н. Толстой: «Он набатно бил в колокол: «Проснитесь, человек бедствует, народ раздавлен несправедливостью». Это было хорошо и грандиозно – будить человечество. Но дальнейшее принадлежало не ему. Для дальнейших действий нужны были не затуманенные идеализмом умы».

Соціально-політичний світогляд Гюго формувався у похмурі часи реставрації Бурбонів. У 13 років В. Гюго почав писати. Вже в перших віршах хлопця стали відчутними його політичні погляди. Він повністю став на позиції матері - прославляв Бурбонів і проклинав Наполеона. Вже у п´ятнадцятирічному віці став лауреатом Тулузької і Французької академій, а в 17 років привернув увагу влади одою «На відновлення статуї Генріха IV» і отримав пенсію від короля.

Спочатку молодий письменник-початківець честолюбно мріяв швидко вписати своє ім’я в історію французької літератури, займав дещо суперечливі позиції щодо монархії та католицької церкви. У 1825 р. Гюго взяв участь у коронації Карла X, написав оду на його честь, отримав орден «Почесного легіону» від нового короля, але його політичні погляди вже значно переосмислювалися. Офіційний розрив із роялістами відбувся у 1828 р. Підставою став випадок на дипломатичному прийомі у посольстві, де були

ображені маршали французької імперії. Віктор сприйняв це як особисту образу свого батька - наполеонівського бойового генерала.

Письменник написав «Оду до Вандомської колони», де відверто прославив перемоги Наполеона. Опозиційні газети та журнали зчинили галас.

Одна з перших поетичних збірок – «Оди і балади» (1826) – свідчила про певні симпатії В.Гюго до королівської влади. Разом із тим перші його історичні романи – «Ган Ісландець» (1822) і «Бюг-Жаргаль» (1826) – доводили, що в молодого письменника дедалі більше зростає непримиренність до жорстокості та паразитизму феодально-дворянської верхівки, прагнення в романтичній формі відтворити історичну правду, показати силу народних мас і їхню здатність вести боротьбу за справедливість і добро. Починаючи з 1830 р. Гюго почав серйозно займатися поезією і впровадженням романтичного напряму у французькій літературі. У цей час ним написаний роман «Собор Паризької Богоматері», романтичні драми «Ернані», «Марія Тюдор», «Рюї Блаз», «Кромвель» та інші. Відбулося офіційне визнання таланту митця.

На ідейні позиції письменника особливо вплинуло наближення революційних подій 30-х років у Франції, що яскраво виявилося в його повному розриві з роялістами. В.Гюго віддаляється і від старшого покоління романтиків з їхніми релігійно-містичними настроями,як це було у Рене де Шатобріана. Передмова молодого письменника до драми «Кромвель» (1827) стала своєрідним маніфестом нового напряму в романтичному мистецтві. Водночас вона була викладом власних ідей щодо обов’язків і завдань письменника. Відкидаючи принцип класичної поезії і трагедії зокрема, він вимагав неухильно дотримуватися історичної правди, завжди зберігати «місцевий колорит», без якого історичні події втрачали б свою яскравість, доказовість і реальність, поєднувати трагічне і комічне, зосереджувати увагу на винятково сильних характерах. Здійснюючи свої теоретичні міркування на практиці, В.Гюго згодом створює драми «Маріон Делорм» (1829) та «Ернані» (1830), що мали чітко виражене антимонархічне спрямування. В його творах

усе виразніше виявляється співчуття жахливому становищу бідного і безправного люду, пригніченого соціальним злом і несправедливістю. На сцені з'явилися невідомі до того герої. Це благородні й великодушні вигнанці несправедливого суспільства, певною мірою бунтарі, що сприймались як виразники передових ідей. Нові принципи творчості знайшли своє втілення у віршах, драмах і повістях 30-х років. Поетичні збірки «Осіннє листя», «Пісні присмерків», «Промені й тіні», повість «Клод Ге» мають виразно політичний зміст. Історичні драми цього періоду – «Король бавиться», «Марія Тюдор», «Рюї Блаз» - несуть у собі риси демократизму і об'єктивно були революційними.

З 1841 року, коли В.Гюго був обраний членом Французької академії, почався найменш плідний період його творчості. Власне, він пережив досить глибоку кризу, викликану спадом народного руху, кризу, що тривала до початку революційного 1848 року, коли письменник цілком поринув у політичну боротьбу.

Він стає палким прихильником республіки. Того ж року його обирають в Установчі збори, наступного – в Законодавчі. В.Гюго веде сміливу кампанію проти кліки Луї-Бонапарта, який готував криваву розправу з Другою республікою. Після грудневого перевороту 1851 року реакція починає переслідування активних республіканців, під репресії підпав і В.Гюго. Він змушений був покинути батьківщину й емігрувати. Двадцять років провів письменник у вигнанні, невтомно борючись з деспотією Луї-Бонапарта, і повернувся до Франції лише після встановлення республіки.

У 1852 році з'явився знаменитий памфлет «Наполеон Малий», в якому В.Гюго різко засуджує Луї-Бонапарта, вбачаючи в ньому єдину причину падіння буржуазної республіки і встановлення диктатури. Проте письменник не спромігся дати правильний аналіз політичних причин перевороту, розкрити соціальний характер бонапартизму.

Шедевром політичної лірики В.Гюго був цикл віршів «Розплата». Гнів і ненависть до «бандитів грудневого перевороту» звучить у кожному рядку

поета. Водночас він співає гімн усім тим, хто наклав головою,захищаючи республіку, усім, хто зберіг мужність для подальшої боротьби.

На початку 60-х років, після майже тридцятирічної праці, В.Гюго завершив свій найкращий роман «Знедолені». Широке епічне полотно відтворило епоху гострих класових конфліктів і революційних вибухів, страшних злиднів французького народу першої половини XIX ст.. Він став свідченням того, що письменник вже досить чітко уявляв причини соціальної несправедливості. Саме тому цей твір набуває такого політичного спрямування і викривального пафосу.

В інших романах цього періоду В.Гюго, і далі порушуючи насущні проблеми, шукає образи своїх героїв серед трудівників. Його роман «Трударі моря» (1866), присвячений боротьбі з морською стихією, героїзує працю простих людей. Дно суспільства, безодня горя й злиднів розкриваються в романі «Людина, що сміється» (1869).

У період вигнання до В.Гюго приходить слава палкого захисника пригноблених народів.

5 вересня 1870 року, після оголошення франко-прусської війни, В.Гюго повернувся до Парижа. Його зустрів багатотисячний натовп, що скандував: «Віва революція!», «Віва Віктор Гюго!», оскільки ім’я поета-вигнанця давно вже стало невіддільним від республіканських ідеалів. Гюго поринув у боротьбу проти ворога. Два роки , за спогадами сучасників, він був на революційних вулицях, у горнилі боротьби, а не в тиші кабінету, закликав боронити Францію від іноземців. Він пише цикл віршів «Грізний рік», у якому звучить ненависть до загарбників, до зрадників. Звеличує стійкість захисників Парижа, з пошаною згадує подвиг паризьких комунарів. У роки Другої світової війни, у трагічні часи окупації Франції гітлерівцями майже вся підпільна преса друкувала патріотичні вірші цієї збірки.

Діяльність Гюго-романіста закінчується появою «Дев’яносто третього року» (1874), в якому письменник аналізує найвищий етап розвитку Великої французької революції 1789-1793 років. На першому плані – повсталий народ,

що захищає свої завоювання від контрреволюції. Останній великий твір В.Гюго – поетична збірка «Легенда століть» (1883) – має глибоко оптимістичне звучання. У фіналі поет висловлює впевненість у кінцевому визволенні людства від гніту і рабства.

Творча діяльність визнаного митця охопила понад 60 років, і її прийнято поділяти на 3 періоди.

І період - 1820-1850 рр. Цей період ознаменований переходом письменника на позиції романтизму і написанням поетичних і драматичних творів, створенням одного з кращих романів письменника – «Собор Паризької Богоматері» У 20-ті рр. Гюго брав актину участь у реформі французької поезії, яка з особливою силою проявилась у поетичній збірці «Східне».

30-40 роки - період найбільшої творчої активності письменника. У цей час з´явилося 4 поетичні збірки «Осінні листя» (1831), «Пісні сутінок» (1835), «Внутрішні голоси» (1837), «Промені та тіні» (1841).

Збірка «Осінні листя» звернена до людського серця, в ній домінували інтимні мотиви та настрої, зокрема це було пов´язано з проблемами особистого життя, зокрема з дружиною Адель.

Поетична творчість В.Гюго 20-х років увінчалася збіркою «Орієнталії» (1829), яка мала великий успіх; витримала за 2 місяці 14 перевидань і створила авторові репутацію великого поета. Окрему групу становили у збірці поезії, присвячені національно-визвольній боротьбі грецького народу проти турецького поневолення у 20-х роках минулого століття. Тут Гюго оспівав героїку визвольної боротьби греків («Канаріс», «Наварін» та ін.), викрив і засудив звірства завойовників («Захоплене місто», «Дитина», «Голови в сералі»), закликав громадськість Європи піднятися на допомогу розтерзаній, але не скореній Греції («Ентузіазм» та ін.).

У період 1830 - 1848 рр. з´явилися такі поетичні збірки, які завершили становлення майстерності поета і склали важливий етап творчої зрілості. Збірка «Осіннє листя» (1831):

- домінування інтимних мотивів та настроїв;

- поезії орієнтовані на людські почуття. Збірка «Пісні сутінок» (1835):

- основна тема - філософсько-історична;

- поет прагну до узагальненого осмислення своєї епохи;

- значне місце посіла громадянська лірика;

- вперше в поезіях прозвучала тема соціального зла і несправедливості, тема «знедолених».

Збірки «Внутрішні голоси» (1837), **»Промені й тіні»** (1841).

- Наявність громадянської лірики, але домінування інтимна;

- в поезіях відчутне ліричне «я»;

- зростання ролі ліричного елемента, створення ліричної атмосфери;

- відчуття пов´язаності душі ліричного героя із життям усього світу.

Збірка «Споглядання» (1856):

- поділ на дві частини: «Колись» і «Тепер».

- Кожна частина поділена на 3 книги, причому кожна з них - певний етап життя поета зі своїми провідними прагненнями, домінантами.

- Різноманітність тем.

До драматургії В.Гюго звертався протягом усього життя. Але з 1827 до 1837 року вона стала основною сферою його творчої діяльності. Першою спробою у драматичному жанрі стала драма «Кромвель» (1827), яка засвідчила високу майстерність автора у цьому жанрі. Успіх серед читачів першої драми спонукав письменника до написання наступних: «Маріон Делорм» (1829), «Ернані» (1830), «Король розважається» (1832).

Сюжети всіх цих драм Гюго брав з історії Франції та інших західноєвропейських країн XVI-XVII ст. І це не була випадковість. Названі століття - велика переломна епоха європейської історії, сповнена гострих суперечностей та конфліктів, що дуже цікавило письменника.

Гюго вважав основною особливістю драми - реальність, закликав руйнувати кордони між жанрами, єднати комічне і трагічне, піднесене і низьке, відмовитися від єдності дії, місця і часу. Він розробив теорію гротеску як повної протилежності піднесеному і контрастному. Головне призначення

гротеску у романтичному творів драматург вбачав у відтінені прекрасного життя. Теорія романтичної драми послужила письменнику для створення новаторської драми.

Драматургія Гюго пронизана вільнолюбством і демократизмом.

ІІ період - 1851-1870 рр. - розпочав з вигнання поета із Франції. У цей період творчості різко посилилася політична і соціальна спрямованість творів, затвердилася викривальна інтонація. Гюго звернув до сучасного матеріалу, хоча романтичний метод зберігався. Письменник створив свої визначні романи – «Відторгнуті», «Трудівники моря», «Людина, яка сміється».

Збірка «Споглядання» (1856):

- поділ на дві частини: «Колись» і «Тепер».

- Кожна частина поділена на 3 книги, причому кожна з них - певний етап життя поета зі своїми провідними прагненнями, домінантами.

- Різноманітність тем.

ІІІ період - 1870-1885 рр. - ознаменований поверненням Гюго до Франції в день її проголошення Французькою республікою (4 вересня 1870 р.). У Парижі його зустрічали як національного героя. Вже через рік він поховав свого сина і написав вірш «Похорон».

У цей період творчості був створений останній роман Гюго, присвячений революції, - «93 рік» (1874 р.). Він був народжений роздумами письменника над подіями, які відбулися у Франції у 1869-1971 рр. (франко-прусська війна, Паризька комуна і її розгром), і думками про співвіднесеність гуманності та революційного насилля.

В останні роки життя митець працював над поетичними збірками «Мистецтво бути дідусем» (1875), «Легенда століть» (1883), сатиричними поемами «Папа» (1878), «Осел» (1880) та ін.

Віктор Гюго – єдиний у Європі, хто залишився вірним романтичному напряму до кінця життя, тоді, як загалом романтичний рух у французькій літературі вичерпався уже в 40-50 роках 19 ст., а в німецькій літературі в 20-ті роки. Він один з багатьох, хто не прокляв Французьку революцію, ідеї революції

взагалі, хто зберіг віру та оптимізм у можливість розумного поступу і творчого потенціалу людини і людства. Саме завдяки Віктору Гюго французький романтизм сприймався як найбільш соціально орієнтований, наснажений соціальними ідеями: співчуття до бідних та знедолених, вимога соціальної справедливості.

Література

1. Коломієць Л.А. «Гюго – це цілий світ» (О. де Бальзак) // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1999. - №12. – с.21-23
2. Моруа А. Олимпио, или Жизнь Виктора Гюго. – М.,1971. – с.163
3. Наливайко Д.С., Шахова К.О. Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму: Підручник – К.,1997. – с.28-67
4. Наливайко Д.С. Віктор Гюго. Життя і творчість. – К., Дніпро, 1976
5. Наливайко Д.С. Романтизм про Середньовіччя. // Зарубіжна література. – 2002. - №6 – с.2-5
6. Хроменко І. Великий романтик В.Гюго. // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2001. - №1. С.55-62

Соколовська В.В.

ВПЛИВ ФІЛОСОФСЬКО-ЕСТЕТИЧНИХ ПОГЛЯДІВ ВІКТОРА ГЮГО НА ЙОГО ТВОРЧІСТЬ

Анотація. У статті висвітлюється письменницька діяльність одного із найпопулярніших у світі французьких прозаїків, великого національного поета, реформатора французького вірша, драматургії, а також публіциста-патріота, політика-демократа.

Розглянуто в його творчості відображення філософсько-естетичних поглядів митця, який став частиною світової історії.

Велич народу не вимірюється його
чисельністю, як велич людини не вимірюється
його ростом;
єдиною мірою служить його розумовий
розвиток і його моральний рівень.

В.Гюго

Творчість Гюго багатогранна і розмаїта, а його особистість вражає своєю різнобічністю: він великий поет, прозаїк, драматург, до того ж літературний критик і бойовий, темпераментний публіцист. Чудовий майстер художнього слова, він, проте, ніколи не замикався у сфері літературно-художніх інтересів, його творчість постійно лишалася відкритою «бурям віку», нагальним проблемам суспільного й політичного життя.

Поезією В. Гюго цікавилася Леся Українка. Вона переклала вірш-декларацію «Лагідні поети, співайте...» і поему «Сірома» із поетичної збірки «Легенди віків». Поетичною творчістю видатного французького митця захоплювалася і мати Лесі Українки Олена Пчілка. Вона також перекладала його вірші. Загалом між естетичними та суспільними поглядами Лесі Українки, Олени Пчілки та Віктора Гюго було багато спільного, вони вважали за необхідне ставити перед поезією найістотніші питання своєї епохи. Теми вічності, життя і смерті глибоко хвилювали їх. У XX ст. українською мовою були перекладені й видані усі романи В.Гюго. М.Рильський переклав декілька драм і поезій письменника. Свій вклад до цієї справи зробили Бажай, Тен та інші поети і перекладачі.

Один із найпопулярніших у світі французьких прозаїків, для своїх співвітчизників він перш за все великий національний поет, реформатор французького вірша, драматургії, а також публіцист-патріот, політик-демократ. Знавцям він відомий як неабиякий майстер графіки, невтомний малювальник фантазій на теми власних творів.

Але є основне, що визначає цю багатогранну особистість і одушевляє її діяльність, – це любов до людини, співчуття до знедолених, заклик до милосердя і братерства.

Гюго прагнув намалювати у творах велику панораму життя. Він вважав, що зображувати треба не повсякденне, а виключне і обирав гостру, захоплюючу фабулу, щоб зробити напруженішим сюжет. При цьому стверджував, що змінити світ може лише милосердя.

Шлях Гюго до проповіді активного гуманізму був непростим. Йому довелося подолати багато забобонів та омани, породжених середовищем та походженням, подолати спокуси марнославства, щоб стати совістю Франції, уособленням непідкупності й непохитності перед злом, спрямованим до духовного відродження людства і його світлого майбутнього.

Французьку літературу XIX століття неможливо уявити без Віктора Гюго. І не тільки тому, що він майже три чверті століття незмінно лишався однією з її центральних постатей – спочатку поряд з Шатобріаном та Ламартіном, потім – із Жорж Санд та Бальзаком, нарешті, з Флобером та почасти Золя. Якось Мопассан сказав про Гюго, що він у Франції представляє весь романтизм. Ці слова потребують уточнення: романтизм прогресивний, демократичний, що у творчості Гюго знайшов найповніше і найяскравіше вираження. А романтизм, як відомо, належить до основних, визначальних напрямів французької та європейської літератури XIX століття.

Перші романтики – перш за все філософи і політичні діячі, тому теоретичні питання й естетика французького романтизму від самого початку формувалися у зв’язку з постановкою загально-філософських питань. В основу своєї естетики романтики поклали *антитезу,* яку В.Гюго визначив як здатність бачити дві сторони предмета чи явища. Справді, французькі письменники даної епохи любили поєднувати протилежності: *добро і зло, трагічне і комічне, високе і низьке, матеріальне та ідеальне, реальне і фантастичне, життя і смерть* тощо.

Віктор Гюго – єдиний у Європі, хто залишився вірним романтичному напряму до кінця життя, тоді як загалом романтичний рух у французькій літературі вичерпався уже в 40 – 50 роках XIX ст., а в німецькій літературі у 20-ті роки. Він один з небагатьох, хто не прокляв Французьку революцію, ідеї революції взагалі, хто зберіг віру та оптимізм у можливість розумного поступу і творчого потенціалу людини і людства. Саме завдяки Гюго французький романтизм сприймався як найбільш соціально орієнтований, наснажений соціальними ідеями: співчуття до бідних та знедолених, вимога соціальної справедливості.

В епоху Реставрації в історії французького романтизму особливе місце займає рання творчість Віктора Гюго. В першу чергу ім'я і діяльність Гюго стали до кінця 20-х років у Франції символом торжества романтичного руху. Його передмову до драми «Кромвель» було сприйнято як один з головних маніфестів романтизму, його «Сенакль» об'єднав найбільш багатообіцяючих молодих прихильників нового руху (Віньї, Сент-Бев, Готьє, Мюссе, Дюма), представлення його драми «Ернані» увійшло в історію літератури як остаточна перемога романтизму. Величезний творчий дар, з'єднаний з невичерпною енергією, відразу дозволив Гюго наповнити сучасну французьку літературу своїм ім'ям. Він почав мало не одночасно з усіх жанрів: збірник його перших од (1822), який поповнився потім баладами, витримав до 1828 р. чотири видання; передмови до віршованих збірників і драми «Кромвель», літературно-критичні статті в заснованому ним у 1819 р. журналі «Conservateur litteraire» («Літературний консерватор») та інших виданнях зробили його одним з найвідоміших теоретиків нового літературного руху; романами «Ган ісландець» (1823) і «Бюг-Жаргаль» (1826) він вступив на терені прози; з 1827 р., коли з'явився «Кромвель», він звертається до драматургії.

Передмова до драми «Кромвель» – це програмний документ, у якому висловлено естетичну позицію митця, якої він, загалом, дотримувався до кінця життя.

А для молодого покоління романтиків, у першу чергу для самого Гюго, боротьба за нову естетику була невід'ємна від боротьби за політичні свободи.

Передмова до «Кромвеля» – *естетичний маніфест* французького романтизму. В ній Гюго наніс нищівного удару застарілій художній системі... Це відповідало його поглядам на природу й призначення театру, це була його *філософсько*-історична істина.

Гюго починає свою передмову з викладу власної концепції історії літератури в залежності від історії суспільства. Перша велика епоха в історії цивілізації, *згідно з Гюго,* – це первісна епоха, коли людина вперше у своїй свідомості відділяє себе від всесвіту, починає розуміти, як вона прекрасна, і дякує творця, який створив її. Свій захват перед світобудовою людина виражає в ліричної поезії, пануючому жанрі первісної епохи. Найвищим зразком цього жанру Гюго називає Біблію, Старий Заповіт.

Своєрідність другої епохи, античної, Гюго бачить у тому, що в цей час людина починає творити історію, створює суспільство, усвідомлює себе через зв'язки з іншими людьми. Тому в античну епоху провідним видом літератури стає епос, розповідний рід літератури, який висунув свого видатного представника Гомера. Епічний характер носить в античну епоху, *згідно з філософією Гюго*, і драма, що досягає в цей час високого рівня розвитку.

Із середньовіччя починається, *говорить Гюго*, нова епоха, яка стоїть під знаком нового світогляду – християнства, що бачить у людині постійну боротьбу двох начал, земного і небесного, тлінного і безсмертного, тваринного і божественного. Людина як би складається з двох істот: «одна – тлінна, інша – безсмертна, одна – плотська, інша – безплотна, одна – скута прагненнями, потребами і пристрастями, інша – злітає на крилах захоплення і мрії». Боротьба цих двох начал людської душі драматична за самою своєю суттю. Тому третьому періоду в історії людства відповідає літературний рід драми, а найбільшим поетом цієї епохи є Шекспір.

Мистецтво, *заявив Гюго*, міняється і розвивається разом з розвитком людства, і оскільки воно відбиває життя, то кожній епосі відповідає своє мистецтво.

Багато уваги Гюго-реформатор приділяє знаменитим трьом єдностям класичного театру. Єдність часу і єдність місця він вимагає скасувати, як абсолютно штучні й неправдоподібні для сучасного глядача. Єдність дії, *згідно з Гюго*, має бути збережена, бо глядачеві важко сконцентруватися більш ніж на одній лінії дії.

При всій суб'єктивності й спірності цієї історико-літературної концепції вона цікава передусім тим, що *Віктор Гюго намагався спричинити розвиток літературних родів історично.*

Розвиток – це ускладнення форм. Гюго відшукав це у великій історії своєї країни, гаряче їм коханій і виразив у безсмертному творі («Собор Паризької Богоматері»).

Як і в драмах, Гюго звертається в «Соборі Паризької Богоматері» до історії; цього разу його увагу привернуло пізнє французьке середньовіччя, Париж кінця XV століття.

Гюго по-своєму виражає ідею розвитку у яскравому художньому образі: «Ось це вб'є те».

«Ось це вб'є те». Це назва однієї з глав твору. Архітектура була переважаючою формою писемності. Вона була головним літописом людства. Кожна думка вдягалася в камінь. Тому що всяка ідея прагне увічнити себе, тобто сколихнути не лише свої покоління, але і майбутні. Книгодрукування стає надійнішою скрижаллю людської думки, ніж архітектура. Книга убила архітектуру.

Культура – це форма. Живопис, архітектура, скульптура, поезія, проза. Гюго пише про те, що форма-архітектура перестала виражати свій зміст, тому що з'явилася зручніша форма для все того ж змісту. Це масова книга. Одночасно ця форма міняє і зміст.

Померла архітектура. Письменник переживає із цього приводу. Скільки у нім було божественної краси. Дуже багато сторінок він присвячує опису старовинних середньовічних будівель Парижу, які до Гюго його сучасниками сприймалися як позбавлені смаку кам'яні брили. Гюго ж своїми творами зміг викликати інтерес до архітектури минулого. Але в той же час він визнає книгу. До речі, можливо, тому Гюго сприймав філософію революції як велике оновлення.

Започаткований під грім революційних подій, роман Гюго остаточно закріпив перемогу демократичного романтизму у французькій літературі.

Успіх роману у сучасників і у наступних поколінь був багато в чому обумовлений його надзвичайною пластичністю, мальовничістю. Не відрізняючись глибиною психологічного аналізу, «Собор» вражав ефектністю протиставлення персонажів, барвистістю описів, мелодраматизму ситуацій. Незважаючи на стриманість або ворожість преси, книга була захоплено зустрінута читачами.

Принципи, сформульовані митцем у його «романтичному маніфесті», знайшли своє практичне втілення насамперед у його драматургії, хоча ними у значній мірі *обумовлюється характер усієї його творчості*.

Маніфестом пізнього романтизму став трактат В.Гюго «В.Шекспір».

Одним із наріжних каменів естетики Гюго є заклик зображувати крайності.

Темою є все, бо все належить до мистецтва, *розмірковує Гюго.* Спогади породжують асоціації, *філософсько-естетичні* узагальнення поглядів на творчість, мистецтво.

У своїй творчості він постійно вдається до контрасту, до перебільшення, до гротескного співставлення потворного і прекрасного, смішного і трагічного.

З притаманною йому схильністю до антитези Гюго показує різний вплив кохання на душі Фролло і його вихованця Квазімодо. Озлобленого на весь світ виродка Квазімодо любов перетворює, будить у ньому добре, людський

початок. У Клода Фролло любов, навпаки, будить звіра. Протиставлення цих двох персонажів і визначає ідейне звучання роману. За задумом Гюго, вони втілюють два основних людських типу.

У своєму першому прозовому творі про сучасність (повість «Останній день засудженого до смерті») Гюго вперше виступає проти смертної кари, боротьбі з якою присвятив усе своє життя. Протест проти страти як злочину проти людяності виник у нього не під впливом умоглядних філантропічних доктрин, хоча він був знайомий з поглядами знаменитого італійського юриста Беккаріа з цього питання, а в результаті вражень від ряду публічних страт, на яких йому довелося бути присутнім.

Яким чином запанує щастя на землі? Відповідаючи на це питання, Гюго йшов по стопах утопічного соціалізму: нова ера настане в результаті морального вдосконалення людства, в результаті перемоги ідей справедливості, милосердя, братської любові. Гюго, син героїчної епохи буржуазних революцій, учень просвітників, беззавітно вірив у перетворюючу силу ідеї. Він і себе вважав просвітником і вождем людей, говорив, що письменник – це «пророк», «месія», «маяк людства», покликаний указувати народу шлях у світле майбутнє. Кожну сторінку своїх творінь Гюго разом зі своїм серцем віддавав людям.

До кінця днів Гюго намагався поєднати християнське милосердя і революційне насильство, коливався між запереченням і визнанням революційного шляху. Це наклало незгладимий відбиток на усю його зрілу творчість.

Глибоко віруючий Гюго виправдовує революційні дії народу.

Задум книги про трагічну долю народних мас, яких безглузде облаштування буржуазного суспільства зробило «знедоленими», виношувався письменником з кінця 20-х років; контури її сюжету проступали і в повістях «Останній день засудженого до смерті» (1828) та «Клод Ге» (1834), і у багатьох віршах 30-х років; тема народного горя, що глибоко хвилювала митця, виникала і в «Соборі Паризької богоматері», і в драмах. Але тільки у

«Знедолених» народне життя показане прямо, без романтичних іносказань. З іспанських замків, середньовічних храмів Гюго сміливо переніс своїх героїв у сучасний Париж, поставив кричущі соціальні питання, показав типові долі і характери; побут простого люду і буржуазії, життя паризьких трущоб, відчайдушну боротьбу бідняка за шматок хліба, ворожнечу між робітницею і фабрикантом, народне повстання – усе це є в книзі Гюго.

Гюго написав «Знедолених» на захист народу; він прямо заявив про це у передмові: «До тих пір, поки силою законів і устоїв існуватиме соціальне прокляття, яке серед розквіту цивілізації штучно створює пекло і загострює долю, залежну від бога, роковим визначенням людським... до тих пір, поки пануватимуть на землі нужда і неуцтво, книги, подібні до цієї, виявляться, можливо, не даремними».

Віктор Гюго встиг багато: його поетичні твори, що здобули йому ім'я першого поета Франції, ледве вміщаються у двох десятках томів; його драматургія склала етап у розвитку французького театру; романи користувалися надзвичайною популярністю; блискуча публіцистика, промови і памфлети зіграли видну роль у боротьбі проти політичної реакції його часу. Свою музу, все своє довге життя Гюго присвятив суспільному служінню, був поборником демократії, проповідником добра і справедливості, захисником знедолених, викривачем пригноблення і насильства; він створив художні цінності, які роблять його творчість однією з вершин у духовному розвитку людства.

Якось Віктор Гюго сказав, що *«життя – це обірвана фраза»*. Але «фраза», яку він писав усе життя, така довга, складна, так переповнена думками і почуттями, що навряд чи коли-небудь обірветься. У цій «фразі» вся його творчість: його поеми, п'єси, романи і статті, памфлети і подорожні замальовки, есе. Людство ніколи не забуде того, хто перед смертю, підводячи висновки своїй творчій діяльності, з повним правом сказав: «Я у своїх книжках, драмах, прозі й віршах заступався за малих і нещасних, упрошував

могутніх і невблаганних. Я відновив у правах людини шута, лакея, каторжника і повію».

Найяскравішим підтвердженням цих слів є романтичний історичний роман «Собор Паризької Богоматері».

Слава Віктора Гюго давно переступила національні межі, ще за життя він став належати усьому світу.

Література

1. Гюго Виктор. Собрание сочинений в шести томах. – Москва: Правда, 1988.
2. Давиденко Г.Й., Чайка О.М.. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX століття. – Київ: Центр учбової літератури, 2009.
3. Моруа Андре. Олимпио, или жизнь Виктора Гюго. – Москва: Книга, 1982
4. Писатели Франции. Сост. Е.Эткинд. – Москва: Просвещение, 1964.

Туранська Н.В.

ВІКТОР ГЮГО – РОМАНТИК ДРУГОГО ПОКОЛІННЯ

Анотація. Віктор Гюго - письменник другого покоління французьких романтиків не лише у творчості, а й у житті переконливо довів, що романтизм – не просто «нове мистецтво», а й підвалини цілком нового ставлення поета до світу.

«Ніхто не повинен залишатися байдужим

до величезних подій, які здійснюються;

слух не повинен залишатися замкненим,

серце не повинно мовчати…»

В.Гюго

Віктор Марі (26.2.1802, Безансон, – 22.5.1885, Париж), французький письменник, першовідкривач і теоретик французького демократичного романтизму.

Віктор народився в сім'ї наполеонівського генерала. Мати дотримувалася монархічних поглядів і прагнула прищепити їх синові, що позначилося на його ранній творчості: у першій збірці Гюго «Оди та різноманітні вірші»(1882), відміченому впливом Ф.Р.Шатобріана, оспівувалася династія Бурбонів. Письменник крізь усе життя проніс спогади про світоглядний конфлікт, що став причиною глибокого родинного розладу батьків.

Материнський вплив визначив симпатії молодого письменника. Він засуджує Французьку революцію, особливо її якобінський період. Але до 25 років його політичні орієнтації змінюються. На зміну переконаному роялісту і католику приходить «революціонер 1830 року». Новий період почався для Гюго з 2-ої половини 20-х років в атмосфері наближення Липневої революції 1830 року. Він зближується з ліберально-демократичною опозицією, оголошує війну епігонському класицизму, що користувався офіцерським заступництвом Реставрації.

У віршах 1825-28 років, які увійшли до збірки «Східні мотиви» Гюго звернувся до теми Сходу; його вабила не лише живописна екзотика, улюблена романтиками, але і співчуття національно-визвольній боротьбі греків проти турецької навали. Новий, прогресивний вміст вимагав нової, вільної форми. Відкинувши класичний александрійський вірш, письменник створює гнучкі ритми, складні рими, вводить в поезію побутове просторіччя [3,т.2, 313с.]:

«Скорее в Грецию! Пора! Ей вся любовь!

Пусть мученик народ отмстит врагам за кровь,

Которую там проливают.

Скорее в Грецию, друзья! Свобода! Месть!»

Передмова Гюго до його драми «Кромвель»(1827), героєм якої був видатний діяч Англійської буржуазної революції 17 століття, зіграла роль естетичного маніфесту демократично налаштованих романтиків. Догматом класицизму, тиранії «правил» Гюго протиставив повну свободу драматичної творчості. Він відкидав традицію «єдності», правила чіткого розділення жанрів, закликав вводити в сферу мистецтва комічне нарівні з трагічним, потворне - з прекрасним, низовинне - з піднесеним.

Теорія гротеску, яку розвивав Гюго, при всьому її метафізичному характері виражала прагнення втілити життя в мистецтві повніше, ніж це допускала класична школа 17-18 століть. Постановка драми «Ернані»(1829) в лютому 1830 року, напередодні революції, послужила сигналом для «битвы романтиков с классиками», що завершилася перемогою нової школи. Образ благородного розбійника, оголошеного поза законом, що вступив в єдиноборство з королем Ернані, сприймався як живе втілення бунтарських ідей.

Драми «Марион Делорм»(1829), «Король развлекается»(1832), «Мария Тюдор»(1833), «Рюи Блаз»(1838) теж були пройняті духом волелюбності.

Перший значний роман Гюго «Собор Парижской богоматери»(1831) воскрешав життя Парижу XV століття. Створений під враженням Липневої революції, він був пронизаний новою для Гюго антиклерикальною тенденцією. Похмурий образ собору виступає в романі як символ католицизму, століттями пригнічуваної людини. Демократичні симпатії Гюго знову виявилися в тому, що високі етичні якості він знаходить лише в низах середньовічного суспільства – у вуличній танцівниці Есмеральді і дзвонарі Квазімодо. У розповіді «Клод Ге»(1834) письменник виступає проти страти.

У 40-і роки з властивою йому пристрастю і ентузіазмом Гюго віддається політичній діяльності. Активний учасник Лютневої революції 1848 років, депутат Засновницьких і Законодавчих зборів, він відстоює республіку, що

затвердилася у Франції після скидання буржуазної монархії, побачивши в ній спадщину ідеалів Великої французької революції. Остаточно і до кінця своїх днів він стає невтомним пропагандистом її гасла «Свобода! Рівність! Братство!».

У пресі і з трибуни національних зборів Гюго викривав Луї Бонапарта, який після контрреволюційного перевороту 1851 року був проголошений імператором Наполеоном III і затвердив режим Другої імперії. Ці події прирекли Гюго на вигнання.

У роки вигнання тема боротьби проти режиму Другої імперії, проти філософських, політичних і етичних тенденцій, які викликали його або були його наслідком, стала одним з центральних моментів творчості Гюго. Вона визначила основні думки і пафос його промов і виступів, яка надихнула написання збірки політичної лірики «Возмездие» [4,т.2, 354с.]:

О, родина! Когда без силы

Ты пред тираном пала ниц,

Раздастся песня из могилы –

В ответ на стоны из темниц!

Віднині Гюго беззастережно стає прибічником і захисником революційного перевороту кінця XVIII століття, виправдовує всі фази його розвитку, включаючи і якобінську диктатуру.

Віктор Гюго видав в Брюсселі книгу «Наполеон Малый», що містить найганебніші нападки на принца-президента … «Розповідають, що минулого тижня книжечка була доставлена в Сен-Клу. Луї-Наполеон узяв її, секунду дивився на неї із зневажливою посмішкою і, показавши памфлет таким, що оточує, сказав : «Вот, господа, Наполеон Малый, Созданный Гюго Великим»« (журнал палацу Елісейського, серпень 1852года) [5,т.2, 362с.]

Смеешься? Под конец ты возопишь, о мразь!

Еще весь трепеща, глядя на кровь и грязь
Триумфа твоего, - тебя я сгреб, как вора;
На твой надменный лоб надел ярлык позора;
Смеяться над тобой уже сошлась толпа;
А ты, веревкою прикручен у столба,
В ошейник упершись своей бородкой модной, -
Пока История, скрывая гнев холодный,
Сдирает твой мундир и обнажает грудь, -
Ты усмехаешься, чтобы меня кольнуть!..
Презренный лицедей! Но скоро глянешь хмуро;
Я раскалил щипцы! Твоя затлеет шкура.

У романі «Отверженные»(1862) Гюго змалював життя різних шарів французького суспільства. Оповідаючи про долю безробітного, що потрапив на каторгу за крадіжку булки, і швачки, вимушеної продавати себе, аби врятувати своє дитя. Гюго доводив, що злочини і вбогість - неминуче породження капіталізму. Дія романа найтіснішим чином пов'язана з Французькою революцією, їй присвячені цілі розділи романа. У одному з них Гюго дає свою оцінку періоду якобінської диктатури: «Грубые проявления прогресса носят название революций. После того как они закончены, становится ясно, что человечество получило жестокую встряску, но сделало шаг вперед».

Підняті в «Отверженных» соціальні питання, нерозв'язні в рамках буржуазного суспільства, втілюються у величезній кількості образів і епізодів протягом роману. Проте весь пафос романіста обмежується закликами до милосердя і до етичного перетворення людства; завдання соціального перетворення зводяться лише до вимог морального вдосконалення і багачів, і трудівників. Але картини незліченних лих, що зазнає народ, намальовані з такою щирістю, що цей роман перетворився на документ великої викривальної сили.

Роман «Труженики моря», не відрізняючись широким обхватом життєвих

явищ, що з'являються в «Отверженных», проте виявився романом значного соціального змісту. Поставлена в ньому проблема антагонізму між злим і добрим початком в людському суспільстві була підготовлена попередньою творчістю Гюго. Письменник намагається зрозуміти і пояснити закони життя, але в його тлумаченні ці «закони» втрачають всякий зв'язок з дійсністю і перетворюються на схему, позбавлену конкретно-історичного сенсу.

У передмові до «Тружеников моря» Гюго встановлює види боротьби і потреб людини: «Религия, общество, природа – таковы три формы борьбы человека. Эти три формы борьбы являются в то же время потребность человека. Ему нужно верить – отсюда храм; ему нужно созидать – отсюда общество; ему нужно существовать – отсюда плуг и корабль. Однако в этих трех способах жизнеутверждения – три вида войны. Из всех трех вытекает непостижимая сложность жизни». Так в творчості Гюго справжні закономірності життя не знаходять свого віддзеркалення і заміняються занадто простими уявленням дійсності.

Тема і образи романа «Труженики моря» навіяні враженнями Гюго від його довголітнього перебування на островах Ламаншського архіпелагу. Описуючи звичаї, суспільні установи і життя людей в цьому маленькому куточку земної кулі, письменник прагне осмислити дійсність в її соціальних формах, виразити своє відношення до сталого побуту остров'ян, визначити відмінності в їх суспільному положенні: «На вершине этого маленького социального строя – шестьдесят семейств; эти «шестьдесят» живут особняком; пониже – сорок семейств составляют другую группу, столь же отгородившуюся от всех и вся; вокруг - народ».

У представленні Гюго поняття «народ» позбавлене певного класового сенсу. Письменник вкладає в це поняття не стільки соціальний, скільки моральний зміст, побачивши в народі втілення позитивних духовних і етичних якостей, справжній людяності. Тому образи позитивних героїв бере з народних низів. Такі як Жан Вальжан, Фантіна, Гаврош в «Отверженных»; такі Квазімодо і Есмеральда в «Соборе Парижской богоматери»; такі герої

драм - лакей Рюї Блаз і блазень Трібуле. Так само і в «Тружениках моря» Гюго робить головного героя Жільята справжнім представником народу.

Свого героя Жільята письменник знаходить не в «вищій касті», змальованій іронічними штрихами, а серед скромних і чесних людей праці, які є носіями здорових інстинктів і високої людської моральності. Відповідно переконанню Гюго в існуванні доброго і злого початку в людському суспільстві всі основні образи романа розділені на дві контрастні групи. З одного боку це Жільят і Летері, а з іншої - Клюбен, Рантен, Жакмен Ерод. У розвитку дії романа, в розкритті характерів і вчинків героїв незрідка виявляється умовність такого контрастного розмежування персонажів, - вони виходять за межі заздалегідь визначеної для них етичної схеми. Серед «трудівників моря» єдина героїчна особа - це головна дійова особа романа, Жільят, - чоловік виняткової волі, непохитної енергії і наполегливості в досягненні мети, вражаючої винахідливості і безстрашності. Виступивши проти стихій природи, він виявляється їх переможцем завдяки своїй відважній завзятості («Твердость души, не поддающейся телесной слабости и изнеможению, - огромная сила»).

Філософський роздум Гюго про боротьбу людини з природою, наводить на думку, що людський розум не в змозі спіткати таємниці і загадки всесвіту. «Заглянуть в недра морские – то же, что заглянуть в воображение Неведомого… Пучина моря подобна ночи, - там тоже спит, по крайней мере с виду, совесть мироздания….».

Гюго своєрідно розумів принцип «правдивості» в мистецтві. Він стверджував, що «кордон розділяє реальне в мистецтві від реального в природі. Правда в мистецтві ніколи не може бути абсолютною реальністю». Подібне тлумачення «правдивості» в мистецтві було направлене проти безпристрасного літописання. Але властиве Гюго ідеалістичне розуміння законів буржуазного суспільства заважало йому стати на послідовно реалістичні позиції. Часто в Гюго зустрічаються перебільшення і непереконливості в передачі фактів, в зображенні подій і психології дійових

осіб. Гюго перенавантажує оповідання багаточисельними відступами, описи того або іншого надмірні і зайві, незрідка бувають відособлені від дії романа і не складають його органічної частини. Все це уповільнює розвиток дії і позбавляє роман композиційної стрункості. Сучасники Гюго частенько не розуміли романи письменника.

Ідеї і образи Великої французької революції продовжували живити думку і уяву Гюго. Він приступає до роботи над трилогією, першу частину якої задумав присвятити подіям в Англії напередодні буржуазної революції 1688 року. Другу - Франції до 1789 року, третю - подіям 1793 роки.

У 1869 році виходить в світ «Человек, который смеется», - перший роман задуманої трилогії. До роботи над романом Гюго приступив в липні 1866 року в Брюсселі, після того, як в перебігу ряду місяців збирав матеріали по історії Англії кінця XVII - початку XVIII століть. Письменник довго не міг знайти назву для книги. Спочатку в листі до паризького видавця Лакруа він називає її «По приказу короля», потім, за порадою друзів, зупиняється на заголовку «Человек, который смеется».

У романі письменник описував життя Англії на рубежі XVII -XVIII століть, викриваючи свавілля монархії і жорстокість аристократії, протиставляючи офіційно-традиційну історію Англії. Він писав Лакруа, що його роман з'єднає в собі «драму и историю. В нем увидят неожиданную Англию. Действие романа происходит в тот необычайный период истории, который длится с 1688 по 1705 год. Это подготовка нашего французского XVIII века. Это время королевы Анны, о которой так много говорят и которую так мало знают. Я думаю, что в книге будут откровения, даже для Англии…. Я попытался копнуть поглубже…»

Основні композиційні прийоми - романтична антитеза і гротеск - служили Гюго для зіставлення егоїзму аристократії етичної чистоти людей з народу; «исторические личности здесь даны лишь в профиль» (лист Гюго до Лакруа, грудень 1868 року). У завдання Гюго, як сказано в короткій передмові до романа, входило створити книгу про аристократію (на прикладі

аристократії англійською); її продовженням повинна стати була книга про монархію (не була написана) і книга про демократію («Девяноста третий год»).

Роман «Девяноста третий год» – підсумок суспільно- політичній діяльності Гюго, плід його багатолітніх роздумів про Велику французьку революцію, про ті суспільні і етичні проблеми, які вона так гостро поставила. Його можна вважати духівницею письменника. «Эта книга была у него в крови», – писав Раймон Ешолье, сучасник і біограф Гюго. Дія романа охоплює порівняно короткий відрізок часу кінець травня - серпень 1793 року. Цікавість Гюго саме до цього періоду Революції і громадянська війна визначився і особистими, біографічними мотивами. У накиданні передмови до романа Гюго писав: «В долгие часы одиночества я изучал нынешние времена и времена наших отцов. Мои мысли постепенно приняли одно направление: Революция…».

Гюго з незвичайною ретельністю вивчав епоху Великої французької революції: «Историю французской революции» демократа - республіканця Мішле, «Историю Робеспьера» Амеля, «Историю жирондистов» Ламартіна.

Але власне історія, тобто опис подій, що дійсно мали місце, і історичних персонажів, не займає в романі центрального місця. Це пов'язано з принциповою установкою Гюго: «История – это одно, а легенда совсем другое… Я пишу легенду… Когда я описываю историю, я никогда не заставляю исторические персонажи совершать то, что они делали на самом деле или что они могли бы сделать. Поскольку их характеры – это уже нечто конкретное, я стараюсь вводить их как можно меньше в ситуации вымышленные. Мой метод заключается в том, чтобы описывать действительное при помощи вымышленных персонажей».

Головні історичні персонажі романа – герої і вожді Революції Дантон, Робесп'єр і Марат. Натхненні благородними ідеалами, вони ведуть за собою народні маси. Все троє бачать порятунок Революції в диктатурі: «Висновок лише один: диктатура. Отже, заснуємо диктатуру. Ми троє втілюємо собою

революцію. Ми - три голови її». У своїх діях вони керуються принципом суспільного інтересу і державної необхідності. Дантон глибоко і щиро відданий Революції, але не вважає за необхідне бути розбірливим в засобах, якими він їй служить. Поважно досягти мети, і байдуже, какай ціною: «Республика в опасности! Для меня сейчас важнее всего освободить Францию от врага. Для этого все средства хороши. Все, все!... В революции не может быть полумер, не может быть щепетильности. Будем внушать страх, и мы будем полезны…. Раздавим врага.»

І Гюго згоден з ним, виправдовує всі засоби, до яких удається Революція для свого захисту, – у тому числі і терор, бо причиною якобінського терору був лютий опір монархістів. Нове суспільство, засноване на принципах свободи і справедливості, народжувалося в запеклій боротьбі з насильством і несправедливістю. Майбутнє створювалося засобами, що дісталися в спадок від минулого. Але визнаючи неминучість терору в даних історичних умовах, виправдовуючи його як відповідь на жорстокості контрреволюції, Гюго не міг беззастережно прийняти терор як принцип суспільного розвитку. Революція, що здійснюється в ім'я і для людини, має бути, вважає він, непохитній в захисті справедливості, але не повинна нехтувати принципом «Жизнь священна».

Гюго провів у вигнанні 20 років. Це були роки непримиренної боротьби проти душителів Французької республіки, проти узурпатора Наполеона III і його кліки. Будинок Гюго на острові Гернсей став оплотом свободи і національної гідності французів. Тут знаходять притулок всі противники Другої імперії. Наполеон III, бажаючи розрядити атмосферу ненависті і презирства, що оточувала його, опублікував указ про амністію, але Гюго категорично відмовився: «В том положении, в каком находится Франция, мой долг заключается в протесте, безоговорочном, непреклонном, вечном. Верный обязательству, которое я принял перед своей совестью, я разделю до конца изгнание свободы. Я вернусь, когда вернется свобода.»

Гюго залишився вірний цьому зобов'язанню: 4 вересня 1870 року була

проголошена Республіка, а наступного дня народ Парижа вітав знаменитого вигнанця.

Громадянська війна, що почалася у Франції, потрясла письменника
На події франко-пруської війни 1870-71годов і Паризької Комуни 1871 року він відгукнувся збіркою віршів «Грозный год»(1872) [6,т.2, 418с.]:

Я начал свой рассказ про грозный год страданий,
И, опершись на стол, я полон колебаний.
Могу ли все сказать? И продолжать ли мне?
О Франция! Звезда померкла в вышине!
Я чувствую, как стыд мне сердце заливает…
Смертельная тоска. Чума чуму сменяет.
Что ж! Будем продолжать Историю, друзья!
Наш век перед судом. И здесь свидетель я.

За протест проти переслідування комунарів він поплатився новим вигнанням, цькуванням і наклепом, які тривали до самої його смерті.
Події 1870 - 1871 року справили сильне і глибоке враження на Гюго, викликали історичні асоціації, зажадали їх осмислення.

Лірична природа таланту Гюго відчувається не лише в його віршах, але і в прозаїчних творах. Особисті настрої письменника пронизують всю художню тканину, всю систему образів його творів. Оповідання насичені моральними сентенціями, гнівними тирадами, патетичними вигуками, ліричними відступами, афористичними висловами.

Гуманістична думка Гюго глибоко хвилює читача, але часом, в гонитві за зовнішніми ефектами і дзвінкими словами, романіст впадає в беззмістовну риторику і затушовує хід власної думки надмірно щедрим залученням образотворчих засобів. Часто письменник використовує абстрактну риторику, яка не сприяє розкриттю душевного світу героїв, глибині психологічного аналізу. Гюго як психолог залишається в полоні метафізичної схеми, застиглих станів і якостей, добра і зла, прекрасного і потворного.

Проте недоліки художньої творчості Гюго багато в чому приховуються

його великим поетичним талантом, прогресивною спрямованістю його діяльності, пристрасним протестом проти непривабливих сторін буржуазної дійсності, щирим співчуттям світу знедолених і знедолених трудівників.

Романтик-демократ, Гюго відтворив в своїх творах образи мужніх героїв, величезні етичні сили народу і прославив безмежні можливості людської праці.

Література

1. Алєксєєв Михайло Ппетрович; (стаття «В.Гюго та його знайомства…», «Літературна спадщина», Київ, 1937;
2. Арагон Луи; (стаття «Гюго-поет-реаліст», Збірка творів, т.10, Київ, 1961);
3. Гюго Віктор; Вибрані твори в двох томах., том другий. – Л.: 1952. – 313 с;
4. Гюго Віктор; Вибрані твори в двох томах., том другий. – Л.: 1952. – 354 с;
5. Гюго Віктор; Вибрані твори в двох томах., том другий. – Л.: 1952. – 362с;
6. Гюго Віктор; Вибрані твори в двох томах., том другий. – Л.: 1952. – 418с;
7. Данілін Юрий Іванович, В.Гюго та французьська революція XIX ст. – Львів., 1952;
8. Мініна Тетяна Миколаївна, стаття «Роман В.Гюго «Дев′яносто третій рік»« . – Л.: 1987.
9. Трескунов Микола, Вступ до роману «Трудівники моря». – Київ,1949;

Швидка Л.Ф., Луган О.В.

СТРАЖДАННЯ ПОЕТА В.ГЮГО

Анотація. Віктор Гюго- французький письменник. Романи «Ган Ісландець», «Бюг Жаргаль», «Собор Паризької Богоматері», «Знедолені», «Трудівники моря», «Людина, яка сміється», «Дев'яносто третій рік» та ін.; драми «Кромвель», «Ернані», «Маріон Делорм», «Король бавиться», «Марія Тюдор», «Анджело», «Рюї Блаз» та ін; поетичні збірки «Оди й різні вірші», «Оди і балади», «Східні мотиви», «Легенда століть», «Осіннє листя», «Пісні сутінок», «Промені й тіні», «Мистецтво бути дідом», збірка сатиричних віршів «Відплата» та ін; публіцистична книга «Історія одного злочину»; роботи про літературу і мистецтво.

Віктору Гюго належить дивовижний по багатозначності вірш «До Олімпіо», в якому йдеться про страждання поета колись шанованого, але в кінці життя осмеянного і приниженого.

В цей вірш пов'язаний з багатьма особистими переживаннями письменника – зі зрадою дружини, зрадою друзів, заздрістю з боку близьких. Але в образі Олімпіо є і більш високий сенс. Це уражений титан, який пам'ятає про свою колишню велич. Таким чином, Олімпіо – образ поетичного двійника Гюго, знає про свою місію в мистецтві. Що ж стосується долі письменника, то вона за драматизмом мало чим поступалася доль як знедолених, так і процвітали його героїв.[17]

Старовинне прізвище Гюго можна зустріти на північному сході Франції у Лотарингії. У хроніках зустрічаються імена якогось Жоржа Гюго, який служив у XVI ст. гвардійським офіцером, і іншого Гюго, по імені Луї, який був єпископом. Однак предків письменника найбільшої слави і пошани

---

[17] **Олимпио**, или Жизнь Виктора **Гюго**. Роман. Ч. VIII-X. Литературные портреты / А.Моруа. — М.: Пресса, 1992. — С. 297-311

удостоївся його батько Жозеф-Леопольд Гюго, чоловік мужній і відважний, який став генералом армії короля Іспанії Жозефа Наполеона. У 1797 р., будучи ще капітаном, він зустрів юну бретонку Софі Требюше, дівчину з характером рішучим і незалежним. 15 листопада того ж року їх з'єднали цивільним шлюбом у мерії Парижа, а 26 лютого 1802 р. народився їх третя дитина, якого назвали Віктором-Марі. Він виявився кволим і слабким, і врятували його тільки старанні турботи матері.

Первісне виховання хлопчик отримав від священика отця Ларивьера, який учив її латини і грецької мови. Коли Віктору виповнилося дев'ять років, йому разом з братами і матір'ю довелося здійснити подорож в Іспанію, куди їх викликав король, щоб сім'я могла возз'єднатися. Генерал Жозеф-Леопольд у той час був губернатором Гвадалахари. По приїзді в Мадрид Віктора віддали в дворянський колеж, вступ у який вже давало право на графський титул, подарований батькові королем. Проте довго вчитися в коледжі хлопчикові не довелося: відносини між батьками погіршилися-за минулих образ і взаємних зрад, і Софі Гюго разом з молодшими синами повернулася в Париж. У 1815 р. тринадцятирічний Гюго став вихованцем пансіону, який належав сестрі батька Мартін-Шопін.

Суперечливість натури виявилася у юного Віктора надзвичайно рано. У ньому поєдналися чуттєвий темперамент батька і суворий стоїцизм матері, жага слави і ненависть до тиранії, тяга до піднесеної поезії і повагу до буржуазних чеснот. Заняття в пансіоні надихнули Віктора на поетичну творчість. І коли французька Академія оголосила конкурс віршованих творів на тему вчення про благо, Гюго тут же склав поему в 300 з гаком рядків, за що був удостоєний публічного заохочення Академії. Газети зацікавилися диво-дитиною, а в пансіоні одразу зросла кількість прихильників юного таланту.

Літні канікули 1817 р. були для Віктора суцільним святом. Друзі вітали його з літературними успіхами, а старший брат Авель організував щомісячні літературні вечори, на яких запрошені юнаки читали свої нові твори. Віктор ніколи не пропускав цих вечорів.

Провчившись в пансіоні до липня 1818 р., Віктор та його брат Ежен написали листа батькові, колишньому до того часу вже в розлученні з їх матір'ю. У ньому діти просили дозволу вступити на юридичний факультет, оскільки, за словами підлітків, «юриспруденція є найкоротшим шляхом до прибуткової кар'єрі».

Генерал проявив щедрість і великодушність, відповівши синам: «Ходіть на юридичний. Я дам розпорядження, щоб вам висилали за 800 франків у місячних частках». Хлопці не приховували свого торжества. І хоча за «правоучение» гроші платили справно, але на протязі двох років перебування в навчальному закладі вони ні одну лекцію не відвідали жодного іспиту не склали, бо готувалися стати великими письменниками. І єдиною людиною, вірив у здійснення цієї мрії, була їх мати.

Віктор справді подавав великі надії. Він уже володів формою вірша, володіючи до того ж вродженим почуттям мови, і невдовзі завів знайомство з членами літературної академії, представивши їм оду і вірші на задану тему. Це принесло юному поетові Золоту лілію – першу премію на конкурсі. Член Тулузької літературної академії Олександр Сумі Гюго написав листа, в якому розхвалив «прекрасний талант» і вже заговорив «про чудесні надіях французької літератури».

За поетичними успіхами Віктора крім матері з хвилюванням стежила ще одна особа, чорноока дівчина Адель Фуше, дочка давнього приятеля родини Гюго. І одного разу, сидячи під високими каштанами, молоді люди зізналися одне одному в тій вічній любові, яку так охоче описували поети-сентименталисты. Як говорив сам Віктор, «серцева схильність звернулася в незборима полум’я».

Взимку 1820 р. між закоханими зав'язалася палка переписка, яка призвела до обопільної бажанням одружитися. Сім’я Фуше була не проти поріднитися з сином генерала наполеонівської імперії, але мати Віктора бачила в цьому шлюбі небезпеку для майбутнього улюбленця. Розрив став неминучий. Між закоханими пролягла гірка смуга мовчання.

Зазнавши невдачі в любові, Віктор став шукати розради в роботі. Його вчитель Шатобріан у свій час назвав свій журнал «Консерватор». Гюго додав до цієї назви ще одне слово, після чого в продажу з'явився журнал «Літературний консерватор», видання, в якому в повній мірі проявилися глибокий розум, освіченість та поінформованість молодого поета в усьому, що стосувалося критики, драматургії, літератури. Для юнака журнал став корисним досвідом, однак було ясно, що в молодому Гюго є щось більше, ніж дарування блискучого журналіста. Він володів рідкісною здатністю надавати загострення драматизму всьому повсякденного і буденного. В майбутньому це стало головною рисою його творчості.

За напруженою роботою Гюго не забув про свою любов. Через рік він знову зустрівся з Адель Фуше, і колишнє почуття спалахнуло з новою силою. Розв'язка сталася несподівано. У червні 1821 р. померла його мати. Після того, як були виконані всі сумні обов'язки, для двох закоханих з'явилася можливість подумати про своє майбутнє. Незабаром вони отримали згоду батьків Аделі на заручини, а в жовтні 1822 р. в соборі Сен-Сюльпіс відбулося їх одруження. Гюго відчув себе справжнім лицарем, який вірить у свою силу і майбутню славу.

І слава до нього прийшла, так рано, як рідко приходить до поетів і мрійників. Він збирався влаштувати революцію «у французькій музи», і йому це вдалося. Його поетичні збірки та драми «Оди і балади», «Кромвель», «Східні мотиви» вражали віртуозністю, майстерністю, багатством поетичних знахідок.

Якщо і був час, коли Гюго здавався найщасливішою людиною на світі, то саме в кінці 20-х років. Сімейне життя було сповнене любові і обожнювання, у подружжя Гюго росли вже двоє дітей, видавці добре платили за книги. А просторий особняк, знятий Гюго, був «воістину обителлю поета, що причаїлася в кінці тінистої алеї, за якою зеленів романтичний сад з чарівним ставком і сільським містком».

До 1829 р. Гюго вже був в очах молоді визнаним метром. «Він був тим ватажком, – писав Бодлер, – до якого кожен повертається запитати, який наказ. Ніколи нічиє панування не було більш законним, природним, визнавалося б з великим захопленням і вдячністю». Цей рік став для Гюго найбільш плідним. Він написав багато віршів, почав роман «Собор Паризької Богоматері», завоював театр спочатку п'єсою «Ернані», потім драмами «Марьон Делорм» і «Король бавиться». У 1841 році Гюго був обраний членом Французької академії, а в 1845 році він став пером королівства.

Гюго мав дар відображати настрій більшості французів. Після революції 1848 року він став республіканцем і висував свою кандидатуру на президентських виборах. Після державного перевороту 1851 року Гюго покинув країну і жив на островах в протоці Ла-Манш, франкомовній території, що належала Англії. Тут він провів близько двадцяти років, глибоко переживаючи заслання, відмовляючись від амністії та лаючи Наполеона III. Тут він закінчив у 1862 році роман «Знедолені».

Похмурі роки

Збірник вперше надруковано в 1898 році.

За своєю тематикою, що ввійшли в книгу вірші відображають ті суспільні події, які відбувалися у Франції в період 1852-1870 рр .. і які поет називає «похмурими», «згубними» роками в історії Другої імперії. У цих віршах найбільш яскраво переломлюються патріотичні почуття Гюго, який перебував на той час у вигнанні, але безмежно відданого своїй батьківщині і стривоженого її долею.

Рабою стала велика країна.

Безчинствує тиран. Мовчить вона.

Але великий поет не може мовчати. І ось у його лірику, сповнену бадьорості духу та енергії, вкарбовуються найрізноманітніші явища зовнішнього світу. Засуджуючи і заперечуючи режим Другої імперії, поет, як і раніше, відстоює демократичні переконання, які є основою його поетичного світогляду. Примітний тут ряд значних образів, що уособлюють собою велич

французького народу, захопленого мрією про краще майбутнє (вірш «Ви не подумали, який народ перед вами»).

Правдива картина політичного безправ'я і соціального гніту постає у вірші «В раді міністрів», де Наполеон III повчає своїх міністрів «бути гнучкими»:

Вчіться марнувати трудящим посмішки.

Хто хоче керувати, не пошкодує сил

На те, щоб свої кайдани народ любив.

Разом з тим Гюго змальовує у своїй поезії мужніх людей праці, які уособлюють почуття соціального протесту (вірш «Обен»). У світі поетичних образів Гюго виростають колоритні постаті шахтарів, ремісників, ковалів (збірка «Останній сніп» – «Ковалі»), праця яких пробуджує волю до осмислених дій і знаменує їх неминуче торжество в майбутньому.

Реальні факти з історії національно-визвольного руху Італії XIX століття покладені в основу поеми Гюго «Ментана», присвяченій Гарібальді. Давня дружба пов'язувала Гюго з Гарібальді. Ще у 1860 р., коли в Сицилії почалося повстання італійських патріотів проти австрійського панування, Гюго виголосив промову на мітингу в Джерсі, присвячену героїчним битвам гарібальдійців, в якій закликав підтримати борців за возз'єднання Італії. «Визволителі народів, – говорив Гюго, – великі люди. Так народи будуть вдячні їм, як би не складалася доля цих героїв!.. Джон Браун гине в Америці, але Гарібальді тріумфує в Європі».

У численних громадських виступах Гюго підтримував Гарібальді, і коли потрібні кошти для придбання зброї, Гюго висловив згоду надати Гарібальді необхідну суму.

У 1867 році Гарібальді зробив героїчний похід на Рим з метою звільнення столиці та Папської області, що були у той час володіннями Пія IX. У битві при Ментане гарибальдийцы, відбивши атаки папських військ, майже здобули над ними перемогу, але в останній момент підоспіли загони

французьких солдатів, послані Наполеоном III, і Гарібальді зазнав поразки, а слідом за тим був заарештований італійськими військами.

Ці події знайшли відображення у поемі «Ментана», вперше опублікованій в листопаді 1867 року, а потім включеної укладачами в збірник «Похмурі роки».

У поемі оспіваний подвиг італійських патріотів, які боролися під прапорами легендарного героя Гарібальді, втілював у собі революційну енергію народу.

...Про, як ви боролися
За те, щоб гордий Тібр катил вільно води!
Не може молодість не вимагати свободи.
Принижений народ хотіли ви підняти,
Хотіли, щоб орел на волі міг літати.
Всі біди батьківщини, образи, униженья
Волали до вас без слів і вимагали помсти.

Поет сповнений гніву і справедливого обурення проти мерзенних політичних інтриг Наполеона III, який був рішучим противником об'єднання Італії з Римом і надавав військову допомогу Пію IX в боротьбі проти героїчних загонів Гарібальді.

У фіналі поеми Гюго звертається до французького народу з закликом повстати і скинути ненависний режим Другої імперії.

«Ментана» користувалася великою популярністю в демократичних колах. За короткий час вона витримала 17 видань. Її високо цінував Гарібальді, який висловив почуття дружньої вдячності Віктору Гюго в присвяченій йому поеми, написаної французькою мовою.

«Останній сніп»– збірник вийшов у світ 24 лютого 1902 року до ювілейної дати – сторіччя з дня народження Віктора Гюго.

Основна частина віршів – чудові зразки ліричної поезії Гюго. Сюди ж увійшли й незавершені поеми.

Про значення поетичної спадщини великого французького поета Еміль Золя писав: «Він хоче жити серед своїх послідовників навіть і тоді, коли його не буде в живих. Він залишив своє слово; щорічно він буде підніматися в труні і заявляти: «слухайте, я знову заговорив!» Це чудово і доводить в людині рідкісну енергію... В. Гюго відчував, ймовірно, що його школа розпадеться, він не вірив у талант послідовників, яким належало пережити його, і хотів продовжувати боротьбу з могили. Поки він там буде тримати меч, він упевнений в перемозі». Поетичний доробок Віктора Гюго зберігає своє значення й понині. Він заслужено користується визнанням серед читачів багатьох країн світу, так як його творчість надихали ідеї і настрої, близькі всьому передовому людству.

Література

Олимпио, или Жизнь Виктора Гюго. Роман. Ч. VIII-X. Литературные портреты / А.Моруа. – М.: Пресса, 1992. – С. 297-311

Напрям 5. Від теорії до практики: методика викладання творчості В.Гюго

Дюкарева А.В.

«Поет існує для людей ...»
(До 215 - річчя Віктора Гюго)

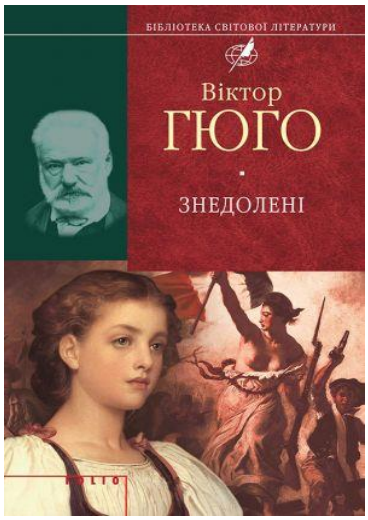

Урок позакласного читання «Поет існує для людей ...»

(За романом В. Гюго «Знедолені») 9 клас

Мета: історія створення роману, висловлення авторської позиції; ознайомити учнів з особистістю поета та його романтичним світоглядом; розвивати в учнів навички зв'язного мовлення, аналізу твору; формувати навички групової та колективної роботи; виховувати спостережливість, увагу до художнього слова, почуття милосердя, любові, гуманізму, формувати активну життєву позицію щодо боротьби зі злом, виховувати вдумливого читача.

Обладнання: портрет письменника, текст роману В.Гюго «Знедолені», вірші В. Гюго, презентації, малюнки учнів до романа

Ми хотіли б бачити кафедру в кожному селі,
з якої Гомера пояснювали б селянам

В. Гюго

I. Актуалізація

Вчитель: Монументальне епічне полотно пізнього романтизму, роман «Знедолені», був створений Гюго на чужині, у роки еміграції з

бонапартистської Франції. Відмовившись повернутися у Францію по амністії 18 серпня 1859 року, Віктор Гюго зустрів своє шістдесятиріччя у вигнанні в розквіті творчих сил. Як би підбиваючи підсумок значної частини свого письменницького шляху, Гюго ознаменовує ювілейний рік завершенням роботи над романом-епопеєю «Знедолені», що став найпопулярнішим його добутком.

1 читець:

Жизнь - это зрелище, трагедия живая,
И в ней я начал жить, сначала изучая
Птиц, воды, лилии, полуночный покой,
А там и азбуку другую: род людской.

ІІ. Вивчення нового матеріалу

Історик: «4 березня 1861 року Віктор Гюго сів на борт «Аквіли «з рукописом «Знедолених» у водонепроникному мішку. Він їхав в Бельгію, де повинен був завершити підготовчу роботу. Крім того, лікар рекомендував змінити клімат. Гюго передчував швидку смерть. Раніше він нічим серйозно не хворів, і у нього виникло відчуття, що треба поспішати. Його стан допомагає оцінити самий розмір «Знедолених». Гюго висадився в Веймут, він вперше з 1852 року з'явився в Великобританії. В. Гюго зі зручностями розташувався в пансіоні, в будинку номер 64 по вулиці дю Нор. Помолоділий письменник їздив по Бельгії і Голландії, відвідував міста і музеї, відзначаючи пам'ятки в своєму путівнику і ведучи щоденник. У той період він майже не писав віршів. На початку травня первинна мета подорожі повела його на 15 миль на південь від Брюсселя, в Мон-Сен-Жан. Він зупинився в «Готель де Колон», де дев'ять років потому Вільям Россетті знайшов автограф Віктора Гюго в рамці, «в якому він висловлював глибоке задоволення від того, як його тут приймали в 1861 році». Гюго збирав відомості, які йому були потрібні для того, щоб забити останній цвях у «Знедолених»: «Я скажу лише одне слово про тему моєї книги, але хочу, щоб це слово було точним». Він поїхав в те місце, де відбулася початкова подія XIX століття, де «двері» історії закрилися за

минулим і відкрилися в життя Гюго. Тій поїздці присвячено, можливо, найдовший авторське відступ в історії французького роману».

Біограф: «Був сонячний травневий ранок, і «перехожий, що розповідав цю історію» довго йшов пішки з Нивеля в Ла-Гюльпен. У придорожнього кабачка він звернув на стежку, яка зникала в кущах. Через якийсь час виявилося, що він йде уздовж старовинної огорожі. Незабаром він опинився перед великими кам'яними воротами. Внизу він побачив велике кругле поглиблення і нагнувся, щоб трохи краще розглянути його, як раптом з воріт вийшла жінка. - Сюди потрапило французьке ядро, - сказала вона і додала: - А ось тут, вище, на воротах, біля цвяха, - це слід картечі, але вона не пробила дерева наскрізь. - Як називається ця місцевість? - запитав перехожий. - Гюгомон, - відповіла селянка.

Перехожий випростався, зробив кілька кроків і зазирнув за огорожу. На горизонті, крізь дерева, він побачив пагорб, а на цьому пагорбі щось, схоже здалеку на лева. Він перебував на полі битви при Ватерлоо» *Літературознавець*: «Гюго повернувся в Ватерлоо в червні, щоб закінчити роман на самому полі бою. У 1815 році «мислителі» взяли гору над «воїнами». Тепер Віктор Гюго вів їх до перемоги, але на поле бою, яке з тих пір давно відвоювала Природа. Жоден твір мистецтва не буває закінчено всього один раз. Пройшов майже рік перед тим, як Гюго закінчив останню редакцію «Знедолених». По вісім годин щодня він вносив правку, додаючи набагато більше того, що видаляв. Його підганяв розклад і клуби диму, які піднімалися від труби поштового пароплава, що стояв внизу, в гавані.Готуючи свій «семімачтовий» корабель до виходу у відкрите море, Гюго зробив, як вважалося, найгірший злочин проти видавничої професії. Етцель міг запропонувати за «Знедолених» «всього» 150 тисяч франків (еквівалент річної платні шістдесяти державних службовців). Гюго стояв на своєму - 300 тисяч франків за вісім років, включаючи права на переклад, «200 тисяч франків, - палали Гонкури, - за жалість до страждань народних мас!?». За таким нарочито наївним підходом ховається куди більш складне

становище. Знехтувавши забобонну думку, за якою інтелектуали, які розважають публіку, не повинні бути занадто багаті, Гюго завжди вимагав величезні гонорари за свої твори. Тим самим він не тільки поповнив свій капітал, але і затвердив думку про те, що літературна творчість - поважне заняття, яке приносить прибуток. Гюго одним з перших письменників познайомився з бізнесом, який годувався його творчістю.

Історик: «3 квітня 1862 року почалася одна з найбільших операцій в історії книговидання, за якою стояв сам Гюго. Перша частина «Знедолених», «Фантина», вийшла в кільватері потужної рекламної кампанії в Парижі, Лондоні, Брюсселі, Лейпцігу, Роттердамі, Мадриді, Мілані, Турині, Неаполі, Варшаві, Будапешті, Санкт-Петербурзі і Ріо-де-Жанейро. Задовго до виходу книги в світ все знали, що «Знедолені» - не просто роман, але «соціальна та історична драма XIX століття», «величезне дзеркало, в якому відбивається все людство, схоплене в певний день свого безмірного існування». »Данте справив фурор в поезії; я спробував зробити те ж саме з дійсністю «. Так як кілька примірників «Фантіни» таємно друкували в Брюсселі за чотири дні до офіційного виходу книги в світ, контрафактні примірники роздули скандал: в червні налічувалося вже двадцять одне нелегальне видання. Дев'ять перекладачів працювали не покладаючи сил. 8 квітня лондонська «Івнінг стар» повідомила, що «« Знедолені «Віктора Гюго знаходяться в руках тих, хто здатний купити книгу, і невеликі публічні бібліотеки скупили по п'ятдесят примірників кожна». До 15 травня, коли вийшли частини II та III, стало зрозуміло, що Гюго домігся неможливого: він продав серйозний твір широким масам, точніше, вселив масам бажання прочитати його. »Знедолені» стали одним з останніх всесвітньо доступних шедеврів західної літератури і тривожною ознакою того, що кордони між класами розмиваються. Протилежні думки критиків видають їх замішання. Гюго зумів довести, що у «низів» теж може бути своя література.

Біограф: «Думка» вулиці являла собою надихаючий контраст. О шостій ранку 15 травня жителі вулиці Сени, що на лівому березі, прокинулися і побачили, що на їхній вулиці стоїть натовп, схожий на чергу за хлібом. Представники всіх професій стояли з візками і тачками; їх притиснули до дверей книгарні Паньерре, яка, на жаль, відкривалася назовні. Усередині рядами до стелі стояли кілька тисяч примірників «Знедолених». Через кілька годин не залишилося жодної книжки. Робочі влаштували підписку, щоб купити книги вскладчину. В іншому випадку вони обійшлися б їм в платню за кілька тижнів. Тим часом Гюго на острові вичитував коректуру, приділяючи особливу увагу дрібницям, що суперечить його легковажним зауваженням про неважливості ком. Друковані машини в Брюсселі скрипіли від натуги, але останні дві частини (томи з сьомого по десятий) з'явилися в продажу, як і планувалося 30 червня 1862 року. На стінах будинків, де раніше висіли заклики Гюго до армії не допустити державного перевороту, розклеїли гігантські анонси. У вітринах книжкових магазинів виставляли ілюстрації епізодів з роману. Персонажі Гюго увійшли в кожен будинок задовго до того, як були надруковані останні томи: Жан Вальжан, побіжний каторжник, що став філантропом-власником заводу; Жавер, маніакально віддана інспектор поліції (переслідування починається з звільнення Вальжана з тулонскої галери в 1815 році і закінчується сімнадцять років потому знаменитою втечею по паризькій каналізації); святий єпископ Міріель, який випускає з рук насіння милосердя в неосвічену душу Жана Вальжана і протистоїть церкві (як в романі, так і в житті), буквально дотримуючись вчення Христа; Фантина, кинута гризетка, і її осиротіла донька Козетта, яку Жан Вальжан рятує від зловісного подружжя шинкарів Тенардьє і виховує, як рідну дочку; Маріус, син наполеонівського генерала, який примикає до загону молодих республіканців і закохується в Козетту; Гаврош, кирпатий вуличний хлопчисько, який б'є ліхтарі і риється в стічних канавах. Всі персонажі знаходили відгук у душі читачів. Роман так вплинув на думку французів про

французьке суспільство, що навіть тим, хто читав його вперше, смутно здавалося, ніби вони вже читали його раніше».

Літературознавець: «Знедолені» так глибоко вмуровують в свідомість погляд Гюго на світ, що після прочитання роману неможливо залишитися тим же, що раніше. Спочатку словом «мізераблі» називали звичайних жебраків. Після Великої французької революції і особливо після приходу до влади Наполеона «мізераблі» перетворилися на «покидьки», пляма на сяючому вигляді Другої імперії. Новий глузд підказував переклади на кшталт «Покидьки суспільства», хоча чуття Гюго підказувало «Нещасних».

Історик: «Для тих, хто визнав в чорно-білій картині світу, намальованою Гюго, дійсність, побачену знизу, - наприклад, для Достоєвського, який був «щасливий», що його посадили в тюрму в 1874 році, тому що «інакше як знайшов би я час освіжити мої старі, чудові враження про цю велику книгу?» «Знедолені» стали моральною панацеєю, Біблією народного оптимізму. Книга відстоювала віру в прогрес і подолання будь-яких негараздів. Написаний для широких мас роман Гюго рішуче підтримував права окремої особистості. Історія була розказана від імені «цапа-відбувайла». Багато хто сміявся над ексцентричними прогнозами Гюго; його називали ідеалістом. Через сто тридцять п'ять років після виходу «Знедолених» у світ стало зрозуміло, що роман виявився надзвичайно правдивий.

Біограф: «Дія роману спирається на дві точні дати. По-перше, 5-6 червня 1832 року: повстання, яке Гюго спостерігав безпосередньо в проїзді Сомон. Це метафорична і буквальна барикада, на якій перетинаються всі сюжетні нитки і зустрічаються майже всі персонажі, як прути сплітаються в греблі (на два дні припадає приблизно п'ята частина дії роману). Друга дата - 16 лютий 1833 року: весілля Маріуса і Козетти. Для самого Гюго день 16 лютого був пам'ятним: тоді він зустрів кохання всього його життя - актрису Жюльєтт. Роман закінчується в 1833 році, в ньому описано суспільство, яке тільки починало відчувати на собі вплив Віктора Гюго. Іншими словами, фоном посприяли спогади Гюго про життя до того, як він «народився заново» за допомогою Жюльєтт: вулиця Фельянтинок, салон його матері, переможений генерал Гюго, фантазії-спогади про веселі студентські дні.

III. Презентація учнівських малюнків до роману

IV**. Висновки.**

«Небезпека» «Знедолених» майже так само очевидна в наші дні, як в 1862 році. Якщо і можна звести зміст роману до однієї думки, то виходить, що закоренілі злочинці - продукт злочинної системи правосуддя, жахливе породження людства. Отже, тягар провини лежить на суспільстві, а покаранню окремих особистостей повинна передувати розумна реформа відповідних закладів».

2 чтець:

Когда б мои стихи, как птицы,
Могли бы крыльями взмахнуть,
Они вспорхнули б со страниц
И отыскали бы к Вам ПУТЬ!!!
Когда б они крылаты были,
Как Феи, что ХРАНЯТ ВАШ ДОМ!
Они бы распростерли крылья
Над Вашим мирным ОЧАГОМ!
Они над Вами бы парили,
К Вам возвращались вновь и вновь,
Когда б они имели крылья,
ИМЕЛИ КРЫЛЬЯ ,КАК Л. Ю. Б. О. В. Ь!!!!!!
В. ГЮГО

V. Домашнє завдання: есе «Які висновки я зробив для себе після знайомства з романом «Знедолені» В. Гюго

Єфімова Н.О.

«ДІАЛОГ З МИСТЕЦТВОМ – БЕЗЦІННИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ТВОРЧОСТІ»

(Формування неординарної особистості шляхом використання ейдотехніки на уроках зарубіжної літератури)

Анотація. Дана методична доробка є спробою поєднати традиційність і новаторство у викладанні світової літератури. Автор пропонує використання

ейдотехніки як ефективного методу самовираження та самореалізації особистості.

Заслуговують на увагу розроблені уроки зарубіжної літератури у 9 класі, метою яких є виховання людини нової генерації – свідомо зацікавленої у власному становленні, непересічної, неординарної.

Скажи мені – і я забуду;
Покажи мені – і я запам'ятаю;
Дай зробити – і я зрозумію.
(Китайська притча)

Життя – річ непередбачувана: диктує свої умови, створює неординарні ситуації, одним словом,… вчить, вчить і вчить. Дитина як найбільш незахищений індивід потребує підтримки, підгрунтя, щоб не схибити, вистояти, вижити.

Кожна історична епоха диктувала свої погляди на навчання і виховання. Сьогодні життя висунуло суспільний запит на формування особистості, здатної мислити критично, неординарно, винятково, креативно. На допомогу вчителеві приходять нові технології, спрямовані на індивіда в колективі. Так, неординарність виявляється саме на тлі звичайного.

Яким же чином я, як словесник, відстежую процес формування непересічної особистості?

Через ейдетику – відображення, пізнання себе, світу, Вічного. Це спільний пошук кращих рішень життєво важливих завдань, який супроводжується організацією, задумом, виконанням, спільною оцінкою, але із обов`язковим самозаглибленням, пошуком власного «Я». Ефективність ейдотехніки побудована на ФОРМУЛІ: уява + позитивні емоції = засвоєна інформація.

Із постулатів ейдетики

Пам’ять – один із основних процесів психіки людини, та основа, на якій творить мозок; це розумова діяльність людини, її мислення.

Якщо ми своєю фантазією окрасимо необхідну нам інформацію, то витягнути її зі своєї памяті буде набагато простіше, адже всі «речі», які там зберігаються, будуть кольоровими та незвичайними».

Ейдетизм являє собою специфічний вид пам’яті, заснований на зорових образах і враженнях. Змістова детальність відтворення, наочність, емоційно-чуттєва насиченість відтворюваного образу практично не уступає образу, що сприймається. Ейдетичний образ є суб’єктивним, яскравим, візуальним. Тому ейдотехніку ще називають «жива» пам’ять.

Мета ейдетики

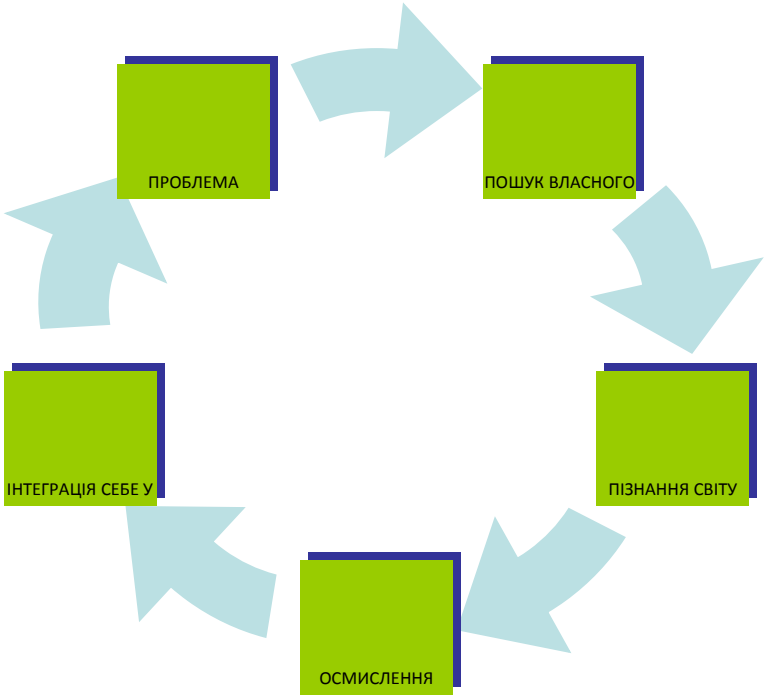

За допомогою ейдотехніки розв'язується ряд важливих педагогічних завдань, відбувається розвиток демократичних основ життя, самостійності та ініціативи дітей, самоуправління, формування особистісних якостей тощо. Місія вчителя полягає в тому, щоб спрямувати роботу на збагачення особистості соціально цінним досвідом, виховання свідомої життєвої позиції.

Я вважаю, що особливими можливостями для розв'язання цього завдання володіє зарубіжна література як предмет, оскільки:

його специфіка полягає в тому, що зміст курсу спирається на роботу з різними носіями інформації, кінцева мета якої – ідеалізація художнього образу, збагачення дитини життєвим досвідом;

вивчення літератури припускає наявність різних, деколи діаметрально протилежних точок зору стосовно одного й того ж явища;

ейдотехніка визначає пріоритет розв'язання навчального завдання на особовому рівні, що мобілізує і розвиває могутні структури інтелекту;

даний вид діяльності полягає в забезпеченні оптимальної побудови процесу навчання у тісній взаємодії «учитель – учень».

Практикую складання як індивідуальних, так і групових ейдос-конспектів.

Опис основних методів і технік ейдетики

Результатом даної творчої діяльності є складання учнями ейдос-конспектів. На власному досвіді я переконалася, що більш ефективного методу самозанурення для людини не існує. С.Л.Рубінштейн говорив: «Перетворення даного і народження на цій основі нових образів, які є продуктами творчої діяльності людини і прообразами для неї, - це життєтворчість і життєзабезпечення».

Пропоную розглянути етапи складання ейдос-конспектів.

На підготовчому етапі учитель має допомагати учням у виборі теми й напряму справи. Зазначу, що передує цьому детальне вивчення інформації. Досить важливо, щоб діти виявляли ініціативність. Це може бути прайс-реліз із кращими варіантами, пропозиціями, проектами. Учитель нарівні з дітьми бере участь у конкурсі і пропонує власні варіанти. Все це обговорюється, і кращі з кращих обираються для здійснення.

Другий етап. Визначаються виконавці, які опрацьовують ухвалені варіанти. Учитель спрямовує справу на розвиток в учнів творчого пошуку. Не потрібно нав’язувати своїх пропозицій дітям, нехай вони прозвучать як ще один внесок до «скарбнички творчості». Найкраще, якщо думка дорослого буде ніби розвитком того, що обмірковували діти, вони почуватимуться співавторами. Таким чином реалізується мета виявлення креативу на тлі звичайного, простого.

На третьому етапі відбувається індивідуальна або групова підготовка. Ось тут, власне, і починається найцікавіше. Це ніби диво-лабораторія, де важливим є поєднання осмислення, зіставлення, розробки та творчого злету думки.

Роль учителя – координатор, помічник, діагност, диригент.

Четвертий етап – презентація ейдос-конспектів. В умовах активного застосування інформаційно-комунікаційних технологій найбільш розповсюдженими видами роботи є мультимедійні презентації. Учитель стежить за тим, як саме вони проходять, зокрема, коментуються, розігруються, уточнюються.

П'ятий етап – підведення підсумків. Це надважливо, бо діти очікують результатів. Ефективними методами є самооцінювання та взаємооцінювання. Найчастіше застосовую прийом «Три кошики:

Скриня (те, що вдалося, корисна інформація);

Письмовий стіл (інформацію кладемо «в шухляду» на доопрацьовку);

Корзина для сміття (інформація виявилося непотрібною)

Які ж типи уроків я практикую?

Це, насамперед, уроки-дослідження, уроки-моделювання, уроки-демонстраційні експерименти, тощо.

Викладання зарубіжної літератури – безмежне поле для творчої діяльності, фундаментом якої мають виступати життєві пріоритети, спрямовані на формування найкращих якостей людини нової генерації.

На прикладі уроків літератури у 9 класі за творчістю В. Гюго я спробую довести актуальність і «зерно» запропонованої методики.

Тема: Урок – демонстраційний експеримент "Любов,.. що таке вона?

Мета: дидактична – на основі екзистенційного, проблемно-тематичного, культурологічного аналізів твору та психологічних досліджень з'ясувати

соціально-психологічні аспекти, розкриваючи талант митця, вводити читача в «святиню святих людської душі»;

розвиваюча – формувати навички роботи з додатковою літературою, робити порівняльний аналіз, узагальнення йвисновки; розвивати вміння складання і презентації ейдос-конспектів;

виховна – виховувати високі моральні якості, що ґрунтуються на високохудожніх взірцях світової літератури, зокрема творах В.Гюго

Епіграф. Кохання подібне до дерева, що виростає само по собі; глибоко пускає в нас своє коріння й нерідко продовжує зеленіти навіть на руїнах нашого серця

Віктор Гюго.

Урок розрахований на 2 спарених уроки

Хід уроку

I. Вступне слово вчителя

«Кохання подібне до дерева, що виростає само по собі; глибоко пускає в нас своє коріння й нерідко продовжує зеленіти навіть на руїнах нашого серця», – таким уявлялося кохання В.Гюго. Це художнє визначення кохання відображає дві, на мій погляд, дуже важливі особливості цього почуття. Як ви гадаєте, які саме? Яке це щастя, якщо «глибоко пускає в нас своє коріння» справжнє велике кохання. А якщо «само по собі» приходить почуття, яке руйнує наше серце, сповнює життя стражданням і розчаруванням? Чи можна якось уникнути цього, «зачинити» своє серце для почуття, що руйнує його?

II. Мотивація навчальної діяльності

Можливо, історії кохання головних героїв роману В.Гюго «Собор Паризької Богоматері» комусь із нас допоможуть уникнути рокових помилок.

Сьогодні предметом наших досліджень є кохання. Кохання – це добро чи зло? (ключове питання)

Це питання завжди хвилювало людство. Пригадайте відомий 132 сонет Франческо Петрарки.

Як не любов, то що це бути може?

А як любов, то що таке вона?

Добро? – Таж в ній скорбота нищівна.

Зло? – Але ж муки ці солодкі, Боже!

III. Оголошення теми проекту, ключового та тематичних питань

Запрошую всіх до участі у проекті «Любов,.. що таке вона?»

Тематичні питання.

Як історія Есмеральди допоможе мені не впустити в серце «сліпе» кохання?

Чи переконає мене Клод Фролло, що егоїстичне кохання «руйнує серце»?

Як історія Квазімодо може зробити мене щасливим у коханні?

Визначення типу кохання героїв

I тип кохання

«Сліпе кохання» Есмеральди до Феба

Учитель (демонструє вази: кришталеву та глиняну).

Запитання. Як ці дві вази допомагають зрозуміти природу кохання Есмеральди? (Розділ «Глина і кришталь»)

Чому Есмеральда обирає кришталеву вазу? (Кришталева ваза символізує кохання до прекрасного Феба).

Чи помічає Есмеральда, що ваза тріснута? (Не помічає. Дівчина засліплена коханням до Феба. Її кохання «сліпе»). «Мій коханий Фебе!.. Це я, поглянь на мене, це я, та дівчина, якої ти не захочеш відштовхнути від себе, яка сама, сама шукає тебе. Серце моє, життя моє, моє тіло, я сама – усе належить вам, мій рицарю»

Організація роботи I групи «психологів»

Завдання для «психологів» (ейдос-конспект)

Обговоріть питання.

За яких обставин у душі Есмеральди народжується кохання до Феба?

Яким уявляється Есмеральді Феб?

Яким він є насправді?

Чому Есмеральда не бачить справжньої сутності Феба?

На які жертви вона ладна піти заради свого кохання?

Узагальніть спостереження. Створіть ейдос-конспект – символ сліпого кохання Есмеральди.

II тип кохання

«Псевдокохання» у потворному серці Феба

Учитель цитує.

«- Ви кохаєте мене? Я хочу, щоб ви мені сказали, чи ви мене кохаєте.

- Чи кохаю я тебе, ангеле мого життя! – вигукнув ротмістр, стаючи навколішки. – Моє тіло, моя кров, душа моя – все твоє, все для тебе! Я кохаю тебе, я ніколи нікого не кохав, крім тебе».

«Не дивись на обличчя, дівчино, а заглядай у серце.Серце прекрасного юнака часто буває потворним. Є серця, в яких кохання не живе…»

Запитання.

Кому ви повірили: Фебу, який клянеться Есмеральді у своєму коханні до неї, чи Квазімодо, який стверджує, що в серці прекрасного Феба «кохання не живе»?

Організація роботи II групи «журналістів»

Завдання для групи «журналістів» (ейдос-конспект)

Проведіть «журналістське розслідування».

Чи серйозним було ставлення Феба до Есмеральди?

Що у поведінці Феба на побаченні з Есмеральдою свідчить про те, що він не кохає дівчину?

Чи хвилювала Феба доля Есмеральди після трагічного побачення?

Чи міг він врятувати дівчину від покарання?

Як саме і за яких обставин?

Чому він не зробив цього?

Як склалася доля Феба після страти дівчини?

Узагальніть свої спостереження. Створіть ейдос-конспект «Серце-камінь Феба»

III тип кохання

«Кохання – ненависть» Клода Фролло до Есмеральди

Учитель цитує: «Я кохаю тебе! Я нещасний!.. Ти не знаєш, що таке нещастя! Кохати жінку! Бути священником! Кохати з усією пристрастю душі; відчувати, що за одну її усмішку віддав би свою кров, своє серце, своє добре ім'я… Коли б ви знали, як я кохаю вас!»

Так зізнається у коханні до Есмеральди Клод Фролло. Але під сутаною він носить кинджал. Як ви гадаєте, яке кохання символізує цей предмет? (Злочинне кохання-ненависть Клода Фролло).

Організація роботи III групи «філософів»

Завдання групі «філософів» (ейдос-конспект)

Обговоріть питання.

Чому священник Клод Фролло вважає свої почуття до Есмеральди «пасткою диявола»?

Чи зізнається Клод Фролло у своєму коханні Есмеральді?

Як він пояснює їй свої почуття?

Чи можна назвати Клода Фролло вбивцею Есмеральди?

Чи міг Фролло врятувати дівчину?

За яких обставин?

Які умови при цьому він ставить?

Доведіть, що кохання священника егоїстичне і злочинне.

Узагальніть свої спостереження. Створіть ейдос-конспект – символ злочинного кохання.

IV тип кохання

«Піднесене кохання» Квазімодо до Есмеральди

Учитель. Чи зізнається Квазімодо у коханні Есмеральді? (Ні). Про своє кохання він лише співає сумну пісню:

«Не дивись на обличчя, дівчино, а заглядай у серце.

Те, що негарне, нехай гине. Краса любить лише красу…

Тільки вдень літає ворон, пугачі вилітають уночі.

А вдень і вночі літає лебідь».

З яким із трьох птахів у вас асоціюється кохання Квазімодо? (Лебідь).

Яке кохання символізує цей птах? (Вірне, ідеальне, піднесене)

Організація роботи IV групи «експертів»

Завдання групі «експертів» (ейдос-конспект)

Обговоріть питання.

Як зародилося кохання Квазімодо?

У яких випадках горбань ризикує життям заради Есмеральди?

Чи виконав Квазімодо прохання Есмеральди покликати до неї Феба?

Чому він збрехав дівчині, що не дочекався його?

Про що свідчить помста Квазімодо священнику?

Як склалася доля героя після страти Есмеральди?

Узагальніть спостереження. Створіть ейдос-конспект – символ піднесеного кохання.

Вказівки вчителя

Перед початком роботи розподіліть обов'язки у групах. (Голова, секретар, таймер, художник, спікер). Ознайомтеся з вимогами до ваших робіт. Учитель роздає кожній групі Лист оцінювання.

На виконання завдань відводиться до 35 хвилин.

III. Презентація робіт

Спікери представляють результати роботи кожної групи. Тривалість виступу не більше 5 хвилин.

IV. Підсумок уроку

Ми розглянули 4 типи кохання.

Запалимо свічки в знак пам'яті наших героїв, усіх, які, кохаючи, боролися, ненавиділи, усміхалися, легковажили, надіялися, шаленіли… Залежно від кольору і товщини беріть і запаліть свічку Есмеральді, Фебу, Квазімодо, Клодо.

Що могло дати кохання кожного з героїв Есмеральді в майбутньому?

Феб – подружню зраду, брехню, приниження;

- ✓ Квазімодо – надійність, сімейний оберіг, затишок;
- ✓ Клод – ревнощі, підозри, шалену пристрасть.
- Хто з героїв найбільш «до пари» Есмеральді?
- Як, з яким почуттям, інтонацією кожен з них сказав би фразу «Я вас кохаю..?» Спробуйте промовити її.

  Так, кохання, за законом романтичного твору, зіграло фатальну роль у житті головних героїв роману. Юну прекрасну Есмеральду воно привело на шибеницю, священника Клода Фролло зробило вбивцею, а життя Квазімодо сповнило добром і світлом, незнаним раніше.

  То що ж воно, кохання, - добро чи зло? *(Роздуми учнів)*

  Учні заповнюють оцінні листи

  V. Домашнє завдання. Виготовити комп'ютерні листівки (ейдос-конспекти) на основі матеріалів, створених на уроці.

Література

1. Брыксина О.Ф. Конструрирование урока с использованием средств информационных технологий и образовательных электронных ресурсов // Информатика и образование, 2012. - №5. – С.34 – 38.
2. Вовк Л.П. Педагогічна традиція у системі освітніх інновацій // Пульсар. – 2005. - № 9. – с.45-47.
3. Ворошилов В. Свою методику анализирует учитель.// Директор школы. – К., 2009. - №7. – С.36.
4. Донченко Т.К. Уроки мови та літератури мають стати уроками словесності // Дивослово. – 2007. - № 4.
5. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод, посіб. авт. уклад.: О.Пометун, Л.Пироженко. – К.: А.П.Н.; 2006. – 136 с.
6. Конаржевський Ю.А. Анализ урока. М.: Просвещение, 2007.
7. Пєхота О.М., Кіктенко А.З. та ін. Освітні технології. – К.: А. С. К., 2006.
8. Родигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. – Х.: Вид.гр. «Основа», 2005.
9. Формування самоосвітньої компетентності учнів / К. «Шкільний дім «, 2008. – 128.
10. Щербань Т. Модель компетентного випускника. Завуч. – 2015. - №28.

Ляховская Н.Н.

АКТИВИЗАЦИЯ МЫСЛИТЕЛЬНОЙ И ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПРИ ИЗУЧЕНИИ РОМАНА В.ГЮГО «СОБОР ПАРИЖСКОЙ БОГОМАТЕРИ»

Анотація. В статье рассмотрены отдельные методические аспекты изучения романа В.Гюго «Собор Парижской богоматери». Изучая произведение, учащиеся приобретают культорологическую компетенцию ,без чего невозможно формирование личности, обладающей духовными и нравственными ценностями.

Жизнь – это зрелище, трагедия живая,
И в ней я начал жить, сначала изучая
Птиц, воды, лилии, полуночный покой,
А там и азбуку другую: род людской.
И зло увидел я в триумфе горделивом.
В. Гюго (1846 год)

Преподавать литературу на факультативных занятиях в общеобразовательной школе – в век телевидения, кино, радио и видео очень трудно: ребята предпочитают получить представление о литературном произведении, как и любую информацию, не затрачивая много времени для чтения. Поэтому особенно остро перед учителем-словесником стоит вопрос: как повысить интерес к своему предмету, как сделать книгу классическую, сложную – верным и необходимым спутником школьников.

Каковы же пути повышения интереса к литературе? Я считаю, что невозможно добиться успехов в решении задач, поставленных учителем, без активизации познавательной деятельности, внимания учащихся, формирования и развития устойчивого познавательного интереса к изучаемому предмету.

Путей повышения интереса к литературе множество: спектакли, литературные вечера, встречи с писателями-земляками, экскурсии, но эти расширяющие кругозор и знания так называемые «мероприятия» не идут в сравнение с самым главным – уроком, на котором, собственно, и начинается любой литературный маршрут, открытие какой-либо эстетической, нравственной, философской проблемы. Урок литературы особенно труден, потому что в нем, как ни в каком другом, учитель должен предстать как исследователь, художник и воспитатель.

Главная общая цель изучения литературы в современной школе может быть определена следующим образом: ввести учащихся в мир прекрасного,

приобщая их к образцам отечественной и мировой художественной культуры, к духовным исканиям выдающихся писателей, воспитать потребность в чтении, интерес к литературе, научить понимать художественное слово и на этой основе формировать понимание жизни, активное отношение к действительности, идейно-нравственные позиции, эстетические вкусы, взгляды, потребности, высокую общую и читательскую культуру.

Основу современного урока литературы должна составлять активная деятельность самих учащихся. Самым первым и главным приемом активизации урока является его не частная, вытекающая из темы произведения, а общепедагогическая и общенаучные идеи.

Общепедагогическая идея предполагает сопряжение отдельной, частной судьбы учащегося, проживающего свою жизнь в единстве настоящего, будущего и прошлого и овладевающего через свой опыт понятиями: «долг», «любовь», «Родина», «добро и зло», «нравственность», «счастье», со второй действительностью – художественной литературой, ибо всегда, читая произведения, знакомясь с героями, читатель проживает их жизнь. Но самое главное – умение учителя освободить внутренний голос ученика и понять, как он видит ту или иную ситуацию литературного произведения в реальной жизни. Сможет ли современный молодой человек понять трагизм судьбы Квазимодо или Клода Фролло, прочувствовать истинную любовь Эсмеральды, осознать великое мужество и храбрость Феба?

Роман «Собор Парижской богоматери» является своеобразным средством выражения автором духовной культуры народа, важнейшей формой проявления национального и личностного самосознания, средством хранения и усвоения традиций. В силу этого, изучая произведение, учащиеся приобретают культурологическую компетенцию, без чего невозможно формирование личности, обладающей духовными и нравственными ценностями. В результате процесс изучения произведения становится одновременно процессом усвоения социального и культурного опыта определенного народа.

Например, при знакомстве с творчеством В.Гюго подчеркиваю, что автор писал свой роман в период подъема и победы демократического движения, ознаменовавшегося окончательным падением династии Бурбонов. Не случайно автор придал исключительное значение фигуре ремесленника Жака Копеноля, представителя вольного города Гента

«Собор Парижской богоматери» – произведение, отражающее прошлое сквозь призму воззрений писателя-гуманиста XIX века, стремившегося осветить «моральную сторону истории» и подчеркнуть те особенности событий прошлого, которые поучительны для современности.

Особое внимание уделяю построению урока, добиваюсь, чтобы он был глубоким и информативным, эмоционально ярким, воспитывающим и методически грамотным, активизировал мыслительную и познавательную деятельности учащихся.

Остановлюсь на отдельных методических аспектах изучения романа В.Гюго «Собор Парижской богоматери».

При выборе методов и приёмов учитываю специфику произведения, оптимально сочетаю методы и приёмы, которые служат средством проникновения в текст, обогащены выдумкой, творчеством, отсутствием шаблона, обдумываю заранее, какой из приемов работы более приемлем.

Приемы анализа литературного текста – понятие более узкое, чем приемы изучения литературы в целом. Однако приемы анализа литературного произведения имеют свою специфику, что позволяет выделить их из общих приемов изучения литературы.

Сопоставление частей и различных элементов художественного текста, выявление и сравнение образов героев, рассмотрение связей пейзажа и портрета с общим течением текста – таковы основные приемы изучения композиции.

В романе наличествуют и преувеличения, и игра контрастами, и поэтизация гротеска, и обилие исключительных, мелодраматических положений в сюжете. Сущность образа раскрывается у Гюго не столько на

основе развития характера, сколько в противопоставлении другому образу, контрастному уже по самому замыслу писателя.

Особенности исторической эпохи в «Соборе Парижской богоматери», так же как и в драмах, переданы методом контрастных характеристик действующих в романе лиц. Но внутренняя логика романтическою искусства Гюго приводит к тому, что и взаимоотношения между резко контрастирующими героями приобретают исключительный, преувеличенный характер, благоприятствующий возникновению тех эффектов, которые принято называть мелодраматическими.

Внимание к отдельным элементам композиции (сюжет, пейзаж), усвоение учениками общей структуры произведения приводят к необходимости таких методических приемов, как составление плана, мысленную перестановку эпизодов, подборку цитат, составление визитной карточки.

Например, ученики подготовили описание Собора Парижской богоматери (цитаты), построенного на контрастах.

Предлагаю зачитать отрывки, где изображен Собор или подается его описание.

«... сама церковь, этот огромный Собор, со всех сторон ее обнимал, охранял и берег. Величественные линии ее архитектуры, религиозный характер всех предметов, окружавших молодую девушку, благочестивые и светлые мысли, которые бы выдыхали эти камни из всех пор, благотворно вливали на нее вопреки ее воле ... «

«... Старинный храм, весь трепещущий и звонкий, был полон несмолкающим весельем колоколов. В нем постоянно ощущалось присутствие какого-то шумного и произвольного духа, пел всеми этими медными устами «.

«Сидя на корточках перед какой-то из этих статуй, он иногда часами разговаривал с ней. Когда кто-то приходил, он утихав, как любовник,

неожиданно захвачен во время серенады. Собор заменял ему не только людей, но и весь мир, все, что существует «.

Совместно с учащимися составляем визитную карточку произведения с целью закрепления:

• Автор: Виктор Гюго (1802 - 1885).

• Страна: Франция.

• Произведение: «Собор Парижской богоматери».

• Дата написания: январь 1831 года.

• Жанр: романтический исторический роман.

• Художественное направление: романтизм.

• Эстетические принципы: изображение жизни в его контрастах, использование гротеска в создании образов; отображение реалий жизни; уродливое оттеняет красоту.

• Проблематика: духовная жизнь; христианская вера; любовь; мораль.

• Конфликт: борьба между силами добра и зла, между пассивным народом и способными на всё феодалами.

• Система образов: в романе все образы изображены по принципу романтической поэтики – изображение жизни в её контрастах.

• «Собор Парижской богоматери» - произведение, отражающее прошлое сквозь призму воззрений писателя-гуманиста X I X века, стремившегося осветить «моральную сторону истории» и подчеркнуть те особенности событий прошлого, которые поучительны для современности. (М. Трескунов)

В «Соборе Парижской богоматери» звучат «великие импульсы гуманности, милосердия, социальной справедливости». (И. Франко)

К осмыслению композиции произведения подводят следующие виды работ над текстом: сжатый пересказ, составление плана по памяти. Пропущенные звенья текста восстанавливаются в коллективном контроле класса, и ученики поставлены перед необходимостью оправдать их присутствие в произведении. На заключительном уроке по изучению романа ребята получают задание: найти в данной сюжетной линии пропущенные

звенья и вставить их там, где это необходимо, объясняя при этом их присутствие в произведении.

В «Соборе Парижской богоматери» гораздо больше элементов исторического реализма, чем в драмах того же периода. Прежде всего здесь в значительной мере снята метафизичность противопоставления: добро - зло. «Зло» в романе имеет определенный адрес и достаточно конкретные признаки. Это феодальный порядок. Все неудачи и несчастья героев весьма четко обоснованы условиями и обстоятельствами конкретной исторической действительности. Судьба Квазимодо исключительна по нагромождению ужасного и жестокого, но это ужасное и жестокое обусловлено эпохой и положением Квазимодо. Звонарь Квазимодо символизирует собой исполинскую народную мощь. Несмотря на внешнее уродство, в нем сосредоточена страшная сила, внутреннее величие, моральная правота, он - символ величия народной души, ее гуманных порывов и устремлений.

Считаю, что важной частью уроков становится понятие литературного образа. На уроках можно показать основные компоненты литературного образа – его идейный смысл, речевую характеристику, влияние исторических условий эпохи, социальной среды и воспитания, полученного в детстве, на склад личности и характер героя; раскрытие его характера в деталях портрета, обстановки; мастерское использование внутреннего монолога и авторской характеристики.

При изучении романа выделяю новые задачи, обращая внимание не только на необходимость раскрытия определенных сторон персонажа, но и на порядок их рассмотрения, на общую направленность анализа, на то, что в нем является наиболее существенным.

Акцентирую внимание учащихся на том, что сущность образа раскрывается у В.Гюго не столько на основе развития характера, сколько в противопоставлении другому образу, контрастному уже по самому замыслу писателя.

Особенности исторической эпохи в «Соборе Парижской богоматери», так же как и в драмах, переданы методом контрастных характеристик действующих в романе лиц. Но внутренняя логика романтического искусства Гюго приводит к тому, что и взаимоотношения между резко контрастирующими героями приобретают исключительный, преувеличенный характер, благоприятствующий возникновению тех эффектов, которые принято называть мелодраматическими.

В классе анализ образа идет частично методом лекции, частично – беседы с применением комментированного чтения отрывков из текста.

Целесообразен такой порядок разбора, при котором ученики следуют за автором, проникая в суть явлений, разбираясь в логике характера героя, в причинах, повлиявших на формирование его личности. Сначала автор дает нам социально-психологический портрет своего героя, как бы заставляет внимательно присмотреться к нему, описывая привычки, поведение, детали обстановки , а потом – взаимоотношение с окружающими, мысли, мечты, После беседы ученики, получившие индивидуальные задания , делают сообщения.

Например, «Образ Эсмеральды – центральный образ романа»:

• выявление характеров всех персонажей романа через отношение к Эсмеральде;

• особенности внешнего и внутреннего облика Эсмеральды;

• идейный смысл образа Эсмеральды как воплощения творческих сил народа, идеала естественной нравственности и духовной красоты. Эсмеральда – символ извечного, светлого, радостного, естественного начал;

• роль образа Эсмеральды в раскрытии внутренних конфликтов эпохи: изображение писателем кризиса религиозного мировоззрения в массах и у отдельных представителей народа.

К этому же типу активизации познавательной деятельности учащихся относится и следующее задание – посмотреть на героя или ситуацию глазами психолога, другого героя.

Интересны учащимся и такие задания, как написать монолог Пьера Гренгуара о несправедливости жизни, составить диалог Эсмеральды и Феба о любви.

Такие приемы помогают учителю следить за личностным восприятием учащихся, проанализировать движение их чувств, психологические процессы, протекающие в душе каждого ученика при изучении художественного произведения.

Методика обучения пересказу художественного текста опирается на степень владения приемами работы с книгой.

Доклады и сообщения являются широко распространенными видами устного монолога учащихся на уроках литературы. Учащиеся выступают с ними при изучении обзорных тем, на занятиях по биографии писателя, при анализе художественных произведений, на заключительно-обобщающих занятиях, уроках внеклассного чтения. Работа по выработке умений готовить такие выступления способствует усилению практической направленности преподавания литературы, вооружению школьников интеллектуально-речевыми умениями, развитию творческих способностей, подготовке к активному участию в коммуникативной деятельности. Доклады и сообщения помогают учащимся глубоко осваивать литературу как искусство слова, развивать устную и письменную речь во взаимосвязи.

По назначению и способам организации материала доклады можно условно разделить на информативные, исследовательские, проблемно-дискуссионные.

Предлагаю ориентировочную тематику сообщений, докладов по роману В.Гюго «Собор Парижской богоматери»:

1. История создания романа.

2. Композиция романа.

3. Принцип контраста (антитезы) как основополагающий при построении системы персонажей: Клод Фролло, Квазимодо, Гренгуар, Феб.

4. Образ Собора в романе.

5. Эстетические воззрения Гюго и их воплощение в романе. Специфика обращения писателя к Средневековью.

6. Проблема соотношения правды и вымысла: правда события и факта, воспроизведение духа эпохи.

7. Особенности выражения авторской оценки в романе.

8. «Местный колорит»: быт, орудия труда, одежда, жилища, нравы, верования и предания народа.

9. Образ народной массы и ее роль в истории в понимании Гюго.

10. Тема рока и власти случая.

11. Пространственно-временная организация действия.

12. Концепция истории В.Гюго; понимание исторического прогресса и регресса в романе.

Результатом творческого осмысления окружающей жизни и природы, участия в общественной жизни, изучения литературы являются сочинения. Сочинение – главная форма обратной связи – долгое время в традиционно-учебных понятиях служило своеобразной итоговой работой по прохождении темы. Современное образование, требующее от учащихся подготовленности к ВНО, все больше и больше внимания уделяет публицистическим жанрам информационного и аналитического характера. Учащиеся должны владеть навыками составления заметок, зрительских и читательских отзывов, рецензий, очерков, конспектов и тезисов, аннотаций, анализа и исследования литературного эпизода.

Перед учителем стоит сложнейшая задача: пробудить творческие способности каждого ученика, вызвать интерес к работе, развить соответствующие навыки, привить культуру творческого труда, чутье языка, вкус к работе над словом.

Учить школьников отражать в сочинении свои мысли, чувства, настроения, иначе говоря, свою личность - это значит учить познавать окружающий мир, вырабатывать свою точку зрения на изучаемый предмет,

приобщать к тому, что уже известно людям, свои наблюдения, выводы, анализировать свои представления, поступки, намерения.

Сочинение-ассоциация

• Образ собора «Парижской богоматери» как символ эпохи ;

• Три мужских сердца, созданных различно.

Сочинение-эссе

• Эволюция Квазимодо: от раба до личности

• Сила любви В романе Гюго «Собор Парижской богоматери»;

Сочинение-рассуждение

• Раздумья о вечных ценностях в романе «Собор Парижской богоматери»

• Вечная борьба добра в романе Виктора Гюго «Собор Парижской богоматери»

• Размышления о вечных ценностях в романе Виктора Гюго «Собор Парижской богоматери»

• Противостояние добра и зла в романе Виктора Гюго «Собор Парижской богоматери»

• Романтическое осмысление действительности в романе Виктора Гюго «Собор Парижской богоматери».

• Жизненная судьба Квазимодо и Клода Фролло

• Квазимодо как образец духовной красоты

Сочинение в жанре рекламы

• Идейная проблематика, основные образы в романе В. Гюго

• Человечество с давних пор решает вопрос о совместимости духовной красоты и физического совершенства

Сочинение в жанре дневниковых записей

• Один день из жизни героя (Эсмеральды, Квазимодо, Клода Фролло)

Сочинение в жанре письма

Когда человеком владеет одна мысль, он находит ее во всем

Вместо заключения. На вопрос: «Вызывает ли интерес современного читателя роман В. Гюго «Собор Парижской богоматери»?» ученики отвечают:

• В мире существует много хорошей литературы – книг, дающих возможность читателю серьезно поразмышлять над прочитанным. На мой взгляд, одной их таких книг является роман Виктора Гюго «Собор Парижской богоматери».

• Эта книга не только описание средневекового Парижа с его достопримечательностями. Это и история существования собора, названного так величественно - Собор Парижской богоматери, и история его взаимоотношений с внешним миром и людьми.

• Это еще и история удивительной, но трагической любви. Эту историю я увидела в истории любви молодой цыганки Эсмеральды к капитану Фебу де Шатоперу.

• Мне очень понравился роман «Собор Парижской богоматери». Какие разные люди и разные судьбы изображены на его страницах! Великая любовь, предательство, ненависть – все это переплелось в романе и сделало его просто великолепным.

• Трагические страницы романа завораживают и заставляют задуматься над превратностями судьбы. Задуматься, какой разной бывает любовь человека, и научиться распознавать настоящее, искреннее, бескорыстное чувство.

• История цыганки Эсмеральды глубоко проникает в душу и ранит в самое сердце.

Таким образом, только постоянный поиск, педагогическое мастерство и самостоятельность, объединение усилий ученика и учителя, взаимное уважение и бескорыстная любовь к художественной литературе, совместное постижение ее вечных вопросов, загадок и нравственных уроков помогут в современном мире возродить интерес к искусству слова, приобщить к прекрасному.

Литература

1.Альбеткова Р. И. Активные формы преподавания литературы: лекции и семинары на уроках в старших классах. 1991.

2.Бурляй В.К. Современный урок литературы: использование активных методов. 1996.

3. Гюго В.Собор Парижской Богоматери: Роман. - М.,2004.

4.Ионычева Г.И . Активные формы обучения на уроках литературы ./ Литература в школе . -1989, №1.

5.Коротаева Е.В. О ситуации успеха в учебной деятельности.- РЯШ №1, 2003.

6. Лазаренко Г. П. Приёмы активизации и обратной связи на уроках литературы . // Литература в школе .- 1996 , №

7.Матюгин И.Ю., Асколоченская Т.Ю., Балаян И.А. Как развивать внимание и память вашего ребёнка.- М.: Эйдос, 1994.

8. Моруа А. Олимпио или жизнь Виктора Гюго. – М., 1983.

9. Муравьева Н. Гюго. – М. – ЖЗЛ, 1961.

10. Николаев В.Н. В. Гюго. Критико-биографический очерк. – 2-е изд. – М.: Худож. лит., 1955.

11. Николаев В.Н. В. Гюго. [Вступ. ст.]/ В. Гюго// Собр. соч.: В 15-ти т. – М.: Госуд. изд-во худож. лит., 1953. – Т. 1.

12. Никитина М. И. Преподавание литературы в школе. Учебное пособие для студентов. 1983 .

13.Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. - К.: Радянска школа- 1998.

14. Сафронова Н.Н. Виктор Гюго. – М.: Просвещение, 1989.

15. Трескунов М. Виктор Гюго. Очерк творчества. – М.: Худож. лит., 1954.

Мезенцева Н. А.

В. ГЮГО. «СОБОР ПАРИЖСКОЙ БОГОМАТЕРИ»

Аннотация. В работе описывается ход урока по теме «В. Гюго. «Собор Парижской Богоматери». Предлагаются различные виды работы на каждый этап урока в соответствии с технологией «Развитие критического мышления через чтение и письмо»

Современной школе предлагается достаточно большое количество различных методов, приёмов и способов активизации мыслительной деятельности учащихся. Каждый учитель выбирает и использует их, исходя из учёта возрастных и индивидуальных особенностей учащихся, уровня подготовленности класса, содержания учебного материала и собственных возможностей. По ходу освоения той или иной технологии, когда она, обретая личностные характеристики, превращается в методику, учитель находит свои дидактические приёмы, которые позволяют превратить учение не только в нужный и полезный, но и в интересный процесс.

Проанализировав свою работу по использованию технологии развития критического мышления через чтение и письмо я выделила несколько приемов для уроков литературы.

Начать урок, посвященный Виктору Гюго, можно со стихотворения, что обеспечит эмоциональное вхождение в урок.

Я знаю: каждый в классе гений,
Но без труда – талант не впрок.
Скрестите шпаги ваших мнений –
Мы вместе сотворим урок.

Настроив учащихся на совместную творческую работу, переходим к стадии урока – вызов. Эта стадия позволяет актуализировать и обобщить имеющиеся у учащихся знания по проблеме, вызвать устойчивый интерес к изучаемой теме, побудить ученика к активной работе на уроке и дома.

Мотивация - необходимый этап урока, призванный сконцентрировать внимание учащихся на изучаемом материале, заинтересовать их, показать необходимость или пользу изучения материала. Необходимо создать условия для возникновения внутренней потребности включения в деятельность («хочу»); актуализировать требования к ученику со стороны учебной деятельности («надо»); установить тематические рамки учебной деятельности («могу»).

Я предлагаю учащимся рассмотреть портрет писателя.

- Каким кажется вам человек, изображенный на портрете?
- Как вы думаете, какими чертами характера он обладал?
- Этому писателю принадлежат слова: «Лицо человека всегда отражает его внутренний мир, и ошибочно думать, будто мысль лишена окраски». Согласны ли вы с ним? Что вы можете сказать о внутреннем мире писателя?

Далее знакомлю учащихся с **темой урока**: В. Гюго. «Собор Парижской Богоматери».

Предлагаю учащимся для более успешной, слаженной работы определить **цели и задачи урока**. Для этого используем прием «Знаю. Хочу узнать. Узнал (-а)». Учащимся можно предложить объединиться в пары, посовещаться и заполнить первую графу таблицы (это могут быть какие-то ассоциации, конкретные исторические сведения, предположения). Далее учащиеся сами формулируют цели урока для устранения пробелов в собственных знаниях и заполняют вторую графу. После изучения темы соотносят полученную информацию с той, что была у них в начале урока, выясняют, выполнены ли задачи, поставленные в начале урока.

Знаю (вызов)	Хочу узнать (вызов)	Узнал (реализация смысла или рефлексия)
Работа в паре: что я знаю о теме урока?	Формулирование целей	Соотношение старой и новой информации

Возможно, некоторые учащиеся на данный момент ничего не знают о Гюго. Говорю, что ничего страшного в этом нет, что тем интереснее им будет узнать о жизни и творчестве писателя.

Знакомлю учащихся с **целями и задачами урока.**

Нужно знать:

- основные факты из жизни и творчества писателя;

- в чем заключается вклад писателя в мировую литературу;

- историю создания и содержание романа «Собор Парижской Богоматери».

Нужно уметь:

- высказывать свою точку зрения и аргументировать ее;

- анализировать тематику, образную систему произведения.

Учимся ценить:

- жизненные уроки и творческие достижения писателя;

- человеческое достоинство, справедливость, желание творить добро;

- искусство, красоту.

Затем подготовленные учащиеся представляют **визитку писателя**, освещая основные моменты из жизни и творчества Гюго. По ходу выступления составляется **анкета писателя**:

1. Где и когда родился?
2. Где и когда умер?
3. Род деятельности.
4. Произведения.
5. Значение творчества.

Прослушав биографию, мы возвращаемся к вопросам по портрету Гюго:

- Удалось ли вам определить, каким человеком был Виктор Гюго?

- Согласны ли вы с тем, что его лицо «отражает его внутренний мир»? Свою точку зрения обоснуйте.

Вторая стадия технологии критического мышления – осмысление содержания – позволяет получить новую информацию, осмыслить ее, соотнести с уже имеющимися знаниями. Эта часть урока будет посвящена работе над произведением В. Гюго «Собор Парижской Богоматери».

1. **Сообщение учителя об истории создания романа**.

Начало работы над “Собором Парижской Богоматери” относится к 1828 году. Обращение Гюго к далекому прошлому было вызвано тремя факторами культурной жизни его времени: широким распространением исторической тематики в литературе; увлечением, романтически трактуемым средневековьем; борьбой за охрану историко-архитектурных памятников.

Гюго задумал своё произведение в момент расцвета исторического романа во французской литературе.

Идея организовать действие вокруг Собора Парижской Богоматери целиком принадлежала ему; она отражала его увлечение старинной архитектурой и его деятельность в защиту памятников средневековья.

Особенно часто Гюго посещал собор в 1828 году во время прогулок по старому Парижу со своими друзьями – писателем Нодье, скульптор Давидом Данже, художником Делакруа.

Он познакомился с первым викарием собора аббатом Эгже, автором мистических сочинений, впоследствии признанных официальной церковью еретическими, и тот помог ему понять архитектурную символику здания. Вне всякого сомнения, колоритная фигура аббата Эгже послужила писателю прототипом для Клода Фролло.

Подготовительная работа над романом была тщательной и скрупулезной; ни одно из имен второстепенных действующих лиц, в том числе Пьера Гренгуара, не придумано Гюго, все они взяты из старинных источников.

В первой рукописи 1828 года отсутствует Феб де Шатопер, центральным звеном романа является любовь к Эсмеральде двух лиц – Клода Фролло и Квазимодо. Эсмеральду обвиняют лишь в чародействе.

Роман вышел в свет 16 марта 1831 года и к концу года выдержал семь изданий ”.

Далее предлагаю учащимся провести часть урока в форме **ток-шоу**.

1. **Беседа.**

- Что такое ток-шоу?
- Чтение определения в толковом словаре.

2. **Монолог от имени героя.**

Учащиеся от имени героев (Клод Фролло, Квазимодо, Эсмеральда) рассказывают о себе, стараясь не пересказать текст, а раскрыть характер героя, показать его настроение, выразить его эмоции.

3. **Пресс-конференция.**

Класс задает героям вопросы, в случае необходимости учитель помогает:

Примерные вопросы Клоду Фролло:

- Почему Вы помогли Квазимодо?

- В своей жизни вы действуете по велению сердца или разума?

- Способны ли Вы на сильные чувства? Какие?

- Как Вы относитесь к Эсмеральде?

- Почему Вы смеетесь, когда умирает Эсмеральда?

- Как Вы относитесь к Собору Парижской Богоматери? Что он для Вас значит?

Примерные вопросы Квазимодо:

- Каким было Ваше детство?

- Что для Вас значит Клод Фролло?

- Как Вы относитесь к тому, что именно Вы стали папой шутов?

- Что для Вас значит Эсмеральда? Почему Вы спасли ее?

- Почему Вы решились выступить против своего покровителя Клода Фролло?

- Что Вы имели в виду, говоря «Вот все, что я любил», глядя с высоты Собора на тела Эсмеральды и Клода Фролло?

- Как Вы относитесь к Собору Парижской Богоматери? Что он для Вас значит?

Примерные вопросы Эсмеральде:

- Каким было Ваше детство? Было ли оно счастливым?

- Почему люди замирали при Вашем появлении? Как Вы думаете, как они к вам относились?

- Почему Вы спасаете от виселицы Поля Гренгуара, даете напиться Квазимодо у позорного столба?

- Как изменилась Ваша жизнь с появление в ней Феба де Шатопера?

- Принесла ли Вам счастье любовь?

- Как Вы относитесь к Собору Парижской Богоматери? Что он для Вас значит?

Затем предлагаю учащимся вернуться в роли учеников и продолжить обсуждение романа.

Проблемный вопрос.

- Кто главные герои произведения?

- Почему роман не назван в честь одного из них?

- Почему роман называется «Собор Парижской Богоматери»? (Собор в романе – символ, образ, как действующее лицо в романе.)

- Что такое символ?

- Чтение определение в толковом словаре.

- Что, по-вашему, символизирует Собор?

Его строили безымянные народные мастера. «Здесь время – зодчий, а народ – каменщик», - скажет Гюго об удивительной архитектуре Собора. Образ Собора – это символическое выражение талантливости народа, его души и его верований, его страхов и надежд. Собор в романе – место борьбы света и тьмы, справедливости и коварства

Беседа.

- Какой прием использует Гюго для того, чтобы ярче и глубже раскрыть образы главных героев?

- Какие герои противопоставлены?

- Что антитеза помогает писателю выразить? (Мир создан на антитезе прекрасного и безобразного, радостного, светлого и уродливого, злого, бесчеловечного, искусственно навязанного народу теми, кто присвоил себе право власти над людьми.)

Беседа.

- Мы проследили судьбы некоторых героев, говорили о значении в их жизни Собора. Но всех ли мы назвали? Кто главный герой? (В романе описываются события, где действует пестрая и шумная толпа Парижа: мастеровые и школяры, бродяги и бездомные поэты, воры и лавочники, все те, кто составляет третье сословие XVIV века, двинувшиеся на штурм Бастилии и уничтожившие эту цитадель абсолютизма.)

- Скажите, какую роль в событиях, описываемых в романе, играет многоликая народная толпа?

- Можно ли считать действующим лицом Париж? Обоснуйте свою точку зрения.

Третья стадия урока – стадия рефлексии (размышления). Эта стадия позволяет осмыслить всю полученную информацию, превратить ее в собственное знание, сформировать у каждого ученика собственное отношение к изучаемому материалу. Рефлексия направлена на систематизацию информации, выработку новых идей, решение поставленных ранее целей.

Предлагаю учащимся составить сенкан (синквейн) на одну из тем: Собор, народ, Клод Фролло, Квазимодо, Эсмеральда.

Синквейн - самая легкая форма стихотворений по алгоритму. В переводе “синквейн” означает стихотворение, состоящее из пяти строк, которое пишется по определенным правилам.

Напоминаю схему.

На первой строчке записывается одно слово – существительное. Это тема синквейна.

На второй строчке надо написать два прилагательных, раскрывающих тему синквейна.

На третьей строчке записываются три глагола, описывающих действия, относящиеся к теме синквейна.

На четвертой строчке размещается фраза, состоящая из нескольких слов, с помощью которых ученик выражает свое отношение к теме.

Пятая строчка – это слово – резюме, которое позволяет выразить личное отношение к теме, дает ее новую интерпретацию.

. И в заключение предлагаю **обсудить слова М. Горького о Гюго**:
«Трибун и поэт, он гремел над миром подобно урагану, возбуждая к жизни все, что есть прекрасного в душе человека»

Возвращаемся к началу урока – **прием «Знаю. Хочу узнать. Узнал».**

- Сравните записи во второй и третьей колонке. Оправдались ли ваши ожидания?

- Услышали ли вы ответы на свои вопросы?

- Над чем стоит еще поработать?

- Какие вопросы вызвали интерес?

- Что помог вам понять наш урок?

- Что возьмете в свою жизнь?

Оценивание работы на уроке проводят сами учащиеся, используя оценочные листы. Выставляют себе баллы за каждый вид работы, подсчитывают. Результат – оценка за урок.

№	Вид работы	Количество баллов за задание	Количество полученных баллов
1	Индивидуальное сообщение	2 балла	
2	Монолог от имени героя	2 балла	
3	Участие в пресс-конференции	2 балла	
4	Обсуждение проблемного вопроса (Собор)	1, 5 балла	
5	Образ народа	1,5 балла	
6	Теория литературы (символ, антитеза)	1 балл	
7	Синквейн	2 балла	
	Оценка за урок	12	

В качестве **домашнего задания** предлагаю учащимся написать эссе на одну из тем: «Учимся ценить», «По страницам великого произведения».

Очень эффективная художественная форма письменной рефлексии - эссе. Это свободное письмо на заданную тему. Эссе - это произведение небольшого объема, раскрывающее конкретную тему и имеющее подчеркнуто субъективную трактовку, свободную композицию, ориентацию на разговорную речь, склонность к парадоксам. В любом случае эссе - художественная форма размышления, подталкивающая ученика обратиться к собственному, может быть, и противоречивому, опыту.

Урок сопровождает презентация, которая дает возможность продемонстрировать иллюстративный материал: портрет писателя, иллюстрации к произведению, изображения собора, Парижа. Возможно также использование фрагментов из мюзикла «Нотр-Дам де Пари», видео «Горбун из Нотр Дама», «Квазимодо», учебного фильма о жизненном и творческом пути Гюго.

Литература

1. Большой толковый словарь русского языка. Гл. ред. Кузнецов С.А. СПб.: Норинт, 1998

2. В. Гюго . Собор Парижской Богоматери. Книгоиздательский центр «Посредник», 1993. – 446 с., К.,

3. Гин А. А. Приёмы педагогической техники: Свобода выбора. Открытость. Деятельность. Обратная связь. Идеальность: Пособие для учителей. – Луганск: Учебная книга, 2003. – 84 с. 2-е изд., доп., перераб., Луганск: Учебная книга, 2006, 100 с.

4. Козырь Е. А.. Характеристика приемов технологии РКМЧП. //газ. “Русский язык”, 2009, №7.

5. Биография В. Гюго: (Электронный ресурс). – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/ - Название с экрана

6. История создания романа В. Гюго «Собор Парижской Богоматери»: (Электронный ресурс) – Режим доступа: http://festival.1september.ru/articles/508321/ - название с экрана

Степанова Н В.

МАТЕРИАЛЫ К УРОКАМ, КОТОРЫЕ МОГУТ БЫТЬ ИСПОЛЬЗОВАНЫ ПО ТЕМЕ «ТВОРЧЕСТВО В. ГЮГО» ДЛЯ УЧАЩИХСЯ СТАРШИХ КЛАССОВ.

Тема урока «Роман В. Гюго «93-й год»«

Описание ОКС к роману В. Гюго «93-й год» выбрана не случайно, так как учащиеся на уроках Всемирной истории изучают тему «Великая французская революция», что перекликается с событиями, изображенными в романе. Такой подход помогает актуализировать и закрепить знания учащихся по истории с

помощью художественных образов. Помимо этого, проблема выбора является важнейшей этической проблемой не только в романе, но и в современной нам жизни, что делает роман актуальным и в наше время. Нестандартность уроку придает использование ОКС, которые помогают упорядочить полученную, проанализированную, творчески осмысленную учениками информацию.

Описание и схемы к творчеству В. Гюго

I ОКС (Симурден).

Один из героев романа В.Гюго «93-й год» прозван за свою неподкупность «совестью революции». Из его прошлого, о котором Гюго сообщает довольно скупые, но о многом говорящие факты, мы узнаем, что знания, к которым стремился герой, в конце концов, подточили его веру, и она рухнула - а на ее месте образовалась пустота. Симурден отчаянно пытается заполнить эту пустоту: родина становится для него семьей, близкого человека заменяет человечество, но это слишком всеобъемлющие понятия, которые именно из-за своей «всеобъемлемости» заполнить пустоту не могут, таким образом Симурден превращается в нравственного калеку.

Герой, прежде чем заслужить титул «совести революции», проходит определенный путь: сначала священника (аскета), служителя Богу, затем философа (аскета), служителя мысли, и, наконец, борца-республиканца (фанатика),служителя революции (идеи), и всегда – слуга, раб. На поступках героя мы лишний раз убеждаемся, что, придя в революцию, Симурден хорошо знал науку, но абсолютно не знал жизни. Какую же республику может построить подобная личность? Гюго предлагает на выбор два типа республики: республику Платона, основанную на любви, или республику Дракона-республику меча, в основе которой лежит террор, символом которого в романе является гильотина. Что же легче? Любить или ненавидеть? Если любить, то тогда и король и нищий равны понятию «Человек», если

ненавидеть, то нищий более Человек, нежели король. Именно так и рассуждал Симурден.

Итак, идя по прямой, деля человечество на «людей» и «королей», Симурден строит Республику Дракона. А Гюго предупреждает: «Нет ничего опаснее прямых линий в революции», так как подобная установка приводит к уничтожению понятия «абсолют человеческий», который Гюго ставит превыше всего, и одновременно ведет к уничтожению самого героя. Симурден умер задолго до того, как подписал смертный приговор Говену: он умер тогда, когда идею поставил выше человечности.

II. ОКС (Говен)

В романе этого героя называют то пророком, то «ребенком». Подобное сравнение лишь подчеркивает, с одной стороны, мудрость, присущую герою , с другой стороны – наивность. Сочетание мудрости с наивностью позволяет Говену верить в Республику Платона, в республику духа, несущую гармонию и мир для всех .В такой республике человек становится мыслителем, гражданином. Высшим правосудием в таком мире становится справедливость. Республика духа освобождает ум, дарит человеческой душе и уму понимание таких понятий, как равенство и братство, не на словах, а на деле.

Изучая образ Говена, учащиеся вместе с автором романа приходят к выводу, что выше правосудия стоит справедливость, поскольку правосудие - это все же закон, созданный какой-то определенной группой людей, опирающейся чаще в своем решении на выгоду для себя, нежели на нравственные нормы, созданные человеком на протяжении эволюции. Говен – это попытка автора воссоединить все то лучшее, что было в прошлом, с тем лучшим, что есть в настоящем, но желание Гюго терпит крах, так как вместо законов нравственности революция выбирает гильотину.

III. ОКС (Лантенак)

Третьим героем романа является руководитель восстания в Вандее. Он, надежда реакции, с одной стороны, циничен, жесток с врагами, но, с другой, – глубоко верит в высшую божью справедливость, силу традиций, в семью, предков, в благой пример, преданность, верность, долг, добродетель, справедливость, то есть во все то, что пытаются разрушить Симурден и ему подобные. И в то же время Лантенак циничен донельзя. На пороге смерти он бросает в лицо Говену, что в такие времена никто не отвечает за свои поступки, так как в мире хаоса – именно таким представлен мир революции на страницах романа – все дозволено.Легкомыслие и глупость тех, кто сталкивает народ во имя своих личных интересов – а именно таковы и вожаки революции и вожаки Вандеи – порождает жестокость. К страшному выводу приходит Лантенак: «Пока есть Вольтеры (т.е. идеологи), будут и Мараты (исполнители, фанатики, боги)». Но только вот вопрос: куда же относит себя сам Лантенак? Да и так ли уж бескорыстен этот бретонский принц в своем последнем поступке: спасение из горящего замка ребенка, которого ранее он обрек на смерть?

Эти вопросы подводят учащихся к следующей части ОКС, которую условно можно назвать «проблемой выбора».

IV. ОКС «Проблема выбора»

Вся история человечества представляет собой непрерывную цепь борьбы добра и зла, а ареной этой борьбы становится человеческая совесть. (Подобный вывод делается учащимися на основе вводной лекции по эстетике романтизма и на материале романа).

Борьба добра и зла ставит человека перед выбором. Все главные герои вынуждены выбирать между идеей и смертью, а точнее: человечность должен выбирать Симурден; между любовью, справедливостью – своими идеалами – и смертью выбирает Говен. Выбирает и Лантенак, но, пожалуй, лишь ему выпадает действовать против своего выбора: его враг, Говен, смешал все

планы, сделав выбор за него; и благородная смерть, к которой готовился Лантенак, сменяется унижением – правом жить. А может быть, автор дает герою шанс выбрать: либо бороться дальше с Республикой Дракона, либо найти свою Республику Платона. Но это уже, как говорится, другая история. Таким образом, выбор Лантенака остается за рамками повествования.

Совесть революции

Духовная связь

Синурден ↔ Говен ↔ Лантенак

Знания подточили веру

Вера рухнула

Пустота

Задача: заполнить пустоту

Семья → родина

Жена → человечество

Слишком всеобъемлящие понятия

Задача не решена. Пустота осталась

(С.) –нравственный калека

Путь [С.] в революции.

пророк → мудрость

ребенок → наивность

Вера в Республику(Республика духа)

Платона

Уму-свобода

Сердцу-равенство

Душе-братство

Девиз республики:

Всегда вперед

Мир для всех

Человек-гражданин

Человек-мыслитель

Гармония

Справедливость выше правосудия

вод: Что может быть выше авосудия? -Справедливость

Говен – прошлое +настоящее=будущее

Попутка соединить (п+н) закончилась катастрофой

Надежда реакции

Никто не отвечает за свои поступки в такие времена

Все дозволено в мире Хаоса

жестокость

Легкомыслие

глупость

НО: Верит

- в традиции
- в благой пример
- в преданность
- в верность
- в долг
- в добродитель
- в справедливость

Вывод: Пока есть Вольтеры, будут и Мараты(идеологи) (исполнители)

священник

Аскет. служитель бога

философ

Аскет. служитель мысли

борец

служитель революции

фанатик

совесть революции

Знал науку, но не знал жизни

Республика Платона ---- Республика Дракона

Проблема выбора

Гармония любовь

Любить → Все равны (король=нищий)

Ненавидеть → Равенства нет (король≠нищий)

Вывод: нет ничего опаснее линий в революции

История человечества

добро

зло

Человеческая совесть

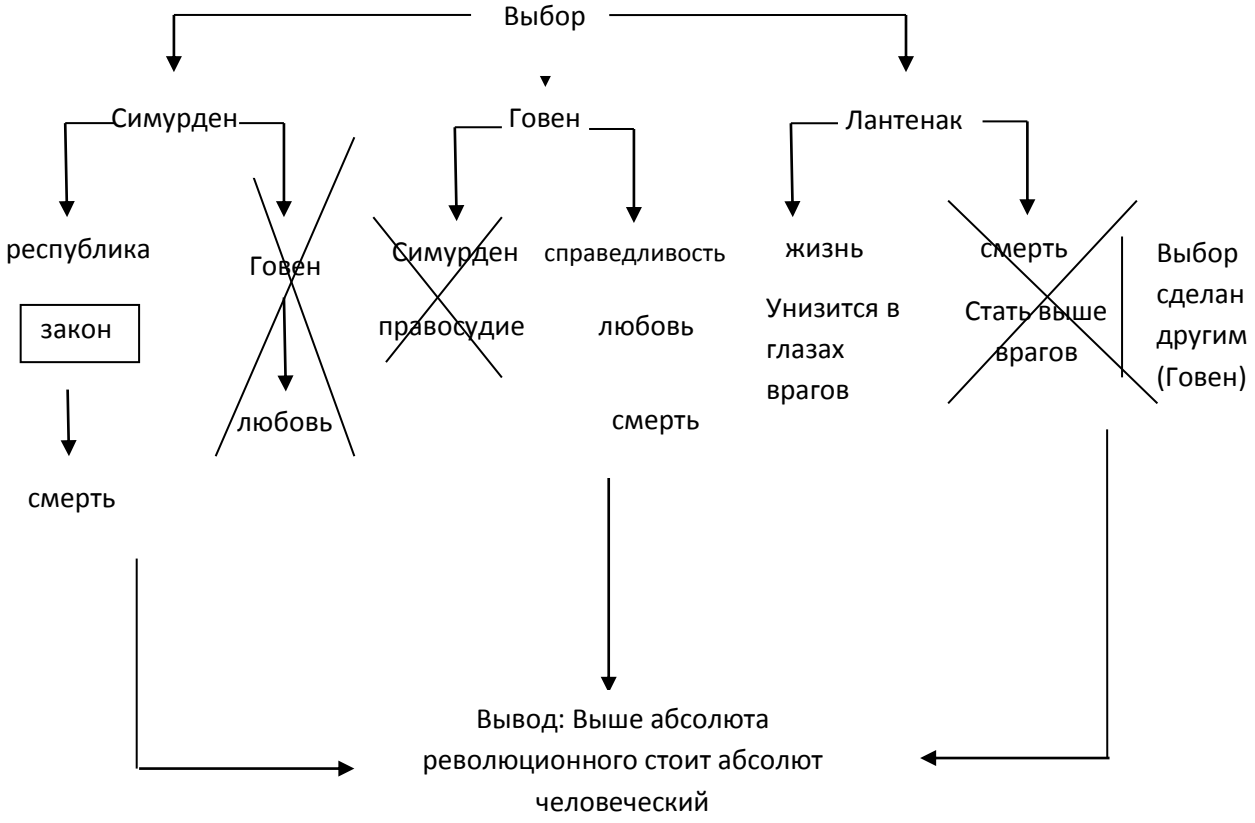

<u>Методическая разработка урока по теме «Повесть В.Гюго «Клод Ге» с использованием ОКС</u>

Тема урока: «Клод Ге» В.Гюго - история человеческой судьбы в контексте времени.

Эпиграф урока: История Клода Ге служит вступлением к книге, в которой решается великая проблема народа: проблема воспитания и наказания – суть проблемы устройства общества...

В.Гюго

? Почему В. Гюго в заглавие повести выносит имя главного героя, о чём это говорит?

Ответ. Главное для автора - указать на тему повести: судьба человека в мире.

? Что мы знаем о прошлом героя? Ответ записывается в виде ОКС I.

Париже современник автора и читателя.

рабочий (в прошлом) умен живет

Клод Ге неграмотен своим умом,

нищий (в настоящем) способен мыслить а не чужим.

необразован

? Кто виноват в том, что из рабочего Клод Ге превращается в вора?

Ответ. Общественные условия жизни: они не оставили герою другого выхода. Дорогой ценой платит Клод Ге за три дня сытой жизни своих близких.

? Совершил ли герой преступление в глазах общества, автора, читателя?

Ответ. В глазах общества, бесспорно, оно не простило Клоду Ге того, что в борьбе за существование, преследуя благую цель, он использовал неблаговидные средства, т.е. шел тем же путем, что и буржуазное общество, благими лозунгами прикрывая свои цели.

? Что представляет собой тюрьма, в которую заключили Клода Ге?

(Клерво – монастырь, ставший тюрьмой, алтарь – позорный столб. Бог изгнан из своего дома – это, согласно горькой иронии В. Гюго, и есть примета современного прогресса).

? О чем говорит портрет героя и какие черты характера проявляются в нем?

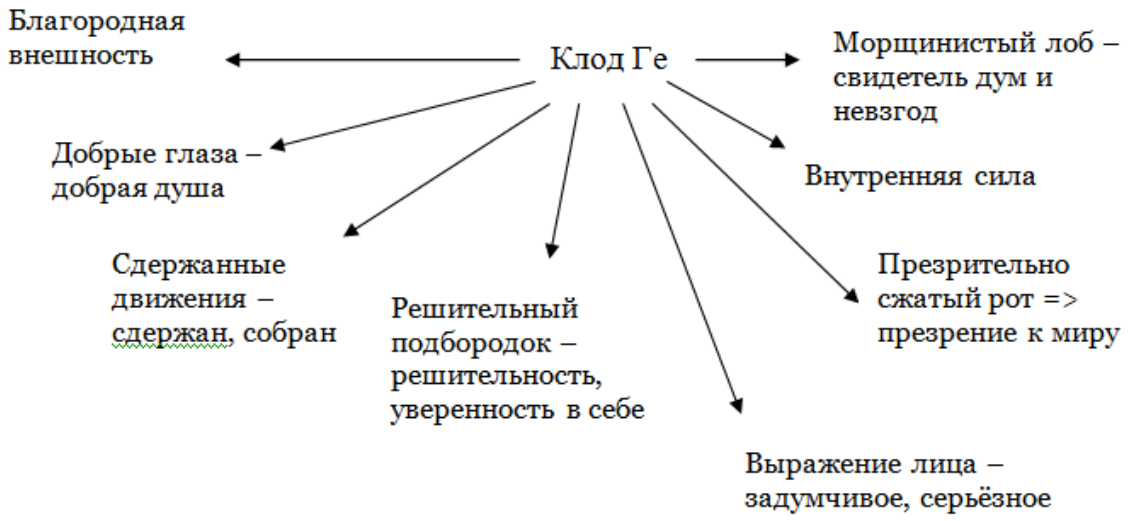

В повести Клоду Ге противопоставлен надзиратель. Что автор сообщает нам о нем?

? Как складывались «отношения» Клода с тюрьмой?

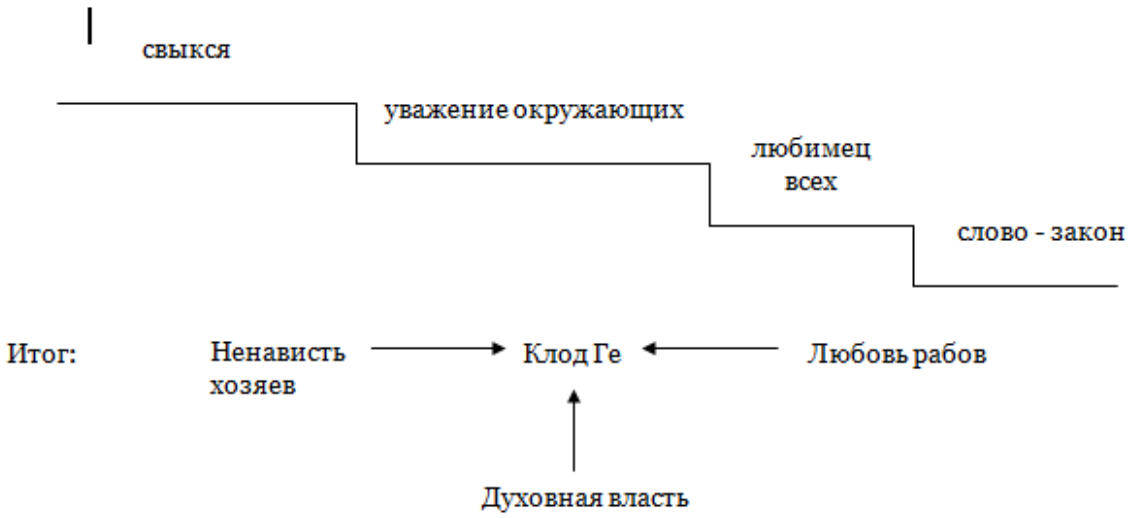

- Рассказать о дружбе Клода с Альбеном.

(Дружба отца с сыном; делили пищу и кров между собой).

? Какова главная проблема, поднятая в повести «Клод Ге» В. Гюго?

(Нравственная провокация должна быть уравнена перед законом с физической провокацией и учитываться при вынесении приговора)

? Какова позиция В. Гюго в отношении смертной казни?

(Резко отрицательная, что подчеркивается цитатой из текста: «… во Франции существует… полудикие местечки, где общество не только убивает человека, но и похваляется этим»).

? Как понять концовку повествования, где автор рассуждает о трагической судьбе Клода Ге?

В. Гюго против:

- ура-патриотизма;
- страдания народа;
- смертной казни.

В. Гюго требует:

- согласовать законы общества с моралью;
- обеспечить народ работой;
- создать возможность для получения образования народом;
- научить народ мыслить;
- дать надежду на будущее.

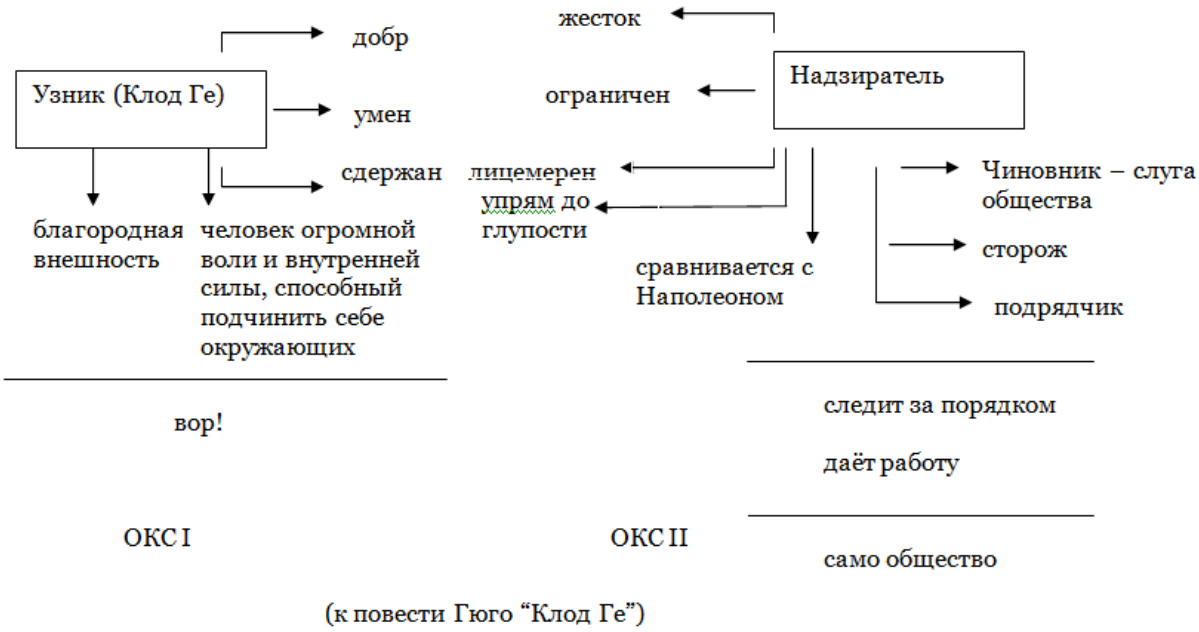

(к повести Гюго “Клод Ге”)

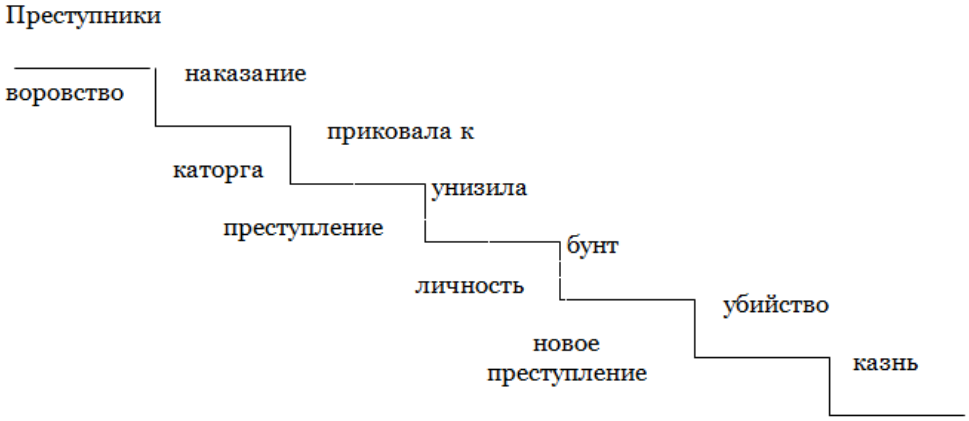

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Барляєва Олена Антонівна – вчитель російської мови та літератури Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 67 Харківської міської ради Харківської області №167

Безклуба Вікторія Йосипівна – вчитель зарубіжної літератури Первомайської загальноосвітньої школа І-ІІІ ступенів № 4 Первомайської міської ради Харківської області.

Белевцова Юлія Петрівна – вчитель зарубіжної літератури та російської мови КЗ «ХС НВК» ХОР.

Бусигіна Галина Вікторівна – вчитель російської мови та літератури Мереф'янська ЗОШ №6

Вербицька Наталя Віталіївна – вчитель зарубіжної літератури Куп'янська гімназія № 1 Куп'янської міської ради Харківської області

Воробйова Марина Олександрівна – вчитель зарубіжної літератури КЗ «ХС НВК ім. В. Г. Короленка» Харківської обласної ради

Гончарова Софія Андріївна – учениця 10 класу Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 75 Харківської міської ради Харківської області

Гирка Любов Василівна – Харківська спеціалізована школа І-ІІІ ст. № 18

Гутник Юлія Анатоліївна – вчитель української мови та літератури, директор Харківського НВК «школа І-ІІІ ступенів - ДНЗ (ясла-садок)» № 8 Харківської міської ради Харківської області

Дюкарева Антоніна Василівна - вчитель російської мови та літератури Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 148 Харківської міської ради Харківської області

Дьоміна Людмила Юріївна – вчитель зарубіжної літератури Катеринівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Лозівської районної ради Харківської області

Єфімова Наталія Олексіївна – вчитель Новоіванівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Лозівської районної ради

Жовтобрюх Микола Пантелійович – учитель російськоі мови та інтегрованого курсу «Література» Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №67 Харківської міської ради Харківської області

Карташова Валентина Миколаївна – вчитель російської мови і зарубіжноїлітератури Староводолазької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Нововодолазької районної ради Харківської області

Кім Олександр Олексійович – заступник директора з виховної роботи Харківської спеціалізованої школи № 181 «Дьонсурі»

Косицька Олена Михайлівна – вчитель російської мови та літератури, зарубіжної літератури Харківської гімназія № 152

Кривошапко Валентина Олексіївна – вчитель російської мови та зарубіжної літератури Красноградського навчально-виховного комплексу (загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів дошкільний навчальний заклад) № 3 Красноградської районної державної адміністрації Харьківської області

Кукленко Олена Сергіївна – вчитель російської мови і літератури Мереф`янської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 6

Кухтіна Світлана Олександрівна – вчитель Люботинської загальноосвітньої школа І-ІІІ ступенів №3

Косенко Катерина Олегівна – магістр управління навчальним закладом, методист першої категорії Центру громадянського виховання КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

Косицька Олена Михайлівна – вчитель російської мови та літератури, зарубіжної літератури гімназії № 152 м. Харкова

Луган О.В. – вчитель української мови та літератури Гімназія № 43 Міської ради Московського району м. Харкова

Ляховська Наталія Миколаївна – вчитель російської мови та зарубіжної літератури Красноградського навчально-виховного комплексу (загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів дошкільний навчальний заклад) № 3 Красноградської районної державної адміністрації Харьківської області

Мезенцева Наталія Анатоліївна – вчитель російської мови та літератури Протопопівський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітній навчальний заклад І-ІІ ступенів–дошкільний навчальний заклад» Балаклійської районної ради Харківської області

Макарова Оксана Володимирівна – вчитель української мови та зарубіжної літератури Первомайської загальноосвітньої школа І-ІІІ ступенів № 6 Первомайської міської ради Харківської області

Малахова Олена Михайлівна – вчитель російської мови та зарубіжної літератури Первомайської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 6 Первомайської міської ради Харківської області

Оксенич Д. В. – м. Богодухів Харьковскої області

Петрик Наталія Миколаївна – вчитель російської мови, зарубіжної літератури Харківської гімназії № 12 Харківської міської ради Харківської області

Пилипенко Жанна Володимирівна – вчитель російської мови та літератури Харківської ЗОШ №151

Пугаченко Валентина Михайлівна – вчитель російської мови та зарубіжної літератури Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 164 Харківської міської ради Харківської області

Пугачова Лариса Володимирівна – вчитель зарубіжної літератури Яковлівського навчально – виховного комплексу Лозівського району Харківської області

Пузирьова Ольга – учениця 10-А класу Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 18

Пуліна Галина Олександрівна – викладач Юридичного ліцею м. Дніпропетровська

Савченко Ніна Василівна – вчитель російської мови та літератури Люботинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 Люботинської міської ради Харківської області

Саркісова Марина Георгіївна – вчитель російської мови та зарубіжної літератури Пісочинського колегіуму Харківського району Харківської області

Сахно Людмила Миколаївна – вчитель зарубіжної літератури Донецької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 2 Балаклійської районної ради Харківської області

Сєрих Лариса Володимирівна – кандидат педедагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної та шкільної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Соколець Галина Олександрівна – вчитель Мереф'янської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 6 Мереф'янської міської ради Харківської області

Соколовська Вікторія Владленівна – заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель російської мови, зарубіжної літератури Мереф'янської загальноосвітня школи І-ІІІ ступенів № 6 Мереф'янської міської ради Харківської області

Степанова Наталія Вікторівна – вчитель російської мови, інтегрованого курсу «Література» Харківського навчально-виховного комплексу № 45 «Академічна гімназія» Харківської міської ради Харківської області

Трипольська Ольга Олександрівна – вчитель зарубіжної літератури Люботинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 Люботинської міської ради Харківської області

Чуркіна Вікторія Григорівна – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри виховання й розвитку особистості КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти»

Швидка Л.Ф. – вчитель української мови та літератури гімназія № 43 Міської ради Московського району м. Харкова